Аҧҳәынҭшәҟәҭыжьырҭа
Аҟәа 2010

РУШЬНИ ЏЬОПУА

ИҨЫМҬАҚӘА

Х-ТОМКНЫ

Аҧҳәынҭшәҟәҭыжьырҭа
Аҟәа 2010

РУШЬНИ ЏЬОПУА

ИҨЫМҬАҞӘА

АКТӘИ АТОМ

Апиесаҟәа

Аҧҳәаынҭшәҟәҭыжьырҭа
Аҟәа 2010

ББК 84 (5Абх) 6-6
Џь 56

Р. Џьопуа. Иҩымҭақәа 3-томкны. 1-тәи атом. Апиесақәа. Аҧҳәынҭшәҟәҭыжьырҭа. Аҟәа, 2010. – 374 д.

Иеицырдыруа аԥсуа шәҟәыҩҩы, адраматург Р.К.Џьопуа (1934) иҩымҭақәа реизга 1-тәи атом ианылеит апиесақәа.

© Рушьни Џьопуа, 2010

АЦЬА ИАЗРЫЖӘЫЗ АБАӨХАТӘРА

Арҿиараҟны мӧа мариа ыҟаӡам. Аха зегь реиҳа ихьантҭазар ҟалап адраматургиа ашҟа игоу амӧахәаста. Убриоуп, амилаҭқәа зегьы рҟны, уи аҧызтцо рхыҧхьаӡара зырацәамгьы.

Абри ашьхацамӧа дануижьҭеи абар уажәашьҭа шәышықәса рыбжа иназыҧшуеит ахәаҧшцәа бзиа ирбо, еицырдырыуа аҧсуа драматург, ашәҟәыөөы Рушьни Џьопуа.

Шамаха, арҿиаөцәа зегь реиҧш, Рушьни Џьопуа ирҿиамӧагьы поезиала ихациркит. Аха хәыцы-хәыцла уи зымӧа инаскьацо, иааины игәаҭацәҿы аҭыҧ-ҧшьа ааннакылеит аиҿыхара дуқәа ҧсыс изхоу адраматургиа. Иахьа уажәраанӡагьы уи аихаҳара даҿуп. Илиршазгьы, аиаша хҳәозар, уаахыҽхәааратәы иҟоуп.

Рушьни Кәыкәиа-иҧа Џьопуа диит Очамчыра араион Члоу ақыҭан 1934 шықәсазы. Гьаргь Чачба ихьӡ зху Мықәтәи абжьаратә школ даналга, уи Русҭавели ихьӡ зху Қарҭтәи аҳәынҭқарҭатә театртә институт, актиортә факультет дҭалоит, дагьалгоит 1961 шықәсазы. 1976 – 1977 шықәсқәа рзы Москватәи иреиҳау атеатртә курсқәа рҟны аҵара иҵоит. Уи Аҧсни-Адигьеиеи аҟазара зҽаҧсазтәыз артист ҳәа аҳаҭыртә хьӡы ихҵоуп.

Рушьни Џьопуа иҧсҭазара, ишаабо еиҧш, аҟазара ду иазикит. Ахәаҧшцәа ибзианы иргәалашәоит аспектаклькәеи афильмқәеи рҟны уи иқәҿианы иаҧиҵаз ахаҿсахьа ҟаимаҭқәа. Рушьни Џьопуа аҧхьаөцәа ириҭахьеит ажәеинраалақәеи ажәабжьқәеи еидызкыло акымкәа-өбамкәа аизгақәагьы, аха уи, раҧхьаӡа иргыланы, дыдраматургуп.

Члоу ақыҭа. Аимара аҳабла. Ашьхара хажәаақәа рхы ахьааиҿаркуа аҵлашәыра бжьырҭәааны илеиуеит аӡиас Дәаб. Уи ахаҳә ҟьантаз дуқәа ирхыҽҽаны иахькаҭәо, ишәах мацараха еилашуеит. Хыхь Ҟада ихалазгьы, амшын агәы кеи-кеиуа, инапсыргәыҵа ианушәа, дхымҧшыларц залшом.

Дәаб аӡиас нырцә-аарцә иаваҕҕа инхоит аимараа. Рҳабла иаҭаазгьы ихамышҭуа, ихаакәакәараӡа игәаҭа иҭалоит араҟатәи ашьхауаа рҟазшьа бзиахәқәа. Урҭ ахәыцы дтәазаргьы иаҧхьа ииасуам, аӡы зҳәо аөы иҧыргалоит…

Раҧхьаӡа иргыланы ацқьара, аламыс, аҳаракыра рныҧшуеит Рушьни Џьопуа ирҿиамҭақәа зегьы. Адраматург хьаас имоуп аҧсҭазараҿы иибо ацәыхцәыфаракәа, урҭ дырҿагыланы дықә-

ҧьоит, асатиратә мцабзгьы рыжәитцоит ауаа ҧсымҭәқәа. Адраматург игәы иахәоит ажәлар рықәҿиарақәа, урҭ ргәы ҭызго, рымҩа зырлашо рҧеиҧш лаша иаргьы ибжьы ҭганы ашәа азиҳәоит.

Изакәытә еиҿагылароузеи имҩаҧысуа аиаша аиааирц азыҳәан, аишьцәатцәҟьа ажәытәи аҿатәи еимакны еиҕацәас иахыҟаибатцо (апиеса «Ашьаҿақәа»), ажәлар рхы зқәырҵаз аҧсҭазара лаша затцааирагьы ишәҭы-какаҷразы хацәынмырха иқәҧоит анхаҩыжәлар (апиеса «Ашәалҟьамра»), ана-ара иуҧыло ацәыхцәыфарақәа, зхы ада хәыцырҭа змам ауаа ҧсымҭәқәа реитцаҟәаҟәарақәа ҿаҧҽеуа (апиеса «Абнаҿ ахынҭаҩынҭарақәа»), затцааирагьы аҧсҭазара ацқьахара (апиеса «Ӡызлан-ӡаҳкәажә») иазықәҧоит Рушьни Џьопуа ифырхацәа. Урҭ ашьха ӡыхь еиҧш ицқьоуп, дара ашьхақәа реиҧш рыламысгьы ҳаракуп, ацәгьамыцәгьа аҿаҧхьа ихьамтцуа игылоуп, аха ишакәым аӡәы днарываларгьы – ус акькьы дшәышәуа дрышьҭуам...

Рушьни Џьопуа ирҿиамҭақәа зегьы рҟны драхәыц ҟаҧшьны дагәылсуеит иахьатәи ауаҩы. Уи ахәахәа даҿагыланы дықәҧоит, аҧсҭазара ацқьара дашьҭоуп, ахара дыҧшуеит, ахара дхәыцуеит.

Адраматург хьаа дус имоуп иара убас ҳажәлар ирхыргахьоу агәаҟра дуқәагьы. Урҭ аҭоурых иагеит, ицеит, иҧсит ҳәа акәӡам дшахәаҧшуа. Афашизм асахьа ҿаасҭақәа ааганы иҿаҿаӡа ҳабла ихиргылоит, даҽа знықгьы еиҭаҳгәалаиршәоит аибашьра хлымӡаах ажәларқәа ргәатца ианнатцаз ахәра дуқәа, ҳгәаҳҽанитцоит ари аҩыза аҧсҭазараҿы уаҳа иҟамларц азыҳәан. Абри аганахь ала аинтерес атцаны иҩуп Рушьни Џьопуа идрама «Аибашьра ашәашьырақәа». Аибашьра хлымӡаах еилгеижьҭеи абырсҟаамҭа шытцуагьы, ауаа ргәалашәараҿы иаанникыло аҭыҧ, ацәымҕра, уи абиҧара ҿыц рхы шазышьҭтәу ҟаиматла дақәшәаны иааирҧшуеит адраматург, ари ашьаартцәыра иалахәыз алемси аҧсуеи ҳара ҳаамҭазы Аҧсны реиқәшәарала.

Изааӡарызеи ҳаҧсҭазараҿы иахьа акыр ирацәаҩхеит ауаа ҳәаш-гашқәа. Урҭ изыҭнырхыз уаҩы изымдырӡо, ахан хьыцәцарақәа ҩныс идыргылеит, дара ҭәы-иҧха иҟаларц азыҳәан ианаҭахха рыдгьылгьы руааҗәларгьы хьаас иркуам, аҭыҧқәа аархәоит-ирҭиуеит, аҳәса хәыҷқәа ҟаҭәаны рцәа ҧырҽуеит...

Абас иҟоу ауаҩы ҳәаш-гаш исахьақәа гәылҭәааны иааирҧшуеит Рушьни Џьопуа идрама «Аҕба шкәакәа аҧырсал» аҟны. Апиеса афырхатца хада Денуар, џьабаа мыцхәы мбаӡақәа, аҧара арҳашьа бзианы издыруа аӡә иоуп. Иара убри ихы иархәаны, иахьатәи ҳаҧсҭазара зыда ҧсыхәа амам ауаа иашақәа, ауаа қьиақәа аӡәымкәа-ҩыџьамкәа иагьымҩахиҟьоит. Хыхь-хыхьла

ихәаҧшуа рзы дзакәытә уаҩҧсузеи уҳәап, арахь шаҟаҩузеи иразҟыдаитәыз, ишьақәиҟьаз, ииҟаҭәаз аҳәса хәыҷқәагьы урыхҟьашаны укаҳауеит. Автор зхыҧхьаӡара рацәам, арҭ аперсонажцәа рыла, урҭ реизыҟазаашьала импыҵаманшәаланы иккаӡа иааирҧшит иахьатәи аҵабырг хаҭаҵәҟьа.

Аҧсҭазара ссиршәақәоуп ишыҟоу. Уи заҟа иҵоулоу аҟара убриаҟара маӡагьы аҵоуп. Џьоукы-џьоукы рацәак пату еиқәызымҵо, бзиа еибамбогьы, дара еиҕацәаҭәҟьоугьы ашәарҭа бааҧсы ианҭагылалак, зегь наҟ инархашҭны, рнапы еикәдыршоит, еидгылоит, еилаҵәоит изҭашәаз арыцҳара иаиааирц азы. Даҽа џьоукых – бзиа ишеибабогьы, рнапы шеикәыршоугьы, рхаҵкы шкеибамыршәуагьы иааины ашәарҭа ианааҭагыла, реилаҵәара, ракзаара еиҳагьы иҕәҕәахарц иахьыҟоу аҭыҧан, дара-дара иааи иааичычоит, иҕыҕеибагоит изакәыҵәҟьақәоугьы кkaӡа иаадырҧшуеит...

Абас рыхьит Рушьни Џьопуа идрама «Изаамҭанымызтәиз асы» еиднакыло афырхацәагьы. Ныҟәара ицаз гәыҧҩык арҵаҩцәа (автар баша иауигах аҿар зааӡо арҵаҩцәа!) амшцәгьа рықәшәан ашьха иҭанасит. Аҳаҧы иҵахеит, ахьҭа иакуеит, амла иакуеит... Уаанӡа зхаҵкы кеибамыршәуаз ауаа, ауадаҩра дуқәа ианрықәшәа ауп, изакәқәаҵәҟьаз ҿаҿаӡа ианааҧшызгьы. Урҭ зегьы, ражәеи рымчи акны, аҧсабара изҭанаргылаз арыцҳара иаҿагыланы ақәҧара ахаҭыҧан, дара-дара бызла еибакит, аҧшатлакә рыбжьасит... Уаанӡатәи рылаҟәыракәа, ҩнуҵҟала ирҵәахуаз зегьы, шьхатәыла аҟазшьа џьбара иаанарҧшит. Урҭ, аҿар рааӡаразы ирымаз адипломқәа акгьы ишаҧсамыз, аҧсҭазара ду аҧышәара здызкылоз изаамҭанымызтәи асы иаанарҧшит. Иаамҭаҵәҟьаны иаузаап убама уи асы!..

Адраматург ҟаимаҭлаҵәҟьа ихы иаирхәеит аконтраст ссирқәа, аиҿырҧшра шьахәқәа. Мардасоу иеиҧш иҟоу ауаҩы еибага арыцҳара данҭагылагьы, иаҳзымдыруаз иҟазшьа бзиақәа иҵегьгьы иааҧшит. Аха Гәдиса иеиҧш иҟаз, уаанӡатәи зыгхақәа зегьы ҽераҧшра иҵәахуа иааиуаз, ашәарҭа аҿаҧхьа дзакәыҵәҟьаз ҟьаҟьаӡа иаацәырымҵыр амуит... Шаҟа ибзианы илхәазеи урҭ рҩыза Мадина: «Аҟьаҟьара акәзаап ауаҩы игхақәа зегьы зҵәахуа...»

Нагӡара ақәзааит ауаҩытәыҩса дҟьаҟьаӡа даазырҧшуа аҟәаҧа-ҿаҧара!

Абас иҟоуп азоуп Рушьни Џьопуа ифырхацәа бзиа изырбо, ахәыҷқәа инадыркны ашлақәа рҟынӡа ахәаҧшцәа зегьы.

Аҳаҭыр дырга аорден змоу Самсон Ҷанба ихьӡ зху Аҧсуа аҳәынҭқарратә драматә театр аҟны 1964 шықәсазы иқәыргылан Рушьни Џьопуа раҧхьатәи ипиеса «Ашьшьара». Иеиуеиҧшым аамҭақәа рзы уи инавагылеит адраматург егьырҭ ирҿиамҭақәагьы:

«Ажәеиҧшьаа рыҧҳа», «Ашьаҿақәа», «Хьымкәараса», «Абнаҿы ахынҭа-ҩынҭара», «Ашәалҟьамра»...

Шалуа Дадиани ихьӡ зху Жәыргьыҭтәи аҳәынҭқарратә драматә театр иқәнаргылеит аҟырҭуа хәаҧшцәа гәахәа дула ирыдыркылаз Рушьни Џьопуа ипиеса «Сашьа ишьа».

Тҟәарчалтәи жәлар ртеатр иқәнаргылахьеит ари адраматург ҟаимаҭ ирҿиамҭақәа акымкәа-ҩбамкәа.

Аҧсны еиуеиҧшым ақалақьқәеи ақыҭақәеи рҟны, ахаҧшьгаратә коллективқәа рымчала, ахәаҧшцәа иддырбахьеит гәахәа дула изныкымкәа ирыдыркылахьоу актк змоу уи икомедиа хәыҷқәа.

Ахәаҧшцәа рнаҩсгьы ҳаҧсуа ҧхьаҩцәа ибзианы дырдыруеит Рушьни Џьопуа. Иеиуеиҧшым аамҭақәа рзы уи аҧсуа ҧхьаҩ истол иқәиҵахьеит ажәеинраалақәеи ажәабжьқәеи, апиесақәеи реизгақәа: «Адгьыл агәеисыбжь», «Ӡызлан ӡаҳкәажә», «Ихәу асаркьал», «Аџьныш», «Адгьыли аҧсҭазареи», «Ажәҵыс шкәакәа», «Ахьышьҭрахь», «Ацқьа Елана», «Амацәыс еимҟьара», «Исмаил», «Анан лыҵәаарҭа», «Ашәахәа сықәланы», «Ашьаҟьарсҭа», ароманқәа «Ахымҩас», «Иаҳамбо аеҵәа аҵаҟа»...

Абас иҟоуп, иааркьаҿӡаны уахәаҧшуазар, Рушьни Џопуа ирҿиарамҩа ишьхацамҩа. Уи зегьы ҭәуп аҧсҭазаара иашаҵәҟьа ахаҭала, уи ақәҧареи аҧшааареи ирымҩоуп, аҿыци абзиеи ажәлар рышҟа анагара иамҩоуп.

Рушьни Џьопуа иҭәымҭа дҭагылоуп. Иахьа дааины днарзықәгылаз аҳаракырахьтә ишьҭахьҟа даныҧшлак, дызнысыз амҩахәасҭа лакьы-лакьы шааигәамгьы, ауаатәыҩса ргәы арҧхарц нымҩахыҵ-аамҩахыҵ еизганы, чаҟәа-чаҟәа алымҩаньк ишьҭеиҵаз амҿеидаракәа рацәамшәагьы ибеит. (Ҳара урҭ маҷуп ҳәа ҳгәы ишаанамгогьы!) Аха арҿиаҩы- аҧшааҩы дызну амҩа уадаҩ, заҵааирагьы ахра иаҿаланы иҩеиуеит: зшьамхы ҵару, зыблақәа ахара инарго, шьхатәыла аҳауацқьа згәы арҷкәынуа ари аҟыбаҩ ду, ижәлар ргәаҵа зырҧхаша иагьа ҧшаах ссирқәа имҧыхьашәап макьана шьхацамҩала аҩадара дахьаҿоу.

Платон Бебиа

АЖӘЕИҔШЬАА РЫҔХА

(Ҩ-хәҭак змоу алакә-комедиа)

И а л о у:

А ж ә е и ҕ ш ь а а   р ы ҕ ҳ а
А л ы м
А б ж ь а с
А б г а х ә ы ҷ ы
А қ ә ы ҵ ь м а
А м ш ә
А л а ҳ ә а
А ҟ ә а р а а н
А у а р б а ж ә
А ж ь а
А б г а л а ҵ
А х ь а ж ь
А ҟ а р м а ҵ ы с
А х ь а ҕ а р ч
А к а ҕ к а ҕ
А к т ә и   а ш ь а б ы с ҭ а
А ҩ б а т ә и а ш ь а б ы с ҭ а

А к т ә и   а х ә ҭ а

А к т ә и   а с а х ь а

Абна. Агыгшәыгқәа рҳәынҭқар А л ы м атәарҭа. Ккароуп, наҟ – ахра-қәа, аҳаҕқәа. Алым зықәтәоу ахҵыҵ зегьы иҩарылыхәҳәоит. Армарахьи арҕьарахьи игылоуп ахҵыҵқәа. Ишьҭоуп ақыдуахәақәа. Аҕарда аатаанӡа асценаҿы уаҩы ишимаҳац аҕьбжьи аҳәҳәабжьи гоит. Нас ҕыҭраамҭак ҭынчроуп. Амузыка. Аҕарда анаатуа асценаҿы иҟоуп: А б ж ь а с, А б г а л а ҵ, А ж ь а, А у а р б а ж ә, А ҟ а р м а ҵ ы с. Урҭ зегьы рхы азышьҭны, Абжьас иазыӡырҩеит.

А б ж ь а с

Шәгәы ишҧаанагои?
Ҳхәыцып ҳмыццакы,
Иус мариам
Иахьа нап зҳаркыз.
Ижәбоит,
Иқәӡааит ҳабнара,
Еимырҵәеит, иргеит,
Ҳаҵла ҧшӡа дукәа
Ршьапқәа рҿаҟәеит.
Акгьы зхарам ашәарах
Рҟәаҟәоит имцхәны,
Имфакәа икарыжьуеит,
Ус, баша, ишьны!
Ҳҳәынҭқар акәзар,
Уи абаӡом!
Аиаша уҳәар,
Агәра агаӡом.
Иацәагозеи,
Иаразы зегь акоуп,
Ҳаҧылеи, фатәылеи,
Зегь рыла еиқәшәоуп.
Ҳарҭ зегьы ҳаицҿакны,
Ҳгәы иҭоу ҳазҳәар,
Аҭыҧ иалаҳҳәоит
Зыхшыҩ цаз аҳәынҭқар.
Мап анакәха,
Ижәдыруаз, ҳаахтны
Адәы ҟьантаз
Ҳақәхоит, ҳахқәа кны.

А ж ь а

Ҳара, иҧсыҽу ашәарах,
Хылаҧш даҳмоуит,
Абна ҳнылҳәаҳәар,

Аҵыҟь ҳахгоит.
Лаҟәак ҳәа анырҵеит,
Иаразнак ҳашьҭа дырхоит!..
Бноуп ҳзыхьчоны иҳамаӡоу,
Убригь ҳцәынҵәар,
Ҳабацари усҟан, иабаагои ҳхы?
Ҳҳәынҭҟар ҳара ҳзыҳәан
Акымзарак иаԥсам,
Уи моу, зны-зынла
Ҳара арыцҳаҟәа
Ҳафаргьы цәгьа иабауам.
Уара суцҟәаԥоит, Абжьас!
Сҭахозар, сҭахааит,
Амала, зегь ҳзыҳәан
Аиаша ҟалааит!

А у а р б а ж ә

Угәы иҭоукыз бзиоуп,
Абжьас ухаҵкы!
Аха...
Алым, ишдыру еиԥш,
Иҕәҕәоуп, иџьбароуп,
Насгьы адгылаҩцәа рацәоуп.

А б ж ь а с

Иазхоуп!
Уара, Ауарбажә,
Ушәозар унаскьа,
Уԥырны уцаргьы улшоит хара...
Шәаԥхь арахь,
Иааиааит абна Аҳәынҭҟар!

А ҟ а р м а ҵ ы с

Ҳзыкәтәоз амахәҟәа
Ҩеит, иканӡеит.

Аӄармаҵарақәа ҳакәын,
Ахьшь ҳандырҵәеит.
Зҿы ҳашшрыда,
Абжьас ухаҵкы?
Ацәгьоуцәа рнапы ҳанырҵан,
Ҳнырҵәара иаҿуп.
Схаҭа сагозаргьы,
Ҳабнара еиқәхарц сҭахуп.
Иааиааит Аҳәынҭқар!
Иааиааит, ҳазыҧшуп!

З е г ь ы

Иааиааит, иааиааит!..

А б г а х ә ы ч ы

(ахы аакылрҳәҳәаны)
О, сашьцәа!
Шәзыргәаӄзеи ас,
Шәылахь еиқәызҵазеи уамас?
Ишәҳәа,
Избан шәыбжьы здуха?
Ас шәсымбацызт шамаха!
Сзыхәо акрыӄазар, .
Сеигӡарым схы.
Ишәҳәа шәгәы иалоу шәыццакны

А б ж ь а с

Уара, аҩсҭаа, ацәахыхга,
Изҭоузеи уҧсы,
Саннакылоит акәымзар
Ҳабнара аҵас –
Уеимысыжәжәара сыӄан.
Зынӡаск ҳәынаҧҵас! ..
Уца, уаҧхьан иаага Аҳәынҭқар.

А б г а х ә ы ҷ ы

Аҳәынҭҟар ыцәоуп.

А ҟ а р м а ҵ ы с

Ицәазар ирҿых.

А б г а х ә ы ҷ ы

О-ҳо, Аҟармаҵыс,
Иузҭада абри еиҧш агә-мацәыс?

А ж ь а

Уццакы, уццакы!

А б г а х ә ы ҷ ы

Абар ассир!
Измааноузеи ари аҵакы?

А б ж ь а с

Измааноу уашьҭан иумаҳари,
Уца, Абгахәыҷы, умҧшын.

А б г а х ә ы ҷ ы

Сцоит, абааҧс, сумшьын.
(Ицоит).

А б ж ь а с

Шәуа аҧсахра ҟазҵаз –
Ҧсроуп, уаҳа рыцҳашьарак ҟалом
Сыҧсы ҭазар, ҳабнара асырбом.
Ҳара ҳаззыкәҧо иаҳзеиҕьу азоуп!..

А л ы м

(иааиуеит Абгахәыҷы ацны)
Шәуа дарбан сааҧхьара згәаҕьыз?

А б ж ь а с

Сара соуп, Аҳәынҭқар ухаҵкы!

А л ы м

Измааноу саҳар ҟамлари?

А б ж ь а с

Зны ҳабна илоу

Ҳꙩызцәа зегьы еизгатәымхари?
Убарҭ ишраҳауа иуасҳәаар сҭахуп.

А л ы м

Уи аха змада уажәы,
Сеилахоуп!..

А б ж ь а с

Алым ухаҵкы!
Аусқәа ҽеимхар ҟалап...

А л ы м

Абгахәыҷы, угәы ишԥаанаго уара?

А б г а х ә ы ҷ ы

Ибзиоуп нас, еизаагап,
Ирҳәо ҳаҳап.

А л ы м

Сара схала исашәҳәаар ҟамлари?
Зны иара закәу ҳамбари?

А б ж ь а с

Мап, Аҳәынҭқар!
Зегьы иаҳзеиԥшу –
Зегьы иҳаӡбароуп!

А л ы м

Еи, Абгахәыҷы!
Еизышәга, иҳарҳәо ҳаҳап.
Алаҳәа уаӡхьа,
Иабацеи Аӷәараан?
Амшә абаӷоу?
Аҟәыцьма збаӡом!
Абжьааӡны амырхәага
Рҿаҭа ииоуп,
Иахьа ианаҳҭахха,
Ахысбжьгьы раҳаӡом.
Еи, Абгахәыҷы!
Икыджәа асаркьал!

А б г а х ә ы ҷ ы

Уажәыҵәӷьа, ухаҵкы Аҳәынҭҟар!
Еизызгап ҵәа змам ахәымткар!
(Асаркьал иасуеит).

А х ь а ӡ а р ч

(иааиуеит)
Бзиароума? Иӷоузеи?
Иарбан абас шәеизызгаз шьыжьӡа?!
Ус акакала иааиуеит А л а ҳ ә а,
А ӷ ә а р а а н, А х ь а ж ь.

А л ы м

Бзиароуп, ишәарҭоу ҳәа
Акгьы ӷамлеит.
Ҳәызцәа усказ
Ҳаиниарц рҭаххеит...
Исгәааӡхом шәеизашьа,
Аиаша ҳәатәуп,
Шәнырҵәатәуп, шәнырҵәатәуп!
Зегь абна шәылцан шәкацатәуп!
Шәыцӷьа-шәӷьа шәыҟәҵатәуп!

Ишәсырбап сара!
Еи, Аҟәараан! Уаԥхь асиа,
Иагхаз данԥа хазы,
Дызбар сҭахуп иагхауа змаԥура!

А ҟ ә а р а а н

Уажәыԥәҟьа,
Аҳәынҭқар ухаԥкы!
(Аԥла ашьапы иану аҩыра иаԥхьоит.)
Шәӡырҩы, шәӡырҩы, шәӡырҩы!
Ҳаԥхьоит Аҳәынҭқар асиа,
Иаҭахуп еилнакаарц
Амаԥ зуа рҭыԥаҿ иҟоу, иҟаму.

А х ь а ж ь

Ара ҳаҟоуп зегьы.

А ҟ ә а р а а н

Уара уеаанкыл уа,
Еснагь уццакуа,
Ҳгәы ԥуԥәеит.
Акы уазӡышоит,
Изакәу анцәа идырп.

А ж ь а

Уи зӡышо ззымдырхуада?
(Ахала иччоит.)

А х ь а ж ь

Ажьа уԥхашьа!
Аламысҳәагьы акы ыҟоуп.

А ҟ ә а р а а н

(Аҳәынтқар ахь)
Ҳаҭоумԥан,

Аҳәынҭқар ухаҵкы!
Зегь зхароу реиҳабы ауп.
Уи макьана ацәа иалоуп,
Егьырҭ ракәзар, рыбз рҿыҵит…
Иааргәаҧхо ҟарҵоит, ихәыцҙом,
Згәаҕ ркызгы иацрыҵҙом,
Рызынтәык ҳҵас зынҙак еиларгеит.
Шәҙырҩы, шәҙырҩы, шәҙырҩы!
(Иаҧхьоит асиа.) Ауарбажә!

А у а р б а ж ә

(зны Алым ахь, зны Абжьас ахь ихьаҧшуа)
Ара сыҟоуп, с-Ҳәынҭқар ду!
Уда схәарҭам,
Уаҧхьа схырхәоит асаара,
Усызбом еснагь сызхара!
(Аҭыҧаҿ итәоит.)

А ҟ ә а р а а н

Ахьажь?!

А х ь а ж ь

Ара сыҟоуп, Аҳәынҭқар!
Насгьы, иҟалозар,
Иамыҧхьааит аҟәараан сыхьҙ.
Ианакәзаалакгьы сагымхац,
Сагхарцгьы зыҟалом.

А ж ь а

Уи агәра сызгом,
Ҭыҧк уаргәаҟуеит, уи азоуп
Ари абжьарак маалыҟьҵас изныҟәуго уҧсы,
Ҵысҭракгьы изхумкыло ухы.

А л а ҳ ә а

Сара избоит
Уџьам злам умҳаҵә шалоуҵо, ажьа,
Маҷк уҧхашьа!
Урыбжьамкьакьалан зегьы, мамзар…
Аҳәынҭқар иуҵанакыр ҟалоит,
Нас унаҳалӡаа уцоит…
Абас ауп ишыҟоу ҳабна аҵас,
Урыбжьамкьакьан зегьы,
Убзгьы уҿы иааҭакла,
Акәымзар Аҳәынҭқар иныс,
Ишаҳамҳәо уара уныс.

А х ь а ҧ а р ч

Уи ҳаҳауеижьҭеи акрааҵуеит.
Шәара еснагь ҳшәыршәоит.
Ашәарах қьиақәа рышҟа
Шәхаҧыцқәа шәхуеит.

А л ы м

Иазхоуп!
Еи, Аҟәараан, измааноузеи ари?
Сара сҵаауеит
Измааноузеи ҳәа?
Ацәа иалоуп иахьтәоу,
Реиҧш нади уаҳа дубарым,
Урҿаҧшишь, иубап изеиҧшроу!..
Абыржәыҵәҟьа идырҟаҵа ҭаалым!

А ҟ ә а р а а н

Шәгыл! Шәтәа!
Шәгыл! Шәтәа!

А л а ҳ ә а

Ажьа, уара узымгылазеи?

А ж ь а

Сара сыцәаӡамызт.

А л а ҳ ә а

Ус уара умсааит.
Уи иалаадыраауазеи ҳара,
Еснагь ублақәа ҕьаҕьаӡа иааҧшуеит.
Иусырбап сара!..

А ж ь а

Сашшуеит!...

А л ы м

Зҿы уашшуада сара усхысны?

А ж ь а

Уара уҿы, с-Ҳәынҭқар!
Абри алаҳәа ҧсыцәгьа иазнамырхар,
Уара умсааит, ҳшеидыҧсыло.
Ҳаидыҧсылар, ахьмызҕ унаргап.
Рҳәынҭқар цқьа дырхыламҧшит рҳәап,
Ухьӡ лаҟәыр ҳәа сшәоит,
Аҳәынҭқар! Исцәагап зугәахәуазеи,
Еисроуп, нибарҵәароуп усгьы ҳазҿу.

А л ы м

Сара сунықәит, агәра згоит.
Алаҳәа, ишҧыкәу
Ажьа ус ушацәажәаз,
Иусырбап сымҧсыр!

А ж ь а

Иубома, Алаҳәа?
Иуаҳама, Алаҳәа?
Анышә уанаҭап имҧсыр...

А л ы м

(мaӡала Алаҳәа ианаҳәоит)
Санцалакь ашьҭахь,
Алымҳақәа ҿарҵәи Ажьа.
(*Абжьы ҩеиԥыхны.)*
Алаҳәа, уԥҳхашьа!
Уара уҩыза, уара уашьа
Ажьа ишакәым уамацәажәан, акәымзар…

А л а ҳ ә а

Саҭоумҵан, Аҳәынҭқар!
Самхаццакит, исыриашоит схы,
Сҿаҵахәы сҿумхын сыԥҳсы шҭоу.
Аҳәынҭқар узыҳәан сыгәбылҩуп,
Иаасыдуҵо рынагӡара саҿуп,
Аха иабаҟоу, арахь схәаҽуп,
Исылоу цәыргам, иҵәахуп.

А л ы м

Нас, Аҟәараан,
Уаԥҳхь асиа.
Иумбои, абжьас гәаҭеиуеит иԥҳшуп.

А ҟ ә а р а а н

Шәӡырҩы, шәӡырҩы, шәӡырҩы!

А б г а х ә ы ҷ ы

(игәырӷьаны)
Имааӡац макьана.

А л ы м

Ашана!
Амшәҵәҟьагьы уахәарҭам, –
Итәаа-маауа, абна илоуп уажәы, имыццакы.

Алымҳа ианкы,
Иаажәг уажәыҵәҟьа сара сҿы.
Ахаҿы ашьха ирфан , ичны иҟоуп,
Ианажә аныҟәара хҭанакит.
Саргьы сыццакит,
Ҳара ҳгәыӷ иалаҵамзар акәын,
Ауалқәа рацәаны иақәуп.
Шьхымӡа гәарҭак ҳалымкаа
еимнаҵәахьеит,
Аха дара ашьхақәа ӷхашьан,
Ианалаҳхуаз иақәшаҳаҭхеит усгьы.
Цасгьы илцатәуп афасара!
Саргьы изуам!
Ма иара, ма сара…
Алаҳәа, Иамаз амшә аҿҳәара.
Ахы амыриашар…
Ох, сгәы!.. Ох, сара!..

Зегьы ааилагьежьуеит.

А л а ҳ ә а

Ашьхардац шәыӷшаа, ашьхардац!

А л ы м

Асҵәҟьа шамаха сҟамлац! –
Мап, иаҭахым.
Иаҳа сеиӷьхеит уажәшьҭа,
Излазбо ала, инысҵуа егьыҟам,
Арҭ сгәы ӷжәаны сыршьуеит.

А б г а х ә ы ҷ ы

О, мап, иамбааит сыбла алашара,
Аҳәынҭқар аныҟам аҽны.
Ҳауада сықәхар ҟалап,
Сыӷсып схәаҽны!
Аҳәынҭқар ухаҵкы!

Аҳәынҭқар уԥсаҵкы!
Ашьа угзар ҟалап.
Еи, сгәы иалхны .
Иалашәҵа Аҳәынҭқар ашьа!

А б г а л а ҵ

Абгахәыҷы, маҷк аҟара уԥхашьа,
Асҵәҟьа иаахтны
Амҵақьақьара сымбац, сашьа!

А б г а х ә ы ҷ ы

Ох, сара мыжда,
Уара иҟоумҵаӡац…
(Аган ахь.)
Аҳәынҭқаргьы уаргьы,
Иаарласны шәыжырҭа,
снахагылааит.

А л ы м

Уаԥхь, Аҟәараан,
Иҵегь иагхаз аабап,
Иас арҭ еизаз иҳарҳәо ҳаҳап.

А ҟ ә а р а а н

Шәӡырҩы, шәӡырҩы, шәӡырҩы!
Ахьаԥарч?!

А х ь а ԥ а р ч

(абжьы рдуны)
Ара сахьтәоу умбаӡои?

А б г а л а ҵ

Слымҳа ҵухит!
Изаҟароузеи убжьы!

А х ьа ҧ а р ч

Ыы, издумхарызеи сыбжьы?!
Сзеицәада сара?
Убжьы думзар ираҳауам хара
Насгьы, ари идагәоу абнараҿ,
Абжьырдура цәгьаӡа иматәахәуп.
Уаҟәыҵ, Абгалаҵ, сымҩа ангылара,
Мамзар…
Узусҭада уара?
Уабатәиу уара?
Иужәлои уара?'
Иулшои уара?
Иҟауҵахьои уара?
Уцқәа ракәзар, са сҿы икәадоуп.
Унасзыҭрысыр, сцәа сынҭалан снатәап,
Акәымҕқәа исылҳәаҳәо сеиқәдырхап.

А б г а л а ҵ

(иҵҟьоит)
Ааит, уара акьаҳә!.

А ж ь а

Ааит, абааҧс, абга ҿашәаҳәа!'

А л а ҳ ә а

Иазхоуп!
Изакә ҭаҟьа-ҭасроузеи шәызҿу?

А л ы м

Алаҳәа, иҟалаз уҳәаp ҟамлари?

А л а ҳ ә а

Башоуп, Аҳәынҭқар!
Ус акы ааимаркшәа иҟалан

Иахәҭамкәан маҷк
Ирамхаргеит рыбжьы.

А л ы м

Сышәшьы, сҭыҧ мышкызны
Исымармкуазар абарҭ.
Ижәдыруаз зегьы,
Сажәит, аха са слымуп!
Ари абна аҳәынҭқарра сара истәуп..
Исымазкызгьы, митә узыҧшуп.
Ох, сгәы… сгәы!..

А б г а х ә ы ҷ ы

Сшьаҵәӄьа сеигӡом,
Еиқәхозар Аҳәынҭқар.
Иӄалои, дадраа, шәыҧхашьар.
Изашәырхьуазеи
Аҳәынҭқар дуӡӡа агәы?!
Изеилашәҵозеи
Аҳәынҭқар дуӡӡа аҧсы?!
Ҧхашьароуп, ҧхашьара,
Ҳара, абна илоу иреиҕьу ҳауп!
Арахь, ҳара-ҳара ҳала
Ҳамҩақәа ҳауп.
Зны-зынла ацәӄьақәа рыла
Ҳахәцәақәа ҵкааруп.

А л ы м

Еилкааупˌафырхаҵа, абгахәыҷы!
Сара сқьиара иузаанартуеит
Амҩа уара…
Еи, Алаҳәа, Абгахәыҷы
Хҧан еиҿаку ҭыҩрак ҳамҭас иаҭ.
Абри ҳаҭыр зқәу абҕьыц аҧхьа
иадкнаҳал!

Насгьы саӄәак ала сааигәа иртәа.

Алахәа Абгахәыҷы аӡхьа албӡьыц адкнанаҳалоит.
Абгалаԥ ахьтәаз иҩаргылан, аҭыӡаҿ
Абгахәыҷы нанартәоит.
Абгалаԥ – Абгахәыҷы аҭыӡ ахь.

А б г а х ә ы ҷ ы

(Абгалаԥ ахь, маӡала)
Иубома, Абгалаԥ!
Абас ауп амаҵ шутәу.
Ҳабнараҿ ушиашоу удәыкәлар,
Ауахәаҟәа урыхӄьашар алшоит.
(Иҩагылан агәҭахьы инаскьоит.)
Аҳәынҭқар дуӡӡа ухаҵкы!
Иҭабуп, исаҭәоушьаз азы
Схырхәоит ушьапаҿы.
Саӡсахоит уара умаҵураҿы.
Иҭабуп, зегьы!
Иҭабуп, зегьы!
Идуӡӡан иҭабуп,
Сара сзыҳәан
Иахьеинышәӄьаз шәнапҟәа.
Ҳабна ахьӡаз
Среигӡом сшьапҟәа,
Уи аҿаӡхьа смаҵуҩуп!
Сара еснагьгьы сразын,
Сагьыразуп.
Еснагь удҵаҟәа
Рынагӡара сазыӡшуп!
(Аҿырзажәны аҭыӡаҿ инатәоит.)

А х ь а ӡ а р ч

Иҭабуп ҳәа саҳәа,
Абгахәыҷы! Аисра ааӄасымҵар…
Ҳамҭак сҭахуп.

А б г а х ә ы ҷ ы

Избан иара?!
Аимгеимцара схы иасырхәоит.
Аҕсҭазара уоурц азы абас аҭахуп.
Ианакәызаалакгьы,
Сара схәы ҵәахуп.

Иааҕсаха-икараха иааиуеит А қ ә ы ц ь м а.

А л ы м

Нас, Ақәыцьма,
Измааноузеи ари,
Изагхазеи асҟаамҭа?
Еи, Абгахәыҷы,
Иҭакы Ақәыцьма аҳаҕы.
Аҕсы зымцо-изымаауа,
Хаҕыцла ишәыжәжәа.

А қ ә ы ц ь м а

О, суҳәоит, Аҳәынҭқар!
Исараӡа знызаҵәык.
Сзыниаз ажәабжь аасымҳәар,
Сызлаҕсахарызеи уара умҭа лаҕырӡык.

А л ы м

Уаангыл, Абгахәыҷы!..
Сузыӡырҩуеит, иҳәа.

А қ ә ы ц ь м а

Ииашоуп, сагхеит сара,
Уи азы схы ласырҟәуеит асаара.
Аха смааит ус баша:
Бжьышьхак рынхыц,
Абнаду агәҭаны
Срыниеит шьабысҭақәак,
Ешьеи-еҳәшьеи ҳәышрак ишҭаз.

Аҳәара митәуп,
Урҭ сзықәдыршәаз!
Иҩит ишзахәоз,
Срышьҭалт, срыхьӡеит.
Аҧсра аҟынӡа ҳнеибагеит…

А л ы м

Нас, нас, иабаҟоу дара?

А қ ә ы ц ь м а

Абрахь иаазгеишь?

А л ы м

Еи, Алаҳәа!
Ақәыцьма иаҭ акәац рацәаны,
Иахьа ихынҳәит уи аҧсаны.

Иааргоит ҩшьабысҭа қәыҧшқәак ишәа-ӡыӡо, урҭ алмышә ӡахәала еиқәҧах иҿаҳәоуп.

Арҭ хазыноуп
Иажәхьоу схаҧыцқәа рзы.
Сыхиоуп сгәы иахәан исфаразы.
О, сара аҭаҳмадагь
Иҟоуп сҿаҵахәы,
Ажәеиҧшьаа иҵәахны
Имоуп еснагь са схәы.

А б ж ь а с

Абри азоуп ҳагьзеизаз,
Аҳәынҭқар, ухаҵкы!
Иқәӡааит ҳабнара
Ҳзыхьчоз, ҳазҵәахуаз.
Ҳаҵла бзиахәқәа
Рымахәқәа ҳацәҩеит.

Ҳӡыхь хьшәашәақәа
Аҟәандахара иаҿуп.
Иаҳа иреиӷьқәоу ҳатҵлақәа
Рдацқәа рҩоуп.
Иааугәаҧхо бзиоу џьушьоит,
Зегь ҳаиҟараны ҳаилахеит.
Ҳабнара наҳхырҳәар,
Ҳақәхап адәы,
Рхы абаргари ҳҵеицәа,
Иаҳзымхьчар иахьа?
Асакара ҳаабышам ҳара.
Ажәеиҧшьаа изымдыруа аусқәа рацәахеит.
Иқәыҧшу, акгьы зхарам
Ашәарах нурҵәеит.
Алым, ишьҭаҵа уҳәынҭқарра,
Иаамҭоуп уажәшьҭа.
Мап анакәха, мчыла
Уахаҳҳәоит ҳара,
Убри азоуп ҳагьзеизаз абра.

А л ы м

Иџьоушьаша ажәабжь!
Ус ами, Абгахәыҷы?

А б г а х ә ы ҷ ы

Кьатеи ҧҵәагоуп ҳ-Абжьас!
Уи хәмаршәа иаҳәозар акәхап цас,
Мамзар, уара дуӡӡа уцымхәрас
Иҳауада ҳара абҵас.

А б ж ь а с

Сара сыхәмарӡом, Абгахәыҷы!
Ҳаҟоушәа, ҳаҟамшәа,
Аҟазаара иаҧсам.
Ҳаҟанаҵ, иаҳхамгылароуп
Ицқьам, зыгәрагам.

А л ы м

Абар, ассир!
Учмазаԥхеит, иухьит абӷы,
Уара, Абжьас, мчыла уӡәӡәоуп;
Исыцноугартә уҟоуп, изӡом,
Сыцхыраара ацынхәрас,
Усгәыҵасуеит акәу игәаҕьны?

А б ж ь а с

Мап, Аҳәынҭқар!
Ухы мацара уазымхәыцын.
Иубоит ҳҭагылазаашьа,
Анибарҵәара ҳаҿуп.
Мчы змам ахәда ҧаажәоит,
Иахара, иахарам.
Хаҵла ҧшӡақәа
Пҟаны иргауеит.
Аиқәара дуқәа
Мцала ирбылуеит.
Ашәақь кны иҳашьҭоуп…
Ицәгьоуп ҳразҟы.
Арахь ҳара-ҳара
Ақәибахра ҳаҿуп!

А л ы м

Уусқәа ҽеим излазбо ала,
Абжьас, Иуԥызада ари аус аҿы?
Иҳәа иаахтны.

А б ж ь а с

Абар иубо рыдагьы,
Ҳабна иааӡаз зегьы…

А л ы м

Уи сызхаҵом.
Иудгыло маҷхар,

Иудыруаз митәы ушанио.
Нас, Ауарбажә,
Уаргьы иуҳәома абас?

А у а р б а ж ә

(ишәаны)
Ишҧасҳәари... ишҧазури...
Аҳәынҭқар ухаҵкы!..

А б ж ь а с

Иҳәа аиаша, Ауарбажә!
Уавамлан зынӡас.
Ауарбажә
Ишҧасҳәари...
Аҳәынҭқар ухаҵкы!..
Абжьас ариабжьарак
Скыдцалан самоуп,
Суҿамгылар, сашьырцаз.
Уара усыҧсахыр,
Усҟан иқәысхуазеи адунеи.
(Алым ашҟа ииасны иаагылоит.)

А л ы м

Иубома, Абжьас,
Иубома ари?
Даба, шәыҟоума уаҳа
Аҧсра зҭаху?
Абгалаҵ, угәы ишҧаанагои уара?
Зҿумҭуазеи?
Еи, Ақәыцьма, еимҿыжәжәа Абгалаҵ.

А б г а л а ҵ

Аҳәынҭқар,
Сжьоуп сара!
Баша ус хәымгак ала
Схы ҭҟьоуп.

Бзы хәымгала сқақоуп.
Исанажь, Абжьас, саҵоумҵан, аха
Ари аусаҿ изудымгыло аӡә соуп.
(Алым ашқа ииасуеит.)

А л ы м

Уи ҩба…
Абжьас, ухала уқәхошәа збоит,
Наӡаӡа узҿымҭуа,
Аҳаҧы уҭасыртәоит.

А б ж ь а с

Ус улшоит иқоуҵарц,
Избанзар, уҳәынҭқаруп, ухаҵкы!
Арҭ уажәраанӡа
Ус рҳәаӡомызт,
Аха уажәтәи ргәыҭқьара иахароуп.
Иқалап, уара, Ажьа,
Уажәраанӡа иуҳәоз,
Иукыргьы мап.
Мцла скаужьзар сеиқәжьа?

Аж ь а

Ишҧаскуеи мап!
Ҳабна ықәызхыз,
Ажәеиҧшь изымхәыцуа,
Мчы змам ашәарах нзырҵәо,
Ихәарҽхахьоу Алым
Ықәгатәуп нақ!

А л ы м

Ишҧа?
Еи, Алаҳәа,
Улҭасны, ажьа аблақәа ҭыршәшәа!

А ж ь а

Сҳәынҭқар, суҳәоит абааԥсы,
Гәыҵьбарала усзымныҟәан,

А л ы м

Мап, Алаҳәа, иудысҵаз нагӡа!

А б ж ь а с

Шәаламкьысын!
Алым, усҵәҟьа ҟоумҵан.
Мчыла ҳәа ҳалагар,
Скамҳаҵәҟьар ҟалап..
Ҳаԥыцла ҳахәдақәа.
Ԥибажәжәар аҵкыс,
Ҳаидгылан ҳазынтәык,
Ҳаԥхьаҟа иаҳзеиԥьхаша ҟаҳҵап.
Ҳааиԥхьан Ажәеиԥшь дааҳгап.
 Ҳиазҵаап иаххылаԥшхәу,
Дҳацхраап, ҳгәы ирҕәҕәаап.

А л ы м

Дарбан Жәеиԥшьу ицәыругаз ара?
Сара соуп ари абна еиҳабу!
Шәарҭ зегь шәсымоуп маҵуцәас.
Сара ишысҭаху сыҟоуп. Мамзар,
Алым агәы ааилашаар,
Иҟалом абри сыбнаҿ шәхабар.
Уара, Абжьас, маӡа усыҵалан
Сҳәынҭқарра угарцаз угәы иахьҭоукыз
Иааудгылаз рызегьы
Цәгьала исшьып!
Алаҳәа, Ажьа аблақәа ҭыршәшәа!

Аж ь а

Саҭоумҵан, с-Ҳәынҭқар!
Аԥхьан исҳәаз зегь мцуп.

Абжьас ауп салазгалаз
Ари аус, хаҭала сгәы разуп.
Аӡыҵәӷьа сымжәыцызт
Исымҳәакәа уара уныс.
Исанажь.
Блада сызхәарҭагәышьоузеи,
Изакәыхзеи, сымч сеиқәнархап ҳәа сыӷоу.
Иамуӡозар, слымҳақәа хыҵәҵәа.
Сара ахәҷынӡарагь изысҭахыз
Абри иаӷароу алымҳақәа,
Абжьас, саҭоумҵан, аха .
Сызудгылагәышьом.
Аӡыблара схы сзаларӡгәышьом.
Усгьы ахьмыӡӡ згеит,
Џьаҳаным аҭыҧхааит аиӷарамра.
(Алым ашӷа ииасуеит.)

А л ы м

Уара, Абжьас, иумам уаҳа ҳәатәы,
Уаҵахеит, ицеит уара утәы.
Ҳабна аҵас ала, иадҿашәҳәал
Аҵла ашьапы,
Иахьатәи ҳгәырҕьарала агәы ҧжәаратәы.
 Нас уаха илаган аҳаҧы иҭашәыжь!

А б ж ь а с

Ех, Алым, саҵахеит ишубо,
Уажәшьҭа ақәаҧара иаҧсам ара.
Ҳабна аҵас саннакылоит…
Аха угәуҽаныз!
Асҵәӷьа ушзымцо удыруазааит.

А л ы м

Еи, иҿашәҳәа еиқәаҧах!
Абжьас аҵла ашьапы иадҿарҳәалоит.

Ижәдыруаз шәарҭ зегьы!
Аҧсахра ҟазҵаз цәгьала иштахо!
Нас, уара, ҳашәаҳәаҩ,
Иахуҳәаауазеи ари?
Маҷк уа узы сгәаан
Сшыҟоу сымҳәар ҟалом:
Убжьы хаа иарҿыхоит ҳабнара!
Шәа хкыс иумҳәо иҟоузеи,
Аха у-Ҳәынҭқар знымзар зны
Ашәак ааихуҳәаар ҧхашьаразма?

А ҟ а р м а ҵ ы с

Иҭабуп, абас уахьсыхцәажәаз,
Аҳәынҭқар ухаҵкы!
Аха аиаша сымҳәар ҟалом:
Сара ашәақәа исҳәо имҧсуа иртәуп:
Зыхьӡ камшәо, аамҭала иҟоу ракәым.
Зхы мацара иашьҭоу, мыцхә зҳәо,
Арахь амаҷ ҟазҵо,
Ианакәызаалакгьы пату сызрықәым.
Абжьас иаҳәаз иашоуп.
Иқәӡааит ҳабнара,
Хылаҧшыда инхеит.
Ашәарах ракәын,
Уқәыџьмақәа индырҵәеит.
Асҵәҟьа ицозар, аҧсҭазара
цәгьахашт.
Шәарахи-ҧсаатәи рыгәнаҳа
ҕәҕәахашт.
Ҳабнагь ықәыргап, ҳӡыхьқәа ҭабап,
Асакара ҳақәхап!..
О, Алым ухаҵкы!
Иудыруаз асакараҿ аҧсҭазара шаҳмоуа,
Уа даҽа дгьылуп.
Ҽа ҟазшьак аҭахуп.
Ҳара ҳахьиз иаҳнаҭаз аҵас,

Иаҳзышьҭхуам асакара,
Уи ацымхәрас.
Закә беиароузеи иамоу ҳадгьыл.
Сҳәынҭқар ухаҵкы!
Мчы змоу зегь ара иќоуп,
Бзиарас иќоу зегьы –
Алымқәа уҳәарыма,
Абжьасқәа аагап,
Ашәарахқәа ракәзар,
Иссируп, ижәбоит.
Аха иабаќоу, ҳазегь ҳаидкылам,
Хаз-хазы ҳанхоит.
Абас ала иаҳзеиқәырхом ҳабна,
ухаҵкы!
Абас ала иаҳзааӡом хҵакыра.

А л ы м

Исаҳаит, Аќармаҵыс.
Маҷк иахурќьацәазар ќалап
Макьанаҵәќьа асакара
Ҳақәымлац, убоит.
Ашәаҳәара угәы ахшәазар,
Уаќәысхыргьы ќалоит.
Ауарбажә!

А у а р б а ж ә

Сӡырҩуеит, ухаҵкы!

А л ы м

Умаҵушьа сгәаԥхом.
Иубома, Аќармаҵыс
Ҳац хьнажәауеит!

А у а р б а ж ә
Иаасыдуҵо насыгӡоит!
Уара, Аќармаҵыс!

Ииашоуп, ашәа бзиан иуҳәоит,
Аха зны-зынла ибжьухуеит.
Убри аҟынтә,
Иахьарнахыс аҿеихыхра уаҟәиҭым.
Ахьажь!

А х ь а ж ь

Ара сыҟоуп, ухаҵкы!

А у а р б а ж ә

Уиасны, Аҟармаҵыс
Аҭыҧҕаҿ утәа.
Иара иаҳәо ашәаҟәа уара иҵа.

А л ы м

Усгәаҧхоит,
Ауарбажә, усгәаҧхоит.
Аҧхьан исзууз уанасыжьыр ҟалоит.
Абас ауп ишаҭаху,
Аҳәынҭҟар имаҵ шутәу!
Шәара аҧсаатәҟәа,
Гәыкала шәыҟаз са сзы!
Шәара шәхала
Шәҧыруазар иахьазы,
Изымҧыруагьы ҳаҧрырц ҳаҟоуп
Мышкызны.
Шәыҟаз са сзы шәразны,
Ари абнараҿ шәхы шәымбан шәхазны.
Сара сзыҳәаан ас зҳәо дахьшәырхәала.
Ҳҵеира ҳара иҳаиҧшны ишәааӡала.
Сыгәра жәгар,
Ҳарҭ зегь ҳаилаҵәаан хҟалоит,
Мамзар, саашәылагьыжьны шәынсырҵәоит.

А у а р б а ж ә

Иуҭаху ҳазу,
Ҳаҧсамхакәан хҟалар.

Зыгәра аагода, угәра ҳамгар,
Усҟан цәгьаԥсышьа соуааит сара.

А к т ә и а ш ь а б ы с ҭ а

Усыцхраа, сашьа!
Мамзар арҭ ҳарфоит.
Иахьакәым икарҭәоит ҳшьа.

Алым иагәарԥханы иччоит.

А ҩ б а т ә и а ш ь а б ы с ҭ а

О, саҳәшьа!
Аӡахәаҟәа сԥах сыркуп.
Иҳалшагәышьозеи,
Арҭ агыгшәыгҟәа ҳарҿаҵахәуп,
Ус ҳзиҳәеит ҳазшаз.
Ашьамхы џьбара ҳаҵеиҵеит,
Ҳамч ркәаданы.

А л ы м

Уаҵәи уаҵәашьҭахьи
Исфаша сымоуп,
Иуанашьҭахьаз ишәҵәахы!

А ҟ а р м а ҵ ы с

Иоушәыжь, ирыцҳауп!
Иҟәыԥшҟәоуп, шәымбои?!
Шәиԥхьыӡ зҟәыӡааша шәара..

А у а р б а ж ә

Аҟармаҵыс!
Убз ҭахысҵәоит сара.
Уҟам ари абна уаԥсаны,.
Ахшыҩ умам, ахшыҩ!

А ҟ а р м а ҵ ы с

Ахшыҩ сымоуп, акыр зымчу ухаҵкы!
Аха абӷа сымам, абӷа — зегь рыцкы..
Бӷада аҧсҭазара Иушәнаҵоит аҵкы.
Бӷада иуҳәо иауам аҵакы.

А ж ь а

Ииашоуп, ииаша…
Саҭамзааит,
Зынӡаск даҿакын сзызхәыцуаз,
Аҳәынҭқар…
Исамхаҳәеит.

А қ ә ы ҷ ь м а

Ишҧа, уара, Ажьа?
Улымҳақәа роура кьаҿхарц уҭахызар?

А ж ь а

Иуҭахузеи сара сҿы?
Уара узеиҳабу
Агыгшәыгқәа роуп..
Сара сгыгшәыгӡам,
Насгьы ари саҧхьа иамоу умбаӡои?
(Аҧхьа иамоу ахьа-цәа зегьы иднарбоит.)

А б г а х ә ы ҷ ы

Ыҳ, Ажьа…
Убри анурҭоз, сакәымзар,
Иуоурцгьы уҟаӡамызт.
Иаасгәаҧхар,
Арахь иаамысхыргьы ҟалоит.

А ж ь а

Сышәшьы!
Сызбахә зҳәо

Дызусҭада иахьа?!
Уара ацәахыхга,
Хьмызӡыла иҭәу.
Амҵақьақьаѡ, ҳабӡа ҧызҵәаз.
Иахьа аиааира зго иоуп
Уара узтәу.
Ари ҳабнаҿы узбахә ҳәатәӡам,
Аус аҿгьы угәра гатәӡам. .
Уара ҳгәыҧ уалазҵаз, .
Даргьы уаргьы шәеиҧшуп.

А б г а х ә ы ҷ ы

(митәы азыҟалазшәа)
Сызхәарҭагәышьоузеи
Уажәшьҭа, сышьтәуп.
Сыхьӡ бзиа арцәгьеит,
Илысхуеи ари абна.
Усмеигӡан, Аҳәынҭҟар,
Сыхәдацәа ҵкаа.
Ухаҧыц ҟәашқәа рыла
Сыҧсааит сара.
Изхәарҭоузеи ахьӡ-аҧша,
Изхәарҭоузеи зегьы.
Згәы цқьоу аӡә сакәымшәа
Шәсыхәаҧшлашт шәаргьы.
Шәымш аабзиахааит,
Сѡызцәа дуқәа!
Сшәылҵуеит иахьарнахыс.
Умш аабзиахааит,
Сҳәынҭҟар ду, исымаз сара хыс.
Умш аабзиахааит,
Ҳабна ҧшӡа!
Сыҷкәынра ахьышәҭуаз!
О, с-Ҳәынҭҟар!
Убзиабара ҭазгалоит
Илашьцоу адамра.

Убасҟан ирдырышт,
Сзыҧсаз сара.
Насгьы сшыцҟьаз
Ҳабна ду азын.
Исыҭ азин,
Сҿы ахьымааҳәуа сцарц.

А л ы м

Сылаӡырӡқәа сҿыкьаса
Ицоит иҭыҩрны.
О, сҽысшьуеит уцар,
Усҟан исоушт агәырӷьа ду.
Ҳабнара уара уда
Ишхәарҭам збоит.
Угәгьы шыцҟьоу
Иахьа агәра згеит.

А б г а х ә ы ҷ ы

Сҳәынҭқар, акымзарак саҧсам.
Цәгьа сцәа сҭыхуп,
Уажәшьта смаҭәам.
Уцәа ҧысҽыр аҵкьыс,
Сцоит наҟ хара.
Сыҧсаанӡа сҽасҭоит агәырҩа.
Уара узы ацәашьы ҧшӡа
Кыдҵан избыллап.
Сылацәа неиқәысыҧсар,
Ҧхыӡ узбалап.
Аҧхьарца уанҵаны
Ашәа сҳәалап.
Абна ҧшӡа
Алахьынҵа сҵьабалап.
Сылаӡырӡқәа рҩашҵас икаҭәалап.
Нас хәыҷы-хәыҷла
Схаҭагьы сагап…
О, с-Ҳәынҭқар, усмеигӡан сара,

Исыхәҭазар сагааит аҧсра.
Слахьынҵа сеижьарц
Зынӡаскгьы иҟалом.
Амала шәразҵаа
Кәыт гәарҭак сзеиҳабыз,
Шаҟа бзиа сырбоз.
Нас, сахьыцҟьоу акәзар,
Аҧсра зсыхәҭоу?
Баҩык сыхәда икылахар,
Убри ала ҳаилгап.
Ажьагьы уи нахыс
Агәы ҭынч иардап.

А л ы м

О, исзычҳауам, уаҳа умҳәан!
(Иҟьыз-ҟьызны аҭәуара иалагоит.)

Зегьы ҵәуоит.
Ахьажьи Абгалаҵи иаҳагьы
идырҕәҕәеит аҵәуара.

А л а ҳ ә а

Иазхоуп аҵәуара!

А л ы м

Иҭабуп шәахьсыцҵәуаз,
Гәык-ҧсыкала иҧхьаӡазааит,
Сгәы иалсыз азыҳәан
Шәылаҕырӡҟәа икаҭәаз.

А б г а х ә ы ҷ ы

Исыҭ, Аҳәынҭҟар ду, азин,
Иҭабуп ҳәа расҳәарц азын
Сҩызцәа гәакьацәа.

А л ы м

Уааи сааигәа,

Сгәы зырӷьшааз, уҟуардә аашьҭхны.
Иумазааит абри хьӡы змоу
Ашымҳабӷь сгәы иадхны.
Уара уиашара аҟынтә,
Гәык-ԥсыкала
Снапала угәы иахьынсырҳаларц сҭахуп.

А б г а х ә ы ч ы

Иҭабуп.

Ах ь а ж ь

Ҳара еснагь бзиа иаабон,
Иахәҭоу аҭыԥ ахьамамыз ааҵьабон.
Ахьаԥарч
Саргьы убри агәра згон.

А л ы м

Еи, Алаҳәа!
Ишәҳәа ҳара ҳашәа,
Ҳабна ашәа!

З е г ь ы

(ашәаҳәара иалагоит иҩагыланы)
Ҳабна ду, ашьхақәа, аӡиасқәа,
Еснагь ирызҳауеит, иԥшӡахоит.
Ҳабна ду аҟны ахаангьы,
Ахаангьы ҳабнақәа ҟалоит.

А к а ԥ к а ԥ

(иааиуеит)
Саҭамыз,
Аҳәынҭқар!
Исҭахуп исҳәарц
Ҩбаҟа ажәа.

А л ы м

Уабатәиу уара?

А к а ҧ к а ҧ

Наҟ хара
Бжьы-шьхак урхыҵуеит,
Бжьы-мшынк урыруеит.
Уа иҟоуп тәыла ҧшӡак,
Убратәуп сара.

А л ы м

Иҳәа, иумоуп азин.
Акаҧкаҧ
Уара, зехьынҵьара
Еицырдыруа, Аҳәынҭқар!
Ухьӡи-уҧшеи хара
Ишнеихьоу ҳамҳәар ҟалом –
Анцәа иҿаҧхьа
Ауал ҳадны ҳанхоит.
Убри аҟынтә, суҳәоит
Схы ларҟәӡаны.
Исҳәо шыҟоуҵогьы
Агәра згоит.
Ианажь Абжьас,
Угәыҵьбарара иаумырган.
Саргьы сахьнеиуа
Ажәабжьны исҳәап,
Адунеиаҿ ишыҟоу
Аҳәынҭқарцәа рҳәынҭқар!
Ишалоу амч ду, аха
Иагьшалоу аҳьиара.
Сысасра уазхәыц,
Иумшьын Абжьас,
Схырхәан сеиҭауҳәоит абас.

А л ы м

Алаҳәа, Ауарбажә,

Ақәыцьма, Абгахәыҷы!
Шәааи са сышԟа.

Зыҙбахә аҳәаз рхы неидкылан
аицәажәара иалагоит.

А х ь а ж ь

Иубома, Абгалаҵ,
Абгахәыҷы ахьхалаз!

А б г а л а ҵ

Уи аамҭала халароуп,
Ус ауп ишыԟоу уажәы.

А ж ь а

Шәыԥшы, иасахьахәыроу, шәыԥшы!
Аҳ, уҿы иҭарҭәааит аҙыршы.
Сҭыԥ сымхны
Иныҟәтәеит икәырбзо.

А б г а л а ҵ

Рацәа ҳаԥсит ҳшыбзоу!

А х ь а ԥ а р ч

Сара исыҙбеит,
Уахынла аҩныԟа
Ахала ианцо,
Амҩа аазкны, икыдҳаршаап
Ҳхы-ҳҿы ҭаҳәҳәаны.
Изыԥсоузеи, мчыбжьык
Аҟьышә ҭырчаа,
Изымцәажәо иаҳзыҟәҵар адәы.

А ж ь а

Насгьы иԟалашт аҳәатәы,
Амала, амарџьа,
Иҵару шәымԟьан, иҵару!

А х ьа ҧ а р ч

Лыҧхала ҳзалҵыр,
Иаразнак шәымшәаҟьан.
Сышәхьымӡар, сыркыр ҟалоит,
Сыркыр, аҭыӡшәа ҳалалоит.

А б г а л а ҵ

Уара уакәым, са сыхәда
Ауасашьтәақәа агоит.

А х ьа ҧ а р ч

Угәра згоит,
Амала, сышәмыркшакәа шәымун.
Саргьы сгәы сырдап.
Алакыҵагьы шьаршәык ҭасыртәап.

А л ы м

Алаҳәа, асас иаҳәа,
Исшьуам Абжьас.
Амала, ҧсраҽнынӡа
Адәы изықәымҧшуа,
Иҭаскуеит аҳаҧы!

А к а ҧ к а ҧ

Иҭабуп, Аҳәынҭқар, иҭабуп,
Аҧсы ҭазааит,
Уи иара иазхоит.

А б г а х ә ы ҷ ы

(аҳҵыҵ иқәгылан, абжьы ҩеиҵыхны)
Еи, зегьы ишәзыҧшуп
Абри еиҧш алахьынҵа,
Изыҧсахыз Аҳәынҭқар!

А л ы м

Сҳәахьа шәхашәмырштҭын зегьы:
Мышкызны ианысыҧсахуа адунеи,
Аҳәынҭқарра ашәҭ Абгахәыҷы!

А ж ь а

(аԥла ашьапы ахы аннаҟьоит)
Сышәшьы!
Ҳақәӡааит шәҳәар .
Саҳаит иаахтны.

А ҟ а р м а ҵ ы с

Ҳашҧаҟалеишь ҳаиҧхьытта,
Ҳаидызкылашаз аӡә
Даҳхамгылеит дбаҕьаӡа.

А л ы м

Ижәга Абжьас,
Иҭашәыжь аҳаҧы! .

Абжьас ргоит.

Алаҳәа, агәырҕьара ҟашәҵа.

А л а ҳ ә а

Аҟәараан, иарҳәа аҧхьарца.
Шәас адаул!
Аҳәынҭқар дгәырҕьоит,..,
Шәгәырҕьала шәаргьы!
Избан акәзар,
Ԥныҵҟала аҕацәа ириааит!
Абжьас ықәгоуп,
Иҟам уажәшьҭа!
Аҳәынҭқар итәарҭа
Абашам алакҭа.

Амузыка, азеиҧш гәырҕьара.

А л ы м
(ашәа аҳәоит)
Сықәра дузаргь, сгәы ҷкәыноуп,
Уасарада, уаа!
Есымшааира шәаӡхьа сгылоуп,
Сиуарада, уаа!
Ҳабна ду сыда ихәартәам,
Исеихырхәоит зегьы.
Сҭыӡ са сыда уаҩы иаҭәам,
Уашьҭамлан аӡәгьы.

З е г ь ы

Абна ду уи ада ихәартәам,
Ҳаихырхәоит зегьы.
Аҭыӡ иара ада акы иаҭәам,
Ҳашьҭалом ҳаргьы.

А л ы м

Сыӡсыргьы сыӡсы ықәҵуам.
Иқәтәазааит ахҵыҵ.
Ажәакала, сҭыӡ сахыҵуам,
Шәагьашьҭамлан уи шәарҭ.

З е г ь ы

Ажәакала, аҭыӡ ҳазҭада,
Ҳагьашьҭалом уи ҳарҭ.

А л ы м

Сықәра дузаргь, сгәы ҷкәыноуп,
Уасарада, уаа!
Схҵыҵ хазына сыҵагылоуп,
Сиуарада, уаа!

Иаҳәаз ашәа амотив ала икәашоит.
Ианалгалакь ашьҭахь зегьы
иргәаӡхаӡо рнапы еиныркьоит.

А б г а х ә ы ҷ ы

(ашәаны иаҳәоит)
Уда ҳазҵәуом, уда ҳзыччом,
Уда ҳгәы раҳаҭны ҳзыцәом.
Ҳабна бноума уара уда,
Иқәхон усҟан хыда-гәыда.
Сҳәынҭқар, соуҧшәыл, сылашара,
Уацгәырӷьала ес-ашара,
Уҟаз абас уҧшӡаӡа!
(Аган ахь.)
Снахагылеит укәыба ҟаҧшьӡа!

Абгахәыҷы акәашара иалагоит.

Уи иацкәашоит:

Ахьажь, Ахьаҧарч.

Азеиҧш гәырӷьара.

А ҟ а р м а ҵ ы с

(Ашәаны иаҳәоит.)
Изықәнамгаӡо ажәа ирҭоит,
Изызныҟәымго аҳәа иҟәнырҵоит,
Абас ауп ишыҟоу абра.
Игәрагам аҧхьа игылоуп,
Еиҭа игәрагам авагылоуп,
Абас ауп ишыҟоу абра.
Амҵақьақьацәа ҧхьаҟа еивасуеит,
Ақьиақәа ирыгәҭасуеит,
Абас ауп ишыҟоу абра.

А қ ә ы џ ь м а

Ауарбажә!
Ари змааноузеи?..

А у а р б а ж ә

Сара изсоуҳәозеи,
Иумаҳауеи уаргьы?
Иахьа мацароума есқьынгьы
Иазыҧшаатәуп

Џьара ҿарҧак
Цәыҭлашьцарала
Ахы мҩаҧнагартә.
Уи абжьы уаҳа имгартә,
Ижәагәатәуп аҿы.
Уара уҿы
Снеиуеит уаҵәы.
Ҳара иаҳзықәымгар уи ахәҭцәы,
Ишықәнаго удыруазааит ҳахәҭцәы.

А қ ә ы џ ь м а

Уажә иаҳәаз азхоит,
Исырбаандаҩып уҭаххар?
Ауарбажә
Мап, ус иҟалом,
Ҿарҧа ҕәҕәак ҟамлакәа,
Иҳамам азин.
Аӡбахә хара ицахьеит,
Адунеи зегьы еицырдыруеит.
Аҩызцәа ҳажәлар ҟалоит иҵысны.
Ари ас иҟоуп, мамзар,
Шәы-ҧсык ахазаргьы,
Ҧсык ахахарымызт.
Ахьажь! Еи, Ахьажь!

А х ь а ж ь

Ара сыҟоуп ухаҵкы!

А у а р б а ж ә

Ицәырга ашәа ишысҭаху сара.

А х ь а ж ь

Сыбжьы…

А у а р б а ж ә

Ишакәхалакгьы иҳәа.

А х ь а ж ь

Аах, сыхәцәа акит аимҳәа!..

А у а р б а ж ә

Шәӡырҩы, шәӡырҩы!
Ахьажь ашәа аҳәоит.

А х ь а ж ь

Иҟоуп шьоукы, рыбз уамыхәо,
Арахь, хшыҩк рхы иҭаӡамкәа.

А ҟ а р м а ҵ ы с

Иҟоуп шьоукы аҭыԥ аазхәо,
Арахь дара гәрагаӡамкәа!

А х ь а ж ь

Шьоукы мчыла икәадахуп,
Арахь абаа кәтаӷьла иԥырҽуеит.

А ҟ а р м а ҵ ы с

Уԥсы иаԥшәмоуп Ауарбажә,
Иумоуп аҩыҵраҿ ҽыҵәахырҭас.

А х ь а ж ь

Аант, сшәышьҭы!
Уеиҿыхуқәысҵап, уара ахәымга!

А ҟ а р м а ҵ ы с

Угәы ԥумжәан, суа.
Уԥсыр, усҟан арҭ иҵдырҟьода?

А қ ә ы ц ь м а

Азин узҭада
Абри еиԥш ажәа уҿы аҭыхра?!

Аҟармаҵыс
Сара сацхраауеит, ухаҵкы,
Ауарбажә дуӡӡа аҿыхра.
Аҿарҧа шәысҭеит,
Ахa снапқәа!
Иҿашәҳәа, уажә ижәбама!

А қ ә ы ц ь м а

Аҳәынҭқар ахьӡ ала
Уара убаандаҩуп!
Аҟармаҵыс
Идуӡӡан иҭабуп,
Шәгәы иҭаз усгьы инашәыгӡеит,
Абзиараз, сҩызцәа, сара сыргеит.

А л ы м

Мап, ииаанӡәыжь!
Сара сангәырҕьо,
Аҭакра ҟалом.
Уи шәахьӡап.
Абгахәыҷы!
Иашәҭ асас
Еиҳау ахьӡ!
Уи иаҧсоуп!
Ианцо, аҵла ҧшӡақәа
Ыҵхны иагааит шаҟа азго;
Ӡыхькгьы ахьӡ ахышәҵа!
Ахьаҧарч
Ассир, ассир!
Ара уеилагап!
Ҳара шыла ҧсахра
Агәылара ҳцоит.
Уи иаагаз ала
Ҽаӡә игәы ҟарҵоит.
Ҳара бнада

Излаҳахьчои ҳхы?!
Арахь иара ыҵхны
Аҭира иаҿуп.

А л ы м

Еи, шәас, уара, шәас!
Иахьагьы иашьак дҳарҳаит!
(Убри аамҭаз Амшә аҳәҳәабжь гоит, ашәагь ааицәырнагоит.)

А м ш ә

(абжьы) Ее-и!
Хаҵа дыҟам сара сыда
Сныҟәом сара хыда-гәыда
(Иаацәырԥуеит, ашьапы изықәмгыло иашьны иҟоуп.)
Аа, салам, сҩызцәа!
Сшәеихырхәоит сшьамхаҟынӡа.
Ишәыхьзеи, шәылахь еиқәышьшьы,
Ишәҿартәаны ашәшьы?
Ҳабна алахьынҵа шәгәырҩома?
Ҳаҵлақәа ахьҩауа шәгәрҩома?
Ҳахьеимырҵәаз шәџьабома?
Ҳахьықәӡаауа шәџьабома?
Ааи, Аҳәынҭқар ухаҵкы!
Сара дсоуам уара уцкы,
Угәыдскылар сҭахуп.
Сҳәынҭқар хәыцы,
Сҳәынҭқар ҧшӡа,
Уеиқәшлаҳәа, уқәыҧшӡа!

А л а ҳ ә а

Амшә, ухы унапаҿы иааг!

А м ш ә

Шаҟантә иуасҳәаахьоузеи
Усҧырамгылалан ҳәа?

А қ ә ы ҵ ь м а

Уҽаанукылар ҟамлари?

А м ш ә

Иаҳҳәап, сҽаанысымкылар, иулшари?
(Абгахәыцәы ааҧыхьашәоит.)
Аа, ари уара уоума,
Ҭцыхәа ду?!
Уаангылишь, иузҭада
Уаҧхьа иадкнаҳалоу?
Еиҭа ҵьара икылуҧааит!
Уара иуаҭәам, Ииааг арахь.
(Иаханы, Абгахәыцәы агәы икыднажәоит.)
Саҭоумҭцан, Сҳәынҭқар, сахьагхаз,
Насгьы
Имыцхәны иахьызжәыз,
Избанзар, иаха
Сықәиан адәы.
Аҭыԥра акәзар,
Сара сзы иҟамлеит,
Исзымдырӡоз шьоукы идырҭәхьан.
Ҵьабаада итәаны қьаф руан...
Сара снаскьаны,
Схы кны сырзыҧшуан.
Сгәаҟра схызгарц,
Сахан изжәит.
Нас скаҳаит,
Сгылеит, сшәышәит...
Ҳалахь анеиқәугьы ҳаччароуп
Ус аҭахуп абыржәы.
Еи, адаул асԥы!
«Иаирума!..»
(Адаул иасуеит.
Амшә «Иаирума» икәашо иныҟәлоит.)

А ҩ б а т ә и а х ә ҭ а

Аҩбатәи асахьа

А б ж ь а с ахьҭаку аҳаҧы. Илашьцоуп, ицәаакуп. Азганк ахь ҳәагәыжьла икыдҿахҳәалоуп. А б ж ь а с. Егьи аган ахь – актәи А ш ь а б ы с ҭ а. Рыгәҭа еиҩкаауп.

А к т ә и а ш ь а б ы с ҭ а

Бзиа избон акаршәрақәа,
Бзиа избон аҧсҭақәа,
Сыҧхыӡ иалан сара,
Бзиа избон ахақәиҭра!
Абна сылан сразны.
Ажәеиҧшь изыҳәан
Сыҟан акыр саҧсаны.
Иаздыруам ҳан рыцҳа,
Уажә ҳаҧсу ҳабзоу.
Издырхуада иахнагахьоу,
Агәаҟра заҟароу.
Уаргьы уҭакуп,
Уаҳхырҟьаны ҳара.
Уажәшьҭа хҭынхадоуп,
Ҳақәхеит агәы
Аҧсра ааигәахеит аҿҳәара.

А б ж ь а с

Умшәан,
Аамҭа усҵәҟьа ицарым,
Алымгьы ҳәынҭқарс иҟаларым.
Адырра лыҭатәуп Ажәеиҧшь иҧҳа.
Уи илыздыруам абас ҳашҭаку,
Ҳабнара шеимырҵәааз,
Мамзар, даарын,
Алым аусқәа ҧыххаа иулырбарын.
Иаҳашьҭрыда,
Иаауада ҳара хҟны?

Сҩызцәа исыҵаркит,
Срыҧсахит. Сгәы иҭаз
Намӡеит, саҵахеит.
Алым иацәшәеит.
Еибаҳҳәаз аусаҿ
Ианлеи – ак рымҳәеит.
Абас ауп ишыҟоу
Ҳа ҳабнара аҭоурых.
Аҵеи иашақәа
Еснагь иҿаҳәоуп.
Иқьиоу зегьы рыбӷа кәадоуп.
Ара гәаҟроуп,
Лаӷырӡуп, гәырҩоуп….

А л а ҳ ә а

Ҳе, ҳе, ҳе, ҳе,
Абжьас!
Уҿы еихагәаны
Иҿасҳәоит иахьа..

А б ж ь а с

Аа, Алаҳәа ҧшӡа!
Суҳәоит уҵал арахь

А л а ҳ ә а

Сахьаауҧхьаз идуӡӡан иҭабуп..
Уара зхы змакәачроу,
Иҟалоит сҧатца уамҵасыргьы.

А б ж ь а с

Ус шҧоуҳәо, Алаҳәа ухаҵкы,
Сухашҭма, сара Абжьас соуп.!!

А л а ҳ ә а

Аха иабаҟоу, Ухы еилаҧсоуп

А б ж ь а с

Иҭабуп идуӡӡан,
Иуҳәо зегь саҧсоуп.
Арҭ смахәаркәа,
Ишакәым ихәрит,
Насгьы исдырҵеит
Ишаҳәҭоу ахшыҩ..
Аҳәынҭқар иаҳәо
Зегь насыгӡоит
Амала, уааҩналан,
Адаҷ маҷк ироу.
Сшьамхы неиҵысхып,
Мамзар, сеисиит.

А л а ҳ ә а

Сҩналоит, аха суфар?

А б ж ь а с

Ушлара аҿаҧхьа
Ишьҭыҵрым снапы.
Ус самхаҟаҵар,
Сыхәда ахҵәара
Уара иудысҵоит, .
Усмеигӡакәа инагӡа.

А л а ҳ ә а

Уара агаӡа!
Баша ухы ҭаурхоит.

Алаҳәа Абжьас ахьҭакыз иҩналоит.

Абжьас Алаҳәа иамҵасны иакуеит.

А л а ҳ ә а

Аа, соужь!..

А б ж ь а с

Иуасҳәо хаҭца.
Иҭахарц уҭахызар уҧсы,
Иҳәа абыржәыҭцәḱьа лассы,
Агәы иҭоузеи Аҳәынҭқар уажәы?

А л а ҳ ә а

Акымзарак сыздыруам, сумшьын, абааҧсы.

А б ж ь а с

Иҭахарц уҭахызар уҧсы, иҳәа…

А л а ҳ ә а

Акгьы сыздыруам, акымзарак смаҳаит.

А б ж ь а с

Ааит,
Уара ахәымга, абарбарҩы.
Ус анакәха, уҧсы!..

А л а ҳ ә а

Саанхозар сыҧсы ҭаны,
Зегь асҳәоит.

А б ж ь а с

Амц зынӡаск иааумган ухахьы.

Убри аамҭаз Абгахәыҵы кылҧшуеит.

А л а ҳ ә а

Схырхәоит уҿаҧхьа шьамхахьы,
Аҳәынҭқар аусқәа цәгьоуп.
Ақәыџьма абна иеиҳабхарц
Агәы иҭоуп.
Ауарбажәгьы цәгьа иабауам,

Иахьхшыҩдо иацәшәоит
Аҟынтә, абжьы аргауам.
Аҟәараан зегь рзы ааи аҳәоит.
Абгахәыҷы ҳамҭала
Агәы зегь арҭәхьеит,
Абна ахаара афахьеит.
Амшә акәын, иааижьҭеи
Агәаҵәа жәпоуп.
Ажәакала, ҳусқәа цәгьоуп.
Уара уахьаҵахаз
Иҧнажәоит сгәы.
Уҩызцәа урыҧсахит,
Ирымам ламыс,
Ашәарахқәа рҟәаҟәеит иахьа.
Изашьҭоузеи Ақәыцьма,
Ахьӡ-аҧша еиҳахашт.
Ажәакала, ҧыҭҩык
Қьаф рулашт,
Акгьы зхарам
Баша инҵәалашт.

А к т ә и   а ш ь а б ы с ҭ а

Алаҳәа,
Абжьас азы агәы иҭоузеи Алым?

А л а ҳ ә а

Уи кааметҭуп, Исҳәарц сҭахӡам...

А б ж ь а с

Иҳәа, Алаҳәа, уи ӡатәӡам,
Исҧеиҧшу усгьы сагоит!

А л а ҳ ә а

Схы еилагоит.
Изкыда ҳабнара аразҟы!
Адгьыл аҵа аҳаҧаҿы,

Убрахь уганы уҿархәаоит.
Ахҿа аларҵоит
Узҭаху ргәаҿы.
Урҭ зегь бзиа урбоит,
Аха ирымчузеи дара.
Ухәарҭам рҳәар,
Идырҕызуеит зегьы,
Ишрыхьуа рыгәгьы.
Нас ихәыҭхәыҭуеит,
Аган ахь инаскьаны.
Ргәы иҭоу рзымҳәо,
Абна илоуп рҿы кны.
О, сыршьуеит, абааӡсы,
Уара еиқәумырхозар сыӡсы.
Иааилыркаар сшыҟаз
Уара уҿы,
Иаразнак сеимыжәжәа сыргоит.

А б г а х ә ы ч ы

Уи ааигәахеит аҿҳәара.

А л а ҳ ә а

Сҭахеит сара!..

А б г а х ә ы ч ы

Иузыӡшуп аӡсра.

А б ж ь а с

Ацәгьаршꙍы!

А б г а х ә ы ч ы

Сҳәынҭқар иаҕоу сацәажәарц сҭахӡам.

А б ж ь а с

Уара уӡсаҿы бзиарак ҵәахым…

А б г а х ә ы ҷ ы

Иазхоуп, иаҭахым,
Исықәнамго ажәала
Сацәажәара сара.
Усыргәаҟып убас,
Уԥсы шҭоу
Убаҩи уцәеи еикәсыршап.
Уҟамзар еиҕьушьо,
Ухы-угәы ахсыршәап.
Улышьамхнышлан,
Сара сныс усырҳәап.

А б ж ь а с

Еимгеимцарак шԥаҟамлари са сзы.
Уеимҿысыжәжәап, абгахәыҷы,
Уеимҿысыжәжәап убас,
Убаҩ рзымԥшаауа узҭаху.
Ах, изусҭадашь
Сҿаҳәаны сызмоу!
Иҵкьыҵкьашьан саагәа исмыртәоз…

А б г а х ә ы ҷ ы

Иузымдырит абри еиԥш шухьӡоз,
Уажәшьҭа башоуп,
Уанаал уразҟы…

А л а ҳ ә а

Суҳәоит, Абгахәыҷы, сҭоумырхан,
Сыԥсымҭаз сыхьӡ шәмырххан.
Еиқәырха сыԥсы.

А б г а х ә ы ҷ ы

Еи, уа иҟада?

А б г а л а ҵ

Ара сыҟоуп, ухаҵкы!

А б г а х ә ы ҷ ы

Уҵцакы!
Еизга уажәыҵәҟьа зегьы.

А б г а л а ҵ цоит.

А л а ҳ ә а

Уи ишәҭаху азыжәу,
Са сшәымшьын!..

А б г а х ә ы ҷ ы

Аҧсҭазараҿ уаҳа умҧшын.
Уеимыжәжәаны уалажьтәуп амшын!

А л а ҳ ә а

О, Анцәа!
Акгьы схарам, сразуп.
Абгахәыҷы
Уара ухәда
Хаҧыцла иҧжәатәуп.

А л а ҳ ә а

Урҭ иуҭаху рызу,
Сара сеиқәырха, абааҧсы.

А б г а х ә ы ҷ ы

Иухаршҭ аҧсҭазара,
Уҧсуеит усгьы лассы.

Иааиуеит А қ ә ы ҵ ь м а, А м ш ә,
А ж ь а, А х ь а ҧ а р ч, А б г а л а ҵ.

А қ ә ы ҵ ь м а

Иҟалазеи, иарбан ҳзыҧсах?
Аа, Алаҳәа! Уҧсындаз, Алаҳәа,
Еиҕьын умир.

А л а ҳ ә а

Акгьы схарам, ухаҵкы!
Абгахәыҷы ауп сазыркы.

А қ ә ы ц ь м а

Ҿумҭын!
Абгахәыҷы гәрагоуп,
Уи иаҳәо ииашам ҳазҳәом.
Сҩыза, аҳамҭа
Дуқәа урыҧсоуп!
Еи, Абгалаҵ, Абгахәыҷы
Уасак азыҧшаа уаха.

А б г а х ә ы ҷ ы

Иҭабуп, Ақәыцьма, иҭабуп,
Сара сыбна ду
Амаҵ зуеит!
Мышкы сиит,
Мышкы сыҧсуеит.
Схы самеигӡеит
Ари акразы.
Ҳабна ҧшӡа
Шәарҭан иҟамларазы,
Ахәцәа салаҧсны,
Искит исмышьҭразы.
Ҳкаҳаит, ҳбылгьеит,
Акыр аамҭа ҳаиқәаҧон.
Сара аҧсра сыгәхьаамызт,
Шәарҭ зегь шәызцьабон.
Сара сҭаханы,
Иара аҧсы агар,
Иалшон, уахык ала
Ҳусқәа ҧхасҭахар.
Абжьас абарҭ зегь
Рхы еиланагоит.

Хазы иавоуп,
Иакәымқәа рыӡбоит.
Ара аҧсахра
Афҩы саҳауеит…
О, анцәиныс,
Схы еилагауеит.
Избан ҳара-ҳара,
Изеибафо ҳжьы?!.

А қ ә ы ц ь м а

Уаха иаҳфароуп ауасажьы!
Абгахәыҷы ҳныҳәап,
Нас уаҵә шьыжьы
Шәарыцара ҳныҵыҵуеит уеизгьы.

А б г а х ә ы ҷ ы

Аҵьабаа шәымбан, иаҭахым,
Ус хәыҷык ҟасҵазар,
Уиаҟара аӡбахә ҳәатәым.
Иаҭахым ачара еиҵҳәаны,
Ҳаилгар алшоит,
Кәтык ахәда хҵәаны.

А м ш ә

О, мап, сыхаара!
Иаажәуазар, иаажәып.

А ж ь а

(аган ахь)
Нас, иацухеиҧш,
Уахагьы уашьып.

А б г а х ә ы ҷ ы

Алым аауеит!
Иабаҳаи Аҳәынҭқар?!

А қ ә ы ҵ ь м а

Ари еиҕш аус хәымга,
Иҟалозма иамаҳар.

Иааиуеит А л ы м А ҟ ә а р а а н ацны.

А л ы м

Аҕсахра ҟазҵада?
Арахь исшәырба.
Аҕсы зҭоузеи,
Иашәырга алаба.
Алаҳәа гәԥарас искхьан сара.
Иарбан ас ҳаиқәзырхаз?
Иарбан афырхаҵара иаҕсахаз?

Иааиуеит А ҟ а р м а ҵ ы с маӡала.

А б ж ь а с

Исымдыркәа, шәа ишәхылаҕшхәу
Уи абла ҵаруп,
Игәанаҭоит аӡа хара…
Арахь ааишьас иҟашәҵазеи?

А ҟ а р м а ҵ ы с

Цәгьала срылсит скәырны.

А б жь а с

Уара Аҟармаҵыс,
Исзыҟаҵа акы:
Ажәеиҕшь ишҟа
Уажә уццакы!
Амрагыларахь
Ушзахәо уласы.
Иаҳәа иаахтны,
Ашәарах шынҵәаз,
Иаҳәа иаахтны,
Ҳабнақәа шԥаз.

Избан, хылаҧшыда
Ҳзаанижь абас?
Избан амчра зеиҭаз
Алым ицымхәрас.
Ҳара-ҳара ҳаибафоит,
Ҳахәдакәа ҧыжәжәоуп
Иаҳәа схаҭагьы
Аҧсра шысзыҧшу.
Иара дзымаар,
Дааишьҭаит иҧҳа.
Иахьынӡаулшо,
Ушзахәо уҧры!

А ҟ а р м а ҵ ы с

Сара сҧыруеит.

А б ж ь а с

Умҩа маншәалахааит,
Амарҵьа, угәуҽаныз!

А қә ы ҵ ь м а

Ҳаиқәнархеит.

А б г а х ә ы ҷ ы!

Ишәарҭаз аӷа аҿаҧхьа
Ари ҵәатәы шьаҟаны иҟалеит.
Ахьӡ дуӡӡа ахҵатәуп.
Ҳдәықәҵа,
Ҳаҧхьаҟа аусқәа ҳзыҧшуп…

Ицоит зегьы, А л а ҳ ә а рыманы.
Абжьас злаҿаҳәоу аҳәагәыжьқәа ирыхоит.

А б ж ь а с

О, аамҭа, аамҭа,
Уссирхеит зынӡа!

Актәи ашьабыстә
Ишԥеиԥшу зехьынџьара
Зымч кәадоу рразҟы!
Ҳара ҳҿы уҳәозар,
Еиҳагьы еицәоуп.
Иқьиоу раӡкыс
Иқьиам рацәоуп.
Акыр зымчу
Дара-дара еиуацәоуп.
Акыр зымчым еснагь иӡаҳәоуп.

А б ж ь а с

Сишь, шьҭыбжьык гоит…
Суа, сҩыза, сҭынха, Аҟармаӡыс!
Уда дыҟам шамаха.
Уи иацуп сеиқәзырхаз,
Измааноузеи ари?!

А к т ә и а ш ь а б ы с ҭ а

Уи иацу ҳа ҳҟынтәуп,
Ишԥаузымдыри Акаԥкаԥ!
Аҿырҩашьан иҟоуп,
Иашьҭоуп ҳагарц.
Ҳарҭ зегь ҳанӡәаргьы егьаурым,
Уара убжьы агымхааит
Ҳабна зылахь еиқәу.

А ҟ а р м а ӡ ы с

О, уи ҳабна ҳара иаҳҭәны,
Ишаҳҭаху анцәа иҳарба,
Шәымш аабзиахааит, сцеит сара.

А б ж ь а с

Амҩа бзиа уқәларц
Схырхәоит асаара.

Аҟармаӡыс цоит.

Асас, ара шәартәоуп,
Урбар ҟалоит…

А к а ҧ к а ҧ

Абзиараз, сцоит.
Шәгәы кашәмыжьын,
Абар, иааигәахоит
Шәҭыҵра аҿҳәара! (Ицоит.)

А б ж ь қә а

Унапы уҩах! Аа, сашьит!

А к т ә и а ш ь а б ы с ҭ а

Акаҧкаҧ ркит!

А б ж ь а с

Иркит, аха тыкгьы ашьит.

А к т ә и а ш ь а б ы с ҭ а

Рацәа ҳақәӡааит,
Иҳахәода шьҭа?..

А б ж ь а с

Аҳаҳаи, умшәан аказы,
Ари аамҭа ус ицарым.
Аҟәыьал шбылгьо
Иахашәоит ахҩа.
Аҧсҭазаара мацараз
Аҧсҭазаара иаҧсам.
Иахьа аҧсҭазаара еиҳа ирымоуп
Аҧсҭазаара иаҧсаӡам.
Иахьа иаҳа ирзыӡырҩуеит
Хшыҩла икәадоу.
Иаҳа ишәартәоу роуп
Иаҳа игәрагоу.

Ҳабнара макьана
Иазымызҙәзәац аҿы.
Умшәан, Ашьабысҭа, уаҵәы
Абри аҳаӷьы амра ҭаӷьхоит!..
Агәрагара ыҟазар,
Аӷьсҭазаара еиқәхоит.

А к т ә и а ш ь а б ы с ҭ а

Аха, ууанӡа, ууанӡа, ухаҵкы
Ҳаҟазаарыма абас ҳҵакны?!

Алашара ыцәоит.

А х ӷь а т ә и а с а х ь а

Уахынлоуп. Амза иарлашоит. Аӷьарда анаатуа аишәа иахатәоу зегьы ашәа еицырҳәоит – ма «Ачарашәа», ма «Шьардаамҭа», рқьафқәа ыҟоуп. Амшә ҭамадара ауеит.

А м ш ә

Шәхаҵкы, шәхаҵкы!
Маҷк шәааӡырҩы!
Ажәа амоуп Ахьаӷьарч.

А х ь а ӷь а р ч

(ашьапы изықәымгыло иашьуп)
Иҭабуп, сҩызцәа,
Идуӡӡан иҭабуп!
Аха аиаша ҳәатәуп.
Аҩы сзыжәуам
Шәара шәеиӷьш,
Сагьзыкәашом
Шәара шәеиӷьш,
Аха сара жәла
Дуқәак срыхшеит.
Иашоуп, анцәа
Ишысҭахыз симшеит.

Сыҟоуп усгьы
Схы сыхьчартә, аха
Исзеилкаауам акы,
Иҵьоушьаша зҵаатәык:
Иҟанаҵазеи Абгахәыҷы,
Абри аҟара иҳарҿхәаратәы?
Ахьӡ ҳәаны,
Ажәҩан аҟынӡа ҳаҳәҳәаратәы,
Алым ԥсыргьы, иара ҳәынҭҟарс иҟаҳҵаратәы?

А м ш ә

Аа, суҳәоит, Ахьаԥарч,
Иҟоумҵан ҳгәы нзырхара.

А б г а х ә ы ҷ ы

Егьоурым, иаҳәаз,
Уи еснагь
Иҳаланаҵалоит аҵәы.
Сара иуанасыжьуеит,
Избанзар, аҩы уашьуп.
Ашәа цәырга, еи, Абгалаҵ!

А б г а л а ҵ

(ашәа цәырнагоит)
Ҳаи ахьырҳәо ҳаԥхьа игылоу,
Ахыҭҟьара иацназгауа.
Ҳабна дуӡӡа зхагылоу
Абгахәыҷы ахаҵа, уаа...
О, рада, Абгахәыҷы гәымшәа!
Хьӡи-ԥшеи згым, сиуарада,
Хаҵара згым, уасарада,
Уҳагымхааит ҳара.

Зегьы рнапҟәа еинырҟьоит.

А б г а х ә ы ҷ ы

Иҭабуп ҳәа уасҳәоит, Абгалаҵ,

Ари ашәа ҿыц иухәыцыз азы!
Сҟалааит мыч сыман уи саҧсаны.

Гәыпҩык: «Уҟалоит, уҟала...»

А м ш ә

(аҩы алсны)
Еи, Абгахәыҷы!
Уажә са саҵкьыс
Ҭагылазаашьала уеиҳауп.
Ҳабнара анҭыҵгьы
Ухьӡ наӡахьеит,
Аха саргьы издыруеит сҭыҧ.
Уажә маҷк сынкаҳазаргьы,
Зны сыӡбахә
Хар амамкәан ирҳәаахьеит.
Ишудыруеиҧш, маҷк сыхжәоуп,
Убри азы сладырҟәит, егьсыхәҭам.
Ианакәзаалакгьы сгәы цәгьара ҭам.
Маҷк исызныҟәазаргьы ишсыхәҭам,
Уи артытра уажәшьҭа иаҧсам,
Абарҭ зегь еибгазар,
Сеилыркаашт еиҭа.
Зегь ирыцку уи ауп,
Сыҟазааит схаҭа!
Сара амч сымоуп,
Хшыҩлагь скәадам.
Ҵоуп, ашхырцәаӷьқәа
Сырбаны ируам,
Ицҳауеит аҟыҿыҳәа,
Аха саргьы сычуам.
Сгәы иҭоу аиаша
Сҳәоит, ухаҵкы!
Уажәы-уашьҭан иҳәынҭқархаша
Иҳамада уара уцкы.
Иахаахыс смыцәакәа,
Ачамгәыр ианҵаны,

Еиқәсыршәаз жәақәак
Улымҳа аҟынӡа
Инасыгӡар сҭахуп.

А б г а х ә ы ҷ ы

Иаҭахым, ухаҵкы сцеит, имыцхәуп.
(«Иаирума» аҳәара иалагоит.
Амшә иаацәырнагоит.)

А м ш ә

Исҳәарыма, исымҳәарыма,
Исҳәаргьы акралҵрыма?
Гәалак сымоуп, изеиҧшроу шәасҳәап:
Инкылкәруеит, иаакылкәруеит,
Инхаҵәиуеит, иаахаҵәиуеит.
Игаӡоу иҿы иҟәышми, иҟәышу иҿы
игаӡами,
Ахазыҳәан абз хәшәыми,
Ҳабгахәыҷы ҳакәхшами!
Иаирума шугьарума,
Иару-мару, ҟәарҽарума…

«Иаирума» амелодиа ала
Амшә акәашара иалагоит.
Егьырҭгьы гәыҧӡык ацкәашоит.
Аҭагылазаашьа аҽаҧсахуеит, ихьшәашәахоит.
Аха Абгахәыҷы ианнарҧшуам.
Акәашара ианалга ашьҭахь.

А ж ь а

Афырхаҵа, Амшә!
Сгәы уахәеит, Амшә.
Уара уҿаҧхьа
Схырхәоит сара.
Исгәаҧхеит аҵыхәтәантәи ацәаҳәа.
Саргьы иаха еиқәсыршәаз
Салгеит абас:

Абгахәыӷы, ҳукәыхшами!
Ашәа ззысҳәо уара узами,
Ҳабла уҭәыцны ухызар, ухаҳхрыма!..
Уӡбахә мамзар иаҳхаштрыма?
Ужәҩахыр ԥшӡа саԥсахарыма?
Уцәгьа сымбакәа сыԥсааит,
Уара узҩа са сагааит.
Ҳара ҳахшара
Ирылалааит уара ухаҵара.
(Аган ахь.)
Сара исыхьша уара уагааит.
(Ашәа аацәырнагоит,
«Хәакьеи Шакьеи» амотив ала.)
Абна илоуп еицырдыруа
Ҳара ҳҩыза Абгахәыӷы.
Ҳауԥшәыл бзиахә акрыздыруа
Еснагь еихаччоит ахаҿы.

З е г ь ы

Изла, изла иқәынҵәаша,
Излаҟалазеи ахьӡ-аԥша!
Есышықәса ԥхьаҟа ицаша,
Абгахәыӷы ҳа ҳашьа!

А ж ь а

(аган ахь, Абгахәыӷы иамаҳартә
гәыԥҩык ахы нарылакны)
Избан акәзар, иқәнҵәаша,
Иахьнеилакгьы иқьақьоит.
Ус иаразнак, иныҵабгаша,
Ҳҭыԥқәа ҳамхны иара иагоит.

Г ә ы ԥ к

(абгахәыӷы иамаҳартә)
Ииашоуп иуҳәо, ҳара ҳҩыза,
Ииашоуп, аха иҳалшахуеи!
Игәаҕьны иаҳҳәагәышьар,
Наҟ иаразнак ҳақәрымхуеи.
(Абгахәыӷы ашҟа иаахьаҳәны, рыбжьы ҩеиԥыхны.)

Изла, изла иқәынҵәаша,
Излаҟалазеи ахьӡ-аҧша,
Есышықәса ҧхьаҟа ицаша,
Абгахәыҷы ҳа ҳашьа!

А у а р б а ж ә

(иааиуеит)
Акаамеҭ, акаамеҭ!

А б г а х ә ы ҷ ы

Иҟалазеи?

А у а р б а ж ә

Алым иаақәшәан иҧсит.

Зегьы иаарцәымӷхоит.
Зылахь еиқәу амузыка.
Ҧыҭраамҭак ашьҭахь.

А б г а х ә ы ҷ ы

(ашьшьыҳәа ахҿыҷ иҩхалан, аишәа иҩықәгылоит)
Ҳаҭыр зқәу, шәхаҵкы!
Ҳара иахьа иаҳцәыӡит
Ҳарҭ зегь ҳаиҵазааӡаз
Ҳҩыза бзиахә Алым.
Уи аҧсы ҭанаҵы,
Ааҧсарак ҳәа ҟамҵаӡакәа,
Ҳабна ду азыҳәан аус ауан.
Уи аҳаҭыр азыҳәан,
Сшәыҳәоит зегь шәшьапы
шәықәгыланы,
Ҧыҭрак аҿымҭра ҟашәҵарцы.

Зегьы ршьапы иқәгылоит. Аҩы злысны иҟаз Ажьа иазымчҳазт, ихышәҭны икаҳауеит. Нас зегьы, ауоу ҳәо, еышьҭалан ицоит.

Алашара ыцәоит

А ҧ ш ь б а т ә и а с а х ь а

Абжьас ахьҭаку аҳаҧы.

А б ж ь а с

Абар, ишеит.
Иагхеит Аҟармаҵыс.
Иҟалап амҩаҿ
Иҭахазар џьара,
Ма ицазар Ажәеиҧшь
Ишьҭалан хара?
Қәылара идәықәлашт ақәыџьмакәа.
О, шаҟа ҭахарц
Иҟоузеи иахьа.
Алым ҧсит.
Уи аҵыхәтәаны
Ахшыҩ цахьан.
Иҽеиу акгьы азыҟаҵомызт
Акәымзар, аџьабаа рацәан…
Уи егьа иҽеимзаргьы илымын,
Аха уажәы
Иаҳхагылада, уажәы?
О, ҳабна алахьынҵа
Арцәашт Абгахәыцәы.
Абра сышкыдҿаҳәалоу сыҧсыр
еиҕьуп,
Сшьапы сақәиҭымкәа
Абгахәыцәы самҵахырхәар аҵкыс.

А к т ә и а ш ь а б ы с ҭ а

Ишҧаауриʔ
Аҧсҭазаара ҳазхара иаабаанӡа,
Бҕеиҵыхра ҳарҭом шьоукы,
Наҟ иҳагәҭасны ҳарҵәахуеит,
Заанаҵ ҳнышәынҭрақәа ржуеит.
Зҿы иаҳҵарыда аламыс, ахшыҩ?

Абацәа ќәышзар, аҵеира еиқәхоит,
Урҭ зеицымныќәар, аусқәа дырбгоит.
Акырқәа агәалашәоит ҳабна иажәхьоу.
Ҳара-ҳара ак ҳзеибамур,
Дшәарҭам атәым.
Сишь, арахь иааиуеит!
Аќармаҵыс, иҭоума уҧсы?!

А ќ а р м а ҵ ы с

Изулакгьы адырра ќасҵеит,
Ажәеиҧшь иҧҳа
Дышзахәо дааиуеит.
Сара сгәарҭеит
Ажәеиҧшь иахь сышцаз.
Ахьшьқәа сышьҭарҵоит,,
Сықәҵны сымцар,
Срыҧшааиуеит уеизгьы.
Сцароуп, шәаансыжьуеит,
Уаҳа сќалом.
Мамзар, сара ара
Ажәҩан сдырбом.

А б ж ь а с

Ухы уахә ҳашәаҳәаҩ,
Ушзахәо уҧры.
Абна ду уҿаҭа, уца иахьазы…
Аќармаҵыс
Бзиала, сҩызцәа,
Сыҧсы зыҿҳәароу,
Сымҩа сықәлоит,
Ишҧааури, ҳлахьынҵа
Ҳара иаҳзыцәгьахан,
Иҳашьҭоуп ҳаҧхаҵа…
Шәарҭ уи шәанымаалеит,
Ихьӡуп шәара шәзы.
Шәразќы шәеижьазаргь иахьазы,

Шәгәы кашәмыжьын, аамҭа ус ицарым..
О, ишӡагәхьаазго
Ари абна сзааӡаз,
Аха уажәшьҭа сабаҟоу,.
Сымҩа ҿаҟәоуп...
Сыбнараҿ, сара
Сыбнараз сыҭҟәоуп.

Аҟармаҵыс цоит.

А б г а х ә ы ҷ ы

(абжьы) Еи, Аҟәараан,
Иаарты аҳаҧы ашә!
Абжьас ажәабжьк
Асҳәарц сҭахуп.

А ҟ ә а р а а н

Уажәыҵәҟьа, ухаҵкы!

А б г а х ә ы ҷ ы

Уццакы!..
Аа, шьыжьбзиа, суа!

А б ж ь а с

О, бзиа збаша,
Абгахәыҷы ҵыхәа ду,
Исзааугазеи ажәабжьс
Сзыргәырӷьаша иахьа?

А б г а х ә ы ҷ ы

Аӡсҭазаара иалҵит
Алым иахьа.
Ишудыруа, уи аҭыӡаҿ
Сара сҟарҵеит.

А б ж ь а с

Иара убриалагьы
Ҳҭыхәа ҧҭәеит!

А б г а х ә ы ҷ ы

Ашәарахқәа
Исҭаху сфалап.
Сгәы иаҳәо,
Сгәы иааҭаху ҟасҵалап.
Уара аҳаҧы ухәыҭҵагәан усшьып.
Иаасҧырхагахо,
Рыхәцәа ҭкааны исхәрып
Абнақәарҿ зехьынџьара
Сыӡбахә рҳәалашт.
Са сҟынтә зегьы
Аҿырҧштәы ргалашт.
Ҭыси-ҳәыҳәи са сзы
Ашәа рҳәалашт.
Акәыт ҧсылақәа
Са сзы ирааӡалашт.
Ажәакала, қьафуроуп,
Саргьы қьаф зулашт.

А б ж ь а с

Шәиҧхьызла уқәзааит Абгахәыҷы!..

А б г а х ә ы ҷ ы

Угәаҟла убас,
Угәаҟла есымша!
Ҳзыҧсахыз Аҟармаҵыс
Ахьыҟазаалакгьы исыҧшаауеит.
Абз хысҵәап,
Амҭәыжәҩа сырҟәадып,
Адгьылаҿ иҳәазо иҟасҵап.
Ашәа азымҳәо,
Агәы ҧжәаны исшьып.

А б ж ь а с

Иҳәала, иҳәала,
Абгахәыӷы, сышҿаҳәоугьы,
Уҳәынҭқаруп ҳәа усшьом.
Сшьапқәа хыҵәҵәазаргьы,
Сыбжьасуп, сыгәра га.
Наҟ усҧырцқьа!
Сыла уҽоумырбан.

А б г а х ә ы ӷ ы

Аах, уара ахәымга,
Иуқәхондаз хаҭала сымч,
Маха-маха уеимҿысхрын абыржәы,
Аха умццакын,
Уаҵәы митәы еиқәаҵәа
Уҭасырҧшып.
Уҿаҳәаны ушьҭарҵар,
Снапала усхәаҽып.
Еи, Абгалаҵ!
(Абгалаҵ ааиуеит.)
Абыржәыҵәҟьа
Ашьабысҭа
Ахәда ҧжәа!
Уаҵәтәи агәырҕьараҿ
Ҳаишәа иқәзарц сҭахуп.

А б ж ь а с

Абгалаҵ, уаламкьысын!

А б г а л а ҵ

Аҳәынҭқар исыднаҵеит,
Ишҧазури, ухаҵкы?

А б г а л а ҵ А ш ь а б ы с ҭ а аманы ицоит.
Абжьас злаҿаҳәоу иахоит.

А б ж ь а с

Иҵарӷәаӷәааит уи Алым,
Уара ухьӡ зҳәаз.
Аԥсыцәгьа,
Ҳразӷы зҿаӷәаз.
Зегь акоуп маха-маха
Сеиҿырхуазаргь сара,
Иусҭарым ари абнараҿ
Аԥсҭазара уара.
Ма Ажәеиԥшь иуанаижьрым
Ԥсы мцқьала узҿу.
Ҳақәӡааит, ҳақәӡааит,
Ҳананырҵа
Уара унапы иӷьашьу.

А б г а х ә ы ҷ ы

Иазхоуп
Аҳәынҭқар сҿаԥхьа
Ишакәым ахымҩаԥгара.
Уара утӷәоуп;
Еи, Ақәыџьма!

А қ ә ы џ ь м а

(иаацәырӷьоит)
Ухаҵкы, сыхиоуп уара узы!

А б г а х ә ы ҷ ы

Уаҵә шьыжьы,
Қәыџьмеи-ԥсаатәи
Анеизо,
Абри абжьас цәыршәага
Шьамхыла ишәыргыл.
Зегьы ахыччаа ит,
Иԥҵәааит ркьатеи.

Ишыхшыҩдо уи ишымчыдо уи,
Зегьы идҳарбап.
Абжьасқәа уаҳа изымцәажәо,
Рыбӷа ҧьҵәап.

Абгахәыҷи Ақәыцьмеи цоит.

А б ж ь а с

О, Ажәеиҧшь, уҳацхраа!
Ҳақәырхит зынӡа.
Абгасса ҳаимырҵәоит,
Ҳлахьынҵа цәгьахеит.
Ашьшьыҳәа ицәоит алашара

А х ә б а т ә и а с а х ь а

Актәи асахьа асцена. А л ы м иҧсыз аҭыҧаҿ итәоуп аҳәынҭқар – А б г а х ә ы ҷ ы. Зегьы ирку рҧаҭхьқәа ржәуеит, ихырхәоит Абгахәыҷы ашҟа.

А б г а х ә ы ҷ ы

(игылоит ашьшьыҳәа)
Иҭабуп ҳәа шәасҳәоит,
Сҩызцәа қьиақәа.
Абри еиҧш
Аҳәынҭқар аҭыҧ дуаҿ
Иахьыжәгаз сыгәра.
Сыҧсы ҭанаҵы,
Иааҧшуанаҵы сыблақәа,
Сыҧсҭазара асҭоит шәмаҵура.
(Акраамҭа рнапы еиныркьоит.)
Уажәы, сгәылацәа,
Шәкәаша шәықәҧраан,
Сара уи сыҧсеиҧш избоит.
Еи, Амшә! Уара у-«Иаирума»
Ансаҳауа зынӡаск сеилагоит.

А м ш ә

Сaҭамыз, Аҳәынҭқар!
Скәашартә сыҟам.
Сшьап амаҕ алалан,
Исзалызхра дҟамлеит.
(Аибаркыра акәашара иалагоит,
ашәа ацҳәо, нас «Шьара-
ҭын» ахь ииасуеит. Акәашара
ианалга ашьҭахь.)

А б г а х ә ы ч ы

(иҩагылоит)
Еи, Ақәыцьма, уааӡырҩы!
Сара сзыҳәан
Иакәым ҟазҵауа
Урмеигӡакәа иҭархала.
Аҟармаҵарақәа
Рыбзи рымҵәыжәҩақәеи хыҵәҵәа.
Гәык-ҧсыкала иаҳзыҟоу
Рҭыҧқәа ирзырҳала.
Маҷк зыҽхьазкуа
Урҧырагылан икәаҳала.
Сара сгәы иахәо
Аусқәа нагӡала.
Ҳара иааҳаҵазкуа
Урмеигӡакәа инырҵәаала.

А қ ә ы ц ь м а

Иҭабуп ҳәа уасҳәоит,
Схырхәаан асаара.
Гәык-ҧсыкала,
Саҧсаӡамкәа,
Пату шсықәуҵо
Агәра згоит...

Аҩы злысыз Амшә аҩызцәа ирыгәҭасуа иалагоит.

Амшә, ус ҟоумҵан, ҧхашьароуп.

А м ш ә

Уажә исыгыз уара уоуп!
Снаугәҭасаанӡа, наҟ унаскьеишь…

А қ ә ы џ ь м а

Ҧшьаала, ҧшьаала,
Уара абыҭәҳәыр!
Уеиҳабацәагь абра итәоуп.

А м ш ә

Аах, саҭамзааит, шәсызгәамҭеит.
Маҷк имыцхәны изжәит ауп.
Иумбои, сыҧсҭазара
Сара сзы игәырҩоуп.
Ураҵәҟьагь сара уансеиҳабха,
Усҟан сыҧсыр акәымзи исыхәҭаз.

А б г а х ә ы ҷ ы

Еи, иҟалазеи уа?
Дарбан зыбжьы зырҕәҕәааз?

А м ш ә

(аишәа иҩахыҧан)
Сара соуп, Аҳәынҭқар!
Исылшом сгәы иҭоу сымҳәар.
Мчыла сыҕәҕәоуп,
Ижәдыруеит зегьы.
Ахырхәара ахьсылам акәхап,
Сызгылоугь шәа шәҟынтә хара.
Аха уи егьаурым.
Амала, сара Амшә,
Ақәыџьма сеиҳабны
Изыҟаларым ухаҵкы!
Сара сшәылҵыр,
Ишәмоур ҟалап сыцкы.
Ақәыларақәарҿ сыда

Ҧсыхәа ҟамлеит.
Арахь,
Хьӡыда-ҧшада сынхеит.
Угәы иалымсын,
Абгахәыҷы, иахьуасҳәо иаахтны:
Досу ахьгылоу рҭыҧқәа рҿы
Избом ирыхәҭаны.
Инарҳәы-аарҳәны ауп ишыҟоу.
Ари аҭыҧаҿ уаанхозар
Ҧыҭраамҭак, уазхәыц,
Мамзар зегь хыда ҳаилахар,
Шәақь аашьҭызхуа зегьы
Иҳаихсып, ҳаршьып.
Абнара ҳнылӡаап,
Иқьаҧҭахап ара.
Абзиараз, сара сшәылҵуеит.
Исзаҧсамшәа збоит ара.

А б г а х ә ы ҷ ы

Ииашоуп Амшә иаҳәаз.
Уи аҧсоуп!
Ҳусқәа рацәамзи, иаҳгәаламшәеит.
Иусҭоит, абри ҳаҭыр зқәу абҕьы
Сара сгәы иадхны.
Еи, Абгалаҵ, Амшә агәы иадкнаҳал
Абри сҳамҭа.

А б г а л а ҵ

Азин сыҭ, ҳаб иашьа ду,
Аҳәынҭқар аҳамҭа
Угәы иадкнасҳаларц.
Еи, Ажьа,
Ицәырга ахаҵара ашәа!

Ажьа «Ахаҵара ашәа» цәырнагоит, зегьы идырҕызуеит.

А б г а х ә ы ҷ ы

Еи, Аҟәыџьма! Иаажәг
Абжьас абра, сара сҿы.

А ҟ ә ы џ ь м а

Уажәытҵәаҟьа, Аҳәынҭҟар ухаҵкы!

А ҟ ә ы џ ь м а цоит.

А б г а х ә ы ҷ ы

(изыҟәтәаз ахҵыҵ иҩыҟәгылоит)
Сара…

А ҟ ә а р а а н

Шәӡырҩы, шәӡырҩы, шәӡырҩы!
Ицәажәоит
Абна Аҳәынҭҟар Абгахәыҷы!

А б г а х ә ы ҷ ы

Сара…
Сара иаҧысҵоит
Абри еиҧш аҵасҟәа:
Сара санцәажәо,
Сажәа салгаанӡа,
Зегь ршьапы икәгылазароуп.
Уи акы.
Ҩба,
Сажәа сааҿахаргьы,
Ацәыҵаччара ҟамлозароуп.
Хҧа,
Сҵыхәа анаасҟьо,
Анапеинҟьара ҟалозароуп.
Ҧшьба,
Ажәеиҧшь иаҵкысгьы
Сыгәра жәгозароуп.
Хәба,
Сажәа санаалго,
Ҳабнашәа шәҳәозароуп.

А ж ь а

(аган ахь)
Агылара мыжда сахәарҭам,
Скамҳаргьы ҟалом.

А б г а х ә ы ҷ ы

Еи, шәарҭ цқьа шәхы-шәҿы ччом,
Ицәыржәга ҳабнашәа!

Абнашәа цәырыргоит зегьы ршьапы иқәгылан.

З е г ь ы

Ҳабна ду зырлашо,
Аҳәынҭқар ду!..

А б г а х ә ы ҷ ы

(ашәаҳәара иаҟәыҵуеит)
Ажәақәа ҧсахтәуп.
Аҳәынҭқар ду ацымхәрас,
Иҳазгәакьоу ҳ-Ҳәынҭқар дуӡа ҳәа.
Хәыҷык иҟәышрамшәа иҟалоит,
Аха сара
Алым аҵкьыс
Еиҳа сшеиҳау агәра згоит.
Ахы инаркны шәалага...

З е г ь ы

(ашәаны ирҳәоит)
Ҳабна ду зырлашо,
Иҳазгәакьоу ҳ-Ҳәынҭқар дуӡа!
Иҟоузеи иулымшо,
Иҳагымхаша ҳара акырӡа.

А б г а х ә ы ҷ ы

Шәаагыл!

Зегьы ашәаҳәара иаҟәыҵуеит.

Акырӡа ҳәа акәым, аха наӡаӡа ҳәа,
Избанзар, сара наӡаӡа
Сыҟазарц сҭахуп.
Ахы инаркны шәалага.

З е г ь ы

(ашәаны ирҳәоит)
Ҳабна ду зырлашо,
Иҳазгәакьоу ҳ-Ҳәынҭҟар дуӡӡа!
Иҟоузеи иулымшо,
Иҳагымхаша ҳара наӡаӡа!..
Ахьаҕарч
Саҭамыз, Абгахәыҷы, аха
Аҵыхәтәантәи ажәа,
Ашәага-зага иҭашәом,
Иауцәоуп.

А б г а х ә ы ҷ ы

Мчыла иҭашәацал!..

А б ж ь ҟ ә а

Абжьас ааргоит,
Абжьас ааргоит.

А ҟ ә ы џ ь м а

(иааиуеит)
Абна Аҳәынҭҟар,
Аҳәынҭҟарцәа рҳәынҭҟар ухаҵкы!
Ахара зду Абжьас,
Абар, арахь иаазгеит.
Аҿарххо ианалага,
Иаҳагьы иҕахны иҿаҳәатәхеит.
(Абжьас ааргоит.)

А б г а х ә ы ҷ ы

Уи иашан иҟауҵеит.

Нас, Абжьас,
Ҳабнара унапаҿы
Иааугарц уҭаххеит,
Аха иабаӷоу,
Заанаҵ умҩа ҳан,
Уҩызцәа ракәзар,
Ишәеит, иқыҵь-қыҵьт,
Иуҵаркит иаразнак,
Сызбахә анраҳа.
Иаазқәукқәаахьоу
Уажәшьҭа иузырха…
Абра зегьы ишырбо,
Шьамхыла ишәыргыл!
Хаҳәи-мҿыхәи
Агәыдҵо, иҭашәӷәаӷәа ацәа.
Иҳәазаны иааины
Сшьапы иагәӡыр,
Саҭамзааит, схы
Сыриашоит аҳәар,
Усӷан, иӷалап
Ирыцҳашьан исымшьыр.
Еи, Абжьас, уааины
Уҳәынҭқар ашьапы
Уагәӡы.
Аҳа, узгылоузеи,
Мшәан, уццакы!
Мап анакәха,
Шәыҧсык ухазаргьы,
Иузынхом акы.

А қ ә ы ҵ ь м а

Еи, Аҳәынҭқар
Иаҳәаз умаҳаӡои,
Узгылоузеи?
Ушьамхнышла уласны!

А б ж ь а с

Ҧӡу, уара
Уҧӡсны уеиҭцыхны уқәындаз.
Сыҧӡсыр еиҕьуп акәымзар,
Уаҧӡхьа сшьамхнышлозар,
Исымбааит алашара иахьарнахыс.
Уара исаҭәашьаны,
Схьаҧӡшны сызхәамҧӡшуаз,
Уара уоума
Шьамхыла сзыргыло сара,
Ус узцарым хара.

А б г а х ә ы ҷ ы

Еихакы уҿы,
Игәаҕьӡангьы ушҧӡацәажәои
Ас сара сҿы.
Ахы ақды иқәҵан,
Ихышәҵәа лассы!
Еи, шәарҭ,
Сҩызцәа гәакьақәа!
Шәызгылоузеи
Шәхы ларҟәны?
Ҳабна зыҧӡсахыз
Митәыла иахьырхәтәуп.
Убриала уи амҩа иқәлогьы
Ршәатәуп, ибжьатәуп.
Еи, Ақәыҵьма!
Абра, сыла ишабо,
Абжьас ахы
Ақды иқәҵаны ихҵәатәуп.

Ақәыҵьма неины Абжьас инадгылоит. Егьырҭ зегьы рыхқәа ларҟәны игылоуп. Нас, Ақәыҵьма цаны, еиха дуӡӡак аманы иааует. Аиха на ган Амшә аҧӡхьа инышьҭанаҵоит.

А м ш ә

(еилашәаны)
Сара снапы сзыҟьашьуам,
Насгьы исыхәҭам,
Анкьа исҩызаз, исарӷьажәҩаз,
Ахәда еихызжәарц уажәы.
Иҟамзи аамҭакы,
Уи ала ҳаҧсы анҭаз.

А б г а х ә ы ҷ ы

Ишҧа, нас, уаргьы
Уҧсахҩуп акәу?!
Иҳәа иаахтны,
Мамзар, снапала
Уеимыжәжәаны
Уқәысҵоит абыржәы.
Абгалаҵ, ма уара инагӡа.

А б г а л а ҵ

Мап, мап, са сакәым,
Инанагӡаит аҽакы.

А б г а х ә ы ҷ ы

Улақәа ҭысхып,
Иҭакшаны аҵәы.
Ахьаҧарч, хьӡы угарц
Уҭахызар, уара?..

А х ь а ҧ а р ч

Ахьӡ зҭахымда, ухаҵкы!
Аха иабаҟоу,
Аиха сзышьҭыхуам,
Саҵкьыс ихьанҭоуп акры.

А б г а х ә ы ҷ ы

Шәара ахәымгақәа,
Ишәсырбап сара сзакәу!
Абраҟа ҭыҧ исҭарым,
Ҳабнараз имыцхәу.

А б ж ь а с

Шәызгылоузеи
Зегьы шәыхқәа кны,
Шәызгылоузеи шәылахь еиқәҵаны?
Шәсыс, хаҧыцла
Сеимыжәжәа сыжәга.
Абгахәыҷы иаҳәо иашоуп,
Уи агәра жәга.
Изаҳҭахузеи абнара,
Иаҳзақәмҵозар пату.
Иаҳзымдыруазар аҧсҭазараҿ
Зымаҵ утәу.
Шьоук ҳара ҳарфахуеит,
Ҳаибафахуеит ҳаргьы.
Шәызгылоузеи, ихышәҭәа,
Иныҟәҵан сыхәда ақды!
Ҳабнара ҳацәҩеит,
Ҳӡыхьқәа ҭабеит,
Адәы хазынақәа иҳамаз,
Тышан иҭабгеит.
Уажәшьҭа изышәҭахузеи,
Абжьасқәеи алымқәеи ара?
Ҳабнара ахьчара шәылшоит шәара.
Иҧыжәжәа сыхәда,
Шәызгылоузеи, шәласы!
Ас сыҧсы ҭазарц сҭахым.
Сара с-Бжьасын,
Сшыбжьасугьы сыҧсуеит.

А б г а х ә ы ҷ ы

Шәара ишәылымшозар,
Исышәҭ аиха арахь.

Ахы ҩынтә еиҟәырҧаны ишәсырбап.
(Аиха аашьтҧаан, Абжьас иасырц аҿынанахоит.)
Убри аамҭаз даакылҟьоит Ажәеиҧшьаа рыҧҳа.

А ж ә е и ҧ ш ь а а р ы ҧ ҳ а

Уҽаанкыл!..

Зегьы ахьгылоу рҭыҧаҿ иааилахоит.
Ажәеиҧшьаа рыҧҳа илкуп аҟамчы.

Уара абас уҿазҳәада, Абжьас?
Дарбан уажә ара ҳәынҭҟарс иҟашәҭаз?

А б г а х ә ы ҷ ы

Сара соуп, бхаҵкы!

А ж ә е и ҧ ш ь а а р ы ҧ ҳ а

Уара, Абгахәыҷы!
Абжьас ҿаҳәаны,
Ҳәынҭҟарс уҟаланы!
Ари ҽеи иазҳәам...

А б г а х ә ы ҷ ы

Ааи, аха...

А ж ә е и ҧ ш ь а а р ы ҧ ҳ а

Ҽумҭын!
Аҟәыцьма, иҧыртла Абжьас.

Аҟәыцьма ахьгылоу еиҭаҵуам.

Иҧыртла ҳәа уасҳәеит!
Мамзар, иухысҟьар аҟамчы,
Ухаҳәыршәырахоит,
Иҭаӡамшәа уҧсы.

Аҟәыцьма неины Абжьас ҧнартлоит.

Ақәыҵьма, иабаҟоу ашәарахқәа
Итҟәаны иааугаз?

А ж ь а

Иаха руакы
Абгахәыцы иафеит еимыжәжәаны.
Егьигьы уаха
Иафарц агәы иҭоуп.

А ж ә е и ҧ ш ь а а   р ы ҧ ҳ а

Уара, Абгахәыцы,
Абна улоижьҭеи
Бзиара ҟаумҵац.
Уааиижьҭеи мҩа иашала
Агәыларацәҟьа умцац.
Алым ахы унҭалан
Ихухит, иуфеит.
Саргьы хылаҧшыда
Шәаансыжьын,
Ҳабнара шәыцәҩеит.
Ақәыҵьма ашәарах
Ироушәыжьит,
Мчы змам ннарҵәоит.
Досу рхы иааҭашәо,
Иааргәаҧхо ҟарҵоит.
Уара ухы уашьҭалан,
Иувҧсааит зегьы.
Мап ас ҳзыҟалом
Ҳарҭ есқьынгьы.
Ҳзықәгәыҕуаз Абжьас
Аҳаҧы иҭашәыжьт.
Ашәарах қьиақәа
Рымҩа шәҿаҟәеит.
Аҟармаҵыс акәын,
Иқәҵны ицеит.
Иҳәа, Абгахәыцы,
Иухәҭоузеи абри азы?

А б г а х ә ы ҷ ы

Сара Ажәеиҧшь дуӡӡа
Иҟәыстҵоит пату.
Ус гхак соузаргьы,
Исыриашоит схы.
Сааншәыжь сҭыҧаҿ,
Сҭашәмырхан, абааҧсы…

А ж ә е и ҧ ш ь а а р ы ҧ ҳ а

Ҳрызтҵаап
Шәарахи, гыгшәыги,
Ҧсаатәи — зегьы.
Урҭ иузырӡбо
Узысыӡбоит саргьы.

А м ш ә

О, ианаамҭаз
Ҳаҧсы бахьӡеит,
Ажәеиҧшьаа рыҧҳа бхатҵкы!
Ари ҳаҟәнахуеит,
Иаанхар даҽа мызкы.

А б г а х ә ы ҷ ы

Ихашәымтҵан, Амшә
Аҿы иашьуп. Ах, уара
Цәгьаҧсышьала ухәаҽтәуп.

А ж ә е и ҧ ш ь а а р ы ҧ ҳ а

Нас, иахышәҳәаауазеи шәара?

А ж ь а

Сара мчы шсымамыз
Бдыруеит бхаҭагьы!
Ак аасҳәар,

Сҿы ржәагәон есқьынгьы,
Абга-сса ҳарҿабымҵан, бхаҵкы.
Мап анакәха,
Ҳақәҵны ҳцоит зегьы.

А ж ә е и ҧ ш ьа а р ы ҧ ҳ а

Нас, егьырҭ иахышәҳәаауазеи?

Рызынтәык, Аақәыцьма ада: «Иҳамбааит, иҳамбааит…»

А б г а х ә ы ҷ ы

О, ирҳәо иашам
Базымӡырҩын, бхаҵкы!
Саналырхуазгьы исыдныҳәалон,
Абас иҳәҳәон…

А ж ә е и ҧ ш ьа а р ы ҧ ҳ а

Ақәыцьма, уара
Иугәамҧхошәа збоит,
Акыр ҳауҳәарц уҭахызар?

А қ ә ы ц ь м а

Сара зегь рҿы
Еиҧшны амаҵ зуан.
Ақәыцьма иахәҭаз
Еснагь инасыгӡауан.
Цьаракыр сиашамзар,
Исықәнаго саныриа, бхаҵкы!
Сара сзыҧсахша
Ари абна дуӡӡаҿ
Егьа ҟалап.

А ж ә е и ҧ ш ьа а р ы ҧ ҳ а

Абжьас, иахуҳәаауазеи,
Шәыбна Аҳәынҭқар, Абгахәыҷы?

А б ж ь а с

Сара сахькыдҿаҳәалаз азы
Исҳәошәа иҟалар сҭахым.
Аха, ишыббо еиҧш,
Ҳусқәа рацәак ибыргәым.
Бнылалан иба
Ҳабна зеиҧшрахаз,
Здацқәа иҵырхыз
Ҳаҵлақәа шҩаз,
Ҳӡыхь хьшәашәақәа
Амра анырҭашы
Иштабаз.
Ҳабнаҿ ақәыцьмақәа ишрызҳаз,
Ашәарах қьиақәа шындырҵәаз.
Ииашоуп, саргьы
Ашәарах жьы сфоит,
Аха хынкылашьак ыҟазароуп,
Мамзар, шәхаҵкы...
Иҳампыҵӡаарц ҳаҟоуп
Ҳабнара, ҳҵакы.
Ҳашәаҳәаҩ, ҳҟармаҵыс,
Бжьы хаала ҳзааӡаз,
Иахьа ахы ахьынахаз
Иҧырны изцаз,
Хьшьыцба зқьы ашьҭарҵеит,
Уи абжьы мгарц.
Ажәеиҧшьа имч сыман сбыҳәоит,
Бхала бнылалан иба,
Ибҭахызар иббарц лабҿаба.

А ж ә е и ҧ ш ь а а р ы ҧ ҳ а

Еилкаауп зегьы.
Шәиҧхьыӡ уқәзааит, Абгахәыҷы.
Ажәеиҧшь ихымхәыцкәа,
Изҭаху ҟазҵаз.
Ажәеиҧшь ихымхәыцкәа,

Ашәарах нзырҵәаз!
Саҳәоит, ухаҳәыршәырахан уҟаларц.
Иахьарнахыс уӡбахә
Уаҳа ирымҳәарц.
(Ажәеиҧшьаа рыҧҳа лҟамчала
Абгахәыҷы дасуеит.)

Иаалашьцоит. Ихысуеит, имацәысуеит. Алашара анакы, Абгахәыҷы хаҳәханы ишьҭоуп.

А х ь а ҧ а р ч

Ари аҩыза аӡбара
Сгәы иахәоит, бхаҵкы!
Аха сгәы иамыхәаз
Сызӡом, исҳәароуп иаахтны:
Ари ҧсраҽнынӡа ак амыхьуа
Ибаҟаны инхеит.

А ж ә е и ҧ ш ь а а р ы ҧ ҳ а

Мап, збаҟа дыргыло
Уаанӡа иаҧсоу роуп.
Амшә, ибҕаҵа ахрахьтә,
Ихәаш-хәаша ицартә.

Амшә Абгахәыҷы-ахаҳә аашьҭыхны ибҕанаҵоит.

А ж ь а

(абжьы ҩеиҵыхны)
Ицқьахеит, Абнара цқьахеит!
Аҧҭа хыҵит, Амра каҧхеит.

А ж ә е и ҧ ш ь а а р ы ҧ ҳ а

О, мап, Ажьа!
Иҟьашьыз ҳабна
Арыцқьара акраҭахуп.
Ҳара иаҳхароуп,
Хлаҧшрыда шәынхеит.
Агәрамгацәа шәрымпыҵахан,
Ишакәым шәырфеит.

Иахьарнахыс ари абна
Ҳалеибакҙароуп ҳара.
Ҳаизыҭрысуа акәымкәа,
Ҳаӷазароуп џьарак.
Иахьарнахыс, Абжьас,
Абнара уаҳуп!
Шәарахи қәыџьмеи рыҧсҭазара
Унапы ианып.

А б ж ь а с

Раҧхьаҙа исуалу,
Иоужьтәуп иҭаку.
Акаҧкаҧи Ашьабысҭеи
Ирласны иаажәга!
О, шәарҭ зегьы
Гәык ала ишәасҳәоит,
Сыгәра жәга,
Абарбарра,
Иахьа уажәраанҙа ҳазҿыз,
Аҵыхәа ҧҵәеит,
Ҳабна алахьынҵа
Ҳазхәыцып ҳнатәаны.
Аҙәи-аҙәи ҳаицҳауа
Уажәшьҭа иӷалом.
Ус ӷазҵазгьы
Абнара исырбом.
Ишыжәбо, ҳабна
Лашьцарахеит,
Ҳаргьы
Ҳшыгыгшәыгқәаз ҳаанхеит.
Цәгьамзар бзиа ҳзымхәыцуа,
Абас ҳааилахеит.
Ари ахџыџ ақәтәаара
Аҧсам, бхаҵкы!
Ҳабнара агәахьы
Сцоит. Сеимдалап…

Исарҳәо акәымкәа, сыблала
Сҩызцәа рразҟы збалап.

Абжьас аҿынанахон еиҧш, игоит
инахаран Аҟармаҵыс ашәаҳәабжь.

А ҟ а р м а ҵ ы с

(ашәаны иаҳәоит)
Иҧхеит, иҧхеит амра!
Иагеит, иагеит ҳгәаҟра.
(Иааиуеит.)

А б ж ь а с

Уҧсы ҭоума, ҳашәаҳәаҩ?

А ҟ а р м а ҵ ы с

Сгәы исанаҳәеит
Амра шыҧхаз.
Нас сыҧрит сышзахәоз.
О, Ажәеиҧшьаа рыҧҳа, сбыҳәоит,
Иаҳхаагахьоу агәаҟра
Уаҳа иҳашәмырбан.
(Ашәа аацәырнагоит.)
Иҧхеит, иҧхеит ҳамра,
Иагеит, иагеит ҳгәаҟра!

З е г ь ы

Ажәҩан ашәшьы ахыҵит,
Ацәгьа ҳашҭа иҭыҵит.
Ҳабна ҳамазкызгьы –
Ҧсроуп уи изыҳәан иҟоу!
Ҧсроуп уи изыҳәан иҟоу!..

А ҧ а р д а

АБНАҾЫ АХЫНҬА-ԤЫНҬАРА

(Ԥ-хәҭаки жәа-сахьаки змоу алакә-комедиа)

И а л о у:

А б ж ь а с – абна аҳәынҭқар.
А м ш ә – абна ар рхада.
А қ ә ы ц ь м а – адәныҟатәи аусқәа рхылаҧшԥы, агыгшәыгқәа рхаҭарнак.
А ҳ ә а – абна аԥныҵҟатәи аусқәа рхылаҧшԥы.
А б г а х ә ы ч ы – абжьас амаӡаныҟәгаԥ.
А х ь а ҧ а р ч – аҟаза-аскульптор.
А ж ь а – иҧсыҽу аҧстәқәа рхаҭарнак.
А ш ь а б ы с т а – цәгьара злам ашәарахқәа рыцҳаражәҳәаԥ.
А с а с.
А ҟ а р м а ҵ ы с – аҧсаатә ҟәымшәышәқәа рхаҭарнак ашәаҳәаԥ ду.
А л а ҳ ә а – аҧсаатә еиқәаҵәақәа рхада.
А у а р б а ж ә – аҧсаатә аашьақәа рҟнытә.
А х ь ш ь – аҧсаатә ҷырпаҕьқәа раҧхьагыла.
Ажәԥан ахьынтә аҧсаатәқәа рхор.
Аӡқәа рҟынтәи аҧсыӡқәа рхор.
Иара убас, аҳәынҭқарцәа ирывагылои, изыхьчои.
Ицо наскьазгои иааиуа ирҧылои. Ӡшьапқәеи зымҵәыжәԥа ҧшқақәеи еинызҟьо агыгшәыгқәеи аҧсаатәқәеи.
Ахҭыс мԥаҧысуеит еицырдыруа бна дук аҟны.

А к т ә и а х ә ҭ а

А к т ә и а с а х ь а

Абна. Абна аҳәынҭқар А л ы м ҧсижьҭеи ԥажәа шықәса рышьҭахь. Зықәрахь инеихьоу уажәтәи Абжьас-ҳәынҭқар атәарҭа. Еицырдыруа абна илоу, агыгшәыгқәеи, аҧстәқәеи, аҧсаатәқәеи раҳҭынра. Аакьыскьа аҵәа иалҵыз А б ж ь а с ахы еихаҿаҳәа, игәамҵ-хамҵуа илеиԥеиуеит.

А б г а х ә ы ч ы

(иааԥналоит)
Шьыжьбзиақәа,
Сҳәынҭқар сызкәыхшоу,

Иҧсыша сара,
Уара ушыбзоу!
Ҳаҧсӄы, ҳаҧсҭазаара,
Акыр иаҳзаҧсоу...
Абарҭ абӡьқәа
Ирыҵаҩ, унапы.

А б ж ь а с

Шаӄантә иуасҳәаахьоузеи,
Уара Абгахәыҷы,
Иузаагом акәымзар ухаҿы.
Ианыӄам аус ду,
Асса-мысса рзыҳәан,
Уҩнамлан ҳәа абрахь...
Сузгәааны сыӄоуп,
Изсуржәи иаха?

А б г а х ә ы ҷ ы

Иумуит,
Ишьҭыхны усышьҭалт аиха.
Ухыхӡан уаман,
Бгалаҵаа рҭыҧҳа.

А б ж ь а с

Ҿумҭын,
Зегьы урыламлан,
Иӄалаз ӄалеит.
Ҳабама Аҳәа?

А б г а х ә ы ҷ ы

Мап, сҳәынҭқар ухаҵкы.
Ҳхала ҳакәын иӄаз,
Уи аҳаҧаҿы...

А б ж ь а с

Исгәалашәоит сышкаҳаз
Абаа адәаҿы...

Акыр-кыр иччон,
Бгалаҵаа рҭыҧҳа...
Ашырҳәа сгылеит,
Уи абжьы ансаҳа...

А б г а х ә ы ҷ ы

Ааи, угылеит,
Иаразнак уеилыхха...
Сцар ҟалома,
Сҳәынҭқар ухаҵкы?

А б ж ь а с

Уаангыл зны.
Сара санхәыцуа, шьыжьла...
Ҳабна ду алахьынҵа,
Аӡбара санаҿу...
Акрыҟазар уа,
Адәаҿы исзыҧшу,
Сышҟа иҩноумҵан акгьы,
Уа исзыҧшызааит зегьы...
Иуаҳама, смаӡаныҟәгаҩ Абгахәыҷы!

А б г а х ә ы ҷ ы

Исаҳаит,
Сҳәынҭқар ду ухаҵкы.

А б ж ь а с

Уца... Мап, уаангыл...
Сыбгахәыҷы-сыгызмал уара,
Исзырҳәозеи сара убра?
Акыр агәы нханы
Ицәажәозар уаҳарын?
Ҽак иакәым
Ҟанаҵозаргьы убарын!
Сызҭахым рацәоуп,

Ҧшьы-блак шәхаз...
Изыхьчо змоуз ауп,
Аҳәынҭқар иҭахаз...

А б г а х ә ы ц ы

Уи шәы-ҧсык ахаз...
Акы аауызызҳәаз,
Иадыруаз иштахаз.

А б ж ь а с

Сгәыраз, сцәатәы шьаҟа,
Сгәырҭынчԥы, с-Бгахәыцы...

А б г а х ә ы ц ы

О, Ажәеиҧшьаа имаҿоуп,
Уара умсит,
Схәынҭқар ухаҵкы!
Ухьӡ анаххәо,
Аӡыҵәҟьа ҳахәом.
Уара уахьыҟам,
Иҟам аҧсҭазаара,
Иҟам абнагь, адәгьы...
Уара уаххамгылар,
Иҳаҧсыхәаз ҳара.
Даҽак абаҟоу ҳаԥныҵҟа,
Абас изуа аҳра...
Зегь ҳзы ихәыцуа
Ҳаҧсҟы, ҳхақәитра чаҧаԥы.
Уныҳәаҿа азыҳәан,
Аҧаҭхь азна аԥы,
Схы самеигӡакәан иҭсыркәкәоит.
Уи сагаӡаргьы,
Сгәы рҭынчны,
Нарцәыҟа сцоит.
Мышкызны икьаҭаргьы,

Амра уажә иҧхо
Сгәы ҭынчуп ҳҵеиразы,
Уажәаҟәа рымоуп, изырҧхо…

А б ж ь а с

Иҭабуп,
Сыбгахәыҷы, иҭабуп.

А б г а х ә ы ҷ ы

О, иҵегьгьы сҳәарц сҭахуп.
Ҧшьы-блак рыла ҳамҧшлар,
Иудыруазеи – Арҭ аҡьаафырҟәа
Ргәы иҭоу?
О, иҧсыша сара ушыбзоу…
Сҿы исзарҳәом сгәы иҭоу.
Аа, соура зоуроу сыцҟьоуп
Сабду аҧсы аныс.
Ҳашьҭамҭа аӡы иахәом
Ианырҳәо уара уныс.

А б ж ь а с

Баша ушьҭысымхит ааӡатәыс.
Уабду аҭоурых ианызхыз
Сара соуп…
Абна аҳра иаҧсамызт,
Убри азоуп.
Аӡбахә рымҳәо иҟасҵеит…
Убриала ҳабнара еиҟәсырхеит…
Абгахәыҷы
Иҵарҟәаҟәааит сабду,
Ҳабна иаҧырхагаз ҟазҵоз.
Иазууит, сҳәынҭҟар,
Уи иаҟәнагаз.
Сара издыруа уара уоуп.
Уара акы анухь,

Сыҟам сара…
Уи нахыс ԥсроуп
(Абжьы ҩеиԥыхны.)
Нагӡара ақәзааит сҳәынҭқар!

А б ж ь а с

Сҭамхоз уара усмааӡар,
Сгәыраз, с-Бгахәыҷы…
Уаҳа иԥшыда адәаҿы?

А б г а х ә ы ҷ ы

Аҳәынҭқар ухаҵкы,
Аԥсаатә ҟәымшәышәқәа рхаҭарнак
Аҟармаҵыс, ушҟа иааирц аҭахуп.

А б ж ь а с

Иуасымҳәаахьеи, сеилахоуп…

А б г а х ә ы ҷ ы

Ааи, аха абар
Иахьа хымшуп,
Абра ашәааҿ итәоуп.

А б ж ь а с

Иазхоуп.
Иаҭаху абӷьыц ианҵаны,
Ииаанашьҭаа ит абрахь.

А б г а х ә ы ҷ ы

Уи, ахәыртлаӷь…
Усгьы сҳәаан, аха иауам.
Саҵаҟьеит,
Аха аҩныҟа ицауам:
«Исҭаху сҿала,
Иасҳәоит!» — аҳәеит, ухаҵкы.

А б ж ь а с

Уццакы,
Иаашьҭны абрахь,
Акылԥаара улымҳа
Адԥаны уӡырыҩла.
Иааҳәо зегьы
Акаанмыжькәа иҩла.
Мышкы зны,
Иаҳҭаххар ҟалоит.
Аиҿагыларақәа раан
Уи хәарҭахоит.

А б г а х ә ы ч ы

Инасыгӡоит. *(Ицоит.)*

А ҟ а р м а ԥ ы с

(Иааҩналоит.)
Абзиара узеиҕьасшьоит,
Сҳәынҭқар ухаԥкы.

А б ж ь а с

Уаргьы абзиара умаз,
Сҟармаԥыс, зегь рыцкы.
Иухьзеи улахь еиқәуп?
Ухы-уҿы ччом, ишәшьуп?
Акыр уаргәамԥзар,
Иҳәа уааласны.
Иумфан сгәы-сыԥсы,
Сара иахьа даара сеилахоуп.

А ҟ а р м а ԥ ы с

Избоит ушеилахоу,
Аха, исыхәҭоуп

Иуасҳәарц сгәы
Иҭоу аартны.

А б ж ь а с

Ибзиоуп нас,
Иумоузеи иҳәатәны?

А ҟ а р м а ҵ ы с

Ирацәоуп исымоу
Аҳәатәы, ухаҵкы.
Суҳәоит ачҳара
Науҭаны уааӡырҩы.

А б ж ь а с

Ҳаи, саб иҧсаныс,
Ашәаҿыцк шысзуҩыз, сҟармаҵыс.

А ҟ а р м а ҵ ы с

О, мап, сҳәынҭҟар,
Ҳаҟам уажәы
Ашәа ҳҳәартәы…

А б ж ь а с

Иҳахьзеи уара,
Ашәа ҳамҳәартә?

А ҟ а р м а ҵ ы с

Амыткәма рҳәоит аҧсраҿы
Ачараҿ – ашәа…
Абра ҳара ҳҿы:
Зегьы ахазы,
Зегьы аҧсазы…
Миллионк аҧсҭазаара,
Ҟәрышьк ахьазы!

А б ж ь а с

Еилагаша Аҟармаҵыс,
Зхазы-зыҧсазы…
Уаама иахьа сҽесуршьразы?

А ҟ а р м а ҵ ы с

Мап, саайт
Аиаша сҳәаразы.
Ҩажәа шықәса рышьҭахь,
Ҳанқәыҧшқәаз ҳара…
Ҳанеилашуаз, ҳаныбылуаз,
Амца ҳхылҟьа ианцоз,
Ҳабнара алахьынҵа,
Ҳанаргәаҟуаз, иара анҭахоз…
Ҳхы ҳамеигӡа ҳаназгылаз,
Ҳанҭагылаз абзара-аҧсра…
Иагьеиқәхеит ҳабнара,
Умч ала уара,
Ех, сҳәынҭқар,
Закәытә разҟыз исымаз…
Убысҟан сара.
Закәытә бжьыз исхаз.
Закәытә шәақәааз
Иаҧысҵоз ҳабнара азыҳәан…
Ҳазегьы ҳаҟан,
Убысҟан ҳныҳәаны.

А б ж ь а с

Нас иҟалазеи, узыргәамҵуеи уара?

А ҟ а р м а ҵ ы с

Аҧсра, ақәӡаара, ахҵәара…
Иауам сыламыс исымҳәар…
Умҩахҟьеит сҳәынҭқар…
Аҽны шьыбжьон,
Ҳшыбзаз ҳаушьит…

А б ж ь а с

Инагӡала уажəа,
Сузыӡырҩуеит, Аҟармаҵыс…

А ҟ а р м а ҵ ы с

Иҟамзи ианаҳҳəоз,
Уара уныс.
Уанҟəышыз, уаныҕəҕəаз,
Уанаҳхылаԥшуаз ҳара.
Ҳабнара ахьаа анухьааз,
Уанаԥсаз аҳра.
Зегьы еиҟараны,
Рлахьынҵа аншаз,
Зегьы ианаадыруаз,
Ҳазусҭаз-ҳзеиуаз…
Уажə зегь еуужьит,
Иааргəаԥхо ҟарҵоит.
Аҟəыши-агаӡеи,
Ҳаԥыкаҿы еицчоит…
Абгахəыҷқəа акəыршан иуртəеит
Рҕьажəҩан иувагылаз,
Гəрамгарҭас иҟауҵеит.

А б ж ь а с

Иҳəала, Аҟармаҵыс, иҳəала…

А ҟ а р м а ҵ ы с

Ҳəара ҳагума,
Лыҵшəа ыҟам акəымзар, аҳəынҭқар.
Иахьа, шьҭахь ҳашцо ҳамбар,
Ҳҭахар ҟалоит зынӡа…
Иаҳцəеиԥхьыттеит ҳҵакыра,
Зны еидукылаз ибаҕьаӡа,
Ушалагаз узымцеит уцқьаӡа…

А б ж ь а с

Аҟармаҵыс,
Уаланагалацәеит хараӡа,
Ишакәым умҵәыжәҩақәа уҟьеит,
Исгәамҧхо ажәақәа уҳәеит.

А ҟ а р м а ҵ ы с

«Иқәӡааит ҳабнара
Еимырҵәеит, иргеит», – ҳәа
Алым аҿаҧхьа
Абас умҳәалоз…
«Ҳанеидымгыла хҭахеит», – ҳәа
Ҳгәы рхаҵо убжьы мгалоз…
Саргьы иуасҳәоит,
Акыр зымчу аҳәынҭқар.
Иахьатәи ҳагәҭынчра,
Мышкы илаҕырӡхоит…
Ахы мацара азхәыцра,
Ҳашьҭамҭа ҭанархоит…
Ҳзықәгәыҕуаз амҩахҟьара иаҿуп.
Ҳара иаҳмыхәаӡо,
Амҩақәа ирнуп.
Ирыхшазгьы атәым бнахьы,
Икыдуп рхы…
Ирхашҭит рыламыс, рдоуҳа,
Ирхашҭит шьҭамҭала изтәу
Ирхашҭит ҳабнара аҭоурых…
Уара уоуп рыхьӡ,
Асиа ианызх…
Уара уоуп ҳабна,
Ахьӡ-аҧша ахызх…
Ара Аҟармаҵаракәа, ашәа
Атәым бжьыла ирҳәоит.
Аӡыцәақәа, атәым
Кәашарала икәашоит!

А б ж ь а с

Иазхоит!
Мыцхәы уҳәацәеит
Сааӡаҩ, Аҟармаҵыс...
Саанызкылаҟәо ыҟоуп акәымзар,
Саб иҧсаныс...
Иудыруеит ишысымҳәо,
Уара уныс.
Иуазҳәада, сыбнара,
Абгара иаҿуп ҳәа?
Иуазҳәада, ашәарах
Иҟәҵны ицоит ҳәа?
Иуазҳәада, еиҳау-еиҵоуи
Нибарҵәоит ҳәа?
Иуҳәо зегьы мцуп.
Иахьа сыбнара,
Ашәҭра иаҿуп.
Иахьа еиҕьны,
Ҳанхо ҳҟамлац!

А ҟ а р м а ҵ ы с

Саргьы исҭахуп убри збарц.
Аха иабаҟоу ажәалоуп,
Аус ҳәа акгьы збом,
Ас аҧсҭазаара ҟалом...

А б ж ь а с

Уаргьы-саргьы аус
Еицаауртә збом...
Аҟармаҵыс, уаазҟәылаз,
Маҷк усгәаҧхом!..

А ҟ а р м а ҵ ы с

Иҵуазеи унылалан,

Иумбеижьҭеи ҳабнара.
Абри аҳаҧы уҭатәоуп
Уҽазырхио ақәылара.
Иуарҳәо зегь хоуҵоит,
Зыгәра уго уржьоит…
Узҭаху ҧхоуҵоит
Иуҵазкуа ҭынхас иҟауҵоит…

А б ж ь а с

Уахь сымцаргьы ҟалоит,
Сыбнаҿ иҟоу аиаша,
Арахь исзааргоит.

А ҟ а р м а ҵ ы с

О, схәынҭқар,
Убарҭ уҭадырхоит!
Иумган рыгәра…
Урҭ, аҵарҭыша го,
Аиаша, «рыхьчоит…»

А б ж ь а с

Иазхоит!… Зыгәра зго
Ирхумхын рцәа…

А ҟ а р м а ҵ ы с

Аҳәынҭқар, сылаумыжьын аҳәынҵәа,
Гәык ала сузыҟоуп, иаахҵәа.
Аиаша уасҳәоит,
Иугозар сыгәра…
Иугәаласыршәап уажәақәа,
Ҩажәа шықәса раҧхьа…
Илоуҳәаз Ажәеиҧшьаа рыҧҳа,
«О, шәарҭ зегьы
Гәык ала ишәасҳәоит,

Сыгәра жәга.
Ҟаҵа ыҟамкәан абарбарра
Ҳазҿыз, аҵыхәа ҧҵәеит.
Ҳабна алахьынҵа
Ҳазхәыцып ҳнатәаны.
Аки-аки еицҳауа,
Уажәшьҭа иҟалом.
Уи ҟазҵазгьы
Абнара асырбом...
Ишыжәбо ҳабна,
Лашьцарахеит, ҳаргьы
Ҳшыгыгшәыгқәаз ҳаанхеит...
Цәгьамзар бзиа ҳзымхәыцуа,
Абас ҳаилахеит.
Ари ахҵыҵ ақәтәара,
Аҧсам бхаҵкы.
Ҳабнара агәаахьы,
Сцоит, сеимдалап,
Исарҳәо акәымкәа, сыблала
Сҩызцәа рразҟы збалап».
Нас, аҳәынҭқар,
Арҭ ажәақәа,
Угәалашәоит ҳәа сыҟоуп?..

А б ж ь а с

Ааи, исгәалашәоит
Убас иагьыҟоуп.
Усҟан сгәы иҭаз насыгӡеит,
Ҳабнара иагыз зегь ҟасҵеит.
Аҧсшьаразгьы иҟами аамҭакы?
А ҟ а р м а ҵ ы с

Аҳәынҭқар ҧсшьара
Ақәымзароуп, ухаҵкы...
Иабаҟоу раҧхьатәи угәы еицҳара?
Хьаҵра уқәымкәа,

Уаҕацәа рҿагылара…
Ублақәа хты…
Мамзар ҳҭаурхоит…
Ҳақәхоит адәы ҟьантаз,
Зегьы ҳаахтны…
Ажәытәгьы ырӡны,
Аҿатәгьы ҳахьымӡо,
Иҟоумҵан, сҳәынҭқар
Ҳӡы ахьышьҭрахь
Игьыжьуеит иуҭаххар…

А б ж ь а с

Узааҭгылазеи –
Иҳәала, Аҟармаҵыс.
Сузыӡырҩуеит сгәы иахәан,
Саб иҧсаныс!

А ҟ а р м а ҵ ы с

Избоит угәы ишамыхәогьы,
Сҳәынҭқар, ухаҵкы.
Издыруеит ишыхьанҭоу,
Сажәақәа рҵакы…
Издыруеит, аҳәынҭқар,
Иуҿагылоугьы шҭахауа.
Аха иҟоуп аламыс,
Ақьиара, ауаҩра…
Ахы аҵкыс
Аҧсадгьыл агәыбылра…

А б ж ь а с

Иарбан ҧсадгьылу
Бзиа иубо уара?

А ҟ а р м а ҵ ы с

Иҭаурхаз ҳ-Аҧсадгьыл,
Амца зыцралан иаҿу абылра.

А б ж ь а с

Ишәҭуа ҳ-Аҧсадгьыл уҳәарц уҭахызар?..

А ҟ а р м а ҵ ы с

Ишҧасҭаху уҿы
Хьыла иҭәызар...
Абзиарахь ҳгьыжьуазар,
Ихыҵуазар ҳабнараҿ
Ихылаз ашәшьы.
Иҵхәраа идәықәлозар,
Ҳӡыхьқәа иҭабаз.
Еиҭа рыҧсы ҭалозар,
Ҳаҵлақәа иҩаз.
Ааҧынра азаауазар,
Ҳабнара еиҭа,
Аҧхарра ҟалозар,
Ҳарҭ зегьы ҳагәҭа.
Ухьышьҭрахь угьежьуазар,
Ҳарҭ зегьы ҳхы.
Са сыла еиқәхозар,
Ҳабнара зегьы.
Кәырбанс раҧхьа,
Иамазааит схы!
Иудыруаз абри
Сазхиоуп есқьынгьы.

А б ж ь а с

Аах, сгәы, сгәы,
Аҟармаҵыс уқәсырхоит агәы.

А ҟ а р м а ҵ ы с

Агәы сықәхан сыҟоуижьҭеи
Акыр ҵуеит ухаҵкы.

А б ж ь а с

Иазхоит,
Еи, Абгахәыҷы!

А б г а х ә ы ҷ ы

(иааҩнаххны шьамхыла иқәчаразааны,
аҳәынтқар аӡхьа иаагылоит)
Абар сахьыќоу,
Сҳәынтқар, ушьапаҿы!..

А б ж ь а с

Сакәыхшоуп убри агәы хәыҷы,
Ажәеиӡшьаа имаҿоуп,
Саб аӡсы аныс, ҭыӡ бзиак
Шузысыӡшаауа,
Иааудырбалартә еиӡш уаҩҵас.
Амала уқәчаразаара,
Ќауҵозар цас, о, ҳаҕеиҭа…

А б г а х ә ы ҷ ы

Ухьаақәа еиќәржәааит,
Усќан схы агәҭа.
Сыццышәхааит, саныӡааит,
Самбаапт улакҭа!

А б ж ь а с

Аќармаҵыс –
Укәа иҭоу абҕьыц шьҭаҵа!

А ќ а р м а ҵ ы с

О, мап,
Сҳәынтқар, ихаҵа,

Сыбӡьыц аламала,
Ишьҭасҵом сара.
Уи уара исумҭеит,
Сымхрагь ухәҭам,
Ари хәмаргоума?

А б ж ь а с

Иазхоит…
Ақәаӡара иузаӡсам…
Уи абӡьыц
Рыкәа иҭамзароуп,
Ҳабнараз игәарагам…

А ҟ а р м а ҵ ы с

Сҳәынҭқар, мышкы-зны
Иудырп сзыӡсоу.
Аха иабаҟоу,
Уанӡа умҩахҟьоуп.

А б г а х ә ы ҷ ы

Исаҳауа закәызеи,
Хаас, блааҭых,
Аҳәынҭқар, узгылоузеи?
Уаҳәа ҭых,
Ахы хҵәатәуп Аҟармаҵыс.

А б ж ь а с

Иахьынӡаҳҳәаз азхоит,
Уара уныс.
Абгахәыҷы,
Абӡьыц амх Аҟармаҵыс,
Абгахәыҷы
Еи, ахамаӡагьа…
Ишьҭаҵа убӡьыц…

А ҟ а р м а ҵ ы с

Наҟ усҧырҵ,
Шьамхыла агыларазы ииз…
Ианыӡааша шәышьҭамҭа
Иаснагь ишәииз…
Шәара шәаҧхьагьы,
Исоухьан абри абӷьыц.
Иҟалом ус,
Аламала исҭирц
Сабацәа ашәалеи,
Шьалеи идырҳаз…
Зны ахақәиҭреи,
Аҧсҭазаареи ҳзаазгаз…
Сҳәынҭқар, уҩашьеит.
Ҳара ҳашьҭамҭа,
Ифырхаҵоу ашәала ииаӡоуп…
Ҳара ҳашьҭамҭа
Ҳабнараҿ еснагьгьы
Рыгәра гоуп.
Сеилымкаа уахьсызныҟәо,
Иусҭом гәыбӷан…
Уара уҩызцәа реилкааразы
Еснагьгьы укәадан.

А б ж ь а с

Аҟармаҵыс,
Иқәысхуеит шәҵакы…

А ҟ а р м а ҵ ы с

Ҳҵакы ықәхуеижьҭеи
Акырҵуеит, ухаҵкы.
Ҳабӷа ҧуҵәаахьеит,
Ҳаҭра ҳҭуцахьеит.
Ҳашәақәа ҳарҟәухит…
Ҳарҭ ҳцымхәрас,

Ахьажьқәа ахапа рҳәоит.
Алаҳәақәеи ауарбажәқәеи
Ажәҩан ртәуп.
Жәҩан зырҕшʒоз аҕсаатәқәа
Рымҵәыжәҩақәа рҟәыдуп.

А б ж ь а с

Абгахәыҷы, Аҟармаҵыс
Аҵла гәаҩа иҭактәуп.
Еи, уа иҟада?

Иааиуеит алаҳәақәа ҩба.

Ижәга!..

Аҟармаҵыс рыман ицоит.

А б г а х ә ы ҷ ы

О, сҳәынҭқар ду,
Сыгәра га.
Ҕсахрак афҩы,
Саҳауеит ааигәа.
Угәуҽаныз сымш
Уажәы иҳамбеит,
Аҳәынҭқарцәа дуқәа,
Ҳабнаҿ иҭахахьеит.

А б ж ь а с

Сарҕьажәҩа, сгәыраз,
Зыгәра гоу с-Бгахәыҷы.
Ишәырҕәҕәа абаа агәашәқәа,
Аҟарулцәа ықәшәыргыл ахәаҿы.
Сгәы ҭынчуп уахьсывагылоу,
Сыҵәҩан шьаҟа уара…

А б г а х ә ы ҷ ы

(инышьамхнышланы)
 Наунагӡа, уара ушыбзоу,
Сара аҧсра… Сазыхиоуп, сҳәынҭқар…
Исыхьчода уара усмыхьчар.
Угәы рҭынч, уа узы сыҟоуп сара.

А б ж ь а с

Сара сцеит ҧсшьара.
(Ицоит.)

А б г а х ә ы ҷ ы

Уи акы…
Убас, зегь шәкажьны,
Сшәыҕрагылар асаара…
Шәхы-шәгәы ахсыршәап,
Шәаҳәо шәҟасҵап аҧсра….
Сабду ашьа, Кәапеила истап.
Мышкы зны абри
Ахҵыҵ аҿгьы стәап.
О, убысҟан,
Са соуп издырша,
Иҟоу шәзыниараны….
Шәҟәаҟәа ацәа ахысхып
Есымша шәырианы.
Шәыҳәсақәа шәыҵхны
Ауадалыҟь ҟасҵап.
Шәарҭ рхацәажәқәа,
Акәытқәа шәааӡалап.
Ҳаи, ҳаи, Абгахәыҷы,
Иархәа умаанақәа ухы,
Аҟаҿыҳәа уцҳартә,
Ухаҧыцқәа хы.
Аҳәынҭқар тәарҭа,
Ишурҭоу агәрағаны.

Иугәамԥхаз уаҕрагыл
Умшәакәа игәаҕьны.
Аԥсҭазара шьапҿаршәароуп,
Каҳароуп, гылароуп, ҟәԥароуп.
Абгахәыҷы, ухы уахәа.
Иахьа иҟоу –
Хыи-ԥсиуп,
Иахьа иҟоу –
Ԥхьа цароуп.
(Ашәа аацәырнагоит.)
Сқьышә кәрыбзуп, сҵыхәа дууп,
Слымҳа кьацәуп, сӡара поуп.
Сыбла ҵаруп, сшьамхы сазгәдууп,
Сахьцалакгьы сара соуп.
Шьапҿаршә сыманшәалоуп,
Сыбз зхьысыз цеит ҵаҟа.
Исыхәҭам аҭыԥаҿ иахьа сгылоуп
Абгахәыҷы, уеиха ԥхьаҟа!
Алашара ыцәоит.

А ꙩ б а т ә и а с а х ь а

Абна. А х ь а ԥ а р ч А б ж ь а с - ҳ ә ы н ҭ қ а р абаҟа аҟаҵара иаҿуп. Абаҟа иалгарц акгьы агым.

А х ь а ԥ а р ч

Исзыҟаҵом,
Исылшом,
Исылшом
Мчыла сыздцалоу аус,
Сгәы ахым.
О, ҳазшаз ҳрыцҳашьа,
Закә аамҭоузеи ҳазҭашәа!
Ацқьара пату аҳәымкәа,
Аҟаза инапы хәы аҳәымкәа
Ҳарҭ зегьы ҳарганы ашәа.
Досу ирусым рнапы аркуп.
Арахь агәашәҟәа зегь аркуп…

Зны сыԥсеиԥш избоз сҳәынҭқар,
Исзыҟаҵом убаҟа.
Сымхәыцыр, иахьа ахара
Шәахҵас адәы ҳнықәӡаауеит.
Ҳаҟаӡамзар аҵкьыс еиӷьми,
Агәырҩа шаха ахара.
Ех, иабаҟоу агәаҳәара,
Уара ишуҭаху аԥсҭазаара!
(*Агәаҟ ашәаны.)*
Сшәыҵашьыцуеит амҵәыжәҩақәа змоу,
Шәара ишәыздырам сгәырҩа заҟароу.
Ажәҩанаҿ ахақәиҭра ыҟоуп рҳәоит,
Ох, ажәҩанаҿ аԥсҭазаара сгәаԥхоит.

(Ажәҩанахьтә аԥсаатә рхор.)

Ажәҩан уеиламҳан, ҳратәрала иҭәуп
Икәадоу, арагь ԥсҭазаарала ишәиуп.
О, адгьылаҿ анхара ҳҭахуп ҳара,
Адгьылаҿ ами иахьахәҭоу аԥсра!

Ахьаԥарч

Аԥсызқәа шәхақәиҭра саҵашьыцуеит сара,
О, ахақәиҭраз исҭахуп аԥсра…
Шәыԥсҭазаара ссируп, аӡаҿы шәышьқыруеит
Шәыҿиоит, ишәыцлоит, ишәызҳауеит!

(Аӡқәаарҟынтәи аԥсызқәа рхор.)

Уҳаҵамшьыцын залымдарала ҳҭәуп,
Еиҳау азыҳәан, еиҵоу фатәуп.
Ҳԥаҭ-ԥаҭуа ҳақәԥсоуп аҟәара,
Ара имариоуп ҳара ҳаԥсра!

Ахьаԥарч

Еиҟарамроуп, лаҟәыроуп.
Зехьынџьара зегь зҿу,
Цҳа ҿаҟәароуп.

Аӡаҿы асса,
Аду иахәлапҟа ицоит,
Ажәҩанаҿ зымҵәыжәҩа кәадоу,
Иаразнак иҭахоит.
Аха адгьылаҿоуп,
Зынӡаск иахьеицәоу,
Ара ахшыҩгьы гәырҩоуп.
Аҳәынҵәа ухьнашьуеит,
Уаҵкьыс еицәоу.
Ахшыҩдара қьафуроуп,
Аамҭагагоуп, каҳҧроуп,
Агызмалреи аҟьашьреи
Ҳабнараҿ игәрагоуп.
Ох, исылшом, сааҧсеит.
Иныҟәсҵапишь схы.
(Ахаҳә инаваианы ицәоит.)

Иааиуеит А қ ә ы џ ь м е и, А б г а ҳ ә ы ҷ и, А ҳ ә е и.

А б г а х ә ы ҷ ы

Ох, ох, ох!
Шәахәаҧш, сҩызцәа,
Закәытә баҟоу
Иаиуз Абжьас.
Аӡара ҭҕәыцәаа,
Ахәда кылҳәа,
Диида, хаас…
(Ишыччо акьатеиах ҧӣәоит.)

А ҳ ә а

Узырччозеи, абгахәыҷы?
Укьатеиах ҧцәартә еиҧш
Иубазеи абра?

А б г а х ә ы ҷ ы

Иҟалазеи сыччазар, Аҳәа!
Избан, изыӡзеи агәрагара?

А ҳ ә а

Агәрагара абаӄаз, уара
Абзиара збаша,
Ара уи ыӡижьҭеи акыр ҵуеит.
Ара зегь қьышәла
Анышә аажуеит.

А қ ә ы џ ь м а

Сеимдеит, аха исымбеит,
Еи, уабацеи, Хьаҧарч акьаҳә.

А б г а х ә ы ҷ ы

Ицәазар акәхап,
Иаваиан ахаҳә.

А ҳ ә а

Абар иахьыцәоу,
Ашьапқәа акәа иҭаҧсаны.

А б г а х ә ы ҷ ы

Ицәам, аха икаршәуп иҧсны,

А қ ә ы џ ь м а

Еи, Ахьаҧарч,
Ацәара иаамҭам,
Уҿых уласны…

А ҳ ә а

Имҿыхакәа,
Иҩаҵӄьара иӄоуп иҧырны.

А б г а х ә ы ҷ ы

Аӄәымыҕқәа сылалар ҳәа
Сшәоит акәымзар,
Алымҳа ианыскуан абыржәы.

А ҳ ә а

Уҿых, уҿых, уара шәи!
(Ирбылгьо иаанагоит.)

А х ь а ҧ а р ч

(ацәа иаалӷны)
Саҭашәымҵан шәхаҵкы,
Сааҧсара сыхьӡан,
Схы ахьнықәысҵаз,
Ацәа сагеит...

А қ ә ы ҵ ь м а

Ахьаҧарч, уҳацхраа, ҳҭахеит.
Ҳақәнахуеит ҳазегь аҳәынҭқар,
Ашықәсиразы
Абаҟа ҟамлар.
Убри аҿны,
Сбаҟа сшәырба, аҳәеит.
Иуҳарбоит, ҳҳәынҭқар ҳәа
Ҳазегь ҳаҳәҳәеит.
Иҳаракӡаны иқәшәыргыл, аҳәеит.
Жәҩан аҟынӡа
Ҳҳәынҭқар ҳәа ҳаҳәҳәеит.
Ажәҩан ҵа амаӡам, аҳәеит.
Убри еиҳагьы еиҕьуп, ҳҳәеит.
Сабанӡашәҭаху? – ҳәа иҳәҳәеит.
Наунагӡа! – ҳәа ҳаҳәҳәеит.
Иуаҳама, Ахьаҧарч, митәеиқәаҵәа ҟалеит..

А х ь а ҧ а р ч

Акрагны ижәбома,
Ҳаҭыр зқәу, шәхаҵкы?

А ҳ ә а

Иагу агзааит, аха
Уара уццакы.

А б г а х ә ы ҷ ы

Ахьаҕарч,
Абжьас ахы сгәаҕхом.
Имаҷцәоуп...
Ахәамци ахахәдеи еиҟарам..

А х ь а ҕ а р ч

Изаҭахузеи
Абжьас идуу ахы?..

А б г а х ә ы ҷ ы

Иа, Ажәеиҕшьаа,
Шәышьҭахьҟа шәыҩ.
Еилагеит акьаҳә,
Иаҳәо шәмаҳаӡои?

А ҳ ә а

Ахьаҕарч нанамга,
Игылоу сумбаӡои?
Уҟаӡамшәа уҭасырхоит,
Анышә уқәыҕсан, анышә..

А х ь а ҕ а р ч

Анышәжра уажә иумбеит, Аҳәа,
Аха зны к аиаша ҳәа.
Ухы ҩышьҭыхны,
Ажәҩан убахьоу?
Аҳәынҵәа илажьым,
Ҵьара акы уфахьоу?

А қ ә ы ҵ ь м а

Аҟаза, уажәа уаҕшы.
Ихумҵан ужәҩан ашәшьы.

А х ь а ҧ а р ч

Шәынтә ихыларгьы,
Ажәҩан ашәшьы.
Сара издыруеит
Сыштәамхо уажәы…
Аҳәынтқар абаҟа ҟазҵо,
Уи ианаҿу иршьҳом…
Аус аныҟоу нас ауп.
Нас ауп аблақәа антәырхуа,
Ианхырҵәо анапқәа, ашьапқәа…
Атәоурых адаҟьа иананырхуа,
Хьҳыс ианрауа «атәы»
Нас ауп Аҧсадгьыл ианалырцо,
Иҧсахҩызшәа, игәымхоу
Ахьҳ ахҵаны…
Атәым дгьылаҿ ианыршьуа,
Агәыҧжәа иарганы…
Аиаша зҳәо аҟаза
Абас ауп алахьынҵа…
Шәца, –
Шәгәы рҭынчны,
Шәҳәынтқарраҿы шәыҽхәа.
Ҽхәарыла усгьы ҳаибаркуп ҳара.
Абаҟа ду узаҳчаҧеит,
Ҳҳәынтқар ҳәа шәҳәа,
Уҳарҕьажәҩоуп,
Уҳаҧсҭазаароуп
Ҳәа шәҳәа…
Ухырхәа ушьҭалан, Аҳәа.
Ма уара, Абгахәыцҳы,
Уианы Абжьас ашьапаҿы,
Ишьышьла, игәызла,
Угьангьаш ажәақәа рыла ижьала.
Ақәыцьма, ухаҧыцқәа хла…
Адунеи еимҵәатәыс ишәырҭеит…
Аамҭа шәара ишәтәуп…

Импылхеит ҳабнара,
Еигәыдҵо еимдырҟьоит...
Иақәшәа иақәымшәа,
Зегьы ршьапқәа рҟьоит.

А қ ә ы ц ь м а

Уеилыскааует, Ахьаҧарч,
Уааҧсеит азакәхап
Изуҳәо абас.
Ухы мҩаҧугар уаҩҵас,
Аҳәынҭқар илыҧха унаҭап,
Ухьӡ-уҧша гап.
Аҭынраа уеихырхәап, ургәаҧхап.
Абжьас ахьӡ зху,
Аҳамҭа угәышҧы иадыркып.
Уахьнеилакгьы ашәқәа аатып.
Амала уааццакы,
Сыхьаҧарч, ухаҵкы.
Умш аабзиахааит,
Уаҳа ҳауҧырхагахом ҳара.
(Ицоит.)

А х ь а ҧ а р ч

Иабацеи Аҟармаҵаракәа?
Ашәак ма ирҳәар.
Иабацеи ашьабысҭақәа?
Ма абра иаакәашар.
Аҵар ааҷырҷырыр,
Рымҵәыжәҩақәа аарҟьар.
Иауазеи ҧшак асыр,
Иааҵысыр абыҕьқәа.
Адгьыл арҧсаҳәарц,
Аҿыланахар ақәа.
Рыҧштәы маарызи
Иҩеижьхаз ҳадәқәа.

Ех, башоуп,
Амыткәмаҳәара иаҧсам,
Сшаҿугьы аус иаҧсам,
Ҟазак иаҳасабала,
Исуалу насыгӡап.
Нас схы ахьынахо
Сықәтцны сцап.
(Абаҟа аҟапара иалагоит.)

А ж ь а

Иҟалаз уаҳама,
Хьаҧарч сызкәыхшоу.
Жьажәлаа ықәтцны,
Ацара иаҿуп,
Бнагьы ыҟам
Ҳа ҳзыҳәан – дәгьы.
Иаҳҳәеит ҳәа,
Ас нтцәашьа убахьоу.
Ирыбаргәузеи ари мбакәа
Зхы нықәтцан иҧсхьоу.
Алымқәа рхаан,
Ҳаҧсҭазаара цәгьан,
Аха ҳазегь ҳажәҩа,
Леидыргылан ҳақәҧан,
Абжьас нахаҳаргылт,
Аха иҟалаз убоит.
Ишҧааури,
Ҳабнара иақәымзар,
Акәхап аҳәынҭқар,
Ианысымбаӡа с-Хьаҧарч ухабар.
Ухәы аазгеит,
Улбаа абрахь.

А х ь а ҧ а р ч

Иҭабуп, Ажьа,
Сылбааyeит уажәы.

А х ь а ж ь

(харантә абжьы рго иааиуеит)
Иҟалаз шәаҳама?
Иҟалаз шәаҳама?
Аҟармаҵыс ԥсахәзаарын,
Ҳәаанхыҵҟа ицарц
Агәы иштаз,
Икны итаркит,
Ианиеит уи иахәтаз.

А ж ь а

Ҿумтын, Ахьажь,
Зҿы ашьа ҭашәыша.
Иахьаҵәҟьа иҳалӡаан
Анышәахь ицаша...
Мцымзар ҵабырг зымҳәо,
Изгода угәра.

А х ь а ж ь

Абар алаҳәа...
Ԥырны иахьаауа.

А л а ҳ ә а

(иааиуеит харантә ҿытуа)
Иҟалаз шәаҳама?
Иҟалаз шәаҳама?!
Зыгәра аагаз аҟармаҵыс
Ҳабӷа ԥнаҵәеит,
Аԥсаатә жәла
Ҳҿы ҳзеихымхуа ҳҟанаҵеит.

А ж ь а

Сыгәра жәгомызт,
Абас ауп ишыҟоу...

Иҳаздырам ҳара
Бзиа ҳаныҟоу.
(Ҿытҭуа ицоит.)
Иҟалаз шәаҳама?
Иҟалаз шәаҳама?!

А л а ҳ ә а

О, сылахь еиқәуп,
Сашьцәа, даараӡа,
Схәыцуеит, сеиҭахәыцуеит,
Инықәҵан шьардаӡа.
Икнаҳатәуп Аҟармаҵыс,
Мамзар, иаанхаз
Еицәоу ҟарҵоит…
О, Аҟармаҵыс!
(Ҿытҭуа ицоит.)
Иҟалаз шәаҳама,
Иҟалаз шәаҳама?!

А х ь а ҕ а р ч

Гәырҩала ишьу,
Иуцхраауа иумада…
(Ауарбажә ааиуеит алахь еиқәышьшьы.)
Иҟалаз иашоума Уарбажә?
(Ауарбажә аҵәуара иалагоит.)
Иҭахеит нас…

А у а р б а ж ә

Ааи, иҭахеит!
(Аҿеихыхра ацәуадаҩны аарла абжьы арго ицоит.)
Иҟалаз шәаҳама?
Иҟалаз шәаҳама?!

А б г а х ә ы ч ы

(харантә абжьы рго иааиуеит)
Иҟалаз шәаҳама?

Иҟалаз шәаҳама?!
Еи, шәааӡырҩы:
Аҟармаҵыс аҳәынҭқар аҿы ицан,
Иаҿашәоз зегьы аҟәнаҳәеит – рҳәеит,
Уҭыҧ ааныжь, аҳәеит – рҳәеит…
Ҳабна ыҟәухт, аҳәеит – рҳәеит…
Ухада акгьы уашьҭам, аҳәеит – рҳәеит.
Абжьас ишалшоз ихәааит – рҳәеит,
Аҟармаҵыс наган иҭаркт – рҳәеит
(Ҿыҭуа ицоит.)
Аҟармаҵыс
Иҟанаҵаз шәаҳама?
Аҟармаҵыс, аҳәынҭқар
Иаҟәыжьцәеит – рҳәеит.

А ж ь а

Арҭ зегьы митә ҟалазшәа,
Аҳәҳәара изаҿу,
Аҳәынҭқар иацәнымхо акәӡам…
Аилаҩеиласра акралыргар рҭахуп.
Урҭ уажә иҳамбеит,
Ҳҩызцәа рыла ҳгәы хәуп.

А ш ь а б ы с ҭ а

(иаарыдыххылоит)
Иҟалаз шәаҳама,
Сҩызцәа ҟьиаҟәа?..
Аҽнышьыбжьон
Ишдырҟәыдыз ҳ-ҟармаҵыс амҵәыжәҩа.
Уаала, Ажьа,
Ираҳҳәап ҳаилызкаауа,
Шьала иаҳшьоу, гәыла иаҳгәу.
Аҟармаҵыс иазырҳәо шиашам…

А ж ь а
Умш аабзиахаит, Хьаԥарч,
Ҳара ҳцеит.

Уаҵәынӡа срымшьыр,
Ухәы аазгоит.
(Ицоит.)

А х ь а ҧ а р ч

Ҳаи, ҳаи, усҵәҟьа,
Икашәмыжьын шәгәы...
Иавҵрангьы иҟоуп,
Ҳара ҳамра ахәы.
(Игоит Амшә абжьы.)
Ех, быҭәҳәыражә,
Уара узы згьакоуп.
Агәаҟреи абзиареи
Еиҧшуп, кәашароуп.

А м ш ә

(иааиуеит бҟәыл дук кны)
Салам умаз Хьаҧарч-аҟаза!

А х ь а ҧ а р ч

Абзиара умаз, быҭәҳәыр!

А м ш ә

Ҳҳәынҭқар анышә иалиаан,
Азҳара иаҿуп.
Аха ари ҳәынҭқарым,
Ари ҳәынҵәоуп.
Хьаҧарч, иузаазгеит ацха,
Уҩаханы иужәырц.

А х ь а ҧ а р ч

Быҭәҳәыр, иуҭахума,
Ацха сауршьырц.

А м ш ә

Ажәеиҧшьаа имаҿоуп, ишаҟәам,
Бзиа избо Хьаҧарч умсит.
Абри ахазына зыжәхьеит,
Аха сымҧсит.
Аҳа, иаанкыл,
Абри абҟәыл…
(Иаршәуеит Ахьаҧарч ахь.)

А х ь а ҧ а р ч

(абҟәыл аарла иаанкыло)
Иазырҕьозар сгәы ихәу…
Уажәыҵәҟьа иусырбап иҭыркәкәаны.
(Иажәуеит.)
Быҭәҳәыр, узбоит уҩбаны,
Сыблахаҵ гьежьуеит,
Икәаадахеит сшьамхы.
(Иажәуеит аҵыхәтәанынӡа.)
Мышә, ицәырга
Ашәа ахапа,
Еинҟьа ушьапажәқәа
Скәашар сҭахуп,
Сыхәда иахагьежьуа саб ихҭырҧа,
Сықәгьежьаап,
Сгәырҩа хәаҽтәуп.

А м ш ә

(ашәаны)
Шәас уара, шәас уара,
Хьаҧарч кәашауеит.
Ишәаз ала,
Аиаҵәахь ишуеит. .
Уқәгьежьаа, соуҧшәыл,
Хьаҧарч, ушьацәхыртәы…

А х ь а ҕ а р ч
(ашәаны иаацәырнагоит)
Уқәгьежьаа, быҭәҳәыражә,
Уӷазара сырба,
Убылгьа, укәымпыл,
Хҵыркьакьа ӷаҵа,
Зегьакоуп уагоит,
Усгьы ахца.
Шәас уара, шәас уара,
Икәашоит быҭәҳәыр!
Иауам ҳа ҳзыҳәан,
Ҳнаҳәыр-ҳааҳәыр,
Ишьҭых, быҭәҳәырыжә,
Абар ажьаҳәа,
Иҕыхааса исзышьҭаҵа,
Абри абаӷа.

Ахьаҕарчи Амшәи абаӷа иасуа иҕҽны икарыжьуеит.

Алашара ыцәоит.

А х ҕ а т ә и а с а х ь а

А б ж ь а с - а ҳ ә ы н ҭ қ а р адкыларҭа азал ҭбаа ду. А б г а х ә ы ч ы, А б - ж ь а с ахьыцәоу ауадаҿы икылҕшуа игылоуп.

А б г а х ә ы ч ы

Макьана ицәоуп,
Абжьас хҭыҕшшажә.
Еиқәнархо џьнашьоит иамоу ахыҕша.
Схы иасырхәап
Угәҭынчра,
Сҳәахьа насыгӡап.
Шәеиҿасыжьып шәызынтәык,
Шәыхәцә еибасыркып.
Ҳабнара иаакәыршан,

Амца асыркып.
Хгарҭа шәмоуа,
Шәеибажәжәап атәқәа.
Алаҕәым рыҵатҵаны
Иҧызжәап убаҟақәа,
Уҵысхып уахьыржуа,
Адгьыл еиҟарастәып,
Анкьатәи ухьӡ-уҧша ҧхасҭастәып..
Абна уаҕаны уҟасҵап,
Бжьасаа шәышьҭамҭа сырхәашап,
Абар иҿыхеит,
Ҧсышьацәгьа зауша,
Сара сшыбзоу, схаҵкы ицаша...
Ҳеи, ҳабнара ашәа ашәырҳәа,
Аҳәынҭқар ҿыхеит,
Шәыбжьыхаа нашәырҳа.
(Игоит абна ашәа.)
«Зегьы раҵкьыс иҟәышу,
Зегь раҵкьыс иҧшӡазоу...
Зегь раҵкьыс имшу,
Зегь раҵкьыс иҕәҕәазоу...»
(Абна ашәа амелодиа аҿақәыршәаны,
Абгахәыҷгьы иаҳәоит, аха ажәақәа ҧсахны.)
Ихшыҩдоу зегь раҵкьыс,
Иҧшӡам зегь раҵкьыс,
Имшым зегь раҵкьыс,
Иҕәҕәам зегь раҵкьыс...

А б ж ь а с

(иааиуеит ахы ҭаҳәаҳәаны)
О, схы схыҵны ацара иаҿуп,
Сыбҕа ҧҵәоуп,
Сыбжьы хәааҿуп.
(Ашьапқәа аҳәыҷ иныҟәҵаны, аҿеиҵыхны инатәоит.)
Нас сгәыраз, с-Бгахәыҷы,

Иҭыршәшәа ахшыҩ иҭоу
Ух хәыцы.
Ҳусқәа шԥаҟоу иахьа?

А б г а х ә ы ҷ ы

Ԥхьаҟа ацара иаҿуп ҩаԥхьа,
Зегь ргәы наӡоуп, рхы наӡоуп.
Ҳусқәа зегьы,
Еиқәшәшәа иҟаҵоуп,
Акрыҟазар згәы намӡо....
Аҿы зкыша рацәаӡоуп...
Ҳара иҳадгылоу
Ыҟоуп, шаҟаҩ уҭаху.

А б ж ь а с

Згәы намӡо
Рыӡбахә сумырҳан...
Урҭ ԥсҭазаара дышәмырбан.
Исыдскыларан
Иҟоузеи иахьа?

А б г а х ә ы ҷ ы

Ацаатәылантәи
Иаҳзаауеит асас.

А б ж ь а с

Аамҭа мгакәан,
Аԥыларазы шәыҽшәырхиа...
Уи чынс иамоузеи, Абгахәыҷы?

А б г а х ә ы ҷ ы

Еинралуп, сҳәынтҟар ухаҵкы,.

А б ж ь а с

Сырмаҭәа иқәышәҭца

Уи еиҳау ачын.
Абгахәыҷы, уҽумырчын,
Убас аҭахуп.
Ахышьҭыхра, аҽыҳаракра,
Иаснагь иматәахәуп. Уаҳа?

А б г а х ә ы ҷ ы

Хьаҕарчаа ааирц рҭахуп,
Жьажәлаа адәахьы иузыҕшуп.
Жәамшуп иахьа абар,
Ҟарматҵараа ирҭахуижьҭеи урбар.

А б ж ь а с

Асса-мысса раха
Сымам зынӡа...
Абгахәыҷы, сырматәа,
Ирласны исышәҵа.

А б г а х ә ы ҷ ы

Еи, аматҵуцәа,
Абжьас-аҳәынҭҟар
Арматәа шәырхиа...
Аинрал чын аҵкьыс еиҳау, аинралиссимус
Ыҟәҵаны, иаажәга.

А б ж ь а с

Абгахәыҷы,
Сызхәышәтәуа иаҳәозеи?
Иҟалома изжәыр?

А б г а х ә ы ҷ ы

Иҟалом.

А б ж ь а с

Избан, изысҿыцышәхуа сҿаҵахәы?

А б г а х ә ы ҷ ы

Угәабзиара иазеицәоуп, сынцәахәы.
Ианужәлак, иаразнак уеилаҕсоит,
Уцәҳа-шҳауеит, иуҿашәо уҳәоит.
Аакьыскьа ами бќәылла ахы уанас,
Бнадуаа рҳәынҭқар.
Ажәра ами убри зыхќьаз?

А б ж ь а с

Уи иақәшәеит иахәҭаз,
Иадырында сасра ишысҭаз,

А б г а х ә ы ҷ ы

Сҳәынҭқар, иудыруоу,
Убри азы шаќа ҳшәаз…
Шаќа уал ҳахәда иқәлаз…
Шаќа иҳазтәаз!
Аибашьра ахьыќамлаз
Ажәеиҕшьаа иџьшьоуп.
Убри инахќьан, иахьагьы
Дареи-ҳареи ҳаиҕацәоуп.

А б ж ь а с

Ҳаиҕацәамкәан, сыц ыҵырхып,
Иќалааит аибашьра аҭаххар.
Зегьы збылуеит
Иахьа, иаасҭаххар.
Абгахәыҷы, сырмаҭәа
Сзааг уласны!

А б г а х ә ы ҷ ы

(аганахь)
Узбааит уахьықәу уҕсны,
Уажәыҵәќьа, сҳәынҭқар, сҕырны

Иаазгоит,
Еи, Абжьас армаҭәа!..
(Ицоит.)

А б ж ь а с

Убас…
Мчуп иҟоу…
Исҭаххеит, иҟалеит,
Изҭахымхаз – цеит.
Еи, снапаҵаҟа иҟоу шәара,
Шәцәа иалаз ашәара.
Абгахәыҷы, уласы,
Мамзар, иҭысхуеит уҧсы!

А б г а х ә ы ҷ ы

Сҳәынҭҟар, иааит аамҭа,
Аилатәарахь иузыҧшуп…
Ирласны Аҟармаҵыс
Аус ӡбатәуп.
Нас, иҧхьактәуп, иҵәахтәуп…
Мамзар, атәым ираҳар ҟалоит,
Урҭ аҵәы ҳахаҵаны,
Иҟам-ианым рҳәалоит…
Иҧшӡам иара уара узгьы.

А б ж ь а с

Ах, ҳускәа
Шҧабжьухи, Аҟармаҵыс.
Ишысшьуаз ирыцҳамшьа
Саб иҧсаныс.
Угәы ишҧаанагои, с-Бгахәыҷы?

А б г а х ә ы ҷ ы

Мап, сҳәынҭҟар ухаҵкы,
Уи акнаҳара ус имариам…

Адунеи Аҟармаҵаракәа ус ируам,
Ахьӡ-аԥша кыр ицахьеит,
Ахьӡ-аԥшала кырынтә еиқәхахьеит.
Ҳтәыла иалҳцап,
Ҽа бнарак ахь инхааит…

А б ж ь а с

Ах, уаргьы-саргьхааит..
Ҳагьшԥеиҩызцәаз зны…
Са сзы ушԥаҟаз уразны,
Баша ухы ҭаурхеит,
Ацәгьа ухнахын,
Абзиа умбеит.
Ақәыцьма уаԥхьа!

А б г а х ә ы ҷ ы

Уажәыҵәҟьа.
(Ицоит. Абжьас, агәышԥы ҭганы илеиҩеиуеит.)

А б г а х ә ы ҷ ы

(армаҭәа аман иааиуеит)
Ара сыҟоуп ухаҵкы.

А б ж ь а с

Уааццакы,
Абгахәыҷы, уааццакы.

А б г а х ә ы ҷ ы

(армаҭәа ашәҵо)
Оҳ, Оҳ, Оҳ…
Сҳәынҭқар ухаҵкы…
Абыржәеиԥш уеинааланы,
Усымбац бзанҵы.
Иахьа уажәраанӡагьы

Ужәҩа изықәмыз абри ачын…
Ҳапҟатәуп зегьы,
Иҳахҟьо аҵын…

А б ж ь а с

Сара исмырҳәакәа
Акыржәдырхуама шәара?

А б г а х ә ы ҷ ы

Шаҟантә сгәы иҭашәахьааз,
Сҳәынҭқар, аинралра,
Акыр ушеиҳахахьаз.

А б ж ь а с

Уара заҵәык уоуп,
Згәы еилгоу с-Бгахәыҷы.
(Рҵасла аныҟәара иалагоит.)
Акы-ҩба,
Акы-ҩба,
Арӡьарахь,
Армарахь…
Ушьҭахьҟа…
(Иалашыҩкны.)
Акы-ҩба…

А қ ә ы ҵ ь м а

О, избо закәызеи, сҳәынҭқар…
Усзымдырыр ҟаларын
Аҽеаҵьара узбар.

А б ж ь а с

Шәабаҟоу уара, избаӡом шәхабар?!

А қ ә ы ҵ ь м а

Аусқәа ҳарҿуп,
Акыр зымчу, сҳәынҭқар…

А б ж ь а с

Ирҳәо иуаҳауазеи
Ҳнапаҵаҟа иҟоу?

А қ ә ы ц ь м а

Ахьҭакра ҟалеит – рҳәеит,
Аибацәымҕра ҟалеит – рҳәеит,
Аибаҭира ҟалеит – рҳәеит,
Аиҵашьыцра ҟалеит – рҳәеит,
Аҕьычрақәа ҟалеит – рҳәеит,
Ҳаимырҵәеит, ҳарҭиит – рҳәеит,
Ҳабна ду ықәрхит – рҳәеит.

А б ж ь а с

Иазхоит, уҿы ашьа ҭашәит – рҳәеит,
Ақәыцьмақәа урылӡааит – рҳәеит.
Ирдыруа зегьы рҳәома – рҳәеит,
Зегьы ирҭахугьы ҟалома – рҳәеит.
Ахьҭакра ҟалазар, ршьапқәа рҟьааит,
Аибацәымҕра ҟалазар – уи ҕьхашьароуп,
Аиҵашьыцра ҟалазар – уи лаҟәыроуп,
Аҕьычра акәзар – бҕаҕьҵәароуп.
Ҳабнара шазҳаз рымбазар, идырбатәуп.
Шьаҿак инахымҕьакәа,
Сара исҳәо ҟаҵалатәуп.
Ахақәиҭра рысҭан,
Ҳахьӡ бааҕьсны идыргеит,
Ақәыцьма адәныҟатәи аусқәа
Унапы ишану ухашҭит ҳәа сыҟоуп.

А қ ә ы ц ь м а

О, мап, схәынҭқар…
Адәныҟатәи аусқәа
Даара иманшәалоуп.
Адунеи абнақәа зегь

Ишаҳҭаху ҳрылоуп.
Ҳазҭахымгьы шәа-ӡыӡо,
Ихырхәоит ҳҿаӷьхьа.
Агәылшьап хаҭарнакс измоу,
Мратәыла абнақәеи аӡмахқәеи,
Реидҵараз иаанашьҭыз уаӷьхьа.
Ацхыраара рахҭеит,
Егьырҭ иҳадгылаз…
Цхала-хәшала иҳарчеит,
Рызхара анырфа, ҳаишьцәоуп, рҳәеит.

А б ж ь а с

Абгахәыҷы!

А б г а х ә ы ҷ ы ааиуеит.

Уаӷьхьа Аҳәа!
Ақәыџьма, уца!

А қ ә ы џ ь м а цоит, иааиуеит А ҳ ә а.

А ҳ ә а

Сузыӡырҩуеит сҳәынҭқар.

А б ж ь а с

Иуқәнамгои, улкажьны усыпҟар.

А ҳ ә а

Ҳаи, исыхьзеи, супҟартә еиӷьш,
Сҳәынҭқар сызкәыхшоу!

А б ж ь а с

Иубандаз узеиӷьшроу,
Уқьышә иахатата аҳәынҵәа,
Агәам уаганы,
Убӷаӷьҵәагаха уҳалоуп.
Ухы уааҩахан, ажәҩан,

Зныкгьы иумбац.
Угыгцәа умыргылан, Аҳәа,
Ишпҧаҟоу ҳусқәа иҳәа?..
А ҳ ә а

Акыр зымчу, сҳәынҭқар,
Ҳазшаз иҳанеишьеит,
Қьышәла адгьыл ажра,
Аӡмах аҭагәыгәра,
Иахьааҳақәшәааз аиара.
Аиаша сҳәоит:
Гыгшәыги, ҧсаатәи,
Шәарахи зегьы,
Рхы-ргәы ахшәеит,
Агәра ргом акгьы!
Иаажьеит, иаажьеит,
Аха Амцгьы нҵәеит.
Мыцҳәарала ҳабнара,
Шаҳзеиқәмырхоз агәра згеит.

А б ж ь а с

Исаҳауазеи, шәарҭ шәеилагеит,
Сабду иҧсаныс,
Аҳәа, ишсылшо
Абыржәы санус,
Убҕа ҧысҵәоит
Иумыхәо зынӡа...

А ҳ ә а

Сақәыршәа, сҳәынҭқар, исыхәҭоу.
Аха исҳәеит аиаша,
Сгәы иҭоу.

А б ж ь а с

Уеимдсыржәжәаап ақәыцьмақәа удыркны,
Ишьҭаҵа абҕьыц
Укәа иҭоу.

А ҳ ə а

Уст̧, сахьц̄əуаӡом абар,
Ишəымаз иахьышəт̧аху ижəга…
Амала, сҳəынт̧қар, сыгəра га,
Ҳабла шааԥшуаз ҳт̧ахеит,
Атəым бнақəа ҳашрышьт̧аз,
Ҳара ҳтəыла ҳацəцеит.

А б ж ь а с

Уажəраанӡа уабаҟаз,
Ианубоз ҳашт̧ахоз…
Ари ашəақəа аркызма,
Уааины иумҳəоз…

А ҳ ə а

Ҳəара ҳагым,
Ҟац̄а ыҟам акəымзар,
Сҳəынт̧қар, ухац̄кы.
Мап сара макьана,
Исшəысц̄ом ац̄кы…
Унапала исымх,
Абри абӷьыц,
Сара суԥсырц̄уеит ҳəа
Ухы иалшəом ахəыц.
Амала уаԥхьаҟа
Маҷк унахəыц…
Иут̧ахымзар, сҳəынт̧қар,
Хьӡыда уԥсыр.

А б ж ь а с

Угаӡара уат̧асц̄ом,
Уахьцалакгьы уҳəоуп.
Сара исҳəаз ажəа ажəоуп.
Умац̄ура ухала ишьт̧ац̄а,
Иԥсуа рнышəынт̧рақəа жны…
Сыбла уҽаумырбан, Усԥырц̄ наҟ, уца.

А ҳ ә а

Уагьҳәаны, арахьгьы
Аҧсҭазаара умамкәа,
Ухы ыҟамкәа,
Ушьапы ыҟамкәа,
Анышә жрада,
Заанаҭ умамкәа...
Ибзиоуп, сҳәынҭқар,
Наӡаӡа абзиараз ҳәа
Уаҳәан сцоит.
(Ицоит.)

А б ж ь а с

Абгахәыҷы, уццакы.

А б г а х ә ы ҷ ы

Ара сыҟоуп ухаҵкы..

А б ж ь а с

Иҭахароуп Аҳәа.
Уи шыҟаҵатәу,
Уажә иумбеит уара.

А б г а х ә ы ҷ ы

(какан цырак аацәырго)
Ааигәа инкасыршәит,
Иафеит, иҧсит.
Убыс шакәхо,
Сҳәынҭқар умсит.
Аҳәаҵәҟьа, о, сызшаз,
Сацәыхьча џьаҳаным.
Абни афыѡгараҵәҟьа
Умѡа ианым...
Нас, иҟоума аиашара,
Аҟьиара – агәрагара?

Ҳаи, саб иҧсаныс
Ушысмышьҭуа хара.

А б ж ь а с

Амшә уаҧхьа, Абгахәыҷы.

А б г а х ә ы ҷ ы

Уажәыҵәҟьа ухаҵкы.
(Ицоит.)

А б ж ь а с

Агаӡа инапала,
Амаҭ аҿы ркуеит.
Ажәеиҧшьаа рымчала
Сусқәа еиқәшәауеит.

Иааиуеит А м ш ә.

Аа, быҭәҳәыражә,
Уааины сшьапы уагәӡы…
Узгылоузеи уццакы…

А м ш ә

Ижәны сыҟоуп,
Сыбла цқьа иабом…
Аха избо агәра сызгом.
Ужәҩа иқәу ачын
Узҭада, сҳәынҭқар?

А б ж ь а с

Исызҭада шҧа?
Шәара!..

А м ш ә

Ҳара?..
Исгәалашәом,
Ажәеиҧшьаа рныс.

А б ж ь а с

Уара еснагь ижәны уҟоуп,
Иугәаламшәозаргьы ҟалоит…
Аха ари ачын,
Сара исгәаҧхоит…
Уаргьы аинралра усҭоит,
Сымшә – сбыҭәҳәыр…
Иҵегь уеиҳастәуеит,
Иҵегьы ууаӡырҩыр.

А м ш ә

Хьӡи-ҧшеи
Агымзааит аҳәынҭқар,
Усырҧхашьом ухаҵкы,
Ажәра сҭанамырхар.

А б ж ь а с

Еҳ, сбыҭәҳәыр қамса,
Ажәра саргьы
Бзиа избоит,
Арыжәтә анызбо,
Схы еилагоит.
Аха изжәыр,
Аҳәса рахь сеихоит.
Алмаа рҭыҧҳа
Сгәы ахшәеит,
Иажәит, насгьы,
Абз цәгьахеит.
Ҧҳәысс уажәшьҭа,
Иқәыҧшу аагатәуп,
Бгахәыҷаа рҭыҧҳа,
Сеиҿырбар сҭахуп.
Угәы ишҧаанаго, сбыҭәҳәыр?

А м ш ә

Еиҕьымзи абри смаҳакәан сыҧсыр.
Уеилагама, сҳәынҭқар,

Акыр иаҳзаҧсоу?!
Бжьасаа шәшьацқьа
Уҟьашьуама бгахәыцы ааганы.
Убла ҭухуама ушыбзоу.
Уи аҳҭынра ишҧаҩноуҵо
Агәра ганы.
Ҧшәымеи тәыми
Еимдырххахьоу хцәыркәкәы,
Иақәнагом, ихаҵа, Абри аҳаҧы.

А б ж ь а с

Сеилоумган Амшә,
Сшьапхыц аласырҧоит угәышҧы.
Ишҧадукылеи уи ажәа акаҳҧы,
Сбыҭәҳәыр қамсажә,
Уахьысыгӡом угәыхәтәы,
Иумҳәар иудыруа, аиаша аахтны.

А м ш ә

Аҳәынҭқар,
Издыруа зегь сҳәар,
Уеилагар ҳәа сшәоит.

А б ж ь а с

Иҳәа, акгьы сыхьрым,
Сгәы сырҕәҕәоит.

А м ш ә

Ҳабнара аҳәынҭқар, уара аду,
Смаҳәуп ҳәа ушҧазнеиуеи
Уабхәа ҵыхәа ду…
Абни ацәарӡга,
Гызмалрыла зыҧсы ҭәу,
Ухы шҧадукылеи, Атәқәа иртәу.
Сҳәынҭқар, иузымдырӡои,

Бгахәыҷаа рҭыҧҕха,
Хынтә хаҵа ишцахьоу...
Иахьнанагаз иамаабыкәа,
Аҭыҩрахь ишаахьоу.
Тәым Бгалаҵк,
Зны сасра иаҳҭаз
Зхы бааҧсны имҩаҧызгаз.
Аҭакра зыхәҭаз.

А б ж ь а с

Нас изҭашәымкзеи,
Изсашәымҳәазеи сара?

А м ш ә

Иаҳҭаауа сасра,
Шәаламкьысын ҳәа,
Ҳауҳәахьеит уара.
Ах, уи иақәшәандаз аҧсра...
Бгахәыҷаа рҭыҧҕха,
Ахы иҭарҧҕаны,
Ҳабнара илан.
Қьаф уны,
Хьӡы-ҧша ҳәа
Ак ахымкәан,
Ицеит икәырбзаны.
Ухы унапаҿы
Иааг, сҳәынҭқар.
Ҳабҕа ҧумҵәан
Аҿнышьыбжьон.

А б ж ь а с

Быҭәҳәыр уҳаламзар,
Сара сыҧсы сшьон.
Сара исаҭәам

Ажәақәа уҳәоит.
Ҳаи, ҳазшаз иныс,
Иахьа уҭасырхоит.

А м ш ә

Иуҭаху сызу,
Унапы сануп,
Аха бгахәыҷаа рышьҭамҭа
Уҽаумырҟьашьын, ухаҵкы.
Урҭ рышьҭала ҳдәықәлар,
Иҳашәнаҵоит аҵкы.

А б ж ь а с

Иазхоит,
Исоуҳәаз ажәа сазхәыцп,
Асас аҕыларазы уҽырхиа,
Бжьасааи мышәааи
Ықәргыл аҟарул.
Абна илоу аҵабыҵасса,
Амҩаду аҿы еизааит,
Рыбжьы рдуны зегь ҳәҳәалааит.
Амарҵьа, хаҳәи-мҿыхәи
Акы иакны ишәымун.
Иудыруазеи ҳазҭахым,
Иҟанаҵар иакәым.
Сбыҭәҳәыр, аусахь уццакы,
Хьаас иҟаумҵан акы.
Ҳаҟанаҵ ҳаҟаз,
Ҳаныҟам, уеизгьы
Зегь ирҭаху ҳзыҟамҵеит хәа,
Ҳхы хиҵәом аӡәгьы.
Еи, Абгахәыҷы!

А б г а х ә ы ҷ ы

(иааиуеит)
Ара сыҟоуп, ухаҵкы.

А б ж ь а с

Амшә аинрал чын азырхиа,
Ацәамаҭәа ӡахы, иарганы аххьа!

А б г а х ә ы ҷ ы

Нагӡара ақәзааит Амшә,
Ҳар аӷхьагыла аинрал.

А м ш ә

(аганахь)
Сҭашәыргыларц шәашьҭоуп ркәал!
Иҭабуп, сҳәынҭқар,
Сыбнара аҿаӷхьа,
Исыду ауал,
Схы самеигӡа инасыгӡоит.
(Ицоит.)

А б ж ь а с

Быҭәҳәыражә исанаҳәаз,
Уаҳама, с-Бгахәыҷы?

А б г а х ә ы ҷ ы

Иқәыхтәуп уи ахәҵәы.
Цхафара иахьцо
Здыруеит, уанӡа сцаны,
Инсыжьуеит асаранџьқәа
Ашҳам рыхьшьны.
Ихаззала ишкажьу
Убап иӷсны.

А б ж ь а с

Инагӡа угәы иҭоукыз уласны.
Аха уаангылишь,
Шәҭыӷҳа лызбахә насырҳаи?

А б г а х ә ы ҵ ы

Аҧшӡара икны
Иагоит иара, анцәа иныс.
Ес сабша инкылан агәаҭәа,
Лаб уаныҳәоит.
Сыблала избеит.
О, сҳәынҭқар,
Бгахәыҵаа ургәаҧхеит.
Ҳҳәынҭқар-ҳамаҳә ҳәа
Ҳҳәо ҳаргьы.
Сабхәараа дуқәа ҳәа
Уҳәо уаргьы,
Ҳнапы еикәыршаны,
Ҳанхарц ҳҭахуп.
Ҳҭыҧҳацәа иреиҕьу,
Уара улҭахуп.
Рыҧҳа деихрарҭцарц,
Кәты зықь дырхиахьеит.
Абар лсахьеи
Лнап шәҟәи узаазгеит.

А б ж ь а с

Убжьы рдуны
Уаҧхьа, Абгахәыҵы.

А б г а х ә ы ҵ ы

(иаҧхьоит)
«Сымш, сыҭцых, сылашара,
Сшьақар-камфеҭ, сыхаара!..
Сыбла ҭыҧха, сгәазырҳага,
Сҳәынҭқар ду уара нага,
Бзиа узбеит ишҧазури,
Иҟасҭцарызеи, сабацари.
Саныцәоу сыҧхыӡ уалоуп…

Санааӷьшуа сыбла ухгылоуп…
Сыӷьсы усҭоит иуҭахызар…
Ишӷьасҭаху уара сутәызар.
Угәы ҟасҵап иҟаҵатәызар,
Ухы сшьышьып – ишьышьтәызар.
 Убзиабара ҳәаа амам.

А б ж ь а с

Сгәы ҿыркааит арҭ ажәақәа,.
Исымандаз амҵәыжәҩақәа.
Бышҟа сӷьыруан са сыхаара.
Баасгәыҵаҳәҳәан, сыӷьсҭазаараз,
Стәазаауан сыӷьсаанӡа.
Сыбгахәыҷы, – о, шаанӡа
Сыӷьҳәыс цыркьы, наҟ иқәга.
Иҵәахы џьара иахьзымаауа.
Иацҵа изыхьчо – иахылаӷьшуа.
Абра ирмаҳааит, амарџьақәа,
Мамзар, ихаршалан рабџьарқәа.
Иҳажәлоит, ҵҟьароуп ирдырӡо,
Цәгьаршроуп лымаа ирылаӡо.

А б г а х ә ы ҷ ы

Уи снапы ианҵа,
Угәы иҭоу зегьы
Насыгӡоит, ихаҵа.
Ҳәаа нхыҵҟа
Ӷьсшьара дцеит ҳәа
Хьӡыс иҟаҵаны,
Дган дҭаскуеит
Дахьызҭымҵуа аҳаӷьаҟны..
Дыӷьсаанӡа, уа
Дыҟазааит дытҟәаны.
Нас ҳабнара,

Лыҧсахызшәа ҟаҵаны,
Даҿа ҳәынҭқарк
Диццазшәа лыхҵаны,
Лышьҭамҭа ҳарӡып убра…
Уи нахыс ухы
Уақәиҭхоит уара.

А б ж ь а с

Уааи, угәыдскыларц
Сҭахуп, с-Бгахәыҷы.
Гәык ала ушыҟоу
Збоит, с-Бгахәыҷы.
Уаҧхьа Алаҳәа,
Сарҕьажәҩа, с-Бгахәыҷы.
Сыҧсҭазаара, сыҧсҟы,
Кыр зылшо, с-Бгахәыҷы.
Сакәыхшоуп абри угәы хәыҷы.

А б г а х ә ы ҷ ы

Сҳәынҭқар, иҧсыша сара,
Уара ушыбзоу…
Уара узыҳәан ами
Сыҧсы зҭоу. Сархәа ухы,
Уара сутәуп…
Иаҳҧырхагоу зегьы
Ҳармеигӡа ишьаҟьатәуп.
Еи, ашәқәа аашәырты,
Аӡбарҭахь инеиуеит аҳәынҭқар…

А б ж ь а с цоит.

Уи ҩба!
Сусқәа маншәалахо
Ицоит лабҿаба…

Алашара ыцәоит.

А ҩ б а т ә и а х ә ҭ а

А ҧ ш ь б а т ә и а с а х ь а

Аӡбарҭа. Азалаҿы А қ ә ы ц ь м а, А б г а л а ц, А х ь а ҧ а р ч, А л а ҳ ә а, А ж ь а, А х ь а ж ь, А ш ь а б ы с ҭ а, А у а р б а ж ә рызынтәыкгьы хаз-хазы игылоуп. Инеидгыланы игәаҕьны акгьы рзеибыҳәом. Рыгәра еибагом. Изҭиуа рыздырам. А б ж ь а с ааира иазыҧшуп, рычҳара хыжжны иҟоуп.

А б г а х ә ы ҷ ы

(иааиуеит, ахы дуны ибо)
Ачҳара шәымаз шәхаҵкы.
Уажәыҵәҟьа иааиуеит,
Абжьас аҳәынҭқар

А х ь а ж ь

Кыр зымчу, крыздыруа Абгахәыҷы,
Иҟалома зҵаарак,
Аҭак саҳар?

А б г а х ә ы ҷ ы

Азҵаарақәа уашьҭан.
Уажәы Аҟармаҵыс
Аус ӡбатәуп.
Амала ижәдыруаз,
Аиаша ҳәатәуп.
Аҳәынҭқар дуӡӡа,
Убас аҭахуп.
Алак-ҩакра
Ҟамлароуп, аҳәеит…
Алак-ҩакра
Ҟазҵазгьы ҭахеит.
Зегьы ирымоуп аҿҳәара,
Шәааҧшы, ҳааиуеит,
Уажәыҵәҟьа ҳара…
(Ицоит.)

А ш ь а б ы с ҭ а

Сгәы сыхьуеит, Ахьаԥарч,
Иахьа митәык ќалоит.
Аќармаҵыс ари ишзалымҵуа
Агәра згоит.

А х ь а ԥ а р ч

Ачҳара умаз, Ашьабысҭа,
Аԥара аҭахым.
Ҳгәы иҭоу аиаша ҳҳәап,
Уи ҵәахтәым.

А қ ә ы ц ь м а

Улахь зеиқәузеи, Ажьа?
 Указыжьда ас уеиқәжьа.
Уҿаԥшылара сгәаԥхом.

А ж ь а

Иахьа аҳауа цқьа исызхом,
Сгәы еиќарам, сааԥсеит.
Бгалаҵаа ҳшырцәыбналоз,
Ҳшьапқәа ҵќьеит.

А қ ә ы ц ь м а

Ишԥаќаҳҵари,
Шәыԥсҭазаара убас иршеит.

А л а ҳ ә а

Ауарбажә, угәы иҭоузеи уара?
Аќармаҵыс аус усгьы избоуп…
Ухы уааиҷаҳа,
Иумыхьааит газарак…

А у а р б а ж ә

Сгәы ааԥуҵәеит
Абри уарак.

А л а ҳ ә а

Аҟармаҵыс аҧсаатәқәа
Ҳабҕа ҧнаҵәеит.
Ҳабжьы ныҭганы,
Ҳзымцәажәо ҳҟанаҵеит.

А у а р б а ж ә

Ҳабҕа ҧызҵәаз
Здыруеит, аха исҳәар…
Иҟалоит суарбажә хы ҭахар.

А л а ҳ ә а

Уара ахшыҩазы
Иаснагь укәадан…
Сара сҩашьеит,
Баша угәраган…
Ухы ҭаурхоит
Уаҳа акагьы…

А б г а л а ҵ

Салам умаз,
Ажьа кәараҵа,
Узбалар сҭахуп есқьынгьы.

А ж ь а

Узбаланда ҳәа сыҟоуп саргьы,
Ушҧаҟоу умҳәо,
Бгалаҵ ҵыхәа кәры?

А б г а л а ҵ

Хар сымаӡам,
Ирыгхеит акәымзар сшьамхқәа.
Сгәы бзиоуп,
Аха ахьча илақәа

Ҭыҧ сырҭом,
Исышьҭоуп икәарацо,
Шаҟа ихәарҭамзеи,
Уанрымоу уҧхацо.

А ж ь а

Скьатеиах ҧуцәоит,
Бгалаҵ шьамх кәада,
Иухашҭма уара ухаҭа,
Сҿырҟьаса усышьҭоуп,
Џьарак суртәом...
Уара иухҟьаны,
Ҧсҭазаара збом...

А б г а л а ҵ

Ишҧазури, сызхара ҟалом,
Крысфарами, сыҧсы ҭоуп,
Ҳарҭ зегьы ҳаинызҟьо
Убри акрыфара ауп.

А б г а х ә ы ҷ ы

Шәҭыҧқәа аанышәкыл,
Аҳәынҭқар аауеит.
Иҩнажәгал Аҟармацыс.

Аҟармацыс рыманы иааиуеит. Иааиуеит Абжьас, ар маҭәала еилаҳәоуп. Агәалаҟара бзиа амоуп. Рызынтәыкгьы ршьапы иқәгылан, Абжьас-аҳәынҭқар азы иаҧцоу агимн рҳәоит:

«Ҳабна ду зырлашо,
Иҳазгәакьоу ҳҳәынҭқар дуӡӡа...
Иҟоузеи иулымшо,
Иҳагымхаша ҳара наӡаӡа!..»

А б ж ь а с

Абгахәыҷы, изыҧсахымзеи ари ашәа?

Изыҕсахымзеи уи иагәылоу ажәа?
Иҿыцны ижәҩы,
Сара исызкны…
Иҵегь абжьы шьҭыхны,
Иҵегь иҳаракны.

А б г а х ә ы ҷ ы

Ажәақәа хиоуп, аха
Ашәа зыҩуа ыҟам…
Аҟармаҵаракәа мап ркит.
Иаҳзыҩуам, – рҳәеит, – ҳазлаҟам…
Аҳәынҭқар азы ашәа
Аҕаҳҵом, рҳәеит,
Ашәа ацымхәрас,
Амыткәма ҳҳәауеит, рҳәеит.

А б ж ь а с

Иазхоит, Абгахәыҷы,
Уҿы ашьа ҭашәит, рҳәеит.
Ҳаиасып аусахь…
Иабаҟоу Аҟармаҵыс?
Даба снаҿашәырҕшишь!
Иахоу збароуп ҕсыс,
Ушҕагылоу уҿаббаӡа,
Ушьамхнышгыла саҕхьа,
Уара агаӡа.
Уааины абраҵәҟьа,
Сшьапы уагәӡы.
Уматанеи,
Иухарақәоу ҳәа.
Абгахәыҷы, иабаҟоу Аҳәа?
Амшә збаӡом.
Еи, Акәыцьма, уҳәҳәа…
Ааигәа иҟазар,
Аҿахәы аҳәааит.

Уажәшьҭа шәхаҵкы,
Ҳаиасып аусахь...
Ажәа амоуп Алаҳәа.

А л а ҳ ә а

Хышә шықәса схыҵуеит,
Дадраа, шәхаҵкы.
Аха ари аҩыза ахьымӡӷ,
Еиҭахьымӡӷ сымбацт,
Ҳарҕхашьеит Аҟармаҵыс,
Иланарҟәит ҳҵакы...
Уажә ирҳәо аҩыза,
Ҳа ҳзы ирҳәо смаҳацт.
Иухьзеи, ҳашәаҳәаҩ,
Уеилагама абааҕсы?
Избан, угәы зҳахшәаз?
Изуцәымӷхаз уҕсы?!
Уҳәынҭқарраз шәахаак,
Уаҳа иумҳәеит.
Абзиаракәа иҳамоу,
Акымзарак умбеит.
Умҩахҟьеит, уҕсахҩуп
Акгьы уаҭахым.
Сақәиҭызар, убаҩгьы
Ҳара ҳҿы ижтәым
Аиаша абла
Нҭыҵҟьаан иҳәатәуп.
Сыгәра жәга, шәхаҵкы,
Аҟармаҵыс кнаҳан ишьтәуп.

А б ж ь а с

Абгахәыҷы, арахь ирҳәо ҩлатәуп...
Уаҳа?

Ах ь а ж ь

Сара...

Сымҵәыжәҩақәа сырҩахоит,
Сақәшаҳатуп Аҟармаҵыс аҧсра.
(Итәоит.)

А х ь а ҧ а р ч

Ажәа сыҭ аҳәынҭқар.

А б ж ь а с

Аа, с-Хьаҧарч ҟаза,
Сузыӡырҩуеит иҳәа.

А х ь а ҧ а р ч

Сгәы сыхьуеит,
Сҳәынҭқар, изӡаӡом,
Сгәы иҭоу сҳәоит.
Ара аҟазаара иақәым пату,
Ара ацқьара аҳәынҵәа аҿшьуп,
Ара ацқьа заанаҵ ишьуп,
Ара аҟәыш наскьацоуп хара,
Ара ахшыҩдара иауеит аҳра.
Ишҳамоугьы ара зус ӡбатәу,
Ҳаҿуп зус ӡбатәым
Рус аӡбара, сҳәынҭқар.
Аҟармаҵыс иашоуп,
Ашәа ахьҳәатәым иазҳәом,
Ирҿхәатәым азырҿхәом.
Аамҭа сымам, сҳәынҭқар,
Убаҟа ҟаҵара сцоит,
Саҭашәымҵан, шәхаҵкы,
Ара схы мыцхәны избоит.
(Ицоит.)

А б ж ь а с

Ауарбажә, ухы уқәыжь
Узтәоузеи уа?

А у а р б а ж ә

Исҭахым
Аҟармаҵыс аҭакра.

А л а ҳ ә а

Еи, уеилагама уара.

А х ь а ж ь

Иқәҵазар акәын ухы хҵәа,
Уабанӡацо ихысыҟәшәап,
Уӷьацәа рыҭра.

А б ж ь а с

Ахьажь даара усгәаӷьхоит,
Алаҳәа, сыхьӡала
Ахьажь ҳамҭа дук аҭ,
Иҳараку ҭыӷькгьы азгәаҭ.

А х ь а ж ь

Иубома, Ауарбажә, ҳшыҟоу ҳарҭ,
Ахшыҩ умам, ахшыҩ,

А у а р б а ж ә

«Ахшыҩ сымоуп,
Акыр зымчу ухаҵкы,
Аха абҕа сымам,
Абҕа зегь рыцкы.
Бҕада иуҳәо иауам аҵакы.
Бҕада аӷьсҭазаара,
Иушәнаҵоит – аҵкы».
Ари Аҟармаҵыс ажәақәа роуп.
Уара узыҳәаан иқәӷьоз,
Иуарҕьажәҩаз, иуашьаз.
О, издыруеит,

Аҳәынҭқар ду,
Абас узыҧшьаз,
Срыцҳашьа, уара
Ажәеиҧшьаа, ҳазшаз.
Зегь еилаҩынтит,
Бгахәыҷаа ҳарфеит.
Аиашара ацҳа
Аӷенышьыбжьон ирҿакәеит.

А б жь а с

О, сгәы ҿнакааит, сгәы.

А б г а х ә ы ҷ ы

(абжьас алымҳаҿ)
Угәы ҧумжәан, сҳәынҭқар,
Арҭ са снапы ианҵа.
Сыгәра га, исҳәо хаҵа,
Иқәызгоит, исҷышәуеит рлахьынҵа..

А б ж ь а с

Сшьабысҭа ҧшӡа уара?

А ш ь а б ы с ҭ а

Акыр зымчу, сҳәынҭқар,
Ҩажәа шықәса рышьҭахь зны,
Ҳабнараз ақәҧара ҳанаҿыз,
Ҳанеицҭакыз аҧсра ҳазҧшны,
Иугәаласыршәап исоуҳәаз ажәақәа….

А б ж ь а с

Уҿы еихагәа!..

А ш ь а б ы с ҭ а

Сҳәынҭқар,
Уажәақәа еиҭа угәаласыршәар сҭахуп.

Аҟармаҵыс ҳаиқәнархарц
Ажәеиҧшьаа рахь ианцоз,
Абас ауҳәеит – зыгәра угоз.
«Умҩа маншәалахааит,
Амарҵьа угәуҽаныз.
Ҳарҭ зегь ҳанҵәаргьы акгьоурым,
Убжьы агымхааит
Ҳабнара зылахь еиқәу!»
Иабаҟоу ари абжьы уажәы?
Иабаҟоу, аа?.. Абар иахьтәоу.
Ҳашәаҳәаҩ дуӡӡа
Ахәда хҽны.
Исзыжәу саргьы исыхәҭоу.
Аҟармаҵыс алахьынҵа,
Слахьынҵазар сҭахуп.

А б г а х ә ы ҷ ы

Уаргьы ухәҭа ҵәахуп.

А б ж ь а с

Уаҳа?..

А қ ә ы ц ь м а

Ишыжәбо еиҧш, сара
Макьана схы стәуп,
Сҳәынҭқар ухаҵкы,
Уара иуҳәо,
Закәануп ҳара ҳзы.

А ж ь а

Сҳәынҭқар,
Суҳәоит умыццакын.
Имааиц ҳҩызцәа ҳаарзыҧшып,
Иааркьаҿны акәымкәан
Хара ҳаҧшып.

А б ж ьа с

Уара иахьынӡауҭаху унаҟәшла,
Уашьҭаз аиаша ҟәшаала,
Сара стәы ҟасҵалоит,
Абыржәы сышцац сцалоит…
Аҟармаҵыс,
Аҵыхәтәантәи ажәа умоуп.

А ҟ а р м а ҵ ы с

Сҳәынҭқар, иудыруаз,
Сҵәуо саҟәылом аҟәсра.
Иуҭаху сызу,
Уаҟәхьа сахьгылоу сара.
Уареи сареи
Ҳаиқәаҟәах ҳанҿаҳәаз…
Алым ахаан ҳантҟәаз,
Сажәақәа еиҭасҳәоит,
Абар иахьагьы…
«Сара ашәақәа исҳәо
Имҟәсуа иртәуп,
Зыхьӡ камшәо…
Аамҭала иҟоу ракәым,
Зхы мацара иашьҭоу,
Мыцхә зҳәо,
Арахь амаҷ ҟазҵо
Ианакәызаалакгьы пату сызрықәым!»
Аҟәсҭазаара ахьыҟоу ауп,
Ашәа ахьырҳәо, сҳәынҭқар.

А б ж ьа с

Иазхоуп!
Абгахәыҷы, уаҟәхьа
Аҟармаҵыс ашьауаҕа.

А б г а х ә ы ҷ ы

Актәи:

Ҧсраҽнынӡа иҭакызааит
Аҟармаҵыс абахҭа.
Игәаҟааит, имлакааит,
Иакааит ахьҭа.
Иаҧнаҵаз ашәақәа,
Еизганы ибылтәуп.
Иаху ахьӡ-аҧша,
Наҟ иҵәаҕәатәуп.

Аҩбатәи:

Аҟармаҵыс ашьҭамҭа
Рҭыҧ иахганы,
Ашәаҧыџьаҧ ахьыҟам
Асакараҿ иганы,
Иншәырхa рымҵәыжәҩақәа рҟәыдны,
Ихәазо иқәзааит даҕьҵас адәы.

Ахҧатәи:

Ашәак аҧызҵаз ашьаҧхыцқәа хшәырҟәыдаа,
Уи ашәа зхәаз
Аҿы абз ҭшәырҟәыдаа.
Рҵеира, рдоуҳала
Ирааӡар шәымун,
Рҵас ала икәашаз
Ихышәыҵәҵәа ршьапқәа.
Ишәырбга рҵас ала
Иҟаҵоу рыҭрақәа.
Амла иагозаргьы
Кәыбрык амаха дышәмыркын.
Аҧсра иаҿызар, еиқәышәымкын.
Убас аҭахуп.
Аҟармаҵар рхы рзышьҭымхуа.
Ҳабнараҿ ихәаҽтәуп.

А ш ь а б ы с ҭ а

Ҳнапала ҳашәа ҭаҳархеит,
Иҿаҳҳәеит ҳаҧсҭазаара,
Ҳаидызкылоз абзиабара
Аӡахәақәа ҧҵәеит.

Хшыҩла ишәеиҳаз,
Заанаҵы иншәырҵәеит.
Аҳәынҭқар, сыхиоуп
Саргьы аҧсразы.
Иуҧырхагоу ҳауҧырга,
Уусқәа ҧхьа ицаразы.
Уазҵаа иувагылоу
Абгахәыҷы,
Уи ахшыҩ дуқәа ҭоуп ахы,
Уара узы.

А б ж ь а с

Еи, Абгахәыҷы.
Иудысҵоит абарҭ ҳаҕацәа,
Рыбз рҿы иҭаркыртә иҟаҵа.
Аҟармаҵыс шәлабак ахҟьаны,
Аҧсадгьыл аҕа ҳәа
Агәышҧы ианҵаны,
Ҳабна илоу зегьы ирбартәы,
Аҵла иадҿашәҳәал уаҵәы.
Ачҳара шәымаз,
Шәҿы иҭашәо шәымҳәан.
Асас дахь ҳҭаауеит,
Иахьа абан.
Алаҳәа, ҧсаатә жәла
Рымҵәыжәҩақәа рҟьалааит,
Иахьынӡарылшо
Иҟыжуа иҳәҳәалааит.
Ахьажьқәа ашәа рҳәалааит,
Ауарбажәқәа ықәаҧрааны
Амахәқәа рҿы икәашалааит.
Ақәыцьма, агыгшәыгқәа,
Амҩақәа рҿы иргыл,
Рыбжьы рдуны иуулааит.
Аҕьараҳәа ҳшыҟоу,
Агәра дшәырга.
Ашьабысҭа еиқәхарц
Уҭахызар уҧсы,

Шьхатәылаҟа уласы.
Шәарах ҧшӡа лбаага,
Бгахәыҵы, бгахәыҵаа
Сыкәша-мыкәша иргыл,
Шәышьҭамҭа сарҧшӡароуп,
Адру ҳәан шәгыл.
Иабацеи быҭәҳәыражә?

А м ш ә

(ахәаабжь гоит)
Аҳәынҭқар, аҳәынҭқар!
(Иааиуеит.)
Аҳәа ҭахеит
Сыбла ишабоз.
Амҩа ианыршәлаз
Каканк иахьнацҳаз, иагеит.

А б г а х ә ы ҵ ы

Ҳаи, сыҧсындаз
Абри смаҳакәа...
Ҳаи, сшьапқәа
Сыҵаҧыҵәҵәандаз.
Ҳаи, быжьрабыжьҵәа
Снычапҟа сцандаз.
Аҳәа хазына
Ҭахеит, захьӡузеи...
Уажәшьҭарнахыс
Саргьы, аҧсҭазаара зысҭахузеи.
Аҧсахра-аҧсахра,
Сҳәынҭқар, ухаҵкы!..
Иааҳакәыршан аҧсахра,
Афҩы гоит,
Ара, схы мацара
Агәра згоит,
Егьырҭ зегьы...

А м ш ә

Ажәа заҵәык аарла

Иаҳәеит, ухаҵкы,
Нас иара уаҵәҟьа,
Еиҵнахт ашьапы.

А б ж ь а с

Ажәас иаҳәазеи ианҕсуаз?

А м ш ә

«Ҵыхәа ду» заҵәык
Ауп иаҳәаӡаз.
Аҕсахра - сҳәынҭқар,
Аҵла гәаҩақәагь
Ашҳам рыҭшьын.

А б ж ь а с

Ҕсахрыла иҭәит
Сыбна зегьы.
Изгом шәыгәра
Шәарҭ аӡәгьы.
Исывагылоу,
Сҭархара шәаҿуп.
Сусқәа еилашәхәарц
Сымҩақәа куп.
Аха башоуп,
Сара стәы иакуеит.
Иаасҕырхагахо,
Ашьацҳәа шәасыркуеит.
Наҟ шәысҕырцқьа зегьы…
О, сгәы сыхьит, сгәы!
А б г а х ә ы ч ы

О, сшьа, о, сыҕсы,
Акы сеигӡом уара узы…
Наҟ шәықәҵ
Шәхы ҳашәмырбан!
Сҳәынҭқар, абарҭ
Рыгәра умган.
Сшьа сылзхуада,

Уи сеигӡом сара.
Сыла иамбароуп
Аҳәынҭқар аҧсра!

Аилаӷьынтра.

Алашара ыцәоит.

А х ә б а т ә и а с а х ь а

Цәаҳәыра ҭыҧк аҿы. Адәы агәҭа ҵла заҵәык гылоуп. Хьымӡӷы здырго здырҳәало аҵла. Абна илоу гыгшәыги, ҧсаатәи, ҧстәи зегьы абра иҟоуп. Урҭ рылахь еиқәуп, рхы рыкәаҿ игылоуп.

А б г а х ә ы ҷ ы

(иааиуеит ишаҟь-шаҟьо.
Зегьы ирылсны игәанаҭоит)
Шәхы шьҭышәх,
Шәгылашьа сгәаҧхом.
Агәырӷьара шәҿықәны,
Шәхышәҿқәа збом.
Шәыҟазшьа, аҳәынҭқар
Иагәамҧхар ҟалоит.
Ус ҟазҵаз Аҟармаҵыс еиҧш,
Абри аҵла ашьапаҿы,
Хымҧада, иҿаҳәатәхоит.
(Абжьы ӷеиҵыхны.)
Аҳәынҭқар аауеит,
Аҳәынҭқар, ашәа шәҳәа!

Акгьы абжьы амыргеит.
Рызынтәыкгьы рхы рыкәаҿ игылоуп.

Шәжьы сымазар
Исфон, абыржәы.
Шәыжәӷьан ихысҵап
Ихымҵуа ашәшьы.

А б ж ь а с

(изыхьчо ацны иааиуеит)
Абгахәыҷы,
Избан, рылахь зеиқәу стәқәа?
Изымшәаҳәозеи изымкәашозеи,
Сара саныриааиуа саҕацәа?

А б г а х ә ы ҷ ы

Ашәа рҳәарц рҭахым ухаҵкы.
Урҿагӡши, ишыќоу
Рхы-рҿқәа.
Иудыруеи иангәаалак
Иќарҵо атәқәа.

А б ж ь а с

Иаажәг Аќармаҵыс.

А б г а х ә ы ҷ ы

Шәӡырҩы, шәӡырҩы, шәӡырҩы…
Ҳҳәынҭқарра зыӷсахыз Аќармаҵыс,
Хынтә иакәыршан
Абри адәы,
Хьымӡҕ здырго
Аҵла иадҿашәҳәал.

Аќармаҵыс «аҳәынҭқарра зыӷсахыз» ҳәа агәы иадкнаҳаланы, хынтә адәы иакәршаны, аҵла ашьапы иадҿарҳәалоит.

А б ж ь а с

Шьамхыла ишәыргыл Аќармаҵыс.

А б г а х ә ы ҷ ы

Шьамхыла угыл, ќармаҵыс.

Аќармаҵыс мчыла шьамхыла идыргылан.

А б ж ь а с

Ахы иақәԥышәыҵәҵәа
Абри слаба.

Аӄармаҵыс алаба ақәԥырҵәҵәоит. Убри аамҭазы шәҭшьыҵәрак аӄармаҵыс аԥхьа инкаҳауеит.

А б ж ь а с

Ари змаанoузеи,
Иқәышәаца зегьы?!

А б г а х ә ы ҷ ы

Адәаҿы иаанштәмыжьын акгьы.
(Мчыла иқәырцоит зегьы.
Аҳәынтқар, нас уи ахьчацәа ашәҭ
иаӡраԥало ицоит.)

А б г а х ә ы ҷ ы

Нас ишԥоубо, Аӄармаҵыс,
Исылшоз ак угсмырхеит,
Саб иԥсы аныс.
(Ашәҭ инаӡраԥалан ицоит.)

Икыдхаҽа идәықәлоит ақәа. Хынтә алашара ыцәоит, хынтә иакуеит. Уи иаанагоит, хаха-хымш Аӄармаҵыс ақәа ахәдхаҽо, ахьымӡӡтә ҵла ашьапы ишадҿаҳәалахо.)

А ф б а т ә и а с а х ь а

Асас аԥыларазы иԥшны игылоуп А б ж ь а с хадас измоу шәарахи, гыгшәыги, ԥсаатәи зегьы. А м ш ә ар аман ииаганы ӄарулра иқәнаргылоит.

А м ш ә

Акы-ҩба,
Акы-аба,
Шәаангыл! Арӡьарахь.
Агәҭахьы шәыҽшәыриаша!
(Абжьас ашӄа.)

Ҳаҭыр зқәу, ҳабнара ахада,
Асас аҧыларазы
Ҳар ду хиоуп.

А б ж ь а с

Хьӡи-ҧшеи шәымазааит,
Ҳабна ду ар!

А р

Абзиара умаз. Аҳәынҭқар.

А б ж ь а с

Быҭәҳәыр,
Ар ргәалаҟара шҧаҟоу умҳәои?

А м ш ә

Аҟармаҵыс аҭакра
Ирыхнахит рхы,
Акырынтәгьы ирымфеит
Ираҳҭаз рхәы.

А б ж ь а с

Угәуҽаныз амарџьа,
Асасцәа ак анрыхь…

А м ш ә

Еилкаауп, аҳәынҭқар,
Изҭахыда аҭыӡшәа.
Аха сшәоит, ҳар ргәынамӡара
Ҿеимхар ҳәаны алыҵшәа.

А б ж ь а с

Абгахәыцы,
Ҳар рыԥныҵҟа

Агәынамӡара ҭцасит,
Урҭ еилазхәо анумҧшаа,
Иудыруаз усшьит.

А б г а х ә ы ҷ ы

Угәы рҭынч, сҳәынҭҟар,
Уи сара исанажь.
Исҭцәахып, изжып,
Исхәаҿып, исшьып.

А б ж ь а с

Сарҕьажәҩа, с-Бгахәыҷы,
Шаҟа қьиара
Анызбаалоузеи ухы-уҿы.

А м ш ә

Асасцәа аауеит,
Аҳәынҭҟар, ухаҭкы.

А б ж ь а с

Сҩызцәа, арахь шәааццакы,
Зегьы шәхы шьҭыхны ишәкы!

Амузыка. Иаацәырҭцуеит А с а с , аҧхәыси амҩаҧгаҩцәеи ацны.

Бзиала уаабеит,
Акыр иаҧсоу, акыр зымчу,
Иаснагь гәыкала сыззыҧшу!

А с а с

Абзиара шәзыҟалааит
Убнареи уареи,
Зыхьӡ хара инаҩсхьоу, Абжьас,
Узбап ҳәа сыҟамызт абас.
Салам шәымоуп,
Аҳәынҭҟар иарҕьажәҩоу зегьы.
Сареи сҩызцәеи

Гәык-ӡсыкала ҳашәзааит.
Ҳамҩақәа еиӡылалааит
Абас есқьынгьы!

Игоит абыкь абжьы. Асаси Абжьаси рышԟка ашьапқәа кыдԟьо, аҳәа дук кны ар рхада Мышә аҿаанахоит. Асаси Абжьаси рҿыриашаны иаагылоит.

А м ш ә

Ҳаҭыр зқәу ҳасас,
Хьӡи-ӡшеи змоу ҳар
Уӡыларазы ихиоуп.

А с а с

О, Абжьас, избоит,
Ур даара иӡәӡәоуп.
(Нас, ар ирхыкәшаны ирылаӡшуа аҿынанахоит.)

А б ж ь а с

Ҳаҭыр зқәу, ҳасас,
Ҳаҭыр зқәу аҳкәажә,
Урҭ ирыцу шәхаҵкы!
Шәара шәааира аҵакы
Даара идуӡӡоуп,
Ирацәоуп аҳәатәы,
Насгьы ирацәоуп аутәы.
Уаӡшәымаз, сыбнара
Унылалан иба.
Уахәаӡш ҳаӡсҭазаара,
Ҳшынхо лабҿаба.
Уара узыҳәан, зехьынџьара
Амҩақәа аатуп.
Абзиараз уааилааит,
Абас есқьынгьы.

Хьӡи-ԥшеи амазааит
Ҳаиҩызара шәаргьы ҳаргьы!
(Еиҭа ԥыхәаԥԥәара змам абжьқәа.)

А с а с

Акыр иаԥсоу,
Абжьас, ухаҵкы,
Ҳаҭыр зқәу аԥшәамацәа зегьы.
Сара саит убнараҿ гәыкала
Ҳаиҩызара иҵегь иӷәӷәаахарц.
Ҳаидгылар уареи сареи,
Ишахәҭоу рӷьажәҩала,
Иалшом ҳҳәаақәа бгарц.
Ҳаицәажәап, ҳаилибакаар
Хәарҭа ду ҟалоит.
Сара сганахь ус шакәхо,
Сымҩашьо агәра усыргоит.

Ҵыхәаԥцәара змам абжьқәа.

А б ж ь а с

Абгахәыҷы, изеиԥшроузеи амҩа,
Ҳазлацо аҳҭынрахьы?

А б г а х ә ы ҷ ы

Ихьымҩоуп, сҳәынҭқар, ихьы!
Иаҳа ибеиоу
Абнақәа арбауа,
Иаҳа ибеиоу
Аҳаԥқәа ирҭаԥшуа,
Шәарах жьыла ирчауа
Иҳаман ҳцоит.
Аҳҭынраҿы инеиаанӡа
Ахы еилагоит.
Уажә иҳамбеит асасцәа
Рымҩаԥгашьа, ухаҵкы.

Иаҳзымдырыуа ҳаӷоума
Акада даҽакы.
Асасцәа арахь шәаарых.
Амҩа ақәлара
Иаамҭоуп уажәшьҭа.
Аҳкәажә бнапы насыркы
Амшә, уааццакы.

А м ш ә

Ар, шәаазыӡырҩы, сыбжьы,
Шәыҽшәыриаша! Арҕьарахь…
Шәышиашо шәдәықәла:
Акы, ҩба, хҧа…

Амузыка. Ар асасцәеи аҧшәамацәеи раҧхьа ииасны ицоит. Зехьынџьара игоит абжьқәа: «Нагӡара ақәзааит Абжьас!» «Хьӡи-ҧшеи амазааит? Асас!»

Алашара ыцәоит.

А б ы ж ь б а т ә и а с а х ь а

А б ж ь а с амшира аҧылара. Инеиҵыху ачара. А б ж ь а с ахаҿы итәоуп. Аибаркыра «Шьараҭын» икәашоит.

А ж ь а

(Абгахәыҵы шьапҿаршә иазнауз аӷынтә иахькаҳаз иҩаҵӷьаны)
Ааит, уара сгәы зфахьоу,
Уабиҧс унага-ааган…
Зцәа ҧҽеу, зыфҩы гахьоу,
Соушәыжь, ҳаилгароуп уаха,
Иабаӷоу ара ишьҭаз сеиха?!

А м ш ә

Абгахәыҵы шәыргәында, уеиха!..
(Атамадара аҭыҧ аӷынтә.)

Иҟалазеи уара, уа?

А б г а х ә ы ҷ ы

Акымзарак ҟамлеит,
Мышә ухаҵкы.
Ажьа иалсит арыжәтә,
Нас ияаццакы,
Исықәнамгоз ажәақәак аҳәеит.
Шәаҳаҭыр аҟынтә
Исычҳаит, акагь сымҳәеит.

А м ш ә

Аҵәаӷәеыгақәа,
Наҟ шәнаскьа…
Атәымуаа рҿаӷхьа
Маҷк шәыӷхашьа.

А б ж ь а с

Саргьы исышәҭ ажәа уажәы..
Иахьатәи сгәырҕьара
Аҳаҭыр аҟынтә.
Аҵьабаа ду збахьоу акырынтә
Схаҭарнакцәа, аҳамҭақәа
Рысҭарц сҭахуп.
Еи, Абгахәыҷы, уаӷхьа!

А б г а х ә ы ҷ ы

(агәтаҳхьы ияаскьаны)
Амшә – ҳар ду рхада,
Иаснагь еилго згәаҭа,
Аҵьабаа аҳаҭыр аҟынтә
Иаҭазааит шьхымзак
Са сҟынтә!

Анапеинҟьаракәа.

Ҳахьажь – ҳашәаҳәаа. ду,

Абжьы хаа зхоу…
Иахьыцқьоу, насгьы иахьыгәрагоу,
Ашәа бзиақәа ахьаҧнаҵахьоу
Аҳаҭыр аҟынтә,
Иахҵазааит ахьӡ ҳарак,
«Ҳабнара ашәаҳәаҩ, ҟаза» – хәа.
Сшәыҳәоит, шәнапқәа еинышәҟьа
«Ура» ҳәа!

Анапеинҟьарақәа.

Абгахәыҷы,   о саҭамыз,
Уара уаҧхьа, сҳәынҭқар,
Схазы сара исҳәар,
Иҧшӡам, иҧхашьароуп.

А б ж ь а с

Шәхаҵкы Абгахәыҷы бӷоуп,
Иахьарнахыс сарӷьажәҩа ауп.
Иҟәышуп, иӷәӷәоуп, иҧшӡоуп.

А ж ь а

Иубома, Ақәыџьма,
Ҭыхәа ду ҳавсны иахьцо.

А қ ә ы џ ь м а

Иабоит азыҳәан,
Абжьас шгаӡоу.

А ш ь а б ы сҭ а

(ахазы)
Ажәеиҧшьаа мап ҳцәикит,
Ҩнуҵҟалеи дәныҟалеи,
Зегь рыла ҳабӷа ҧҵәоуп.
Ара, аҧшәмацәагь
Асасцәагь рҳәцәоуп.

А б г а х ә ы ҷ ы

Уаҵәы иааҳартуеит
Абжьас абаҟа.

Уахь шәҳазнеирц
Ҳшәыҳәоит, шәхаҵкы.
Шәарҭ аҵабыҵасса,
Шәыццакы.
Абна шәылалан ирашәҳә зегьы,
Еизааит иагымкәа акгьы,
Аҳәынҭқар агәырҕәҕәара
Ҳгәырҕьароуп ҳаргьы.
(Ашәаны.)
«Уда ҳазҵәуом, уда ҳзычҷом,
Уда ҳгәы раҳаҭны ҳзыцәом.
Ҳабна бноума уара уда,
Усҟан ҳақәхон хыда-гәыда.
Сҳәынҭқар-соуӷьшәыл, сылашара,
Уацгәырҕьала ес-шара,
Уҟаз абас уӷьшӡаӡа!»
(Аганахь.)
Снахагылааит укәыба ҟаӷьшьшьӡа!

Азеиӷьш гәырҕьара.

А м ш ә

Еи, шәнаскьа-ааскьа,
Скәашар сҭахуп,
Иаирума!..

Асас-аҳкәажәи Амшәи «Иаирума» иацкәашоит.

Алашара ыцәоит.

А а б а т ә и а с а х ь а

Абжьас ахы еихаҿаҳәа атрон аҿы ицәоуп.

А б г а х ә ы ч ы

Сымыш, сҳәынҭқар,
Угыл ухаҵкы,

Угыл сыԥсынҵры.

А б ж ьа с

Наҟ бысҟәаҵ
Бара ацыркьы!..

А б г а х ә ы ҷ ы

Дызусҭада ацыркьы ҳәа
Узҿу, сҳәынҭқар?
Абаҟа ахьаадыртуа
Ианаамҭоу ҳҟамлар…

А б ж ьа с

Ҳҟамлар закәыхи…
Бысҟәаҵ, сҳәеит, бысҟәаҵ.

А б г а х ә ы ҷ ы

Са сами Бгахәыҷы,
Уҩықәтәеи абас.
Дызусҭада ас ухыхны
Узыртәаз ахаас?

А б ж ьа с

Ссу!

А б г а х ә ы ҷ ы

Акыр ухьуама, сҳәынҭқар ухаҵкы?

А б ж ьа с

Ааи, схы тҟәацны
Ицоит, с-Бгахәыҷы.
Ажәха смоуааит,
Исамхажәит еиҭа. Акаасыгымхеит,
Ачаҟәа рыхха

Ахы сасырц ҳасас.
Быҭәҳәыр ыҟамзар,
Ҳнибарҵәон иаха.

А б г а х ә ы ҷ ы

Игәаама, иаҳәазеи нас иара?

А б ж ь а с

Ҳаинаалеит, ачаҟәақәа
Еинҟьаны иаажәит.
Схала соума,
Иаргьы ашьит.
Аҧҳәыс ҳәангьы иамоузеи –
Ахаас ахыркәыкәы.
Сышҟа аҽыҧҳәа
Илацәҟәуан,
Уажәы-уажәы аҵыхәа
Адәахьы иаҟьауан.
Ҳандәылҵыр аҭахын,
Игәаҟуан, ишаҟьон.
Аха са сыблақәа рҿы
Шәара шәҭыҧҳа каҷҷон.
Уахь сусқәа шҧаҟоу,
С-Бгахәыҷы?..

А б г а х ә ы ҷ ы

Уда ҧсҭазаара амам
Ҳҭыҧҳа хәыҷы.

А б ж ь а с

Унапы сануп
Иуҭаху ҟаҵа,
Бзиа узбоит, агәра хаҵа.
Мышкызны саныҟамло

Ҳабнара, уара
Иуаҭәоуп ҳәа сгәы иаанагоит анапхгара.

А б г а х ә ы ч ы

Сыхиоуп, иуҭаху насыгӡарц,
Рҕьажәҩаны уара узы сҟалара.

А б ж ь а с

Иааиуазар схаҭарнакцәа.
Мачк иааԥшааит.
Зык насҿастәоит,
Насгьы цқьа иаашааит.
(Ицоит.)

А б г а х ә ы ч ы

Убас!
Схалеит ишысҭахыз
Амардуан ҳарак сыззыԥшыз.
Аҵабыҵассақәа зегьы
Абра, сшьапаҿы ишьҭоуп.
Аҳәынҭқарра ацаԥха,
Абра, сыкәа иҭоуп.
Абас ауп ишыҟоу
Бгахәычы аҟазшьа.
Ҳабнара иқәсыршып
Саҕацәа шәшьа.
Хҭыԥшша, агәаҵәажәпа,
Абжьас уара,
Ишысҭаху исымбакәа уԥсра,
Сабду ишьа кәапеила имтакәа,
Иҭынчхауам сгәы.
Нхарҭак умамкәа,
Уқәсырхап агәы...
Соуԥшәыл с-ҳәынҭқар,
Ухиоума, ухаҵкы?..

А б ж ь а с

Уажәыҵәҟьа сгәыраз, с-Бгахәычы.

А б г а х ә ы ҷ ы

(инышьамхнышлан)
Ох, сышҧақәгыларыз
Угәы исгәарҧханы.
Ушҧасшьрыз,
Сшьапхыцқәа рыла ухәырны,
Ушҧаласкәаҳарыз аҳәынҵәа,
Сышҧашәылгарыз саҕацәа.
Абгахәыҷы, ухьамҵын,
Шьапҿаршәаз ухиаз.
Мчы сыҭ сгәы иҭоу анагӡараҿ,
Уара, Ҳазшаз.

А б ж ь а с

(иааиуеит)
Шьамхыла угыланы
Узҿузеи с-Бгахәыҷы?

А б г а х ә ы ҷ ы

Уара усныҳәон, ухаҵкы.

А б ж ь а с

Иуҳәаз иақәзааит амин.

А б г а х ә ы ҷ ы

О, Ажәеиҧшьаа,
Уара узы исҭаху
Сымбакәа сумшьын.
Схәынҭқар, умҧшын,
Абаӷа ахьаадыртуа иаҳзыҧшуп.
А б ж ь а с

Иахьатәи амш –
Гәырҕьара мшуп.
Ҳдәықәҵа, Абгахәыҷы,
(Ицоит.)

Алашара ыцәоит.

А ж ә б а т ә и а с а х ь а

Илахҿыху агәырҕьаратә музыка. Иааҳаракны иқәгылоуп абаҟа. Абна илоу зегьы еизеит иахьа абра. А б ж ь а с анаацәыртц «Хьӡи-ԥшеи агыммзаавит А б ж ь а с!» хәа абжьқәа гоит.

А б ж ь а с

Абгахәыцы, иабаҟоу
Ахьаԥҙарч сбаҟа ҟазтцаз?

А б г а х ә ы ц ы

Абра иҟан уажәрааныза,
Избом иахьцаз.

А х ь а ԥ ҙ а р ч

(иааиуеит)
Ара сыҟоуп, сҳәынтқар ухатцкы.

А б ж ь а с

Сҟаза са сахь уццакы,
Иааг, ухьынап насыркы.

А х ь а ԥ ҙ а р ч

Сҳәынтқар, идуӡӡан иҭабуп,
Аха сцәаматәа ҟьашьуп,
Убас иҟьашьуп снапқәагьы,
Урматәа сырхәашар ҳәа сшәоит.
(Анапы анатәом.)
Абри абаҟа хтны ижәбар,
Усҟан еилышәкаап сзакәу,
Ишбаша усым сызҿу.
Са сашьтоуп аиашара
Зегьы ирзеиԥшны иҟаларц.
Сара истахуп изыхәтоу
Изыҳәаан ашәа рҳәарц.
Ԥхьа игылазарц,
Ԥхьа агылара зыхәтоу.

Ажәа амазарцы,
Ажәаҳәара зыхәҭоу.
Ҳабнара аҭоурыхаҿ
Изаҭәоу нхаларц,
Збаӄа ӄаҵатәу,
Рбаӄа ӄахҵаларц!

А б г а х ә ы ҷ ы

Сара исҭахуп ажәа сҳәарц.
Ҳаҭыр зқәу асасцәа!
Хьӡи-ԥшеи змоу аԥшәмацәа!
Шәарҭ ҳабна илоу,
Шәарҭ ҳабна илам.
Иахьа ҭоурых мшуп,
Абзиарақәа ҳԥеиԥшуп.
Ҳҵеи хазына,
Аҳәынҭқарцәа рҳәынҭқар,
Исылшом ахьӡала,
Ажәак сымҳәар.
Уара ҳаԥсынҵры,
Зыԥсҭазаара зегьы
Зыбнара иақәызҵаз.
Ахьтәы аамҭа ҳзызчаԥаз,
Ахәыҷаҿы зхы назго,
Адуаҿгьы убас.
Ахаҵараҿ зегьы иҳаԥызго,
Хьӡырҳәага уара аду.
Убаӄа аасыртуеит снапала,
Ҳаи, ҳабнашәа шәҳәа…
(Абгахәыҷы абаӄа аартра аҿынанахоит. Игоит абнашәа. Зегьы рҿеидыԥсаланы иацырҳәоит.)
Зегь раҵкьыс иӄәышу,
Зегь раҵкьыс иԥшӡоу,
Зегь раҵкьыс имшу,
Зегь раҵкьыс иҕәҕәоу!
(Абнашәа амелодиа аҽақәршәаны Абгахәыҷгьы иаҳәоит, аха ажәақәа ԥсахны.)

Ихшыҩдоу зегь раҵкьыс,
Иҧшӡам зегь раҵкьыс,
Имшым зегь раҵкьыс,
Иҕәҕәам зегь раҵкьыс!»

Абгахәыҷы абаҟа иахаршәыз абҕьы мшьамба ланашьҭуеит. Аҟармаҵыс абаҟа! Дыдраҵас анапеинҟьара. Ишанханы иаанхазгьы убап. Абжьас хәааны икаҳауеит. Иҧсуеит. «Нагӡара аҟәзааит Аҟармаҵыс!» – абжьҟәа гоит. Абжьас шыҧсыз Абгахәыҷы ада акгьы иазгәамҭац, уи агәырҕьара ду амоуп.

Алашара ыцәоит.

А ж ә а б а т ә и а с а х ь а

Аҳәынҭҟар атәарҭа атрон. Абгахәыҷы атрон аҽаларҧсны иакуп. Уахь инармышьҭырцашьапҟәакны иахоит, А ш ь а б ы с ҭ а, А ж ь а, А х ь а ҧ а р ч, А ҟ ә ы ц ь м а, А б г а л а ц, А у а р б а ж ә, А л а х ә а, А х ь а ж ь – ажәакала, абна илоу зегьы.

А б г а х ә ы ҷ ы

Соушәыжь уара, сашьцәа,
Абри аҭыҧ сара истәуп.

А ж ь а

Ҳаит, аҩызцәа,
Ишәымун.
Абгахәыҷы аҵыхәа ҕәҕәаны иктәуп.

А х ь а ҧ а р ч

Мамзар, иҳампыҵҟьар ҟалоит.
Знык ианахатәа,
Зегьы ҳҭанархоит.

А у а р б а ж ә

Ааи, ала гызмал,
Еиҭа уахь еихоит.

А б г а х ә ы ҷ ы

Зегьакоуп аҳәынҭқар ҭыԥ
Сара изгоит.

А қ ә ц ь м а

Уи угаанӡа
Уҭаҳархоит.

А ш ь а б ы с ҭ а

Шәахуара
Иҳампыҵҵәраан
Ицеит абааԥсы.

А х ь а ж ь

Усҵәќьа азыжәымун,
Аригь ҳара иаҳҭәуп…

А х ь а ԥ а р ч

Абри еиԥш уаргьы,
Ухы хҵәатәуп.

А ж ь а

Шәах, уара, шәах,
Ихалт шәымбаӡо.

А ш ь а б ы с ҭ а

Уахь уабацо,
Аќьашь, уҳәазо?

Рызынтәыкгьы ишрымчу иахоит, аха атрон ирзамхуам. Гәыԥк аҵыхәа зкыз ианамыржәа ашьҭахь, ицаны икаҳауеит. Убасќан ирыцәхаларц акы аарыгхом, аха иахьӡаны иааныркылоит.

А б г а х ә ы ҷ ы

Ҵыхәадагьы, аҳәынҭқарра
Збартә сыќоуп сара.

З е г ь ы

Ма аҕсра, ма абзара....
Иуахҭом азин,
Абра атәара.

А б г а х ә ы ҷ ы

Аҳәынҭқар аҿала иаҳәахьан,.
Абри аҭыҕ сара ишсыхәҭаз.

А ж ь а

Ааит, уара ҳазшьыз, ҳазфаз...
Ахьаҕарч
Амшә абаӄоу?
Шәаҕхьа, шәыҳәҳәа..

А б г а л а ц̆

Амшә! Ааигәа уӄазар,
Ҳашӄа уеиха.

А б г а х ә ы ҷ ы

Соушәышьҭ, сашьцәа,
Иакәым сышәмырун.
А х ь а ж ь

Усҵәӄьа азыжәымун,
Усҵәӄьа шәымун...

А м ш ә

(ааиуеит)
Избо закәызеи...
Ҕхамшьа, Абгахәыҷы...
Иаҳзуухьоу азмырхакәа
Уашьҭалама
Аҳәынҭқар тәарҭа угарацы?

(Ашьапы ианкны атрон иамжәан иршәны иканажьуеит. Рызынтәыкгьы рнапқәа еибаркны аҳәынҭқар тәарҭа иакәшаны иаагылоит.)

А б г а х ә ы ҷ ы

(атрон ахь инеирц ирыкәшоит)
Сҭыҧахь снашәышьҭыр,
Ишәҭаху ҟасҵоит.
Аҧсҭазаара шәысҭоит,
Ҳабнара еиқәсырхоит.

А м ш ә

Наҟ уаҳҧырцқьа,
Ҧхамшьа Бгахәыҷы!
Уи уақәымгәыӷын
Ҳаҧсы ҭанаҵы.

А б г а х ә ы ҷ ы

Исеиӷьу ишәыртәода,
Саб иҧсаныс.
Исыршәҭып ҳабнара,
Иҳәо шәара шәныс.

З е г ь ы

Шәыжәҩа еибышәҭа,
Ҳәынҭқар ҭыҧ хьчатәуп.

А б г а х ә ы ҷ ы

Ижәдыруаз,
Аҳәынҭқар ҭыҧ
Сара истәуп.

З е г ь ы

Аҟьашь, ахәымга
Џьаҳаным ихәаҽтәуп.

А ш ь а б ы с ҭ а

Ишәаҳауама, сашьцәа,
Аҟармаҵыс абжьы,
Дадраа, ихыҵит
Ҳабнара ашәшьы…

А б г а х ә ы ҷ ы

Ҳашәаҳәаꙩ, дуʒʒа
Сҳәынҭқарны сашәырба.

А м ш ә

Абгахәыҷы иақәаӷьышәҵәа
Ашыцтә лаба.
Ҳашәаҳәаꙩ ду ҳаӷьылап,
Гәырӷьароуп иахьа.

А б г а х ә ы ҷ ы

Абгахәыҷы, уеиха ꙩаӷьхьа.

Инкылкәраан атрон иꙩықәтәон еиӷьш, рызынтәыкгәы лазыҭрысны икны илалбаарҳәоит. Аҟармаҵыс абжьы абнара иаҳа-иаҳа иахыҵәо иааигәахоит.

А ӷь а р д а

Москва–Аҟәа,
1977–1978

З Ы З Л А Н - З А Ҳ К Ә А Ж Ә

(Ꙩ-ҟушаки хә-сахьаки змоу, иажәеинраалоу алакә-пиеса)

И а л о у:

Х ь ы м к ә а р с а – 18 шықәса ихытцуеит.
Н и ц а – Хьымкәараса игәыла ԥҳәызба, 17 шықәса лхытцуеит.
Х ь ы м к ә а р а с а и а н.
З а ҳ к ә а ж ә – аӡқәеи амшынқәеи знапатцаҟа иҟоу.
А ԥ ҳ ә ы с – Хьымкәараса бжьы-шьхак рынхытцҟа амꙩа дықәызтцаз.
А ц ә қ ә ы р ԥ а қ ә а раԥхьагыла – Зaҳкәaжә-лӡатцаҿы кыр зымчу.
А ҳ ҭ н ы ҳ ә с а қ ә а. Актәи Аꙩбатәи Ахԥатәи
А ҭ а ҳ м а д а д а г ә а.
А ҭ а ҳ м а д а х а г а.
Зхызтәу аҭаҳмада.
И к ы д ҿ а ҳ ә а л о у а р ԥ ы с.
Хьымкәараса иаб.
Заҳкәажә лматцуцәа аҳҭныҳәсақәеи дзыхьчо ацәқәырԥақәеи.

А к т ә и а ҟ ә ш а

А к т ә и а с а х ь а

Акрызхытцуа жәытә қәацәк аҟны дычмазаꙩ гәаҟны дышьҭоуп Х ь ы м к ә а р а с а иан. Уи луаꙩыбжара днахысхьеит. Иан лаԥхьа дыкәтәоуп Хьымкәараса. Ачымазаꙩ арбааӡа лхы иақәтцо, дылхагылоуп Ница.

А н
(даақәтәоит)
Улахь еиқәумтцан, сыҷкәын,
Алаҕырӡ зынӡаск исумырбан!
Ушьапы уқәгылан,
Аҕьараҳәа уҟалааиӡа,

Аҧсра слахьынҵан.
Иахьынӡасылшоз
Сцәеи-сыбаҩи еикәыршаны
Акәтаҕьцәа улкәкәаан усааӡеит.
Амлеи ахьҭеи уасмыркит,
Анцәа ибоит.
Убриала сгәы рҭынчны,
Нарцәыҟа сцоит.
Бара Ница, сызкәыхшоу,
Бнапы ианысҵоит сыҧсы.
Шәеихылаҧшла шәҩыџьагьы,
Шәнапы еикәыршаны.
Шәҳәатәы еиқәшәар,
Шәара ишәтәхоит аҧсҭазара,
Шәыҧшӡахоит, шәыҕәҕәахоит.
Ааигәа шәеидгылазар,
Шәыжәҩахырқәа еидҵаны,
Аӡә дшьацәхнысларгьы, –
Егьи дҟалап дшьаҟаны.
(Днықәиоит ан, ҧытҭраамҭак ҭынчроуп.)
Сеиқәзырхо ахәшә
Ыҟазаргь џьара.
Исзызыҧшаагәышьода,
Исзаазгода сара?..

Х ь ы м к ә а р а с а

О, иахьыҟоу сыздыруам акәымзар,
Сан, бара бзы,
Амшын аҵаҿ акәзаргьы,
Беиқәырхаразы
Схы сеигӡом,
Џьаҳанымҵәҟьа сцоит.

А н

О, сыҷкәын, иудыруаз,
Аламала аҧшаара

Мариам уи ахәшә.
Аха икоумыжьын угәы,
Иаумыркын уҩнашә.
Ааскьа сышҟа, сыцҟәын,
Суасиаҭ уасҳәоит, уааӡырҩы.

Х ь ы м к ә а р а с а

Сӡырҩуеит, сан,
Сӡырҩуеит, сӡырҩы…

А н

Адамра хыла
Соумырсын, сызкәыхшоу!
Уҧсҭазара амҩа
Уанылан уанцо,
Иагьаҩ уҧылап,
Крубап, кыр уаҳап.
Ӡәырҩгьы уцҳа рҿаҟәап,
Умҩа ршәаҳап.
Урҭ абзиа рзуны,
Ишәала ушьа.
Амлагара аныҟоу
Иукызар ҿыҭк ача,
Аиҳарак уҩыза иҭ
Уабгьы убас ҟаиҵон…
Иҟато аҵла хынаар,
Икаҳаанӡа иҵиргәон…
Бзиа иба ауаа,
Ақәлацәа рҳа.
Укамҳан, ушьыцҩымхан.
Дуоур уара аҧҳа,
Сыхьӡ лыхьыӡҵа, суханарштҭрым.
Дуоур уара аҧа,
Уаб ихьыӡ ихьыӡҵа…
Ҳуманаҵ ҳара,
Иугәалашәонаҵ уани уаби,
Уцоит акыр хара…

Х ь ы м к ә а р а с а

Сан, иацлама бшоура?..
Абааҧс, бҽырӡәӡа!
Ница, арбааӠа лхы иақәҵа,
Сан, ибҭаху сыдҵа,
Бара бзын зегь ҟасҵоит.
Ибыхәо акыр ҟалозар,
Шьханхыҵгьы сцоит.

А н

Сара избоит, цәгьаӠа уааҧсоуп.
Ариабжьарак усыдыҧсылеит, сыҷкәын..
Аҵхқәа ҧуҽхьеит умыцәаӠакәан.
Ухы ныкәҵа сшьапаҿы.
Схьаагьы маҷк
Ихҽызшәа збоит,
Гәаҟрак ҭамкәа сгәаҿы,
Ацәа сҽасҭар сҭахуп.

Х ь ы м к ә а р а с а

Ибзиоуп, сан,
Исгәыдкылан бшьапқәа,
Сыцәоит абра…

Хьымкәараса иан лшьапаны ихы ныҟәиҵоит. Ница ацәашьы аарҭааны, ачымазаҩ лхаҿы днатәоит. Иаалашьцоит. Иҭынчу музыкак. Ҧыҭрак ашьҭахь иаалашоит аҧацха иҿоу ахышә хәыцы. Лхы аакыллырҳәҳәоит ҧҳәыск. Аҧенџьыр аҵаҟа дшьамхнышлан, уи иалҳәо дазызырҩуа дгылоуп Хьымкәараса.

А ҧ ҳ ә ы с

Уара уан деиқәхарц уҭахызар,
УаасзыӠырҩы сара.
Иҟоуп ахәшә.
Деиқәзырхаша лара.
Уи аагара азыҳәан

Уан лыбзиабареи
Агәаҕьреи умазароуп иҕәҕәаны.
Амҩа уагьықәымлан, арҵыс,
Ухы уақәымгәыҕуа,
Угәгьы ҩбаны…
Наҟ хара,
Бжьы-шьхак рынхыҵ,
Пҳсҭа дук агәҭаны,
Даук дамоуп.
Уи иҵәахны
Имоуп чықьмаҵьак,
Бжь-цаҵхак зҿоу,
Убри аҩнуҵҟа иҭагылоуп
Даҽа чықьмаҵьак.
Уи цаҵха ҿам, аха
Хә-аршьынк иааиуа,
Маҭаҵшьк аҽакәыршан,
Иакуп еимларҕәҕәа.
Убри узаартыр,
Даҽа чықьмаҵьак,
Ҳаҕеимышхара агәараҳәа еилашуа,
Кәыбак ҙаагылоуп.
Уахьысыр, убылуеит,
Убригь узаартыр,
Абарҭ зегь ухганы,
Иубоит убри аҩнуҵҟа
Даҽа чықьмаҵьак,
Ахьҙы иарганы.
Уи ацаҵха аҿаҙам,
Ртышьас иамоугьы, сыздыруам,
Иузаартны иҟалар,
Убра иҭатәоуп ҵыск,
Хыкәтаҕьк зҵоу.
Руакоуп ихәшәу,
Егьырҭ урхьысыр,
Иара уаҵәҟьа уҵсуеит.
Убри дырны иузалхыр,

Аҵыс шәаҳәауеит.
Нас иара уаҧхьа игылан
Уаманы иааауеит.
Х ь ы м к ә а р а с а

Аха уахь амҩа
Сзырбода сара?

А ҧ ҳ ә ы с

Убра унеиаанӡа уара
Урыҟәшәоит акыр агәаҟракәа.
Ирацәаны абнақәа, ахрақәа, аӡқәа
Рхыстәыс иуоуеит.
Иагьуцәызӡом,
Иҟалоит, уҭахаргьы џьара.
Мрагыларахь икыду,
Хәылҧыеҵәа уазыҧшла.
Убри ухақәкны,
Ушиашоу уцала...
Деиқәхарц уҭахызар
Уан узыхшаз,
Амҩа укәла,
Духәап анцәа!
Усҭ абри аҟуараса.
Аҧсҭҳәа хылар,
Хәлҧыеҵәа умбо,
Иара ахы ахьхоу
Уцала, уцала.
Амала, уҧсы иаҵаҵан, ихьчала.
Ахьҭа азычҳауам,
Ианлеиуа акырцх.
Ахьшьқәа ашьҭоуп,
Иумпыҵҧаан иргарц.

А ҧ х ә ы с дцоит. Хьымкәараса иҿы дааиуеит Н и ц а . Урҭ рҩыцьа роуп алашара зқәыҧхо.

Х ь ы м к ә а р а с а

Ница, саниеит уи амҩа,
Еснагь сгәы иҭаз,
Бжьы-шьхак рынхыҵ
Сан деиқәзырхаша ахәшә ҵәахуп.
Схы нақәсҵозаргьы,
Уи аагатәуп,
Сан лыԥсы ҭамзар ҟалом.
Илыхәаша ахәшә шыҟоу,
Имԥшаакәа сызтәом.
Ница, сымҩаныфа рхиа!
(Ница дцоит.)
Уи аҵыс кәтаӷь,
Шьыжь ара ишәсырбап.
Сан дыбзиахап,
Анкьеиԥш дыӷәӷәахап,
Ҳаиҭақәгылап ҳшьапы,
Еиӷьу ала ҳанхап.
Ница, исыҭ сарҭмаҟ,
Сахьӡароуп сан лыԥсы.

Хьымкәараса ихәы зҭалҵаз арҭмаҟ лыманы дааиуеит Н и ц а.

Амала, сбыҳәоит,
Зеиԥш ҟамло егьыҟам.
Сызқәыло амҩа –
Имариоу акакәым.
Џьара сҭахар,
Абри ҳқәацәаҿ
Амца бмыркьаҭан.
Абри ауп ҳара
Аԥхара ҳаҭан ҳзааӡаз.
Уи алҩа ҩашьҭла.
Аҳа, абзиараз,
Сцеит сара уажәшьҭа!

Н и ц а

Амҩа бзиа!

Уирманшәалааит анцәа!
Хьымкәараса, амарӷьа, угәуҽаныз!

Х ь ы м к ә а р а с а

Уаԥә ашацкыраз,
Ара бысзыҧшыз!

Алашара ыцәоит.

А ҩ б а т ә и а с а х ь а

Абнара. Уахынлоуп. Амш цәгьоуп. Зны-зынлагьы илеиуеит акырцх. Х ь ы м к ә а р а с а аԥла ашьапаҿы дгылоуп. Иаҧхьа иҧсны икаршәуп аҟәараса.

Х ь ы м к ә а р а с а

Саҧхьагыла, сцәымза, сҟәараса,
Икьаҭеит алашара
Ҧхьаҟа исзырбоз.
Еимабгеит амҩа,
Шьханхыԥ сызлацоз.
Сан дҿаа-ҿаауа
Дыҧсуеит, сҟуараса.
Сара мҩа змам абна сылахеит,
Схәаҽуеит, сҟуараса…
Ахьҭа угәы ҿнакааит,
Аамҭа цәгьа уашьит.
Убриала хара иҧшуаз
Сыблақәагьы лашәит.
(Иаҳәызбала адгьыл ааҭыжааны анышә иеиҭоит аҟәараса. Нас дҩагыланы дызлацаша амҩа дашьҭалоит.)
Ҳаи, ара ӡәыр уҟоума? .
Амца ззеиқәу аӡәыр уҟоума?..
(Дӡырҩуеит, аха аҭак иаҳауам.)
Уахьыҧшлакгьы еиқәылашьцоуп.
Еԥәак ашәахәагьы уҿаҧхом.
Закә бнароузеи,

Закә папанҵқ̆әырроузеи?!
Схәаҽуеит, аҳауа сызхом.
О, сиеҵәахә,
Укыдзар ажәҩанаҿ,
Усзылбааҧха,
Уаныстахы иахьоуп.
Сымҩа ырлаша,
Сдунеи умырлашьцан,
Сара сыҧсы уаҩҵас иҭазарц,
Исхҭызгахьоу рацәоуп.
Ма кыр зымчу ӡәыр уқ̆азар,
Усыцхраа, уҽхьоумкын!
Аҧсҭазара еиқәзырхо
Ахәшә сашьҭоуп,
Уи ҵәахуп ашьхақәа ргәаҿы.
Сдәықәлап абас,
Анацәа кыр рықәзар,
Снеип адау иҿы.

Алашьцараҿ длаша-лашо, абахә ашьапақ̆ны арҩаш ахьеилашуа, даацәырҵуеит З а ҳ к ә а ж ә, лыхцәы бырфын лықәыҧсаны.

З а ҳ к ә а ж ә

Ас уабацоишь, умшәаӡакәан,
Аҵх лашьцара еиҩқ̆ьаны?
Узыргәақ̆уазеи, иуҭахузеи?
Уаангыл ара сара сқ̆ны!

Х ь ы м к ә а р а с а

Бызусҭада, сымҩа иангылан,
Алашара сара исзырбо?

З а ҳ к ә а ж ә

Сара адунеиаҿ аӡқәа сраҳуп,
Аӡы сыҵоуп, аӡы сықәуп.
Аӡаҵа сымоуп сара аныс,

Уаала, иусырбап саҳҭынра!

Х ь ы м к ә а р а с а

О, ибыздырам сус сара,
Амҩа сымоуп нақ хара.
Ахәшә сашьҭоуп,
Дгәаӄуеит сан.
Сбыҳәоит, уаҳа снывмырхан!
Былашара насырба,
Абна сылга,
Аҩны снеироуп шьыжьымҭан.

З а ҳ к ә а ж ә

Уахь баша умыццакӡан,
Сара араӄа аҳра стәуп.
Иаахан сӡыхьқәа зжәыз,
Иҭахы-иҭахым,
Сара дыстәуп.
Иагьуцәызӡом, усгәаҧхоит,
Усахьа бзиоуп. Иузҳар,
Иӄалап, са сзыҳәаан ухәарҭахар.
Х ь ы м к ә а р а с а

Изакәызеи, ди, бызҿу?
Беилагазар, бызтәу рахь бца!
Изҭахыда баҳҭынра,
Бызҭахыда иара баргы!..
Исзымбаӡо сызхара,
Сан аҭакәажә аҧсра даҿуп.
Бжьы-шьхак рынхыҵ нақ хара,
Деиқәзырхаша ахәшә ҵәахуп.

З а ҳ к ә а ж ә

Сара узсыцәцом, зегь акоуп,
Умҩа лашьцоуп, уцҳа ҿаӄәоуп…
Ари абнаршәыраҿ

Иулшарым уара
Амҩа ылган, ҧхьа ацара.
Сара усыццар, қьаф уулап,
Уртәан умаҵ рулап.
Ӡи мшыни уара иутәхоит,
Уеицырдыруа уӷалоит.

Х ь ы м к ә а р а с а

Хьӡи-ҧшеи са истахӡам,
Қьаф нхаралагь сааӡаӡам.
Убарҭ зегьы рцымхәрас,
Аҧсы схазҵаз, сара сзааӡаз,
Сан аҭакәажә лыҧсы ҭаз!

Ӡ а ҳ к ә а ж ә

Уаасзыӡырҩы, арҧыс, исҳәо хаҵа!
Сара соуп изшьыз уӷәараса…
Ацәымза умсхит узгоз ҧхьаӷа,
Атымитыша уаҧхьа ишьҭоуп…

Х ь ы м к ә а р а с а

Иагьа бҳәаргьы, зегь акоуп,
Сбызҭагалом баҳҭынра.
Бара быцьнышуп, бнап акра,
Схы иаҭәасшьом, ихаҵа!
Дыҧҳәыс ҕәҕәоуп сзааӡаз.
Исшәу амаҭәақәа ҧыжәжәоуп,
Аха ибзиан сара сааӡоуп.

Ӡ а ҳ к ә а ж ә

Ех, уара арҧыс, угаӡоуп,
Ианудыскылах сара схы,
Иҭабуп ацымхәрас,
Мап сцәукит…
Уара уқәацә хәыч узыҩноу

Узыгәаҕьуам, иубоит хҭынраҵас,
Уаҟа ишыхәаҿуагь уҧсы.
Уаҟа ушиеиҕьымгьы уара аҧсы,
Мапуп иудыруа ажәас.
Ари ссируп, иџьашьахәуп

Х ь ы м к ә а р а с а

О, буаҩызар, анцәа битәызар,
Былашара иацҵа иҵегь.
Ирлаша амҩа саҧхьа ишьҭоу,
Сылга абна лашьца сызлоу!

Ӡ а ҳ к ә а ж ә

Абна улызгарц уҭахызар,
Сылашара урбаны,
Иуҭахызар уҧсы ҭахарц,
Уи уқәацәажә наҟ иухаршҭ!
Иухаршҭ удгьыл, уара уахьиз,
Иухаршҭ ужәлар,
Уааи сара сахь!
Мап анакәха, ҳаҕеиҭа,
Акырцх ужәҵан усхәаҿып.

Х ь ы м к ә а р а с а

Исыжәҵа ибҭаху, зегь акоуп,
Бжьы-шьхак рынхыҵ сымҩа хоуп.
Ӡ а ҳ к ә а ж ә

Иазхоуп, иуҭаху саҳаит.
Аха иудыруаз, умҩа сҳаит!
Узеиҧш хаҵоу ҳамбари…

Аҧшацәгьа, акырцх алеира иалагоит. Иаалашьцоит. Хьымкәараса дкаҳауеит, дгылауеит. Ҧхьаҟа дцарц даҿуп, аха аҧша игәыдсыло дашьҭуам. Игоит Ӡаҳкәажә лыччабжь.

Х ь ы м к ә а р а с а

Изцәыӡны иҟоу ауаҩра,

Ибзызухьоузеи цәгьарас сара?..

З а ҳ к ә а ж ә

Еи, акырцхи аҧшатлакәи!
Иҵегь-иҵегь шәыҽешәырҕәҕәа!

Акырцх иаҳагьы иҕәҕәаны алеира иалагоит. Хьымкәараса аҵла инапы акәиршоит. Заҳкәажә лыччабжь гоит еиҭа.

Х ь ы м к ә а р а с а

Џьнышла иҭәуп ари адунеи.
Шамахамзар, зегьы.
Уцҳа рҿаҟәоит.
Умҩа ҧырҵәоит,
Ушгәыҕуа уҭадырхоит.
Аха ибдыруаз,
Исҵахьеит шәа шәҟазшьақәа,
Ахеиқәырхараз ақәҧараҿ сызрыжәхеит,
Аҳәақәа шысҟьоз,
Ирыҵалеит амса снапқәа,
Иагьа ҟабҵаргьы, зегь акоуп,
Бара быҧшатлакә мчамам,
Сара сҿаҧхьа икәадоуп.
Аха уажәазы, сыдгьылаҿ
Рҕьажәҩа дсымамкәан,
Схала сынхеит.
Ари илашьцоу адгьыл
Зырлашараны иҟоу,
Анцәа ду иакәзаргьы,
Хыхь дҳаракхеит.

Н и ц а

(даауеит илшәу лымаҭәақәа ҧыжәжәаны,
аҧшацәгьеи
акырцхи ддырчаланы)
Уара ухала уҟаӡам,
Исыҭ унапы!

Х ь ы м к ә а р а с а

Баазгазеи, Ница?
Сыбла сажьома?
Ма ҕҩхыӡу, лабҿабоу?

Н и ц а

Мап, лабҿабоуп. Исыҭ унапы!

Х ь ы м к ә а р а с а

Бца бышьҭахьҟа,
Бахәа, абааҕҩс, бхы!
Сара сьмҩа џьамыҕәацәгьоуп,
Сҭашәеит џьаҳаным.
Аха зегь акоуп, уи ахәшә мҕҩшаакәа,
Сышьҭахьҟа схынҳәрым.
Бца бышзахәо аҩныҟа!
Былхылаҕҩшла сан!

Н и ц а

Уара уныжьны,
Џьарамзар џьаргьы сцом.
Ах, ишҕҩалашьцоу абнара,
Мҩак џьаргьы избом.
Амш акәзар, аҿарцәгьеит,
Иҳахәода уажәшьҭа?!
Ӡ а ҳ к ә а ж ә

Сара.
Сара сыда ишәымам ҟазшьа!

Н и ц а

(Ӡаҳкәажә лаҕҩхьа днышьамхышланы)
О, бызусҭада, бара аҳкәажә,
Мрашәа икаҕҩхо?
Нцәа бихшама?
Дгьыл батәума?
Ҳаҕҩсҭазара еиқәзырхо,

Бара бзыҳәан смаҵуӡызаап,
Ҧсраҽенынӡа сыбтәуп!

З а ҳ к ә а ж ә

Быҧсы еиқәхарц бҭахызар,
Барҧыс дгәаҕьы!
Убри дсыбҭар,
Наӻ иаӻәысхуеит
Иасуа аҧшаҕьы.

Н и ц а

Хьымкәараса, измааноузеи
Илҳәо ари анцәахша?
Х ь ы м к ә а р а с а

Былзымӡырӡын, ари дыҵьнышуп,
Дӡызлануп, аӡы дҭоуп.
Сымӡа ҧылҵәарц, сымӡахылӻьарц,
Лышӻа сылгарц лгәы иҭоуп.

Н и ц а

Анцәа дсыман сбыҳәоит, аҳкәажә,
Бнапы ҳануп, ҳаиқәырха!
Ари арҧыс иан аҭакәажә
Аҧсхыхраз дықәуп –
Уажәы-уашьҭан.
Ҭынха длымам, уаҵә шьжьымҭан,
Ацәа даалҵны ҳлымбар,
Дшәаны дыҧсып, о, бхаҵкы!
Бара была уи деиқәхар,
Анцәа ибҵьишьап!
Ан лҳақ ҧхьаӻа багап, ихаҵа,
Аҧшацәгьа ихыбҵаз наӻ ихца!

З а ҳ к ә а ж ә

Мап.
Сара ишәасҳәаз агәра жәга!

Хаала ишәымур, мчыла сҳәап.
Шәҩыцьегь шәеиқәԥҳах шәыршьаҳап.
Бара бҭасцап схәура.
Укыдҿасҳәалап уаргь убра.
Уиацкьыс еиԥьуп хаала,
Сара сышԟа нхара шәаала.

Хьымкәараса

Баала, Ница, амҩа ҳақәлап,
Былзымӡырҩын, зхы иашьҭоу,
Ауаа мҩахызԟьо аҵьныш Ӡызлан!.

Ӡаҳкәажә

Излазбо ала уара уаангылом,
Уара уанаалом са сзакәан,
Ус анакәха, ухы иавба,
Аламала усышьҭуам!

Хьымкәараса

Сара ибасҳәоит, мап, саангылом,
Ба беиԥш иԟоу рзы схы сҭиуам!
Сара сдунеии, сдоуҳаи, сқьабзи
Бара ббаҳчаҿ изышәҭуам.
Бара быссируп, мап аҵәыскуам,
Бара ибымоуп аҳҭынра.
Аха сара сзыҳәан абра тәымуп,
Абра изыԥхом схәышҭаара.
Ибымазар аламыс,
Иақәбцозар бхы пату.
Аҵых еиқәара ырлашо,
Исырба амҩа са сызқәу.
Ма дрыцҳашьа ари аԥҳәызба,
Агәырҩа дабмырган!
Ӡҿыбымҭуазеи, аинаала?
Сыццакуеит, аамҭа бымган! –
Мап анакәха, ибдыруазааит,
Амца рыцрасцоит зегь абра.

З а ҳ к ә а ж ә

Амца ацралом саҳҭынра,
Амца сара наҟ исырцәоит.
Уара баша наҟ хара
Амҩа уқәларц угәы ухоит.

Н и ц а

О, изакәызеи, Хьымкәараса,
Џьаҳанымума ҳазҭашәааз?..

Х ь ы м к ә а р а с а

Акы бацәымшәан, Ница,
Снапы кны арахь бсышьҭал.

Н и ц а

Уахь уабацо, уагәхьа тышоуп,
Ҳашьҭахь акәзар – аӡы хышхыҵәеит.
Ҩадахьҟа ахра ҳаракӡоуп,
Ҳладахьҟа бгарроуп, еиҩыхаан ишьҭоуп.
Ишҧааури, ҳзықәшәаз акәхеит,
Ашара ҳазыҧшып.
Мап анакәха, абра ҳҭахоит.

Х ь ы м к ә а р а с а

Сҭахааит абра, иаҭахызар,
Џьаҳаным аҵагьы сазцоит.

З а ҳ к ә а ж ә

Ус анакәха, иавба ухы!
Еи, сыхьчаҩцәа!

Иаакылибаҳәоит Заҳкәажә лыхьчаҩцәа.

Абри арҧыс деиқәаҧах,
Саҳҭынрахьы дыжәга!

Заҳкәажә лыхьчаҩцәа Хьымкәараса дҿарҳәарц ижәлоит, аха иааигәа иаамышьҭуа данрыслак, хара-бҕьара икаҧсоит.

З а ҳ к ә а ж ә

О, мап, шәарҭ аилымгаҟәа!
Иҭысхып шәыҧсы!
Сыбла шәаҧырцҟьа,
Шәҭыц сахҭынра!
Шәхахьынахо шәыкәҵны,
Шәца наҟ хара!..
(Лыкәа иаатҧылгоит алаҧшхырҧага хаҳә. Уи ацыҧхьҟәа иаразнак Хьымкәараса инеиҩаҧхоит.)
Сара исҭахымызт
Схы иасырхәарц ари.
Уара, схаҳә лаҧшхырҧага,
Аҵыхәтәантәи умч иахьа инҵәеит.
Аха уҧсымҭаз,
Иреиӷьыз ҧсаатәк уҩашәеит.
Еи, арҧыс, арахь усышьҭал!
Уаҧсахар, ураҳхап аӡҟәа.
Мап анакәха, уажә избама,
Унарыласҵап сытәҟәа!

Х ь ы м к ә а р а с а

Изакәызеи ари, иарбан сызблы?
Изырмаҷзеи сымч, иҩызкаазеи сыҧсы?
Н и ц а

Хьымкәараса, уеилагама, абааҧсы?
Духашҭма уан аҭакәажә.
Изхыҵуа зыҧсы?

Х ь ы м к ә а р а с а

Снеиуеит, Зaҳкәажә, бнапы сыркы!..

Н и ц а

(днышьамхышлан Хьымкәараса ишьапҟәа лнапы акәыршан илкуеит.)
Срыцҳашьа, арахь уаасҩаҧшы,
Ас иаарласны иухамышҭын ухы!..
Бжь-шьхак рынхыҵ ахәшә ҵәахуп.

Иаазгода уи?
Деиқәзырхода уан?
Дыҧсыргьы, дызжрыда
Алаҕырӡ дарганы?
Лыҧсы нхаӡаргьы,
Илоушт гәырҩаны.
Насгьы илзырҳәалап
Агәылацәа аӡәырҩы,
Лыҷкәын мариала
Иҭиит ҳәа ихы.
Аҵх лашьцараҿ снумыжьын,
Қәыџьмеи гыгшәыги сырфап.
Хьымкәараса, уаасзыӡырҩы,
Исыркы унапы!
Амҩа ҳанылап,
Шьханхыҵӄа ҳцап!

Х ь ы м к ә а р а с а

Изакә мчузеи уахь
Исыхан сызго,
Схы схаршҭуа?!
Сыблақәа лашьцеит,
Избом акагьы.
Сцәа-сжьы дысит,
Аисра иаӄәыҵит сыгәгьы.
Снеиуеит, Ӡаҳкәажә,
Бнапы насыркы!

Ӡ а ҳ к ә а ж ә

Сара издыруан уара,
Ушаанагоз са стәаҿы.
Еи, сматҵуцәа,
Агәашәқәа аашәырты!
Даҿаӡәгьы дманшәалаӡан,
Дамҧыхьашәеит снапы!

Ӡаҳкәажә Хьымкәараса длыманы дцоит.
Алашараҿ зцәаара убо Ница лыҵәаабжь гоит.

Алашара ыцәоит.

А х ԥ а т ә и а с а х ь а

З а ҳ к ә а ж ә аӡатџаќнытәи лаҳҭынра. Аҭӡамцқәа бырлашха, еилаарцыруа, уахьынаԥшлакгьы иуҿаҷҷоит. А ҳ к ә а ж ә лыхцәы бырфын лықәԥсаны, дыблахкыгаха, инаҳаракны лҭыԥ аҿы дтәоуп. Уи лааигәара дтәоуп Х ь ы м к ә а р а с а г ь ы. Деилаҳәоуп ибеианы, лара З а ҳ к ә а ж ә леиԥштџәќьа. Аԥарда анаатуа, цқьа иахьылашам икәашоит аҳҭныҳәсақәа. Урҭ кәашоит ҭынч ихиааланы, амшын цәқәрԥеиԥш еилаҽҽо. Акәашара иаиалга ашьҭахь зегь ықәҵны ицоит. Иаанхоит З а ҳ к ә а ж ә и Х ь ы м к ә а р а с е и рхала.

З а ҳ к ә а ж ә

Нас ишԥоубо саҳҭынра?
Ара џьанаҭуп уара узы.
Угәы рҭынчны унхала,
Ушьҭа-мышьҭа зегь ухаршҭ.

Х ь ы м к ә а р а с а

Исгәалашәом акгьы,
Сҿаҳәаны бышќа саазгаз,
Иарбан мчу нас иахьа
Абри аӡатџаҿ са сзытќәаз?!
Сыдгьыл гәакьахь сгәы мхынҳәуа,
Зегь схаршҭны сызхәаҽуа?
Уажәазыҳәан са скәадоуп,
Аха ибдыруаз, зегь акоуп,
Сзаангылом бара бҿы.
Нхарҭас исзалхуам аӡаҿы. .

З а ҳ к ә а ж ә

Баша уцәажәоит, ихатџа!
Сара сӡатџаҿы уҿаҳәоуп.
Уиатџкьыс еиԤьуп уара итџа
Сара сџаскәа, са сќазшьа,
Сара сдунеи, са сзакәу,
Сара сыԥсҭазара зызку.

Уара уаҟәитҭхоит ухы,
Ара иуоуеит хәцәахьы ахьы.
Ара имацәысуам, идыдуам,
Изхарам сӡаҵаҿ дырхәааҽуам,
Ара амц рҳәаӡом,
Гәаӷрыла уаҩ дыршьӡом.
Ара амра ԥхаӡом,
Аха ахьҭа аӡәгьы дакӡом.
Уашьцыл сыфатә сызлачо.
Иҵа суаажәлар рқьабз,
Ишьҭых сдоуҳа, акыр иӷәӷәоу.
Иухаршҭ удгьыл, уҩнра,
Ара иулҵуеит ауаҩра!
Уахь уабаԥшуеи? Уаасҿаԥшы...
Мапуп убла иаҳәауа!
Унапала абраҟа сшьы,
Сара усытҟәеит, ҵабыргуп,
Аха уаргьы сгәы ҿкаа иукуп.

Хьымкәараса

Изакә мчузеи абра саазгаз,
Схы шьҭыхра хызжәаз,
Абас сзытҟәаз?
Уи ацԥхьқәа исҿаҷҷаз
Сгәы ҿкаа иркит.
Дысхаршҭны сан,
Баҳҭынра сҭалеит,
Сымч каԥсан,
Бшьамхы саҵахеит, аха анцәа иумҳәан!
Исыхьыз сыжәлар идумырҳан!
Аӡәгьы сиҵәуарым схьымӡӷшьаны.
Аӡахәа еиқәаҵәа схаҵаны
Сҭарыжьп атыша, иагьсыхәҭоуп.
Хьымӡӷ дсыргеит ишеибакәу...
Арахь баасзыӡырҩы, бхаҵкы,
Ибасҳәап суаажәлар закәу.
Сара сыԥсадгьыл, сыҩнаҭа,

Жьыхәҭа бзиан иамоуп адунеи.
Цәтәарҭак иҟоу са сцуҭа
Адгьыл ду иахаҿуп.
Уаҟа иқәгылоуп са сқәацә,
Уи макьаназ илаҟәуп.
Аха ибдыруаз, аҭыԥҳа,
Уи иԥноу ажәлар рдоуҳа
Даара акырӡа иҳаракуп.
Ҳара зхы иақәиҭу жәларуп,
Зегь реиԥш ҳақәуп адунеи.
Бара ибымбац, иагьбыздырам,
Ибдырырцгьы быҟам
Изакәу ҳара ҳдунеи!
Ҳара иҳаракны аҳауаҿы ҳанхоит,
Иҟәымшәышәу амра ацыԥхьқәа
Ҳдырԥхоит..
Сара аду азы схы сҭиуам.
Еиҕьу ахьызбазгьы сцауам.

З а ҳ к ә а ж ә

Нас иууам ауп?
Х ь ы м к ә а р а с а

Ааи, изуам!..

З а ҳ к ә а ж ә

Уҭасыжьып џьаҳаным!

Х ь ы м к ә а р а с а

Зегь акоуп, ба бҿы сыԥсрым,
Абри хьӡыла ичаԥоу,
Бымаҭәақәа сырхәаҿуеит,
Ара ҿа фԥык сахҳауеит.
Схәаҿуеит!
Схәаҿуеит!
Схәаҿуеит!..
(Хыхь ишәыз ԥжәаны ишәихуеит.)

Сара исҭахуп са сдунеи,
Сзацәбырӡуазеи, абааҧсы?
Сара исҭахуп сақәиҭзарц,
Сақәиҭзарц сара сдунеи ҧшӡа!

Убри аамҭазы, зҧаҵа зшьамхаҿы илеиуа аҭахмадацәа убо-ит аҧарда ашьҭахь ииасны ишцауа. Хьымкәараса урҭ дырзыҧшуеит изымбатәбараханы.

З а ҳ к ә а ж ә

Изакә мчузеи саҧхьа игылоу?
Изусҭцәаада абри дзыхшаз?
Закә доуҳаузеи абри ауаҩ илоу;
Мчы змаз схаҳә мчыданы иҟазҵаз?!.
Зықьҩыла ахацәа сара истәыстәхьеит.
Урҭ ирхашҭит ара зегьы.
Ара рхатәы ҩнык еиҧш ирбеит,
Иахьиз рыдгьыл ацымхәрас
Сҵасқәа ирышьцылан уаҩҵас,
Ара инхеит, ара иажәит,
Иҧсызгьы сҵасала ара дызжит.
Ари дызусҭа, шәанаҵьалбеит,
Иахамҵгылаз са сдоуҳа?! .
Ҳәаа змамыз схышьҭыхра
Ҧхьаҟа изымҧшуа амҩа зҳа?!

Х ь ы м к ә а р а с а

Иаарты агәашәқәа,
Адунеи ахь соужь!
Анцәа дбыхәап, убас ҟабҵар.
Мап анакәха,
Сытҟәан сыҧсы ҭазар, аҵкьыс,
Еиҕьуп заанаҵ сҭахар!

З а ҳ к ә а ж ә

Иуҳәо ажәақәа сгәаҵа ҿырҵәоит,
Амца салоуп са сбылуа.

Амца сыжәлан ушӄа исыхоит,
Сгәыцьбара наӄ инахан,
Избоит уаҕхьа сымч ду шлеиз,
Нас уи акәхап сызхәаҽуа.
(Днышьамхнышлоит.)
Схы ласырӄәуеит, сынцәа дсыман,
Исымҕыхьашәаз слахьынҵа
Уагәҭамсын.
Са сыҕҳәысуп,
Сшьамхнышгылеит, убри гәаҭа.
Уара сутәуп, ихаҵа!

Х ь ы м к ә а р а с а

Адунеи ду ҵасла иҭәыми,
Досу ирымоуп рхатә ӄазшьа.
Сгәы иахьамҳәо уахь ахьаҳәра –
Уи алаӡам са сшьа.

Ӡ а ҳ к ә а ж ә

Шәиҕхьыӡ аҳәзааит ухышьҭыхра!
Шәиҕхьыӡ аҳәзааит удунеи!
Сара дсымбацызт уара уԥыза,
Сымч аҿаҕхьа зхы шьҭызххьаз,
Аха убригь иахьа дсымбеи!

Х ь ы м к ә а р а с а

(ашьшьыҳәа ҳаҭыр лыҳәаҵан диргылоит)
Сбыҳәоит, Ӡаҳкәажә,
Бхы бнапаҿы иаага, бҽырҕәҕәа!
Бара быссируп, мап аҵәыскуам,
Аха исҳәо агәра га!
Сара исылшом ара саангыларц,
Амԥа сымоуп наӄ хара.
Бара быҕсыӡҟәа ҳа ҳдунеиаҿ
Ирзычҳауа аҳа убра,
Саргьы сахәаҽуеит бахҭынра.

З а ҳ к ә а ж ә

О, сара…
Анцәа иубома, исҭахымызт
Уара ургәаӷны усшьырц.
Иумуит нас, ус анакәха,
Иӷам удгьыл уаҳа иубарц.
Еи, уа иӷада?..
Дыжәга!

Иааиуеит ҩыцьа ацәқәырҧақәа, Хьымкәараса дахьгылоу ҵаӷа дҭаргалоит. Зaҳкәаажә лыҧсы лылышәшәаны дкаҳауеит. Иаацәырҵцыз аҳҭныҳәсақәа Зaҳкәаажә лхы-лгәы лхадырштырц илыкәшан акәашара иалагоит.

А ҳ ҭ н ы ҳ ә с а қ ә а

Бзырҵәуазеи, Зaҳкәаажә,
Иӷалаз бымҳәои?..
З а ҳ к ә а ж ә

Иҧсызгьы сара сами,
Сзеиҧшрахаз шәымбои?
А ҳ ҭ н ы ҳ ә с а қ ә а

Изакә мчузеи ибиааиз,
Абас бара бзыртәааз?

З а ҳ к ә а ж ә

Исшьит сынасыҧ иааиз,
Сахьымӡеит сгәахәтәы.
Саанхеит схала!

А ҳ ҭ н ы ҳ ә с а қ ә а

Аҳкәаажә, аҳкәаажә, аҳкәаажә,
Ибыхьзеи, мшәан ,иахьа?
Балоуп цәгьаӡа ҳгәы.

Ашәа ҳәо ицоит, даанхоит Зaҳкәаажә лхала. Дӡырҩуеит Хьымкәараса дахьҭаркыз ашӷа. Уахьынтәи иҭыҩны игоит «а-а-ҳәа» Хьымкәараса ибжьы.

З а ҳ к ә а ж ә

Иҟасҵазеи, шәиҧхьыӡ иагаша,
Мап, исылшом, доусыжьп,
Иҭазааит иҧсы.
Дцааит иахьиҭаху,
Иҧшааит иразҟы, хара иҵәаху.
Сара уи снапала дсызшьуам.

Зaҳкәажә дцарц даныԥагыло, игоит ацәқәырҧақәа рыбжьы ҕәҕәаны. Лара дахьгылаз уа даанхоит. Иаацәырҵуеит ацәқәырҧақәа.

А ц ә қ ә ы р ҧ а қ ә а р а ҧ х ь а г ы л а

Баангыл, Ӡаҳкәажә бхаҵкы.

З а ҳ к ә а ж ә

Ишәҭахузеи сара сҟны?

А ц ә қ ә ы р ҧ а қ ә а р а ҧ х ь а г ы л а

Бгәы иахәара ҳазбаҳәом, бхаҵкы,
Иҧсыҽхо иалагеит амшын цәқәырҧақәа.
Рыласра шьҭарҵеит иаҕьыз ҳа ҳаӡқәа.
Абахәқәа рҿы ҳарԥашқәа еилашуаз рцынхәрас,
Зыҷҷақәак ыиасуеит, иршазшәа цас.
Бхәыц, беиҭахәыц, аҳкәажә бхаҵкы.
Ибмыхьаaит ԥашьарак амаҷаз быццакны.
Насгьы ибхабмыршҭын,
Аӡқәеи амшынқәеи злаҕәҕәаоу цәқәырҧоуп.
Ус анакәха, кыр зымчу ҳара ҳауп.

З а ҳ к ә а ж ә

Нас ишәҭахузеи сара сҟны?

А ц ә қ ә ы р ҧ а қ ә а р а ҧ х ь а г ы л а

Бабацоз арахь быццакы?

З а ҳ к ә а ж ә

Џьаргьы…

А ц ә қ ә ы р ҧ а қ ә а р а ҧ х ь а г ы л а

Мцуп.
Уи ауаҩ иҿаҧхьа бхы лабырҟәит,
Бзиабарак набыжәлан, ибхаштҭит зегьы.
Бҳәахьа еиҭабкырц бцоит быццакы,
Ибымбози, дышцәажәоз ихы ҳаракны,
Еилабмыжьын аҳҭынра, ҳҵас бмырбган,
Имҩасуа абзиабара агәра бымган.
Алаӡырӡ ацынхәрас илеилааит ақәа.
Ажәа ажәазароуп, бхьамҵын баргьы.
Мап анакәха, ҳарҭ ацәқәырҧақәа
Иҧыххаа иқәаҳҵоит быҭӡамцқәа зегьы.

З а ҳ к ә а ж ә

Мчы змоу ацәқәырҧақәа, ишәҳәо саҳауеит,
Шәара шәиашоуп, схы ласырҟәуеит.
Аха иабаҟоу? Уи ила сбылуеит.
Уи исытҟәаахьоу дреиҧшӡам,
Ихышьҭыхра сланарҟәуеит сара.
Бзиа дыснарбеит, сышәшьы шәҭаххар.
Ҳара ҳаиҧш иаргьы имоуп
Иҧсадгьыл адоуҳа.
Иҧсыҵәҟьагьы ахҭниҵо идгьыл,
Дсымбац уи иҩыза шамаха.
Уи акәхап, ихы шьҭыхны, дызгылоу ддоуха.
О, сыӡбаҩцәа, сшәыҳәоит схы ларҟәӡаны,
Знызаҵәык сеилышәкаа, ианысҳәа игәаӡьны.
Шәара дышәҧырхагам, иҟалозар, дсышьҭуеит!

А ц ә қ ә ы р ҧ а қ ә а р а ҧ х ь а г ы л а

Зегь акоуп, дахьцалак дхәаҽны даҳшьуеит,
Акы: ҳзакәан дахамыҵгылт иара,

Иқьышә иқәҵан дцәажәеит ҳаҭтынра.
Ҩба: бызбиабара даҕрагылан илаиркәит,
Уи иҿаӷхьа бхышьҭыхра ахәда хеит.
Хӷа: ауаа ҳцәымҕуп,
Ишакәым иҳазныҟәеит ҳара!
Ҳхы ҳақәиҭым, ҳҿархәоит дара рҟны.
Ахаҳә ҭшәақәа ҳҭарцалоит ҳакны.
Џьара ҳдыркшоит, џьара ҳдырӷәоит,
Иаҳхыччоит, хаигәыдҵо ҳрымоуп.

З а ҳ к ә а ж ә

(ацәқәырӷақәа рҿаӷхьа днышьамхнышланы)
Ишӷеиҭаӷеи сгәы, хьаҵра зқәымыз,
Сышӷеигеи уи арӷыс сыҭҟәаны.
Иахьарнахыс абарҭ зегь са сзы иҭәымыз.
Иахьарнахыс сныҟәалап сшәины.
Аӡбаҩцәа кыр зымчу, исанашәыжь,
Сҩашьеит, ишәҳәаз насыгӡоит.

А ц ә қ ә ы р ӷ а қ ә а р а ӷ х ь а г ы л а

Ҳаҭабымҵан, бхаҵкы Зaҳкәажә,
Ҳара иаҳуалыз наҳагӡеит.

Ацәқәырӷақәа цоит. Игоит еиҭа урҭ рыбжьы ҕәҕәаны.
Зaҳкәажә лыхцәы ӷыртланы илықәыӷсаны днатәоит.
Иаацәырҵуеит аҳҭныҳәсақәа.

А ҳ ҭ н ы ҳ ә с а қ ә а

Иара днаган дкыдҿархәалеит
Наҟ-ааҟ ирхханы инапқәа.
Уи азыҳәан игәгьы еиҭамӷеит,
Аӡәгьы диеиӷшым ҳа ҳатәқәа.

З а ҳ к ә а жә

Зи мшыни са сраҳкәажәуп,
Мцак сыцралан ус сбылуам.
Аха ицәом, ицәом, ицәом,

Сгәы ҿикаауеит уи, сишьҭуам.

А ҳ ҭ н ы ҳ ә с а қ ә а

Дазнымкылеит аҕба шаха,
Иҧиҵәеит дахан дызлаҿаҳәаз.
Дзакә ҕламузеи иаҳзаабгаз?!
Ӡ а ҳ к ә а ж ә

Иҕәҕәахааит иҵегь уи ашаха,
Са сҳәынҭқарра сзырбгауам.
Аха, ицәом, ицәом, ицәом,
Сгәы ҿикаауеит уи, сишьҭуам.

А к т ә и а ҳ ҭ н ы ҧ ҳ ә ы с

Аҳкәажә-Ӡаҳкәажә,
Аҳкәажә хазына,
Беилагама, ибҳәо закәызеи?

А ҩ б а т ә и а ҳ ҭ н ы ҧ ҳ ә ы с

Аҳкәажә-Ӡаҳкәажә,
Аҳкәажә хазына,
Дзыбшьуазеи ассир,
Бгәы амца ацразҵаз?

А ҳ ҭ н ы ҳ ә с а қ ә а

Аҳкәажә-Ӡаҳкәажә,
Аҳкәажә хазына,
Беиламган, ибыхьзеи?
Иарбан изқәыбкыз?

Ӡ а ҳ к ә а ж ә

Шәаҳкәажә, шә-Ӡаҳкәажә
Баша дышәмыргәаӄын!
Мыч лымам.
Сыҧсыр еиҕьуп,
Абас сыӄазар аҵкыс.

А к т ә и а ҳ ҭ н ы ҧ ҳ ә ы с

Аҳкәажә-Ӡаҳкәажә,
Аҳкәажә еинаала,
Уи иҧсеиқәырхаҩыс
Иҟоугьы ба бакәыз!

Ӡ а ҳ к ә а ж ә

Шәаҳкәажә, шә-Ӡаҳкәажә,
Мчыҳәа акгьы лымам.
Ларгьы дтәуп,
Дҿаҳәам шәымҳәозар.

Аҳҭныҳәсақәа рҿеибаркны уиаҟара илахҿыхым акәашарахь ииасуеит. Убри аамҭаз аҳҭныҧҳәыс даалгоит Ница. Уи иаҳа лҽыҧсахны дыҟоуп. Дара реиҧш лыхцәы лықәыҧсаны. Ница Ӡаҳкәажә лаҧхьа днышьамхнышлоит.

А х ҧ а т ә и а ҳ ҭ н ы ҧ ҳ ә ы с

Абар Ӡаҳкәажә, харантә ӡҕабк
Бышҟа дааит, бымаҵ лурц.
Абра дыҟазарц ҳҵас данаалан,
Абра дажәырц, абра дыҧсырц.
Ӡ а ҳ к ә а ж ә

Иҳәа, бызусҭада, бабатәиу?
Баазгазеи ара сара сҿы?
Бзиароума, цәгьароума?
Нас иҭоузеи уа бгәаҿы?

Н и ц а

Бзиароуп, саҳкәажә кыр зымч дуу,
Аӡқәа раҳкәажә, аӡқәа рынцәа!
Бжьы-мшынк рнаҩс амҩа сықәлеит
Са сзыхшаз зегь анынҵәа.
Бара сбыдкыл, гәы ҳалал ду,
Бымаҵ зурцаз са сыхиоуп.
Мап анакәха, цәгьала сықәхоит,

Иахьа сымшқәа ирҵыхәтәоуп.

З а ҳ к ә а ж ә

Бсахьа бзиоуп, багьеинаалоуп,
Бгәы ацәгьа ҭамзар нас бара,
Азин бысҭоит сымаҵ бурцаз,
Абарҭ реиҧш ибырҧшӡарц саҳҭынра.
Сааигәа быҟаз, са сҿы бышьҭал,
Исфо сыцфа, бынха абра.

Н и ц а

О, иҭабуп, бара иблахкыгоу,
Сеиҭымны снымбмыжьит адәаҿы.
Бҵас шьҭысхып, бҟазшьа санаалап,
Сыҧсааит абра ба бҿы.

З а ҳ к ә а ж ә

Деилашәҳәа аӡҕаб дыблахкыган,
Аҳҭынра зегь дыргәаҧхартә.
Шәнапы нарҿышәшь аӡы рахәыцқәа,
Схьаа хьанҭа насыхгартә!..

Аҳҭныҳәсақәа ашәаҳәара иалагоит.

Алашара ыцәоит.

А ҩ б а т ә и а ҟ ә ш а

А ҧ ш ь б а т ә и а с а х ь а

З а х к ә а ж ә лаҳҭынраҿы аҭыҧ ҧшӡақәа иреиҕьу руакы. Ҭынчроуп. Игоит мелодиак ихааӡа, иҧсыршьаганы. Уаҟа иҟоуп аҿар, нас зықәрахь инеихьоугьы, аҧсҭазараҿы зегь зцәызхьоу, ҩаҧхьаҟа гәыҕрак змам, зхы-зҿқәа цәышхахьоу, ччаҧшьк рыбла иааҵамшәо. Х ь ы м к ә а р а с а инапқәа игәыҵаҧсаны, ахаҳә ду ишьҭоу дадгыланы урҭ дрыхәаҧшуеит.

Х ь ы м к ә а р а с а

Шаҟа ргәы ҭынчузеи,

Хьаак ҳәа рымаӡамкәан,
Аӡәы иахьааиҳәо зегь шԥагьежьуеи?
Рызынтәык шԥанеибеиԥшу.
Хшыҩлеи хәыцралеи!

Ишьҭахьала иара дгәеимҭо даацәырҭуеит
З а ҳ к ә а ж ә.

О, избо закәызеи,
Анцәа уара, срыцҳашьа!
Арахь ҭынчрашәа иубоит аха
Ара џьаҳанымуп.
З а ҳ к ә а ж ә

Уҩашьеит, арԥыс, ара џьанаҭуп,
Ҭыԥс ирымоуп суаа қьиақәа.
Цқьа унаԥшы-ааԥшы,
Иба изакәу!
Абзиа гәаҭа, ихты ублақәа!

Х ь ы м к ә а р а с а

Избоит зеиԥш џьанаҭу,
Закә ҭыԥ хазыноу!
Урҭ рхатә гәы акәӡамкәан,
Ҽа гәык шрызҭоу!
З а ҳ к ә а ж ә

Уи иашан иудырит,
Урҭ рхатәы гәықәа ҭыхны,
Зегь гәык рызҭасҵеит.
Рҳәатәы еиқәшәааларцаз,
Схәатәы ҟарҵаларцаз.

Х ь ы м к ә а р а с а

Бгәы ишԥаанаго нас
Абри аамышьҭахь
Ҳҳәатәы еиқәшәарцу,
Ҳаицынхарцу?

О, Ӡаҳкәажә, сбыҳәоит,
Сбыҳәоит сеилыбкаарц,
Дыҧшаа аҽа рҧыск,
Дыҧшаа ба ибеиҧшу…

З а ҳ к ә а ж ә

Раҧхьа уанызба,
Усгәаҧхеит, уагьрыцҳасшьеит.
Ушӷарыз здырит, сагьуцхраар,
Сахҭынра ухазгалеит,
Аха иуаҭәоумшьеит.
Саргьы уажәшьҭа аламала
Сыҟам схьаҵран.

Х ь ы м к ә а р а с а

Ишсабхҳәара, ани, зҧаҵа
Зшьамхаҟынӡа илеиуа,
Ирыцҳашьаноума,
Абраҟа ишыбражәыз инеибеиҧшны,
Зхы зхабырштҭыз,
Бӡаҵаҿ иҿажәкыз?
(Иҽааҧсахны.)
Срыцҳалшьеит лара!
Аҳ, сышҧарыцҳалшьеи!
Сқәацә хәыҷ ашә ҟьаҟьаӡа,
Иаалыртит лаҳҭынраҿы!
Лгәы иаанагеит, нас лара лҿы
Сара сышәҭрызшәа,
Сара сыҿиарызшәа,
Араҟа иаҳа ахшыҩ соурызшәа –
Насгьы дынҭалан,
Иааҭыхны са сгәы
Ҽакы нҭаргылан
Сыҧсҭазара еиӷьылтәрызшәа.
Исҭахым, Исҭахым, ибырҳа!
Бӡаҵа ҳәынҭқарраӷь, бмалгьы,

Бхаҭагьы, ибдыруаз, аҭыԥҳа!
Сԥарзааит аҭахызаргь,
Аха сдунеиаҿ
Сыҟазааит сара!

З а ҳ к ә а ж ә

Исаҳауа закәызеи?!
Иахьарнахыс, Хьымкәараса,
Убзиабара ацымхәрас
Утәыстәуеит,
Ухы угәы ахсыршәап.
Џьаҳаным уҭасыжьып,
Аман усырҳәап!

Х ь ы м к ә а р а с а

Еиԥьуп акырӡа сҟабџар тәыс,
Атәы еснагь ахақәиҭрахь дыԥшуеит.
Уи ихы шышьҭихшоуп имоу ӡбатәыс.
Бҿаԥхьа хара сыдым, бхаҵкы,
Нас абраҟа сызбымоузеи сыкны?

З а ҳ к ә а ж ә

Раԥхьаӡа харас иуду убриоуп,
Уаҵкьыс мчыла акыр сеиҳауп!
Уахьақәшаҳаҭымхаз аанҿасра абра,
Насгьы уахьалагаз сыларҟәра.
Сыбзиабара уахьагәҭасыз,
Уахьақәыжьцәаз саҳҭынра.

Х ь ы м к ә а р а с а

Иҳәала, иҳәала иҵегь ҳәала,
Аха!
(Игәышԥы ааиртуеит.)
Ирҟьа сгәышԥы!
Иҭга сгәы, бамбылуазар!
Исылаҵа быԥсыӡҟәа

Ирылоу ашьа хьшәашәа.
Зегь акоуп, бзаиааиуам
Сара сыҧсы зку,
Бхы шьҭыхны бызҵаҧшыша
Сдоуҳа иҳараку!

З а ҳ к ә а ж ә

Агәра умгозар, абар уҧшла,
Еи, ашлақәа, ашлақәа, шәааи са сахь!

Еибарҩны иааиуеит зықәрахь инеихьоу аҭаҳмадацәа.

Ишәҳәа, шәызтәыда шәара?

А ҭ а ҳ м а д а ц ә а

Бара ҳабтәуп! Бара ҳабтәуп!

З а ҳ к ә а ж ә

Ишәҳәа шәабатәиқәоу шәара?

А ҭ а ҳ м а д а ц ә а

Иаҳгәалашәом ҳахьатәиқәоу,
Иаҳдырырцгьы ҳҭахӡам.

З а ҳ к ә а ж ә

Шәылахь еиқәушәа збоит,
Изызхәозеи, шәымҳәои?

А ҭ а ҳ м а д а ц ә а

Мап, мап, мап,
Ҳара ҳалахь еиқәаҳҵом бзанҵгьы!

З а ҳ к ә а ж ә

Ишәырҿыха сара сгәы!

Саҕхьа шәықәгьежь, шәкәаша!

Аҭаҳмадацәа акәашара иалагоит.

Аҳа-а,
Ицегь ирццак шәкәашала!

Акәашара дырццакуеит.

Аҳа-а, иҵегь, иҵегь шәыццакла!

Акәашара иацырҵоит.

Аҳа-а,
Иҵегь, иҵегь, иҵегь!

Акәашара еиҭа иацырҵоит.

Аҳа-а! Аҳа-а!

Акәашара иагдырхоит, акаҳарахь рхы дырхоит.
Аҳа-а! Аҳа-а!

Аҭаҳмадацәа ирылымшакәа зегь ҵаҟа икаҳауеит.

Иубома, Хьымкәараса?
Сара исхамыҵгыло, мышкызны
Абас дҕаҟь-ҕаҟьуа
Дышьҭасҵоит сшьапаҿы!

Ӡаҳкәажә лаҕхьа икажьыз днархысны дцоит. Хьымкәараса ихы икәаҿ ҵаҟа икажьу аҭаҳмадацәа дырхагылоуп. Иаалырҟьаны аҭаҳмадацәа аччара иалагоит, ахагара рзаазшәа.

Х ь ы м к ә а р а с а

(дыҳәҳәоит)
Шәҿаанышәкыл!
Ишәыхьзеи, ауаатәыҩса?
(Руаӡәк дҩеихан дҩықәиртәоит.)
Избан абас изухаштыз ухы?

(Аҭаҳмада аҭак ҟаиҵом. Хьымкәараса Заҳкәажә дызлацаз шыҟоу ибжьы
неиҵыхны иналышьҭеиҳәоит.)
Шәара аҵьнышқәа, нцәа дызмам,
Ауаҩытәыҩса иҧсҭазара иалахәмаруа!
Арахәқәа раҭкыс зхәыцра лаҟәу,
Иабанӡанажәгеи ауаа!
Иҳәа уара, иузырузеи абас,
Иухашҭыртә ухы?

А ҭ а ҳ м а д а х а г а

(даалҵны, ихы инапаҿы иаагашәа)
Цәгьаӡа сааҧсоуп, ацәажәара сылшом.
Аха сгәы ҷкәыноуп.
Сажәырцгьы сҭахӡам.
Скәашап бҭахызар?
Сшәаҳәап бҭахызар?
Бысмеигӡан акы,
Абар сшыкәашо, быҧшы!
(Акәашара далагоит, даагарыгаҽеоит,
Хьымкәараса дааимҵасуеит.)
Уара узусҭада, уабаанагеи?
Ари ҳара дҳаиҧшӡам,
Инапқәа ҧхоуп,
Иблақәа цкьоуп…
Аа, усгәалашәоит, усгәалашәоит,
Анкьаӡа зны ҵьара узбахьан.
(Дивагьежьны дихәаҧшуа ашәа иҳәоит.)
Изумамзеи аҧаҵа?
Изумамзеи аҧаҵа?
(Иҽырҟәышшәа иҽааҟаҵаны.)
Уца, уца, уца,
Абрахьынтә уца,
Заанаҵ уахәа ухы…
Исҭахым, исҭахым
Акыдҿаҳәалара ҵьаҳаным!
Уца, уззыҧшузеи?
Уца…

Х ь ы м к ә а р а с а

Уҽаанкыл!
Уҽаанкыл, сымҳәеи!

А ҭ а ҳ м а д а х а г а

Сыҽныскылаӡом.
Баша ирҳәоит схагоушәа.
Уара узусҭада?
Аа, усгәалашәеит, усгәалашәа,
Сгәы зыхшәахьақәоу
Уреиуоуп уаргьы…
Зҩыза гәакьа изыҟазҵалоз шьапҿаршә,
Ҧьу,
Алеи аҳәеи шәырфааит шәшеибакәу!
Аҵыхәтәаноуп
Ҳхы анаҳкуа зегьы.
Уара умгылан, уца,
Ашьа хьшәашәа удақәа ирҭалаанӡа.
Уца, сҳәеит, уца!..

Х ь ы м к ә а р а с а

Уаасзыӡырҩы,
Аказы суазҵаар сҭахуп.

А ҭ а ҳ м а д а х а г а

Ҧшьшьала.
Умцәажәалан имыцхәны…
Ҳа, ҳа, ҳа!
Уи сара скьатеиах ҧнаҵәахьеит
Иалазгьы бзиан избахьеит…
Аах, ишҧасыхьуеи схы!..

Х ь ы м к ә а р а с а

Исаҳәа иугәаларшәаны,
Акырҵуама уаанагеижьҭеи
Абри аҳҭынраҿы?

А ҭ а ҳ м а д а х а г а

Ара сиит сара.
Ус ами, бхаҵкы?
(Акы дацәшәаны.)
Алаба, алаба, алаба!
А-а-а!..
Шәысмысын, шәысмысын!
Ара сиит, сҳәеит.

Х ь ы м к ә а р а с а

Уаасзыӡырҩы, усцәымшәан,
Суаҩуп саргьы.
Суцхраауеит иҭасҵарц уҧсы.

А ҭ а ҳ м а д а х а г а

Уара уҧсы ҭоума,
Исхоуҵартә еиҧш сыҧсы?
Уи мцуп, уагьаламган,
Исҭахӡам сара аҧсы...
Анкьатәи сыҧсы цқьа схырххьеит.
Уи рхынҳәышьа амамкәа исцәызхьеит...
Ари аҳҭынраҿы,
Ахага сыхьызҵан,
Срымоуп сытҟәаны.
Сагьхагахоит нас ишҧа!
Ухы ухадырштырц,
Шәынтә иуқәшәозар Ӡаҳкәажә ллаба.
Усгәалашәоит, ауаҩытәыҩса,
Ари Ӡаҳкәажә лҿы хәызмам...
Макьана унапқәа ҧхазаап,
Аус ауазаап угәгьы!
Сишь, тыгә, тыгә, тыгә,
Ҳа, ҳа, ҳа, ҳа-а!..
Уи пату ақәҵатәуп,
Уи хьчатәуп...
Уца, уца, уца!...

(Ҵаҟа иҽынкажьны аҵәуара далагоит.)
Х ь ы м к ә а р а с а

Разҟы имоуп ауаҩы,
Ианаамҭоу иҧсыз,
Зыдгьылаҿ ҭынч анышә иарҭо.
(Анаҩстәи аҭаҳмада дҩықәиртәоит.)
Даба, иҳәеишь, уаргьы
Ухагоума?
Уҿаҳаума?
Удагәоума?

З х ы з т ә у а ҭ а ҳ м а д а

Сагьхагам,
Сагьдагәам,
Сагьҿаҳам,
Аха иаҭахым, уаҟәыҵ, дад,
Изуасҳәазаалакгьы, уаҟәыҵ

Х ь ы м к у а р а с а.

Ара уаанагеижьҭеи
Акырҵуама уаргьы?
Насгьы ушҧаҭанагалеи
Абри аҳҭынра?

З х ы з т ә у а ҭ а ҳ м а д а

Акрааҵуеит, даараӡа акрааҵуеит,
Даараӡагьы акыр схыҵуеит.
Аҧсра сыхәҭоуп, аха сымҧсит.
Сыҧсыҽра сҭанагалеит сара абра.
Зны стәыла иақәлан аҕацәа,
Са сыҧсы рцәызгарц сыҩит хара…
Цҳа ҵәрык сшықәсуаз,
Салаҳаит аӡмыжь.
Сҵаакәкәалеит аҵахь.
Ӡаҳкәажә сылбеит.

Уинахыс стәыла уаҳа исымбеит.
Еиҕьымзи хаҵала, усҟан сҭахар,
Абраҟа иҭазар аҵкьыс сыҧсы!
Шаҟа уҭаху
Аҟәра ду улҭоит лара.
Аха аҧсҭазара
Улҭом бара...
Ииашоуп, сгәы лызҭымхит,
Аха ашьа исылалҵаз
Ҧсыӡ шьоуп, ихьшәашәоуп,
Убри иарҧсыҽуеит сгәы.
Цқьа иҕәҕәамызт,
Алашара ду змамыз,
Ахыхьчараз изымқәҧоз сгәы...
Уаҳа усазымҵаан, суҳәоит, ухаҵкы,
Уаҳа усазымҵаан, иаҭахым, иаҭахы
(Ихы кны, длеизҟәыҿны длатәоит.)

Х ь ы м к ә а р а с а

(егьи аҭаҳмада иахь)
Нас уара узусҭада?
Узусҭада уара?

А ҭ а ҳ м а д а д а г ә а

А-а-а...
Дад, иуҳәо саҳаӡом сара.

Х ь ы м к ә а р а с а

Узусҭада, сҳәеит?
Уабатәиу, сҳәеит?
А ҭ а ҳ м а д а д а г ә а

Ассир!
Бжьы ухаӡами, мшәан, уара?
Исаҳаӡом, сҳәеит, исаҳаӡом?
Слымҳақәа бжьыцәгьак иагахьеит.

Зны рытцаӄа сышгылаз,
Абахәқәа бган,
Абжьыцәгьа ирхылтцыз
Слымҳақәа агеит.
Угәы ишҧаанаго, еиӡьӡами акгьы ахьсмаҳауа,
Слымҳақәа ахьыжәагәоу?
Сымкьаҭози абри аҳтынраҿы
Сыӄазар сыблақәагь ирымбауа!
Абжьыцәгьақәа гозар ӄалап еиҭа,
Аха акгьы саҳаӡом,
Сҭынчуп уажәшьҭа.
Иуҭахузеи, дад, узышьҭоузеи?
Умгәаӄын, уҽыртынч, унеиқәтәа!

Игоит асаркьалбжьы.
Итәаз зегьы ашьшьыҳәа иҩагыланы уахь рҿынархоит.)

Х ь ы м к ә а р а с а

Шәмыццакын уахь,
Шәаангыл, ауаатәыҩса!
Шәааӡырҩы,
Ак шәасҳәар сҭахуп!

З х ы з т ә у   а ҭ а ҳ м а д а

Иумаҳаи, дад, асаркьал иахьасыз?
Шьыбжьхьафара ааит, убрахь ицатәуп.

Х ь ы м к ә а р а с а

Ишәыхьзеи, абааҧсы, ауаатәыҩса,
Мариала изашәырсзеи шәшьамхы?
Шәзыӄоузеи шәыҧсымкәа-шәыбзамкәа?
Изылашәыжьзеи аҳәынтцәа шәхы?

Асаркьалбжьы еихәа-еиҳа иацлоит.
Иаацәыртцуеит ацәқәырҧақәа.
Урҭ Хьымкәараса игәеиҭаӡом.

А ҭ а ҳ м а д а х а г а

Ушӡагаӡоушь!..
Асаркьал иасит.
Уабазбахьоу?..
Уагьзысҭахузеи?!

А ҭ а ҳ м а д а д а г ә а

Даара иҟаиматҭуп иуҳәо ахьысмаҳауа.
Иаӡсам, иаӡсам, сҳәеит, иурҳа!

З х ы з т ә у а ҭ а ҳ м а д а

Уҽырҭынч, уара арӡыс,
Уаҳа убжьы сумырҳан!
Ҳара иҳахьша ҳахьт аха,
Уара ухы ҭоумырхан!

Х ь ы м к ә а р а с а

Шәысзызырҩы иҟалозар,
Шәҭыҵырц шәҭахызар џьаҳаным,
Шәымцан уахь, шәысзызырҩы!

Хьымкәараса ршьапқәа дахьынҳалан ишикызгьы изхьамӡшкәа ашьшьыҳәа еишьҭагылан, рыбжьы ныҵакны ихьанҭоу ашәак ҳәо ицоит. Игоит ашьамҭлаҳә акаҩбжьы. Иааины иааихагылоит ацәқәырӡақәа.

Нас уаҳа акыр шәҭахума
Сара сҟынтә?

А ц ә қ ә ы р ӡ а қ ә а р а ӡ х ь а г ы л а

Џьаҳанымҟа,
Заҳқәажә лџьаҳанымҟа уахгоуп!
(Ашырҳәа дҩагылоит.)
Сара сыхиоуп.
Амала, шә-Заҳқәажә илашәҳәа,
Сахьыжәгалакгьы,
Схы шәысҭом зегь акоуп!
(Дрыман рҿынархоит.)

Даацәырҵуеит З а ҳ к ә а ж ә. «О срыцҳашьа, акгьы схарам, мыч сымам!» – дааҕьаҵәы-ҕьаҵәуеит. Ашьамҭлаҳәшьҭыбжь злоу агәаӄашәа шгац игоит.

Ашьшьыҳәа ицәоит алашара.

А х ә б а т ә и а с а х ь а

Илашьцоу, ицәааку аҳаӷы. Алашара назқәыӷхо рыла иубоит, иршәымкәа-ирхамкәа, еилаҳанто ауаа шеилоу. Урҭ рызынтәыкгьы рцәеи-рыбаҩи еикәыршаны, рӷаҵақәа ршьамхаҿы илеиуа, рхахәда рыкәаҽы, зны иаацәырҵуа, зны иаҳа иахьылашьцоу иныҵало, изҿу узеилмыргартә, рыгагақәа унарыхәаӷшуеит. Дубоит алашара зҿы иаангылаз арӷыс ҕәҕәак дахькыдҿаҳәалоу. Уи дызлаҿаҳәаз дахәырны, имахәаркәа, игәышӷы ашьа рыхьшуп. Ацәқәырӷақәа уи иааигәа Х ь ы м к ә а р а с а дынкыдҿаҳәаланы ицоит.

И к ы д ҿ а ҳ ә а л о у а р ӷ ы с

Уахала, арӷыс, уахала,
Умч ақәымхаргьы, уахала,
Шәышықәсала саргьы сахоит
Аҳәагәыжь исыкәдыршаз...
Ишӷасызӷымҵәари мышкызны,
Ахақәиҭра сгәаҳәозар...
Исцәымӡыц уи макьана –
Сабацәа ршьа исыларҵаз.
Уахала, арӷыс, уахала.
Сымч ақәхом ҳәа унымгылан.

Х ь ы м к ә а р а с а

Иҳәа, узыхӄьазеи, цәгьарас иӄоуҵазеи,
Уеиқәӷахуҿарҳәартә еиӷш абас?

И к ы д ҿ а ҳ ә а л о у а р ӷ ы с

Азаҵәра, арӷыс, азаҵәра,
Иудыруоу азаҵәра закәу?

Хара удмыз аҭахызар,
Иааигәаҧхар укыдҿеиҳәалоит
Акыр зымчу.
Уара уқәыҧшӡоуп макьана,
Насгьы ицқьоуп улакҭа.
Иуасҳәарц сҭахым изеиҧшроу
Ари џьаҳаным.
Насгьы исхызгахьоу схаҭа.

Х ь ы м к ә а р а с а

Иҳәа, сузыӡырҩуеит, иҳәа,
Сара издыруеит исҧеиҧшу закәу.

И к ы д ҿ а ҳ ә а л о у а р ҧ ы с

Адунеи аҵыхәааҿ иҟоу,
Тәылан са сызқәыз.
Уаҟа сақәиҭын схы.
Аҧсаатә лас саҩызан,
Исыхьӡомызт акы.
Бзиа избон аҧсҭазара,
Сырзааигәан ауаа.
Сара сзы уи амш гәырҕьаран,
Ауаҩы даниуаз…
Ҳәаа ыҟоуп ҳәа сыҟамызт
Сагьыҧшломызт хара.
Амал азы аӡәгьы сиҳәомызт,
Исыман сызхара.
Ус, хәылбыҽхак, схамыждахә,
Сшаваз уаҟа амшын,
Сылаҧш надхалеит
Мшыни жәҩани ахьеивҵарсу.
Мцак сыцралеит, исыхьыз ҳәа
Сзымдырт, иаразнак сдыст.
Сгәы амшын инхыӡҭылеит,
Ацәқәырҧа нархьыст.
Ус, ҭаҳмадак сышьҭахьҟа

Ҭынч ибжьы аагеит: –
Избоит, арҧыс, ушымгәыӡҙоз,
Мшын нырцәаа угәы рытӷәеит!
Сара сиазҵааит сгәырӡьаҵәа,
Убра инхома ҳәа ауаа,
Ицәажәома, иныҟәома,
Ирыҟәаҧхома амра уа?
Уи исеиҳәеит схы иҭагалан,
Мшыни жәҩани шеивҵарсым.
Убра унеиргьы, убриаҟара
Еиҳа анаҩс ишубауа.
Амшынқәа рыбжьара адгьылқәа рҿы
Ауаатәыҩса шынхауа.
Уаҟа ишыссиру аҧсҭазара,
Ауаа ишрымоу амҵәыжәҩақәа.
Аҭыҧҳацәа еинаалақәа
Уаҧхьа иблахкыган ишуҧылауа.
Уаҳа исзымчҳаит иажәақәа,
Исырҭеит урҭ агәаҳәара.
Сцаны избарц атәыла ссир,
Сыҩт ишсылшоз, ацәқәырҧа
Сымҵадырсит, срылҵәраа
Сцон, нҿасрак сықәхызма!
Аха аӡагәҭаҿ снеиуан еиҧш,
Ӡаҳкәажә лыцәқәырҧа сыжәылҵеит.
Убра исыхьӡеит сызаҵәра,
Издырт сыгха, аха иабаҟоу,
Сдәықәымлар акәын уи атәылахь,
Суаажәлар рылымкаа.

Х ь ы м к ә а р а с а

Нас уажәшьҭа угәы иҭоузеи,
Ӡаҳкәажә лытәра ухы ауҭома?..
Ма иҵыру умахәҿа ӡәӡәақәа
Аҳәагәыжь иаурфома?..

И к ы д ҿ а ҳ ә а л о у а р ҧ ы с

Сыҧсаанӡа уи сыҽлысҭом,

Лара илылшеит скыдҿаҳәалара,
Аха илылымшеит сгәы атӷәара.
Уара суқәлан сара усӷан,
Абарҭ аҭӡамцқәа санрыдҿарҳәалоз.
Уи азыҳәа сыгәгьы еиҭамҽеит,
Аха иӷоуп сгәы иалоу,
Схы сақәиҭны аҩны саныӷаз,
Пату ахьсзақәымҵоз ахақәиҭра.

Х ь ы м к ә а р а с а

Сымч иацлеит, сгәы шҽаурҕәҕәеи!
Ари аҩыза ажәа са исмаҳацызт.
Уара суҩызоуп, анцәа дҳацхраап,
Иҳақәымзааит шьҭахь ахьаҵра.

И к ы д ҿ а ҳ ә а л о у а р ҽ ы с

Убас арҽыс, убас, арҽыс!
Убҕа надҵа аҭӡамц хьшәашәа.
Хашҭра узақәмыз уара утәыла,
Ужәлар рсахьа ҭаз угәаҭаҿ.

А б

(дцәыҧагылаиы дшырзызырҩуаз даацәырҧуеит)
Ирҳәо хоумҵан, сыцкәын,
Уеиламган, сыцкәын!
Х ь ы м к ә а р а с а

Узусҭада уара,
Сыцкәын ҳәа сазҳәаз?

А б

Уаб соуп, уаб ахлаҳәацәгьа,
Аамҭа иафаз, икаҳаз згәы.

Х ь ы м к ә а р а с а

Уи мцуп.
Уара Заҳкәажә лытәқәа уреиуоуп.
Уашьҭоуп уи лыдҵа наугӡаларц.

А б

Сыҷкәын Хьымкәараса,
Уан аҭакәажә дышԥаҟоу?
Уараӡәзаҵәык исымаз
Сахьымӡеит ишысҭаху усааӡарц,
Ахәача ахыҵәаахьоума ҳашҭа?
Игылоума ҳқәаҵә хәыҷы?
Иԥхома анкьатәи ҳхәышҭаара шыԥхац?

Х ь ы м к ә а р а с а

Саб уакәыҵәҟьазар
Уаазгазеи абраҟа?
Иушәымкәа-иухамкәа,
Уԥаҵа уҿачы?
Узҭашәазеи гәаҟрас?
Сара сандуха, сан исалҳәалон,
«Уаб уиеиԥшха, уи дуаҩқьиан,
Аԥсҭазара бзиа ибон» – ҳәа есқьынгьы.
Ус акәызҭгьы, узҭашәазеи џьаҳаным?

А б

О, сыҷкәын, сыҷкәын, угәы аартцәахан,
Уқьиара ԥышәала, иумган зегь рыгәра.
Џьанаҭ сызҭамлеит, избанзар уа
Изҭыԥмыз аӡәы дсыгәҭасит иҕәҕааны.
Уахь анеира зыхәҭазгьы, изыхәҭамзгьы,
Мчыла ижәылан ицон, агәашәқәа цҟьаны.
Џьанаҭ ахәымгақәа аныраҵәаха нахысгьы,
Уахь анеира сымшьеит иаԥсаны.
Адунеи саԥырҵхьан уаҳа сабацоз!
Сҭашәеит, ишубо, Ӡаҳкәажә лџьаҳаным.
Иҟоузеи сыҷкәын, уан лыԥсы ҭоума?
Ҳауаажәлар еибгазааит,
Сара акгьы сурым.

Х ь ы м к ә а р а с а

Ҳауаажәлар аҕьараҳәа иҟоуп,

Ҳаштақәа цқьоуп, иахыҵәам ахәача,
Жәҩан агәаҿгьы ҳаеҵәахә кыдуп,
Ишҳамац иҳамоуп ҳџьыка, ҳча,
Амала, ахәшә ҳамам умҳәозар,
Ахьаа хызҿуа, аӡә дычмазаҩхар.
Сан лакәзар, дықәуп аҧсхыхраз,
Дпатоит, хәшәык аӡбахә лҳәоит.
Амҩа сықәуп, иҟалом исымҧшаар,
Бжь-шьхак рынхыҵ адау иахь сцоит.

А б

Нас, уара ухала узнеигәышьома,
Уи ахәшә ахьыҟоу харазар?

Х ь ы м к ә а р а с а

Снеиуеит уа, исыҧшааусит уи ахәшә,
Саб, ҳаиқәзырхап зугәахәуазеи,
Ҳшьапы еиқәыршәны ҳтәаӡазар?

И к ы д ҿ а ҳ ә а л о у а р ҧ ы с

Афырхаҵа, арҧыс, сгәы ушҧахәоишь,
Уара уаҧсоуп акыдҿаҳәалара.
Уи дшәарыцаҩым – ашәақь изкылымҧшуа,
Насгьы иацәшәо ахра ахалара.
А б

Уизымӡырҩын, сыцкәын, ухы еиламган,
Ара гәашәқәас ахаҳә дуқәа еиҿажьуп.
Урҭ рынҭыҵҟа умҟаҟаӡакәа улбааздо
Аҧсыӡ ҕламқәа ҭажьуп.
Иаҧсам, дад, ара ақәҧара.

Х ь ы м к ә а р а с а

Уеиламган, иуҳәо закәызеи,
Иухьзеи, абааҧсы, зыла сгәы ҕәҕәаз?

А б

Ех̧, сыц̧кәын, саргьы баша стәамызт,
Сық̧әаҧон, аха исиааит ашьҭахь
Исеиҵақ̧әаз.

Х ь ы м к ә а р а с а

Саб, иухьзеи, абааҧсы?
Ак сах̧әа, сгәы рыҕәҕәа...
Уара уакәымзи ирымаз
Ҧхьагылас зегьы?
Сара уи амч снаҭон,
Нас иухьзеи иахьа? –
Мыцхама иух̧әон х̧әа ирх̧әоз зегьы

А б

Ииашоуп, сыц̧кәын, ииашоуп,
Исх̧әон сара убас,
Аҵеира ҧхьа ицарц, ирызх̧арц,
Сраҧхьагылан сыҧсы анҭаз.
Башоуп, сахьымӡеит сгәы иҭаз
Сара сыҧсуп...
Ианаамҭамыз исхараӡамкәа сшьуп..
Х ь ы м к ә а р а с а

Ишҧа, уара ушьну?!
Ихьӡ сах̧әа, сзыхынх̧әыр сара уи...

А б

Иаҭахым, сыц̧кәын, убригьы дшьуп,
Агәнах̧ара ҟазҵазгьы,
Иҟазымҵазгьы зегь еиҧшуп..

Х ь ы м к ә а р а с а

Нас зегь шьызар,
Зҿы иаауада х̧шьа?

А б

Ашьа ууцыҧхьаӡа
Ицәыртцуеит ашьаура.
Иазхоит уажәшьҭа,
Иааҳакәршан шьала иҟьашьуп.
Иаҭахым, ашьшьыҳәа уҟаз,
Уеанраал аҧсҭазара
Ари ихьшәашәоу аӡаҿы.

Х ь ы м к ә а р а с а

Уеаанкыл, еихакы уҿы!

Дааиуеит Ацәқәырҧақәа раҧхьагыла.

А ц ә қ ә ы р ҧ а қ ә а р а ҧ х ь а г ы л а

Нас, ухы шҧоубо, арҧыс?

Х ь ы м к ә а р а с а

Анцәа ишиҳәара!

А ц ә қ ә ы р ҧ а қ ә а р а ҧ х ь а г ы л а

Уахьнархәхьазар акәхап
Уҟазшьа џьбара,
Баша ухы шьҭыхра,
Хшыҩтцак ҳәа злам?

Х ь ы м к ә а р а с а

Дунеихаан акы сазгом,
Сыхдырреи шәцәымҕреи сыманатц
Ахақәиҭраз схы ишьҭысхыз, –
Уи ӡрыжәуп ҧсраеынӡа, изылаҟәуам.

А ц ә қ ә ы р ҧ а қ ә а р а ҧ х ь а г ы л а

Зықьҩыла уара уеиҧш зхы шьҭызхқәаахьаз
Рыхәда хаажәеит, иаҳражәит ара.

Х ь ы м к ә а р а с а

Акаамеҭ ҟалара иацәшәаны,
Зыбла ҭызхыз ахәац
Иахьагьы илашәуп,
Шьҭахьгьы-ԥхьагьы иҳәазоит, акгьабом.
Акаамеҭгьы ҟамлеит уи аахыс.
Адунеи шыҟац иҟоуп,
Иаҳа-иаҳа еиҕьхо ԥхьаҟа ицоит.
Зыблақәа ааԥшуа алашәқәа, асаара иҳәазо,
Уи ахәац излеиҕьузеи, ишыбзаз иԥсыз?
Шьҭахьгьы-ԥхьагьы рымбо,
Ираахо нарылагӡо,
Адәы иқәуп,
Иагьыԥсуеит иштәу.

А ц ә қ ә ы р ԥ а қ ә а р а ԥ х ь а г ы л а

Еҳ, арԥыс, ухы ушԥажьоишь,
Сара исымбац ҳаԥсыӡқәа рҿы
Ахәыцҳы аду лбаанадо бзанҵыкгьы!
«Аԥсҭазара башоуп хақәиҭрада!»
Абриоуп еснагь иуҿаку.
Сара иџьасшьоит, ахақәиҭра умахынгьы,
Аԥсҭазаара анацым изакәу?
Исзеилкаауам, абраҵкьыс иахьеиҕьу,
Иабоуԥшаауеи аԥсҭазаара уара?

Х ь ы м к ә а р а с а

Еи, уара уаасзыӡырҩы,
Ауаа ркыдҿаҳәаларада акгьы ззымдырӡо,
Уажәақәа рҭак уасҳәарц сҭахуп.
Ҳтәыла иқәынхо ажәларқәа
Ҳажәҩа неибыҭан, ахақәиҭра ҳчаԥеит.
Уи уажәшьҭа рбгашьа амам,
Баша шәагьаламган!
Измамгьы ҳрыцхраауеит.
Есымшааира шәшахақәа

Ҧыҵәҵәаны ицауеит.
Уара иалудыраауазеи
Ахақәиҭра иагьамоу,
Уи иацу абзиарақәа,
Уа аҧсҭазаара закәу?!
Шәара ауаҩ ипара гәаҭаны,
Шәҵас ҟьашь датәышәтәуеит.
Ашәақь еихаҳақәа
Амҩадуқәа рҿы рыргылара
Убриоуп шәызҿу шәшеибакәу.
Сара амҩа сыман, ихараз амҩа,
Анацәа еиқәзырхо ахәшә сыҧшаарц.
Сцон, аха сымҩахышәҟьеит
Шәара, ани-аби ззымдыруа,
Абра сшәааӡарц, ма сышәшьырц!
Амца шәымазар, снаган салашәыжь,
Аҿҿахәа сшәыблы, исхыҵааит сыҧсы!
Зегьакоуп, абра са саангылаӡом,
Сҿажәкыргьы, изжәуам шәара шәӡы.

А ц ә қ ә ы р ҧ а қ ә а р а ҧ х ь а г ы л а

Исаҳауа закәызеи,
Ӡаҳкәажә, бабаҟоу?
Абри ауаҩ сеилеигеит,
Дызусҭада иаҳзаабга? *(Дцоит.)*

Хьымкәараса ибжьы неиҵыхны дыччоит. Дзыхьчоз ацәқәырҧақәа рҿыҧхьаркуеит. Игоит Хьымкәараса иан лыбжьы: «Нан, Ница, Хьымкәараса дыцәоума?»

Х ь ы м к ә а р а с а

Сышҧацәоу, сан!
Ибҳәо закәызеи!
Амҩу сықәуп ахәшә бзаазгарц.
Аҳаҳаи, бысцәымшәан, сзыниалакгьы,
Иҟалом сара џьара сыкҿахарц.
(Ихазы.)

Сан даапҵшыр, лхьаа иацлап,
Ницагьы дымнеикәа, ҳшыӄам лбар.
Ҳаҕеимшхара дҭынхадахар,
Иалшоит лгәы ҭӄьаны дыпҵсыр.
Еи шәарҭ аҳәынҷацәа,
Сара ишәзысҳәап ахацәа рашәа,
Агәыҕра зцу, зда ӄамлац,
Ахақәиҭра шьҭыбжьыс измоу,
Ахацәа рхацәа рзы ирҳәо ашәа,
Дунеихаан шәара ишәмаҳац.

Хьымкәараса иаацәыригоит ахаҵарашәа. Иааиуеит аҳҭныҳәсақәа, урҭ уи изызырҩуеит.

Ахра игылоу
Уи ахыцәқәа
Анаӄә ықәжьуп ҳаракы.
Амра цаҳә-цаҳә,
Уаӄа иқәшуа,
Иланашьҭышт зны хланҵы.

А к т ә и   а ҳ ҭ н ы пҵ ҳ ә ы с

Закә гәызеи ари ауаҩ изҭоу!
Закә бжьузеи ари ауаҩ ихоу!

А ҩ б а т ә и   а ҳ ҭ н ы пҵ ҳ ә ы с

О, ассир, акаамеҭ дышпҵакыдҿаҳәалоу?!
Дхәырны дакуп, излаҭоузеи ипҵсы?

Рызынтәыкгьы дрыцҳашьаны ихәапҵшуеит.

Х ь ы м к ә а р а с а

Мшыбзиа, шәарҭ иблахкыгоу ахазынақәа,
Ишәҭахузеи, иӄоу шәымҳәои?
Алаҕырӡ рхуп игәыку шәыблақәа
Шәаазцазеи џьаҳаным,
Шәзышьҭоузеи, шәымҳәои?

А к т ә и а ҳ ҭ н ы ҧ ҳ ә ы с

Ӡаҳкәажә хазына
Ацәқәырҧа лыжәлеит,
Аҵаа уӡааҿархәаларц,
Убриала улшьырц.

Х ь ы м к ә а р а с а

Нас шәара шәызыргәамҵуазеи?
Ас шәылахь зеиқәузеи?

А ҩ б а т ә и а ҳ ҭ н ы ҧ ҳ ә ы с

Оҳ, арҧыс џьбара, арҧыс гәымшәа,
Иумчгәышьоузеи?
Ҳәагәыжьла уҿаҳәоуп.
Ахҧатәи аҳҭныҧҳәыс
Ӡаҳкәажә лакәын алаӡырӡ даблит,
Агәырҩа лымоуп, дыцәом, дтәом.
Уара мап лцәукит, нақ улыгәҭасит,
Убзиабара дахәаҽуеит, дшалҵша
Мҩа лбом.
Х ь ы м к ә а р а с а

Уи шәара шәаҳкәажә хазына,
План еинаала, хаҿы ҧшӡа игәыку.
Ари еиҧш аусқәа уажәы илбама?
Лымч зықәхо рытҟәарами дызҿу!
Нас сыбзиабара лгәы ҿнакаазар,
Даара гәаахәароуп уи сара сзы.
Лара лгәы ишахәо еиҧш,
Абас сахькыдҿаҳәалоу,
Лара иахьылҭаху абас сыҧсразы.

А ҩ б а т ә и а ҳ ҭ н ы ҧ ҳ ә ы с

Арҧыс еинаала,
Шәара зқәым арҧыс,

Гәырҩа цәгьала ҳумшьын,
Митәы хҭоумырҧшын!

Х ь ы м к ә а р а с а

Иарбан гәырҩоу шәара шәызыргәамҵуа,
Шәгәы иазымчҳауазар, арахь шәмааҧшын!

А ҳ ҭ н ы ҳ ә с а қ ә а

(Ишьамхнышлан иҳәоит.)
Арҧыс еинаала, шәара зқәым арҧыс,
Ҳуҳәоит ҳхырхәан ҳхы ларҟәӡаны,
Ҳаргьы ҳаумыргәаҟын,
Ухгьы ҭоумырхан,
Ӡаҳкәажә рыцҳагьы лгәы ҟаҵа.

Х ь ы м к ә а р а с а

Сара нцәас исшьо
Саҵкыс здыруа роуп.
Аха уи иҩыза ара аӡәгьы дызбом.
Шәара анцәа дшәымаӡам,
Дгьылгьы пату шәзақәӡам,
Мрашәахәакгьы шәа шәзы иҧхом.

А ҳ ҭ н ы ҳ ә с а қ ә а

О, ус ҳаумҳәан, ус ҳаумҳәан,
Уара ухьаа ҳхьааур ҳаргьы.
Џьара иҳамбацызт,
Џьара иаҳмаҳацызт
Уара уеиҧш дыҟоуп ҳәа
Шәдунеиаҿ ауаҩы.

Х ь ы м к ә а р а с а

Ҳара ҳдунеиаҿ иҟоуп
Сара саҵкьыс еиҕьқәоугьы,
Саҵкьыс иҕәҕәоу, ахшыҩгьы змоу.

Убарҭ рылоуп ҳдунеи еиқәханы излаҟоугьы,
Убарҭ рылоуп ҳаԥсгьы злаҭоу.

Дааиуеит Ӡаҳкәажә, Ницеи Ацәқәырԥақәа раԥхьагылеи, лыхьчацәеи лыцны. Рызынтәыкгьы Ӡаҳкәажә илеихырхәоит.

А ц ә қ ә ы р ԥ а қ ә а р а ԥ х ь а г ы л а

Дгылоуп баша, ак имыхьӡазшәа,
Даҳхыччоит, дҳақәжьцәоит, бхаҵкы.
Ԥсыхәа имам, ак изхәыцтәуп.
Ҳара иаҳҳәо ҟаиҵаратәы.

Ӡ а ҳ к ә а ж ә

Сыԥсы ҿумкаан, ацәқәырԥа,
Сара издыруеит сара сус.
Нас, Хьымкәараса, ухы шԥоубо,
Ианбанӡаҳауҭо уус ӡбатәыс?

Х ь ы м к ә а р а с а

Анцәа ишиҳәара, аҳкәажә бзиахә,
Анцәа ишиҳәара сынхоит!
Бызсацәажәазеи ас ирмаанан? –
Сара сшыҟоу усгьы иббоит.

А ц ә қ ә ы р ԥ а қ ә а р а ԥ х ь а г ы л а

Еи, уара арԥыс,
Уажәшьҭа иазхазааит,
Иахьа иԥаҳҵәоит уҵыхәтәа!
Уаха змада укыдҿаҳәалан,
Уагьаҳахьчоит уара атәы.

Х ь ы м к ә а р а с а

Уԥсы ишԥаԥшәмахеи сахькыдҿаҳәалоу,
Уаргьы-саргьхандаз, ацәқәырԥа!
Уаҳа иумыхәо иԥысҵәҵәарын

Еснагь иҟьашьу унапқәа.
Шәгәыҕны баша уа шәымгылан,
Шәышҟа схьаҳәып ҳәа шәара!
Сгәы хынҳәуеит сахьшәыхәаӷьшуа,
Ӷьу, сақәыжьцәааит шәаҳҭынра!..

Ӡаҳкәажә дыԝныҵәаан ииҳәоз
лмырҳауа днеизҟәыҿуеит.
Ацәқәырӷьақәеи аҳҭныҳәсақәеи еимбҕьыжәаа ицоит.)

Уа быӡтәоуӡеи, бара Ӡаҳкәажә,
Былаҕырӡқәа бҿашы?
Ибгәырԝода?
Бхакәу, са сакәу?

Ӡ а ҳ к ә а ж ә

О, ак рымбондаӡ сыблақәа,
Ирмаҳауандаӡ слымҳақәа!
Сыҟандаӡ мыч сымамкәан,
Ӡи мшыни сымамкәан.
Сӡыхурҟьоӡеи, уара мыжда,
Сӡықәуҵаӡеи амԝа мыжда?
Иубоит уаӷьхьа сшылаҟәыӡ
Убӡиабара сшахәаҽыӡ.
Ӡқьԝыла ахацәа исытҟәаӡ,
Уда аӡәгьы далсымхит.
Нас иӡбан ухы зҿоуҳәауа,
Иӡбан са сыӡрыцҳаумшьа?
Иӡбан са уӡыснымаало,
Иӡурџьбараӡ уҟаӡшьа?

А ц ә қ ә ы р ӷь а қ ә а р а ӷь х ь а г ы л а

Аҳкәажә, ибхабмырштын быӡусҭоу,
Насгьы бҭоуба...
Ибырҳа ииҳәо,
Иара бихәаӷьш.

З а ҳ к ә а ж ә

Уаҳа ҧсыхәа ыҟам,
Иахьакәын уҿҳәара.
Абзиараз, арҧыс,
Сгәаҵҕа ҿызҵәаз.
Саргьы сыҧсуп
Иахьарнахыс абра.

А ц ә қ ә ы р ҧ а қ ә а р а ҧ х ь а г ы л а

Аҳкәажә, избоу хырҧашьа амам,
Адҵа ҟаҵа, аӡыжь далаҿархәарц.

А к т ә и а ҳ ҭ н ы ҧ ҳ ә ы с

Аҧсра узацәымшәозеи,
Ҷкәын ҟадыџьхаз,
Избан гәаҟ цәгьала
Ухы зҭоурхо?

З а ҳ к ә а ж ә

Сара акгьы схарам, Хьымкәараса,
Унапала иҭоурхеит ухы.
Исҭахӡагәышьам, аха иабаҟоу,
Уажәшьҭа исзеиқәырхом уҧсы.
Дҭаҿашәҳәа днаган аӡаҿы.

Хьымкәараса аӡыжь дҭаҿархәоит. Инапқәа наҟ-ааҟ ирхханы ҳәагәыжьла икыдҿарҳәалоит.

А б

(Заҳкәажә лаҧхьа иҿынкажьны длыҳәоит)
Бхаҵкы, Заҳкәажә, сгәаҭ сара,
Ари сыҷкәын иоуп, макьаназ дгаӡоуп.
Даҭабымҵан, ихәҭам аҧсра,
Сара даазгоит снапаҿы.

Х ь ы м к ә а р а с а

Угыл, саб, иҟоуҵо закәызеи?
Иабалоугалеи ухы?

А б

Уҽаанкыл, сыҷкәын!.. Абзамыҟә!
Цқьа аӡсашьа уздырӡом,
Арахь уҽалоужьуеит ацәқәыргӡа!

Х ь ы м к ә а р а с а

Сара аб дсымаз џьысшьон иахьанӡа.
Иахьанӡа саб ила сгәы ҕәҕәан.
Аҧсҭазара сгәаҳәон ҳдунеиаҿ
Уара ула сҩызцәа рҿы сыҽхәауан.
Сзухшазеи, сааӡара узынамгӡозҭгьы,
Избан сахьымӡо сзынужьыз сгәыхәҭәы?..
Баша уаламган! Унапаҿы сааиуам,
Сдунеи ада исҭахым ҽа дунеик.
Аӡы иацҵа, Ӡаҳкәажә
Хьаас сымкыкәан!

Ӡ а ҳ к ә а ж ә

Ацәқәыргӡа ушьҭыҵла, уҵааршәыраха,
Ирҧсы адацқәа, адеи-ашьеи злоу!

Ацәқәыргӡа ашьшьыҳәа ашьҭыҵра иалагоит.
Иубоит Хьымкәараса аӡы дшалало.

Х ь ы м к ә а р а с а

Иацҵа, быцәқәыргӡа иацҵа!
Избароуп бымч заҟароу!

Ӡ а ҳ к ә а ж ә

Аҵаа, ушәы, ирласны, сумыргәаҟын!
Ирҧсы адацқәа, адеи-ашьеи злоу!

А ҳ ҭ н ы ҳ ә с а қ ә а

Аҳкәажә-Ӡаҳкәажә, аҳкәажә хазына,
Беиламган, иаанкыл, уажәшьҭа иазхоит!

А ц ә қ ә ы р ҧ а қ ә а р а ҧ х ь а г ы л а

Аҳкәажә-Ӡаҳкәажә, бымҩашьан, беиламган,
Исыӡбаз нагӡа, убриала дҭахоит.

Ница Хьымкәараса ишҟа лҿыналхоит,
аха иаалымҵасны дааныркылоит.

Н и ц а

Хьымкәараса, сҭахама, сушьыма?
Саргьы судҿарҳәалааит!
Џьарак ҳаицыҧсып!

А ц ә қ ә ы р ҧ а қ ә а р а ҧ х ь а г ы л а

Ари илҭахузеи, дызусҭада?

Ӡ а ҳ к ә а ж ә

Смаҵуҩы ҧҳәызба, ибҭахузеи?
Иҳәа, уара аҭҟәа,
Дызусҭада ари?

Х ь ы м к ә а р а с а

Дсыздырам, уажәадагь дсымбац.
Ибҭахузеи сара сҟны?

Н и ц а

Хьымкәараса, избоит ҧсыхәа шыҟам,
Арҭ урхәаҽуеит аӡаҿы.
Ӡаҳкәажә, баасзыӡырҩы, анцәа дбымазар,
Маҵуҩыс акәӡам сзааз бара бҿы.
Сидҿашәҳәал убра.
Иара ида аҧсҭазара
Шәа шәҿы акәым, ҳдунеи аҿгьы исҭахым,
Исҭахым сыҟазарц саӡәны сара!
Кыр шықәса сыҧсы ҭахны.
Арахь сыҧсымкәа-сыбзамкәа,
Уи аҵкыс еиҕьуп иахьаҵәҟьа аҧсра!

Х ь ы м к ә а р а с а

Ница, изакәызеи ибҳәо,
Сышԥатаҭабырхеи сшымгәыҕӡоз зынӡа!

Н и ц а

Ӡаҳкәажә,
Сара исҳәаз ҳәоуп, ихаҵа.

Ӡ а ҳ к ә а ж ә

Бара сахьыбжьаз мацара азыҳәан,
Ԥсырҭас ибысҭап иара иҿы.
Аха биҳәа убранӡа барԥыс,
Дақәшаҳаҭхарц аангылара са сҿы.

Н и ц а

Сарԥыс ииҳәо иара идыруеит,
Сара стәала уи дынхом.

Х ь ы м к ә а р а с а

(днеицралан ибжьы ҩышьҭыхны)
Шаҟантә ибасҳәаахьоузеи
Сыбнаалом ҳәа!
Шаҟантә ибасҳәаахьоузеи
Бшысцәымӷу бара!
А б

(Ӡаҳкәажә лшьапы гәыдкыло)
Сбымшьын,
Сҭабмырхан!
Даҭабымҵан сыцкәын!

Игоит ацәқәырԥақәа рыбжьы ҕәҕәаны.
Аҳҭынра зегьы дырхыцхыцыртә.

А ц ә қ ә ы р ԥ а қ ә а р а ԥ х ь а г ы л а

Иҵысит ацәқәырԥақәа,
Ахьмызҕ рзымычҳакәа,

Акаамеҭ ҟалоит ибуалу ҟабымҵар.
Ибдыруаз, Ӡаҳкәажә, бҵааршәырахоит,
Бнапала, абарҭ ҭабмырхар.

И к ы д ҿ а ҳ ә а л о у а р ӡ ы с

Афырхаҵа, арӡыс, сгәы ушӡахәоишь,
Уара уаӡсоуп акыдҿаҳәалара!

Игоит абыжьқәа аҳаӡы иҭыҩны:
«Уаӡсоуп, уаӡсоуп, уаӡсоуп!»
Ӡ а ҳ к ә а ж ә

Иазхоит уажәшьҭа!
Абри аӡҳәызба дшәыршә,
Далашәыжь ацәқәырӡа!

Ница днаганы дынхықәдыргылоит. Ддыршәразы.

А б

Абзамыҟә уара!
Сыҷкәын, абзамыҟә!

Ӡ а ҳ к ә а ж ә

Шәаангыл зны.
Уақәшаҳаҭхар са сҿы ааньҿасра,
Абри уӡҳәызба лыӡсы еиқәхоит.
Мап анакәха, абра ишубо,
Лыӡсҭазара аҵыхәа ӡҵәоит.

Х ь ы м к ә а р а с а

(иихәо иҿамшәо, длак-ҩакуа даақәхоит. Ницагьы Хьымкәараса иихәарызеишь ҳәа дыӡшуеит)
Бҿаӡхьа схазыҳәан сшьамхнышгылом,
Аха убригьы аҭәасшьоит схы.
Абри аӡхәызба доубмыжьуазар,
Иҭыбымхуазар уи лыӡсы.

З а ҳ к ә а ж ә

Уи дҭахоит, агәра га,
Уаанымгылар сара сҿы!

Х ь ы м к ә а р а с а

Са бысмеигӡан,
Маха-маха сеимҿыжәжәа!
Абри аҧҳәызба лдунеи ахь доужь,
Уи лҧсадгьыл хәыҷы лырба.
З а ҳ к ә а ж ә

Сара исҳәаз ажәа ҳәоуп.

Х ь ы м к ә а р а с а

Сара салажь аӡеилашыра,
Наӡаӡа саҭ ацәқәырҧа,
Лхы доужь абри аҧҳәызба!

З а ҳ к ә а ж ә

Уара иуҭахуп лара дыҧсырц!
Еи, дшәыршә ҵаҟа!

Х ь ы м к ә а р а с а

Баангыл, Зaҳкәажә.
Зны баасзыӡырҩы,
Лыҧсы еиқәхаҵәҟьозар са сыҧҳәызба…

Н и ц а

(аҳәаха имҭакәа)
Сымыш, Хьымкәараса, уеиламган,
Хьымӡӷ ҳаумырган, ҳабла шааҧшуа.
Иахьа уажәраанӡа ухы ишьҭыхыз,
Сара сзыҳәан илоумырҟәыроуп.

Х ь ы м к ә а р а с а

Бара бҭахоит, ишҧазури?

Н и ц а

Ак ухьчозар, ҽак уцәҭахароуп.
Ҩ-бзиарак ҳа иҳазҭада?

Ӡ а ҳ к ә а ж ә

Хьымкәараса,
Сыҧшуп сажәа аҭак!

Н и ц а

Ибаҳарангьы быҟам бара ибҭаху,
Иҟалом арҧыс бара дыбтәхарц!

Х ь ы м к ә а р а с а.

Быҧсы ҭазароуп, Ница.
Са сҵыхәала бара бҭахоит!
Уи ҟамлароуп.
Ӡаҳкәажә, баасзыӡырҩы!

Н и ц а

О, мап, гаӡарак умыхьын,
Иумырҧхашьан, Хьымкәараса, узыхшаз
Избоит бзиа сшубо, угәы уҧсахит,
Иуҭахуп иҭазарц сыҧсы.
Аха, изысҭахузеи абраҟа аҧсҭазара,
Уара утәны, са смаҵуҩны?!
Сара сыршьааит,
Ирҭаху сзыруааит,
Уара ухы шьҭыхны ишукыц икыз.
Абри, арҧыс иеиҧш, гәкаҳара умыхькәа,
Иара иеиҧш ахаҟәиҭра уаргьы уазыҧшыз.
Уара уҽлуҭар абри са сеиҟәурхарц,
Усҟан усцәымӷхоит, шәиҧхьыӡ уагоит!
Сара исҭахуп сыблаҿ унхар.
Абыржә ишызбо ухы шьҭыхны икны
Абзиабара мчыла узаиааиуам.
Уи адунеи амчҟәа зегь реиҳа иӷәӷәоуп.

Уара сутәуп, наӡаӡа усхаштуам.
Абзиараз, сымыш, уа уеиқәырхоуп! *(Хлантцы дыҧоит.)*

Игоит илахьеиқәтцагоу, ихьантоу амузыкабжьы, наҟ тцаҟантә итцыԥуашәа. Ӡаҳкәажә ашьшьыҳәа днарылтцны, Ница дахьыҧаз ахь дынхалоит.

Х ь ы м к ә а р а с а

Шәиҧхьыӡ зқәызааша, Ӡаҳкәажә,
Ацәқәырҧа иахәаҽша баҳтынрагьы баргьы,
Иббома иҟабтцаз закә каамету?!
Иббома иахьнабгаз ауаатәыԥса зегьы?!

Ӡ а ҳ к ә а ж ә

Ацәқәырҧа ушьтытцла, утцааршәыраха,
Ирҧсы анапқәа, адеи-ашьеи злоу.

Хьымкәараса иаҳа-иаҳа тцаҟа дцоит. Ихәцәаҟынӡагьы иԥеиуеит аӡы. Ӡаҳкәажә уи иҧсышьа лымбарц, лыбла хԥаны тцаҟа лыҽноулыжьуеит, аха илҳәац лажәа анагӡара даҿуп.

Атцаа хьшәашәа, итцегь утцаа!

А ц ә қ ә ы р ҧ а қ ә а р а ҧ х ь а г ы л а

Убас иатахуп, убас, Ӡаҳкәажә!

Ӡ а ҳ к ә а ж ә

Атцаа хьшәашәа, итцегь утцаа!

А ц ә қ ә ы р ҧ а қ ә а р а ҧ х ь а г ы л а

Убас, убас, убас, Ӡаҳкәажә!

Хьымкәараса дахьтаҿаҳәаз ахылԥа-ҧсылԥа аԥеира иалагоит.

А к т ә и а ҳ т н ы ҧ ҳ ә ы с

О, Ӡаҳкәажә, ассир, акаамет,
Атцаа ҧсаа̄ит, аӡы еилашуеит!

Рызынтәыкгәы уахь иҭаҧшуеит. Нас ирбаз акаамеҭ иацәшәаны, иҳәҳәаны зегьы неимбҕьыжәааауеит, Заҳкәажә лыда. Хьымкәараса дҭыҵуеит дызлаҿаҳәаз аҵааршәыра ҧыххааны.

Х ь ы м к ә а р а с а

Ҳа-ҳа-ҳа-ҳа-а а!
Шәышҧанеимбҕьыжәааи?!
Ишәыхьзеи акы иацәымшәаӡоз,
Заҳкәажә лаҳҭнуаа?
Шәара шәҿы иҟоума
Абри аҩыза агәы,
Аҵаа ырҧсасины
Агәараҳәа изыршуа?

А ц ә қ ә ы р ҧ а қ ә а р а ҧ х ь а г ы л а

Ассир, акаамеҭ ҳзыҟалеит,
Ҳшымгәыҕӡоз, дызусҭада иаҳзаабга?

Х ь ы м к ә а р а с а

Баша бҽазыбкит сҭархара.
Сара ҧсра зқәым ауаа ирылҵыз соуп!
Уаҳа ибҭахузеи сара сҟынтә?

З а ҳ к ә а ж ә

Акымзарак, акымзарак, иаҧсам, иаҧсам,
Иахьарнахыс аҧсҭазара иаҧсам!
(Лаҳҭнуаа рахь.)
Иахьарнахыс дшәымам
Заҳкәажә шәара. Иаҧсам.
Мчыла акәымзар хаала
Ҳара ҳахь дмиасит аӡәгьы,
Убриалагьы иагхашам шәиҧхьыӡ аҳҭынра!
Сара исыздыруамызт абзиабашьа,
Убриакәхап бзиа сзырымбаз зегьы.
Сара исыздыруамызт абзиабара ахақәҵашьа,
Убри акәхап абас сзыҟоу саӡәны.

Гәнаҳала сҭәуп сыхәцәаҟынӡа,
Ауаа сражәхьеит, иҭыхны рыгәқәа,
Исыдымгылазгьы иҿасҳәоит рнапқәа.
Уара, Хьымкәараса, умҩа саҧгылом!
Шәызгылоузеи, акыр зымчу сыӡбаҩцәа?
Шәызхәыцуазеи шәхы шәыкәаҽ?
Схәаҽны сызмаз аҧсҭазара саҧырҵны,
Шәарҭ ишәысҭом сус ӡбатәыс.
Мчыла ауаа тәыс иҟасҵаз
Саргьы срыцҟьалоит иахьарнахыс тәыс!
(Лыбжьы ҩеиҵыхны.)
Ибгааит аҳҭынра, иаатааит агәашәқәа,
Иҧыҵәҵәааит аҳәагәыжьқәа шәызлаҿаҳәоу.
Иқәыҧшхааит дырҩегьых са сҿы иажәыз.
Урҭ рыгәнаҳа хара исызгарым,
Издырит, Хьымкәараса,
Абзиабара ду агьама анукыхгьы,
Ахаҭа анумоулак, аҧсҭазара ишаҧсам!
(Илхаз акорона аалхыхны ацәқәырҧақәа ирылажьны дыҧоит.)

Зегьы рыҳәҳәабжь аланарӡуеит аҧшацәгьа абжьы. Иаалашьцоит. Игоит еиҭа аҧшацәгьа, ацәқәырҧеи, ахаҳә дуқәеи ахьеиҿаҳауа рыбжьы. Ҧыҭрак ашьҭахь ҭынчрахоит, иаалашоит. Хьымкәараса дхықәгылан дҭаҧшуеит Ӡаҳкәажә дахыҧаз ашҟа. Уи ишьҭахь дгылоуп икыдҿаҳәалаз арҧыс. Убри аамҭазы иаатуеит гәашәқәас ахаҳә дуқәа иеиҿажьыз. Амра ашәахәагьы ныҩнаҧхоит.

И к ы д ҿ а ҳ ә а л а з а р ҧ ы с

Амра ҧхеит, Хьымкәараса,
Иаатит агәашәқәа.
Исылалеит аҧсыҧха,
Сшьа-сда аусура иалагеит.
Уласы, аҩыза, ҳаццакыроуп,
Амра ҧшуп аҳаҧы ҳаҭнагарц!

Х ь ы м к ә а р а с а

Уи ахәшә мҧшаакәа схынҳәуам!

И к ы д ҿ а ҳ ә а л о з а р ҧ ы с

Саргьы схынҳәуам!

Амра ашәахәа иадубалоит икыдҿаҳәалаз арҧыси Хьымкәарасеи аҳаҧы иҭыҵны ишцо.

А ҧ а р д а

АШӘАЛӃЬАМРА

Ҩ-қәгылараки жәибжь сахьаки змоу афырхаҵаратә драма.

Иалоу ауаа:

Нестор Лакоба.
Хьудар Какалиа.
Нестор Бигәаа.
Ҭакәи Ҵәыџьба – аҳәынҭқар имчра иаҿагыланы иқәгәоз нхаҩуп.
Бага Агәшыцба,
Гыџь Абыхуба – Ҭакәи иҩызцәоуп.
Хьыма.
Маҭеи – Ҭакәи иаб.
Кәана – дбыргуп, дынхаҩуп.
Хабыгә Ачба – аҭауад лаша, хара инагәшуа, анхацәа ирыдгыло аӡәы иоуп.
Кама – Хабыгә игәҳа.
Ҳанифа – Хабыгә иаҳәшьа
Масовски.
Аслан Нанба.
Қьаламаҭ.
Ӄазылбеи.
Адан-Али.
Амаҵуҩы.
Аӄарул.
Махьал.

Анхаҩы жәлар, ҭауади-аамсҭеи, аказаки, абахҭа ахылагәшыҩцәеи. Ахҭыс мҩагәысуеит Агәсны аҩажәатәи ашәышықәса алагамҭа инаркны ҩажәиактәи ашықәсаӄынӡа.

Актәи ақәгылара

Актәи асахьа

Хабыгә Ачба иаҳҭынра. Чароуп. Ашьагәаҿы шәаҳәароуп, кәашароуп.

Иааҩуеит пҕҳәызбак лыҵәаабжь. Ахысбжьгьы гоит. Ҭакәии Багеи, Гыџьи ртапанчақәа ҭыхны икны Хьыма дрыман иааиуеит. Уи лыхцәы хҵәаны илкуп.

Х а б ы г ә

Ҳаи, иҟалазеи, лыхцәы хызҵәада?!

Ҭ а к ә и

Самырзаҟантәи
Аимхаа, дахьицымкәашаз
Лыхцәы хиҵәеит,
Ҟамчылагьы длысит.
Учара еилазгеит,
Хабыгә, саҭоумҵан.
Аха чҳашьа амамызт, саргьы схысит.
Ҳабналароуп, аанҿасшьа ҳамам…
Хьыма лхала дҳазныжьуам.

Х а б ы г ә

Хьыма дшәысҭом, шәара шәхы шәахәа.
Шәца Ҵабалҟа, уа шәаапҕхьаркып.
Шәласы, шәымбои Аимхаа еижәылеит,
Рабџьарқәа ҭыхны арахь идәықәлеит.

Ҭ а к ә и

Ҳаҭоумҵан, ухаҵкы, аха акгьы ҳхарам,
Ламысуп иаҳахьчаз, цәгьара ҳалам.

Ицоит рыхҩыкгьы.

К а м а

Саб, Хьыма џьара дыпҕхьактәуп.

Х а б ы г ә

Мап, зегьы ирбароуп, зегьы ираҳароуп
Сысас хәымгала аҳҭынра дшазныҟәаз.
Иааг, дад, быхцәы ихырҵәаз.

Ҳ а н и ф а

Сашьа хазына, иухьчо дызустҭада,
Изыхцәыда иуку, ухы иаҭәоушьазеи?!

Х а б ы г ә

Баангыл, саҳәшьа.
Зыхцәы скуа, исыхьчо, сара исусуп.
Ҟ а з ы л б е и

(дааиуеит)
Дабаҟоу аӷьшәма, уигьы иҽеиҵәахыма?

Х а б ы г ә

Аӷьшәма ара дыҟоуп, убла дамбозаргьы,
Ма ари уахәаӷьш, ари змааноузеи?

Ҟ а з ы л б е и

Нас иауазеи!..
Лыхцәы хиҵәазар, аҟамчы лхиҟьазар,
Уиазы дышьҭәызма сашьа хазына?!
Қьаламаҭ, аӷьҳәызба дшәаӷьцаны шәдәықәла,
Сшьа зуаанӡа тәыс дҟасҵап,
Убри ала ма сгәы сырдап.

Х а б ы г ә

Наҟ унаскьа, Қьаламаҭ, аӡӷаб дшәысҭауам,
Уара иуҭаху ара иалшауам.

Ҳ а н и ф а

Ижәӷа ҭҟьеит Ачба Хабыгә ду,
Ҭауади-аамысҭеи, еилагаз дҿашәҳәа!

Х а б ы г ә

Баангыл, саҳәшьа Ҳанифа,
Уи бара ибусым.

Аҧҳәызба дрысҭом, иаҧсуа намысым!

Ҟ а з ы л б е и

Исаҳауа закәызеи, Хабыгә, уеилагама!
Анхацәа рыхьчара напы ауркыма?!

К ә а н а

Дад, Аимхаа, уҿы уаҧшны уцәажәа,
Ҳаргьы ҳуааупьш, ихьанҭоуп уажәа.
Ҟ а з ы л б е и

Еиҭах шәмаҟархуеит, сшьа каҭәахны,
Шәысҿагылоит акәу шәабџьар ҭыхны?!

Х а б ы г ә

Шәҽааныщәкыл!
Абри ахцәы иску ҵакыс иамоу
Ухаҿы иааган, цқьа уазхәыци.

Ҟ а з ы л б е и

Мап, уи сазхәыцыргьы сҭахӡам,
Сашьа иҧсы шәара шәаҧсаӡам.

Ҳ а н и ф а

Сашьа, аҽнышьыбжьон ҳақәухуама,
Ананамгақәа Емхаак дрыхҭнуҵома?!
Ҟазылбеи, ҳаҭоумҵан, ҳазшаз ибоит,
Ачаа дуқәа рҵыхәтәа ҧҵәоит...

Х а б ы г ә

Шәыҧсы дшәыманы сашҭа шәҭыцқьа,
Сара хаҭала снапы смырҟьашькәа!
Ахьӡгьы ахьымӡҕгьы сара исымазааит,

Абри иску аҧҳәызба лыхцәыцқьа.
Ҟ а з ы л б е и

Хабыгә Ачба, ухы мап ацәукзар,
Ҭауадаа дуқәа урылҧсаазар,
Иҧсуа дыржуеит, ҳара ҳаҟами…
(Дцоит.)

Х а б ы г ә

Абри ахцәы цаха шкәакәала иҧаны,
Икнашәҳа сахьышьҭало схаы.
Амаҵуӡы, ауаа уман, ҧсы наскьагара шщцоит.
Урҭ аҧсам, аха ҳара ҳтәы ҟаҳҵоит.

Алашара ыцәоит.

А ӡ б а т ә и а с а х ь а

Аполковник М а с о в с к и итәарҭа ауада. Уи деилашәаны дшаҟьо дӡноуп. Иаҧхьа дгылоуп акапитан А с л а н Н а н б а.

М а с о в с к и

Идгыло ҳәа изааигәоу имада иара?

А с л а н

Ӡыцьа иара иқәлацәа анхацәа,
Ахымӡас иузаҿамкуа, алаапк иаӡызоу,
Аҭауад лаша Ачба Хабыгә сасра иҭаз,
Аимхаа дуқәа рашьа дҭазырхаз…
Зхы камшәо, зшьамхы ҵару дара ирыхҟьаны
Аҳәынҭқар иуаа ақыҭан ирылалом ишәаны.
Акыр аамҭа цеит ацәгьа руежьҭеи алақәа,
Уаӡ дрыхәом, ухаҵкы сцеит, иахьа атәқәа.

М а с о в с к и

Хабыгә Ачба,
Аҳәынҭқар ичын зыжәӡа иқәу,

Аҭауад лаша хьӡи-ԥшеи змоу
Иахиҳәаауазеи абри аус?

А с л а н

Аҳәара сцәуадаҩуп, аполковник ухаҵкы.
Аха Ачба анхацәа рахь иадицәылоит
Урҭ акы аарыхьыр, ихы хҵәа дгылоит.
Акыр сишьклаԥшхьеит, аха имаӡоуп иҵакы.

М а с о в с к и

Зыгәра гатәыда абра шәара шәҿы?
Анхаҩы аҭауад ихы хисозар,
Аҭауад лаша уи дихьчозар!
Шәара-шәара шәнапы еикәыршаны
Шәхы хьчо, арахь аҳәынҭқар шәиаҕаны...
О, мап уи аҩыза шәақәымгәыҕын...
Абри аҭӡамцқәа рыгәра сызгом сара,
Аи, ааи убасҵәҟьагь угәра сызгом уара.

А с л а н

Аполковник, маҷк уцәажәашьа уаԥшы.
Сара аҳәынҭқар ичын сыжәҩа иқәуп,
Анцәа иубома макьаназ хьымӡҕыда
Абри адунеи лаша сықәуп.
М а с о в с к и

Иахьа уажәраанӡа
Ҭакәи дахьҭакым
Уи хьымӡҕӡами, акапитан?

А с л а н

Ҭакәи икра ус имариам:
Ҩны-цыԥхьаӡа иара изы ашәқәа аартуп,
Аԥсуаа ршьауҩы ргәаҵаҿы дҵәахуп.
Аказак ишьҭахҵаз дырзымккәа игьыжьыр,
Сара сишьҭалоит, деиқәԥах дҿаҳәаны,

Дышьҭастҵоит абра уаҧхьа дышьны!..

М а с о в с к и

Уи иҧсы шҭоу ауп дшысҭаху, акапитан.
Шәызагьы шәымтәан, шәмаашьан.
Идгыло иҩызцәа ирмеигӡакәа инырҵәатәуп.
Згәы намӡо рхы рзышьҭымхуа иршәатәуп.

А с л а н

Суаажәлар закәу бзиан издыруеит сара.
Ршәара мацарала ҳармыхәар ҟалап:
Ирхырымгац иҟоузеи: ақәылара, абылра, ахтҵәара,
Аҧсадгьыл ақәӡаара, тәымцьара аҧсра.
Ани аҧеи реибамааӡара, атҵеира рыхшьаара…
Урҭ ҳнапаҿы раагаразы иҟоу амҩақәа ҳаҧшаап.
Аҧсны амаӡақәа рацәаны итҵәахуп.
Ара – амч атҟкьыс ахшыҩ, аҭахуп.

М а с о в с к и

Уара избо маҷк угәы хәуп?

А с л а н

Маҷк атҟкьыс инеиҳауп, ухатҟкы.
Ууаажәлар рыҧсҭазаара агәашәақәа аркны,
Шәы-шықәсала ргәи рнапқәеи ҿаҳәаны,
Рыҧсадгьыл хәыцы иалыхәданы инхаӡар,
Ҟалашьа амоума
Усҟан угәы ашьа ацмыкәкәар.

М а с о в с к и

Сгәанала иуҳәақәо мыцхәуп…
Уара аҵара абоуҵоз, акапитан?

А с л а н

Петербург, акадеттә корпус аҿы…

М а с о в с к и

Петербург, Петербург!
Ҳҵеира иагьааӡоит иагьбыжьнахуеит…
Бџьар шьҭыхрала аиҿагылара,
Адекабристцәа, анародоволецццәа, аҳәынҭқар ишьра,
Ҳар гәыԥҩык ажәлар рахь риасра,
Урыстәыла зырҿыхаз аҵара,
Жәлар ргәы шьҭызхуа аҩымҭақәа раԥҵара!
Чернишевски ашьаҟа иадҿаҳәалара,
Уи иаԥхьа ашәҭқәа ркаԥсара!
Кавказ ашьхаруаа реидгылара,
Ҳаҩныҵҟа ареволиуциа аҵысра…
Ари абзиара иазҳәам, акапитан.
Хьаҵшьа змам аҽырҕәҕәаара аҭахуп,
Абарҭ амшқәа рыла Ҭакәи дыктәуп.

А ҟ а р у л

(дааиуеит)
Аполковник, ухаҵкы,
Ушҟа дааирц иҭахуп аӡәы.
М а с о в с к и

Даашьҭы.

А ҟ а р у л

Уажәыцәҟьа!
(Дцоит.)

Қ ь а л а м а ҭ

(дааиуеит)
Мшыбзиа, ахылаԥшҩы ухаҵкы!
М а с о в с к и

Узусҭада уара?

Қ ь а л а м а ҭ

Гәыкала иузыҟоу.

Гәырҕьаҿҳәаша:
Аҵәыҵьба иаха даҳкит,
Убри уасҳәарц абрахь саацҵакит.

М а с о в с к и

Дабаҟоу иара?

Қ ь а л а м а ҭ

Абрахь дааргоит.
Зыԥны днеиз аҧшәма диҭиит,
Аиҿахысра ҟалеит иҕәҕәаны.
Иԥызцәа ҳацәцеит, ԥыҵьа аказакцәа шьны.
Алаапк иаԥызоу, шәара зқәым аӡәы иоуп,
Ҳаилирхааит ҟамала, ахәцәа рацәоуп.

А ҟ а р у л

(дааиуеит)
Баандаԥык даргеит, ухаҵкы.

М а с о в с к и

Дыԥнажәгал абрахь.

Қ ь а л а м а ҭ

Уи сибар сҭахымызт абра, ухаҵкы.

М а с о в с к и

Абнахь уҽыныҧхьак.

Қ ь а л а м а ҭ дцоит, дааиуеит Ҭ а к ә и.

Аа, ҧсаатә бзиак уакәзаап,
Уара уоума абас зыӡбахә рҳәауа?!
Махәи ҵыси еиқәзмыртәауа?!
Аха уаҿашәеит.
Уаҳа узымҧырыр ҳәа сшәоит...

Ҭ а к ә и

Уԥашьеит ахылаҧшԥы, уццакцәоит
Снапқәа иҿаҳәоу ракәым аус злоу,
Сыԥныҵҟа иҟоу ахақәиҭроуп амч змоу.
Сара зхы иақәиту ҧсаатәуп, иахьа ма уаҵәы,
Сыҧрыхуеит, уахьымӡар ҳәа сшәоит угәыхәтәы.
М а с о в с к и

Аҟарса!..

Алашара ыцәоит.

А х ҧ а т ә и а с а х ь а

Х а б ы г ә А ч б а иахҭынра. Аԥны аҧхьа ажь зқәу ашәымкьаҭ аҵаҟа дтәоуп Х а б ы г ә.

А м а ҵ у ԥ ы

(дааиуеит)
Маҭеи уибар иҭахуп, ухаҵкы.
Х а б ы г ә

Шаҟантә иуасҳәаахьоузеи
Маҭеи дышиашоу даашьҭла ҳәа сара сахь.

А м а ҵ у ԥ ы

Саҭамзааит, аҭауад лаша ухаҵкы.
(Дцоит.)
Х а б ы г ә

Анхацәа ракәхуп ҳаҧсы злаҭаху,
Арахь ихәымгаҳшьоит…
Закәытә еиҟарамроузеи иаҧышәҭцаз, шәаргьы.

М а ҭ е и

(даауеит)
Шьыжьбзиа, Хабыгә, ухаҵкы сцеит,
Ҳара ҳцыхәала сынтәа митәы ухысхьеит.

Утәа, ушҧагылоу, уамак унсырхом.

Х а б ы г ә

Маҭеи уҿыҧшылара сгәаҧхом.
Иҟалазеи, Ҭакәи ихабар?..

М а ҭ е и

Ҭакәи иаха дыкны дыргагәышьеит,
Аха уи хьаас измада, ухаҵкы сцеит.

Х а б ы г ә

Ҳаи, иуҳәо закәызеи, Маҭеихеит!
Ҭакәи иоума ихьаам, дабарки?

М а ҭ е и

Аранаа, Сакәыт иҿы дахьнеиз,
Рхәы ишахатәаз, аҧшәма иҭигәышьеит…
Ирыкәшеит иаразнак, еибашьрахазаап,
Ꚙыҵьа аказакцәа уа иҭадырхазаап.
Иара дышреихсуаз иҵьаҧҳаны нҵәазаап,
Нас дрылалазаап иҟама ҭкәыцәаан,
Аха илуршахуааз, иаразнак деилыршьит.

Х а б ы г ә

Уагьтәитәыхны, арахьгьы уҭиꚙыхны,
Ҳаи, Сакәыт аҧсымҭәыжә, уаргьы-саргьхандаз!
Уараҵәҟьа сымч уқәхап, алаҧынҵа икылҟьаз.
Анхацәа рцәа ҧызꞏехьаз маҳагьацәан уабацәажәқәа,
Ҵьара ак хәыцтәуп Ҭакәи дызлеиқәҳархаша.

М а ҭ е и

Ҳаи, ус ахьҧоуҳәо уара сызкәыхшаша,
Уи иҿыхраз акәым сара сыззааиз…
Хабыгә бзиа, зых шьарда ннаҵыша,
Ҷкәынажәк иҵыхәала угәы ндырхар ҳәа сшәоит.

Х а б ы г ә

Еҳ, Маҭеихеит, сгәы ндырхеижьҭеи акырҵуеит.
Ицеит ҳаамҭа, хара снаҧшуеит.
Сымч ахьынӡаҭаз зегьы рыриашара саҿын.
Нхаҩи ҭауди сара сзы еиҧшын.
Жәлар реидкылара акыр аҭахуп, Маҭеи,
Ауаа еилыхны рызныҟәара шамуаз ҳамбахьеи…
Еиҟарастәуеит ҳәа салаган – сашьцәа сыцрасит,
Аҧсҭазаара ус имариоу акакәым, афасит.
Цәымӷыс сышьҭырхит, иаасыкәыршан ӷала сҭәуп,
Аиаша уасҳәап, иахьа саргьы стәуп…

М а ҭ е и

Ҳаи, ус ахьҧоуҳәо,
Хабыгә ду, зых шьарда ннаҵыша!
Ахы ҳазҭоу, акыр здыруа, зыҩнаҭа лашаша…
Пату уқәзымҵо, иуҧырхагоу ус аӡәыр дыҟазар,
Уи ихоуп изқәимҵо ихы идыруазар.

Х а б ы г ә

Ахдырра ыҟазар, уара абзиара збаша,
Аҧсуаа ҳҟәышхарц ахәҭоижьҭеи иҵуазеи?!
Абзиа иагәҭасны ишьҭызхуа абаша.
Уазхәыци, ҳаҧхьаҟа иаҳҧеиҧшхараны иҟоу…
Даара иуадаҩроуп уажәы ҳазлаҟоу.
Нхаҩы ҷкәнак дҩагылазар, нас иауазеи,
Ҳабҷьар ҭкәыцәаа ҳазишьҭаларызеи,
Уигьы дуаҩыми, Аҧсны даҵеими.
Ҳнапала ҳхы ахырҵәара ҳаҿыми…
Ҳлашәуп, Маҭеи, ҳлашәуп,
Уаҵәы ҳәа аӡәгьы дхәыцуам, акаамеҭ ҟалазшәа,
Абри адунеиаҿы зегь рҵыхәтәаны ҳизшәа,
Аамҭа еикәшара ҳахыцәаны ҳашьҭоуп…
Ҳаи, сажәа сроуцәеит, абра ҳазгылоузеи,
Акәаскьахь ҳхалап, ҳхәы дырхиахьазар…

М а ҭ е и

Учеиҵьыка иазҳааит, аха сыццакуеит,
Сзықәшәаз убоит, исымчгәышьоузеи.
Иҟалаз уамҳәакәа исзымчҳаит,
Саҭоумҵан, умш аабзиахааит.

Х а б ы г ә

Исылшо акы угсырхом,
Ибзиоуп нас, абзиара узыҟалааит.

М а ҭ е и дцоит.

Гәырҩамзар аамҭа акгьы рзалымгеит,
Закәытә уааузеи, зыхәда хҽны иныҟәо.

К а м а

(даауеит)
Маҭеи абас дзырццакызеи?
Ҳаҩны данааиуа имфакәа, имжәыкәа,
Лафк наҳаҳәан, аамҭа мгакәа,
Ус ҟаимҵацызт, – Ҭакәи акыр ихьма?

Х а б ы г ә

Ҭакәи иаха дыкны дыргагәышьеит.

К а м а

Ҳаи, сыԥсындаз абри смаҳакәан.
Дҭахеит ачкәын, ацхыраара имоур.
Ухы уамеигӡан, саб сызкәыхшаша,
Абахҭа дыҭга… Ахаҟаиҭра иоур,
Иара идырп нас иҟаиҵаша.

Х а б ы г ә

Ҭакәи абахҭа иҭгара уадаҩхашт,
Уажәшьҭа сажәа амыхәозар акәхап.

Еилаҳаит ҳаамҭа, ауаҩра бжьаӡит,
Аихаҵгылара, аидгылара зегьы ҳарӷәамҵит.
Ажәытә хара инаԥшуаз аԥсуаа нагақәа,
Кавказ хьӡи-ԥшеи ламысыс иамаз,
Иахьа зегь рыла шьҭахьӷа ҳхьаҵит.
Ҳ а н и ф а

(дааиуеит)
Уа уиашоуп, сашьа.
Ажәытә Кавказ хьӡи-ԥшеис иамаз,
Иахьа зегьрыла шьҭахьӷа ихьаҵит.

Х а б ы г ә

Уи бара ишԥеилыбкаауеи, акыр иаԥсоу саҳәшьа?

Ҳ а н и ф а

Сыбла иабои исаҳауеи ада уаҳа исҭахузеи!
Сгәы иамыхәо, абар, уи азы џьара изцатәузеи!
Исҳәо сҿашәом, сашьа хазына, аха ас хара узцом.
Схала сакәым абри гәнызго,
Ачаа зегьы иргәаԥхом.

Х а б ы г ә

Нас иарбан шәгәы иамыхәо, Ачаа дуқәа?

Ҳ а н и ф а

Ухымҩаԥгашьа.
Х а б ы г ә

Схымҩаԥгашьа! Уи иаанагозеи?!

Ҳ а н и ф а

Угәы иалымсын, аха сара Ачаа рыдҵа науасҳәарцазоуп сзааз.

Х а б ы г ә

Иааркьаҿны иҳәа.

Ҳ а н и ф а

Зегьы игәарҭеит, аҭауад ду, ухы мап шацәукыз,
Анхацәеи ҳареи ҳаиҟараутәырц угәы иштоукыз.
Нхаҩыда аӡәгьы дубом, абас узкатәазеи!
Ҳабӷа ԥуҵәеит, иҳәа иаахтны, узыниазеи?

Х а б ы г ә

Сҿыхеит, саҳәшьа, аҽны шьыбжьон
Ацәа сшалаз, скаххаа салҵит.
Ааи, сеилыркааит сашьцәа дуқәа,
Рыжәҩахыр сара сацәхьаҵит...
Зда ҳхәарҭам срыгәҭасуам,
Урҭгьы рыгәҭакы еилкаатәуп.

Ҳ а н и ф а

Ачааи Чачааи иуанарыжьуам,
Анцәа дуӡӡа убыс игәаԥхазар,
Маҵуацәас иаҳзыҟаиҵазар,
Ҳхы иаҳархәоит, уаҳа иарбан...
Нас, анхацәажәқәа урзыхьчома,
Хьӡи-ԥшеи змоу сашьа хазына?

Х а б ы г ә

Урҭ анхацәа, сара сакәым,
Акырынтә ирыхьчахьеит Аԥсны ԥшӡа.

Ҳ а н и ф а

О, Анцәа, изуҭаххазеи абас ҳҭархара
Уаҳхылаԥш Ачаа дуӡӡақәа,
Хьӡи-ԥшеила иқәыз Аԥсынра.

А м а ҵ у ҩ ы

(дааиуеит)

Ҟазылбеи Аимхаа ишькылкҩы дицны,
Ҽырххыла ҳашҟа иааиуеит еивасны.

Ҳанифеи амаҵуҩи цоит.

Х а б ы г ә

Иитахузеи иагаша уи афы зҿасны.

Қ а з ы л б е и

(даауеит ишькылкҩы дицны)

Иҟалазеи, Хабыгәхеит, матцуҩгьы даҳҧымлеи,
Абри аҳтынра зынӡак ашә акыма?!

Х а б ы г ә

Мшыбзиақәа уҳәар, бзиала уаабеит хәа уаҳҳәап,
Аҳтынра ашә акра-аатра уи уара иуусым.

Ҟ а з ы л б е и

Сатоумтцан, сгәы ҧжәаны сыҟоуп.
Сашьа дызшьыз Атцәыҵьба
Иаха дыркит, уи алаҧынтца икылҟьаз,
Исыздыруам акәымзар дахьыргаз,
Дысшьуеит игәыдтцан иус рыӡбаанӡа.

Х а б ы г ә

Нас иутахузеи сара сҟны?

Ҟ а з ы л б е и

Усыцхраа уи ишьразы.
Х а б ы г ә

Азакәан иқәнатцап ихәтоу.

Ҟ а з ы л б е и

Иабаҟоу азакәан, аиаша ҟазтцо!
Анхаҩы жәлар уасеи-ҵьмеи еизганы
Илахәларыжьыр – деиқәдырхоит атәы.

Х а б ы г ә

Илахәлажь нас уаргьы.

К̆ а з ы л б е и

Иабак̆оу иахәласыжьуа, сынхацәа еимурпит,
Ахақәитра рут̦ан, хазы анхара иаҿуп.

Х а б ы г ә

Анхаҩгьы дуаҩыми, дынхааит дынҵааит,
Рыдгьылаҿ уаҩҵас ршьапы адыркааит.
Урт̦ рыбӡа ҧахт̦ҵәар, ҳара ҳзы игылода,
Ҳацҳақәа аӡы ихнахыр, ихызҵода.
Уаҩрыла иҳаиӡьугьы ҳат̦әаҳамшьахуа,
Ех, изакәытә аамт̦оузеи иаҳт̦ааз.

К̆ а з ы л б е и

Иухьзеи, Хабыгә, абас узк̆ат̦әада?
Ухы абалоугеи!
Анхацәа гәымхақәа уртәыртәма,
Дара хьымнаӡо уара уаҧыршьма?!

Х а б ы г ә

Қазылбеи Аимхаа, уҿы уаҧшны уцәажәа,
Ухымҩаҧгашьа сгәаҧхом, ихьант̦оуп уажәа.

К̆ а з ы л б е и

Нас сышҧауацәажәари, уаҳа уаҧсамзар,
Т̦ауадаа дукәа ҳзыҳәан улыҧсаазар?

Х а б ы г ә

Сара сакәым, аха уара уоуп иҧсхьаҵәк̆ьоу.
Ҧсуа ламыси шьеи злам уаҩыҵәк̆ьоуп.
Ут̦ыцқьа сашт̦а, ушьт̦ахьк̆а ухьамҧшкәа!

К̆ а з ы л б е и

Уахьхәуеит, Хабыгә, сара сеибгазар.
Ҳдәықәҵа!
(Дцоит.)

Иааиуеит Б а г е и Г ы ц ь и.

Х а б ы г ә

Шәарбанқәоу,
Цәгьароу бзиароу шәзышьҭоу?

Г ы ҵ ь

Багеи Гыҵьи ҳауп,
Хабыгә, ухаҵкы сцеит,
Бзиара ҳәа акгьы ыҟам,
Ҭакәи дҭаркит.

Х а б ы г ә

Издыруеит, аҩныҟа ҳаҩналап, шәырбар ҟалоит.

Г ы ҵ ь

Хабыгә ду, ухаҵкы, даара ҳаццакуеит,
Иаарласны дыҭгатәуп Ҭакәи абахҭа.

Х а б ы г ә

Уи ҟалашьас иамоузеи, ҷкәынцәа ҟадыҵьқәа?

Б а г а

Иамоуп ҟалашьа, Хабыгә ҳазкәыхшаша.
Учын маҭәа наушәҵаны, ҳаԥхьа унагыла,
Ҳдәықәлароуп Аҟәаҟа, ҳашзахәо ҽырххыла!

Х а б ы г ә

Шәара?

Г ы ҵ ь

(руапақәа ааимдырҟьоит, еилаҳәоуп казак маҭәала)
Ҳара ҳахиоуп, ухаҵкы ҳцеит,
Аҭауад лаша Ачба Хабыгә ду,
Ҩыҵьа аказакцәа Аҟәанӡа днаскьаргоит.

Х а б ы г ә

Ишәҵьысшьоит сыҷкәынцәа, ишәҵьысшьоит,
Счын маҭәа уажәыҵәаҟьа исшәысҵоит!

Алашара ыцәоит.

А ҧ ш ь б а т ә и а с а х ь а

Аполковник М а с о в с к и итәарҭа ауада. Масовски дгәаҭеиуа ауада дыҩноуп.

М а с о в с к и

Абаандаҩы шәихылаҧшла, акапитан.
Уара иумдыруеи ууаажәлар закәу…
Иаҕацәа даҳцәыршьыр, ма дыбналар,
Ҳҭахоит ауп уаргьы саргьы.
Уҭаҧшхьоу, уара, агәыбернатор илакҭа?
Уи дқәыцьмоуп…
Жәлар абҕа рызҭо, рҵеицәа заанаҵ иҳалҳамгар.
Рынкылара цәгьахоит, рҽеидкылан идәықәлар.
Уаҵәыҵәаҟьа Аҵәыцьба Петербургҟа дыжәга
Ҳара иаҳуалу наҳагӡоит, аҳәынҭқар ҳаитәуп.
Аслан дцоит, дааиуеит аҟарул.
Иҟоузеи уа?
А ҟ а р у л

Самырзаҟантәык уибар иҭахуп.

М а с о в с к и

Даашьҭы.

А ҟ а р у л дцоит, дааиуеит Ҟ а з ы л б е и.

Сузыӡырҩуеит.

Ҟ а з ы л б е и

Зашьа дыршьыз Аимхаа соуп.

М а с о в с к и

Утәа.

Ҟ а з ы л б е и

Итәо сабаҟоу, абылра саҿуп,
Ашьаура сыхәцәа ҵкааны сакуп…

М а с о в с к и

Нас узаазеи сара сҟны?

Ҟ а з ы л б е и

Даажәгеит ҳәа саҳаит уи дытҟәаны,
Ахылаҧшәы, усмеигӡан, иуҭаху ҳәа,
Сыҧсгьы усҭоит, сгәыхәтәы сахьӡар,
Сылаҧш иқәшәар уи аҳәа,
Деихысхуеит, снапгьы ҵысрым.
Сшьа уны сҭыҧаҿы снаӡар,
Уасашәк ухьӡала иҧысҵәоит, узжьарым.

М а с о в с к и

Уасашәк акәым,
Аҧсны суҭаргьы,
Изакәаным ҟасҵом,
Анцәа ибоит,
Уи уахаҵәҟьа
Петербург даагоит.

Ҟ а з ы л б е и

Уаамыццакын, ахылаҧшәы, уаасзыӡырҩ саргьы,
Аимхаа ҳабӷа умазар, убӷа ӷәӷәахоит уаргьы.

М а с о в с к и

Сара аҳәынҭқар изакәан ала сыбӷа ӷәӷәоуп,
Иара убас абџьаргьы амчгьы сымоуп.

Ќ а з ы л б е и

Усоуп, аха ари адгьылаҿ ҳара ҳаҧшәымоуп,
Шәара ишәзелымкаауа ахатәы закәанқәа ҳамоуп.

М а с о в с к и

Ишәымаз, аха аҳәынҭқар изакәан шәахымҧалан,
Шәшьапы ахьзымҩаӡо шәҩахан икыдшәмыргылалан…
Ќ а з ы л б е и

Ахылаҧшҩы, сыззаазиз аус сзыќаҵара ацымхәрас,
Ахшыҩ рҵара уалагеит, хзеилибамкааит ауп нас.

М а с о в с к и

Ҳаилибакааит ибзиаҵәќьан, абаандаҩы дусыршьуам:,
Усзымгәаан, Аимхаа, абриала ҳцәажәара аҵыхәа ҧҵәоуп.

Ќ а з ы л б е и

Дахьыжәгалакгьы дыҧшааны.
Дысшьуеит уи ала.
(Дцоит.)

А ќ а р у л

(дааиуеит)
Аҭауад лаша Ачба Хабыгә.
М а с о в с к и

Ашәқәа аарты.

Х а б ы г ә

(дааиуеит)
Аполковник, аус сымоуп уара уҿы.

М а с о в с к и

Сӡырҩуеит, аҭауад лаша, ухаҵкы!

Х а б ы г ә

Аҵәыцьба сара сысас иоуп иишьыз.

М а с о в с к и

Ааи, уи здыруеит, ухаҭкы.

Х а б ы г ә

Ахьымӡӷ сиргеит, аҳҭынра ацәа ҧиҽеит.

М а с о в с к и

Убас ауп, ухаҭкы.

Х а б ы г ә

Азакәан иаҳәо акы игханы иҟалар,
Дқьырхыр анхацәажәқәа, аӡбаҩы дырҟаҭәар,
Уаргьы саргьы усҟан ҳусқәа цәгьахоит,
Иара ицымхәрас ҳара абахҭахь ҳаргоит.

Ашә ааимҟьоит. Аҟарул драҧцаны иааҩнаххуеит Гы џ ь и Б а г е и.

Г ы џ ь

Аҭӡамцахь, шәҩыџьагьы аҭӡамцахь!

Хабыгәи Масовскии рнапқәа ирҩахан иаагылоит.

Дабаҟоу Ҭакәи?
А ҟ а р у л

Армарахьтәи аҟарса дҭакуп.
Шәыстҭ ацаҧха.

Гыџь дцаны Ҭ а к ә и диманы дааиуеит.

Б а г а

Аполковник,
Абахҭа агәашәқәа ҳаҭганы ҳаужь.

М а с о в с к и

Уи ҟалашьа амаӡам!

Г ы џ ь

Аҭауад лаша уҽырҭынчны узгылоузеи,
Идҵа ахылаҧшҩы исҳәаз наигӡартә!

Х а б ы г ә

Аполковник, ашьакаҭәара ҟоумҵан…

Г ы џ ь

Угәы иаанамган хаала ҳаилгап ҳәа,
Дшәысҭом уҳәар, бзиоуп ҳәа
Ҳашьҭахьҟа ҳцап ҳәа…
Аамҭа ҧшуам, уаацҵакы.
Абаандаҩы, угыл аҧхьа!..
Аполковник уцала!..

М а с о в с к и

Алаҟәа!

Б а г а

Ҳаҭоумҵан, аҭауад лаша ухаҵкы.
(Дцоит.)

Алашара ыцәоит.

А х ә б а т ә и а с а х ь а

Ҭ а к ә и иҩны аказак акәшаны игылоуп. М а с о в с к и деилашәаны длеиҩеиуеит.

М а с о в с к и

Арахь уааскьеи, аҧшәма Маҭеи,
Аамҭа ацара иаҿуп…
Арахь аҭак саҳауам сызҵаара?
Уҷкәын абна дылугарц уҭахым?
Излазбо ала, ҳәатә хазҵо уаҩым.

Ачҳара сымоуп, еиҭах саагӡшуеит.
Мап анакәха, уҩны-угәара збылуеит.

М а ҭ е и

Ахылагӡшҩы, исҳәо агәра га,
Исыздырам дахьыҟоу, анцәа иныс,
Дыбналеижьҭеи дсымбац, саб игӡсаныс,
Ицеит рҳәоит Нхыҵҟа, иҩызцәеи иареи,
Схы шәымаз, дад, шәысмеигӡан сымҳәеи,
Сыжәга, абахҭа сҭашәыжь,
Сыҩны сгәара, иҟалозар, иншәыжь.

Ҟ а з ы л б е и

Уара узҭахыда, ауаҩы ччархәажә,
Ушьакаҭәара иагӡсазар суеигӡозма, алыгажә.
Ауасажә еигӡш ухәда ӷысҟон абраҵәҟьа,
Шәыжәла зегьы ықәысхуан уахаҵәҟьа.

К ә а н а

Ҳаи, дад, ауасаҵәҟьа ҳадумкылан,
Ҳлоумырҟәын зынӡаск аказак ҳрыларгылан!
Ҭаҳмадцәақәак ар ҳакәыршаны, гӡхашьарами,
Ҳаидҿаҳәалан ҳгарагьы мариами.
Шәагӡсуами, абаагӡсы, иагьа ҟаларгьы,
Анхаҩы иџьабаа шгӡажәбылуеи?!
Ҷкәынак дыбналазар, дылҵып, дабацауеи.

М а с о в с к и

Иазхоит.
Акапитан, аҩны амца ацраҵа.

А с л а н

Ҭакәи дыскуеит.
Иаҭаххаргьы дысшьуеит.
Ажәа усҭахьеит, уи насыгӡауеит.
Аҩны амца ацраҵара сылшом, ухаҵкы.

М а с о в с к и

Исылшом шԥа?!

Ҟ а з ы л б е и

Ах, уара аԥсымцқьа, ашәаргәында,
Афицар ичын зыжәꙋа иқәҵа!
Иусырбап сара Ҟазылбеи сакәзар.
Сара избылуеит аꙋны, уара ушәозар.

А с л а н

(итапанча ааҭкәыцәаан)
Уеиҭамҵын, угәы кылзыблаарц уҭахымзар!

Ҟазылбеи атапанча ахы дҭаԥшуа даанхоит.

Аиҿахысрахь суԥхьоит, иаабап узакәытә хаҵоу!
Уаҵәы асааҭ жәаꙋа рзы сузыԥшуп, ауахәама аҿаԥхьа!

Қ а з ы л б е и

Сара сыхиоуп, ихысуада аԥхьа?

А с л а н

Уара!
(Дцоит.)

М а с о в с к и

Аꙋнқәа амца рыцрашәҵа!

Амца зыцрарҵаз аꙋнқәа рылашара ашҭа иқәыҷҷоит.

Х а б ы г ә

(дааиуеит)
Шәеилагама, азин шәызҭада,
Ауаꙋы иꙋны-игәаара абылра?!
Аполковник, узҿу удыруоу уара?

М а с о в с к и

Издыруеит.
Аҳәынҭқар идҵа насыгӡоит.

Х а б ы г ә

Ари Ҭакәи иҳанаижьуам.

М а с о в с к и

Ҭакәи ҳаргьы ианаҳажьхьоу рацәоуп.

Х а б ы г ә

Аполковник, унапҟьашьа ауцәоуп.
Ара аҳәынҭқар изакәан адагьы иҟоуп даҽа закәанк.

М а с о в с к и

Аҳәынҭқар иимпериаҿы закәанк ауп иҟоу.
Шәара шәзакәанқәа абра ашьацаҿы икәаҳауп,
Еи, Ҭакәи иаб дшәыманы шәдәықәла!

Х а б ы г ә

Маҭеи игара азин усҭауам…

М а с о в с к и

Сагьузыӡырҩуам…
Азин сымоуп абарҭ зегь шәахгара.
Ажәахаа шәмаҳауазар, аҭаҷкәым шәырбара…
Ҳдәықәышәҵа!

Маҭеи дрыманы ицоит.

Х а б ы г ә

(Игылаз рахь.)
Ижәбома ҳаидымгылареи ҳҿымҭреи ирыхҟьаны
Ампыҵахалаҩцәа шцо, аҳәынҵәа ҳҿаҟьаны.

Уаагәарҭак аӡәгьы ҳаҿеҳмырҵысит,
Аҿены шьыбжьон ҳшыбзаз ҳаԥсит.

Алашара ыцәоит.

А ф б а т ә и а с а х ь а

М а с о в с к и итәарҭа. Уи иаԥхьа рҿеидыԥсаланы игылоуп ԥыџьа афицарцәа. Ҟ а з ы л б е и А и м х а а насҭхашәа дтәоуп.

М а с о в с к и

Ахьымӡӷ, еиҭа ахьымӡӷ, цәгьала ҳаԥсы рцәаагеит..
Хԥык акәыԥшцәа, блацәыргашьас иҳамоузеи.
Сказакцәа ирылгеит, хыла-гәыла ҳаиларҵеит.
Шәарҭ шәҿаббаӡа саԥхьа шәызгылоузеи?!
Шәца, асолдаҭцәа ахысшьа дшәырҵа,
Ҭакәи иԥызцәеи иареи шхысуа еиԥш.
Урҭ ахԥык, хԥык рыцлар нас ишԥаҟало!
Ажәлар ашьауразы амч анрылало,
Нкылашьас ирымоузеи.
Арҭ еидымгылароуп акәымзар, ианеидгыла,
Аанкылашьа рымоума, рдаракәац аақәҳамхыкәан.
Сақәгәыӷуан акәымзар аԥсра,
Мариала срылгоз џьысшьон, аха абар…
Аҟарул!

А ҟ а р у л

(дааиуеит)
Ара сыҟоуп, ухаҵкы!
М а с о в с к и

Акапитан Ананба дмааӡаци?

А ҟ а р у л

Мап, макьаназ дызбом, ухаҵкы.

М а с о в с к и

Алахша, абнауаа рцынҵәарах,
Ихы рықәиҵоит, иара дымсааит, ижәлар.

Аҳәынҭқарра даҿагылоит аҳәынҭқар иафицар.
Џьара акы иҵагалатәуп мамзар.

Ҟ а з ы л б е и

(дҩагыланы)
Уи иахьа дҭахоит, ухаҵкы.
М а с о в с к и

Дҭахоит шҧа?

Ҟ а з ы л б е и

Аиҿахысрахь дсыҧхьеит ишудыруа,
Ауахәама аҿаҧхьа дысзыҧшуп.

М а с о в с к и

Иудыруаз уи дышфицару.

Ҟ а з ы л б е и

Афицарра аҭахӡам ибзиан акылҧшра.
(Дцоит.)

М а с о в с к и

Ақәҿиара, Қазылбеи, ақәҿиара!
Аҟарул!

А ҟ а р у л

(дааиуеит)
Ара сыҟоуп, ухаҵкы.
М а с о в с к и

Қьаламаҭ уиҧхьа.

А ҟ а р у л

Уажәыҵәҟьа!
(Дцоит.)

Қ ь а л а м а ҭ
Акыраз суҭахызма ухаҵкы?

М о с о в с к и

Қьаламаҭ, уӡьеѡра, угəымшəара атəра згоит.
Гəык-ҧсык ала ушсзыҟоугьы збоит.
Адҵа усҭоит убри наугӡар...

Қ ь а л а м а ҭ

Исыдуҵо азы сыхиоуп, ухаҵкы.

М а с о в с к и

Уахаҵəҟьа Ҭакəи игəыҧ уалаларoуп,
Гəык ала ушизыҟоу агəра иургароуп.
Уи нахыс ҳусқəа мариахоит...

Қ ь а л а м а ҭ

Ҭакəи игəыҧ алалара цəгьахоит,
Ҿарҧӡа дук сымазароуп убри азы.

М а с о в с к и

Умыццакын, иаарласны иҟалоит аҿарҧа.

Қ ь а л а м а ҭ

Уи шҧа?

М а с о в с к и

Аслани Қазылбеии аиҿахысра иқəгылоуп,
Руаӡəк дышҧаҭамхари иахьа,
Уара душьызшəа Ҭакəи иахь уиасуеит.

Ахысыбжьқəа гоит.

Руа иаауада, Қьаламаҭ?

Қ ь а л а м а ҭ

Аслан.

М а с о в с к и

Уи еиҳагьы еиҕьуп ҳара ҳзы,
Еилукаама?

Қ ь а л а м а ҭ

Зегьы еилкаауп, ухаҵкы.
(Дцоит.)

А с л а н

(дааины иабџьар ааиҟәныхны инышьҭаҧо)
Аполковник, ауаҩы дысшьит,
Сдәықәҵа агарнизон ахь, арратә трибунал ахь.

М а с о в ск и

Уфицар бзиан, сгәы уалоуп цәгьаӡа.

А с л а н

Мцуп иуҳәо, уара уаҳаракыра,
Сара сакәым, ҳажәлар зегьы нҵәаргьы угәы ухьуам.
Еиҳагьы еиҕьушьоит…
Ҳара-ҳара ҳаичырчара ныҳәоуп шәара шәзы.
Уи ҳара ҳразҟыдароуп, аха ас аамҭа царым.
Жәытә жәларык рыгәнаҳа хара иузгарым.

М а с о в с к и

Даараӡа сгәы уалоуп, акапитан.

А с л а н

Суҳәоит агәырҩа уҽоумырган.
Уаргьы сгәы уалоуп, аполковник.
Ашхырцәаҕьҭра унапы ҭушьит,
Уахьымӡар ҟалап угәыхәтәы.

М а с о в с к и

(акапитан ичынӄәа ааӄәжәжәааны)
Уи сара исусуп. Дыжәга!

Алашара ыцәоит.

А б ы ж ь б а т ә и а с а х ь а

Х а б ы г ә А ч б а ишьҭаларҭа. Уахынлоуп. Х а б ы г ә дыцәоуп игәы рҭынчны. Ашьшьыҳәа иааҩналоит Ҭ а к ә и и, Гы џ ь и, Б а г е и амаҵуҩы дрыцны.

Г ы џ ь

Иаҭаххарым Хабыгә дуӡӡа ирҿыхара.

Б а г а

Ааи, саргьы убас сгәы иаанагоит.

Ҭ а к ә и

Ишәҳәо закәызеи, иламысума!
Ҳаизымҵаакәа даагар ҧхашьарами.
Нцәахәыс иҳамоу, бӷас иҳамоу,
Игәы ҳасыр ҳара ҳзы ихьымӡӷыми.
Аҭауад лаша, аҭамзаара шьҭаҳҵоит…

Х а б ы г ә

(дҩыӄәҭәаны)
Ҳаи, шәарбанӄәоу ҵхагәҭаны сзырҿыхаз?!

Ҭ а к ә и

Ҭакәи соуп, ухаҵкы, узыргәамҵуа.

Х а б ы г ә

Аа, Ҭакәи уоума,
Изакәызеи, цәгьара ҳәа акыр ҟалама?

Ҭ а к ә и

Абзиара абаҟоу, иҳашьҭоуп еивасны,
Ҳадгьыл ҳақәцалан ҳрымоуп хаҧхарсны.
Ҳгәы иҭаҳкыз уамҳәакәа иаҳзыҟамҵеит,
Уаҳмырҿыхар акәын, аха ҳхы иаҳзаҭәамшьеит.
Ҳара иҳахҟьаны иахәҭам уҭагылар ҟалоит,
Иҟалозар, уажәшьҭа Хьыма ҳара даагоит.

Х а б ы г ә

Шәеилагама, ҷкәынцәа ҟадыџьқәа!

Г ы џ ь

Абас шәлыхӡызо дабанӡашәҵәахгәышьо,
Шәаныҟам иақәыршәаны шьоукы аакылсыр…

Х а б ы г ә

Хабыгә иаҳҭынра макьана еиламҳацт,
Лара дақәшаҳаҭымкәа дшәыстәар ламысым.

Б а г а

Лҿи лкәадыри ҳархиеит, дҳацыз иахьынӡалшо,
Нас иамуӡозар Бзыҧҟа даагоит.
Х а б ы г ә

Амаҵуҩы!

А м а ҵ у ҩ ы

Ара сыҟоуп, ухаҵкы.

Х а б ы г ә

Камеи Хьымеи рҿыха.

А м а ҵ у ҩ ы

Урҭ ашәаҿы иҧшуп, ухаҵкы

К а м е и Х ь ы м е и ааиуеит.

Бара иахыбҳәаауазеи, сыҧҳа?

К а м а

Дабанӡа ҳамазаауеи абас дҵәахны…
Дцааит.
Ахақәиҭра зцу аҧсҭазаароуп иҧсҭазаароу, саб,
Уақәныҳәа лымҩа, лхатәы лара илыӡбап.

Х а б ы г ә

Ибзиоуп нас, мҩамш быкәлааит!

Ҭ а к ә и

Абзиараз, ухаҵкы, улаҧш хаа ҳацыз,
Акымзарак ҳахьуам, ҳаҧсадгьыл ҳахьчоит.

Х а б ы г ә

Аҧсадгьыл ҳахьчоит, аха ҳара-ҳара ҳзеибахьчом.
(Хьыма дрыман ицоит, Хабыгә ихала.)
Иа, анцәа ду, урхылаҧш ҳ-ҵеира, унапы ианып, суҳәоит.

Алашара ыцәоит.

А а б а т ә и а с а х ь а

Ашьхара. Ҭ а к ә и ишәақь кны ахаҳә ду иҽадҵаны ҵаҟантәи ихагалоу амҩахь дыҧшуеит.

Ҭ а к ә и

(ашәаны)
Адгьыл гәабануп, ажәҩан хызоуп,
Гәыҕырҭас иҳамоу ҳабџьар заҵәык ауп.
Анхаҩы дрыцҳазшьо ҳаргьы ҳаиҩызоуп,
Ҳзыхьчо ҳаҧсадгьыли ҳаҧсабареи роуп.

Х ь ы м а

(дааиуеит)
Аимсқәа шәзызӡахит шәыцыҧхьаӡа.
Гәыбӷан сышәымҭан аххьа ахьазымхаз…

Ҭ а к ә и

Бааҧсеит, Хьыма, быблақәа ирхызбаалоит,
Ҳацныҟәара былшом, аҧсшьара бҭахуп.

Х ь ы м а

Мап, иагьа сааҧсазаргьы,
Уара уҿы аҟазаара сара сзы иҧсҭазаароуп.
Аха Қьаламаҭ дысгәаҧхом…
Мышкызны умҩа ҧимҵәарц залшом,
Ох, сгәы сыхьуеит, сгәы уаҳа алшом.

Ҭ а к ә и

Уи гәыкала дысзыҟоуп, сара ус избоит,
Аказак ҳанрылашәалакь, дырмеигӡа инирҵәоит.

Х ь ы м а

Иблақәа ирхызбаалоит гәаӷрыла дышҭәу,
Ицәгьоуп аилкаара дареи ҳареи дызтәу.

Г ы џ ь

(дааиуеит)
Аӡәыр дыжәбама шәахьыҧшуа?.

Ҭ а к ә и

Дагхеит Бага, ашьыжь абра дыҟазар акәын.

Г ы џ ь

Агәра сызгом, ҳаржьарымызт,
Қьаламаҭ еиликааит ашьхаруа шиакәыз.

Ҭ а к ә и

Урҭ еиқәшәараны иахьыҟаз еиқәшәазҭгьы,
Ажәабжь рыман уажәшьҭа иаахьазаарын.

Г ы џ ь

Акыргьы набжьоуп, ус имариоума
Акаҵәара ахыҵра.
Қьаламаҭ амҩа бзиан идыруеит.

Ҭ а к ә и

Қьаламаҭ, Қьаламаҭ… лаӡыққәшәа соуеит,
Изызӡарызеи саргьы сгәы изҭынчым.

Г ы џ ь

Қьаламаҭ ҳара ҳҿы акгьы имчым,
Насгьы гәыкала дҳацушәа збоит.
Угәы ишаанаго сыздырам, аха
Сара уи ихаҵара агәра згоит.

Ҭ а к ә и

Уи дхаҵам узҳәом, аха аӡсахра илазар,
Усҟан шәы-ӡсык ихазаргьы иазхом.

Г ы џ ь

Қьаламаҭ дыӡсахҩҵәҟьазар,
Уажәшьҭа ҳамҩақәа диркхьазаарын.

Ҭ а к ә и

Ҳамҩа кра рыгума, уара абзиара збаша!
Жәантә амца ҳагәыларкхьеит,
Шәынтә аӡсра ҳҭадыргылахьеит.
Саб рыцҳа иҵәуарҭа сырымҭеит.

Г ы џ ь

Аиашьеи аиашьеи реиҿагылара,
Еиҭа ашьакаҭәара, агәаҟра аӡсра…

Ҭ а к ә и

Иаҳхароузеи, Гыцә, ҳамҩа иангылазар,
Ҳзеивымсзар, ҳагәсадгьыл ҭшәахазар,
Жәытә-натә аахыс ҳзеилибамкаазар,
Ҳаинраалараз хәшәы ҳәа акгьы ҟамлазар,
Аламыс аныӡ – абџьар цәажәароуп,
Ҳахҩык аӡә иеиҧш ҳажәа акызароуп.

Х ь ы м а

Бага ихала даауеит, Ҭакәи.

Ҭ а к ә и

Ишҧа, Қьаламаҭ дицӡами?

Х ь ы м а

Мап, ихала иоуп иҟоу.

Г ы џ ь

Дицәыбналазар ҟалап, алахша! (Бага дааиуеит.)
Қьаламаҭ дабаҟоу, Бага?

Б а г а

Иҩныҟа дсышьҭит.

Ҭ а к ә и

Дышҧоушьҭи аҩныҟа, Бага, уеилагама?!

Б а г а

Дсыҳәеит. Насгьы, иара дсыцымзар,
Кәыдры ацҳа исзыҟәгомызт асасцәа.
Абри акәын иуасҳәаз, Ҭакәи.

Г ы џ ь

Сҩашьазаап, башаӡа игәра згон.

М а х ь а л

Уи убас дыццакны дцон,
Улаҧш ихьымӡо днахӗьеит ахәы.

Ҭ а к ә и

Махьал, Хьыма уаалхылаҧш абра.
Гыџь, аказак маҭәа цәырга.
Иҧсы шҭоу дымҵарсны дгатәуп уи ала.

Алашара ыцәоит.

А ж ә б а т ә и а с а х ь а

Уахынлоуп. Ар раанҿасырҭа алагер. Ицәоуп асолдаҭ. Аҵла иҽадҵан дтәоуп М а с о в с к и. Қ ь а л а м а ҭ уи иаҧхьа иҽеидыҧсалан дгылоуп.

М а с о в с к и

Акы ааулымшеит, Қьаламаҭ,
Абас суқәгәыҕуамызт, аиаша уасҳәап.
Ҭакәи деиқәаҧах саҧхьа дышьҭоуҵоз џьысшьон.
Угәы иалымсын, аха ари уџьысшьом.

Қ ь а л а м а ҭ

Уаҳа ҧсыхәа смоуит, ухаҵкы сцеит,
Иҧсы шҭоу икра даара иуадаҩуп.
Амаҵуарқәа реиҧш идгылоуп, иҧырҵуам,
Урҭ рҿаҧхьа акгьы уаҩы илшауам.
Аказақцәа сиршьуеит, салаҧишәарцаз,
Ишьра азин ыӗазҭгьы, уажәшьҭа силгахьазаарын.
М а с о в с к и

Аҳаҧаҿы анеира зеиҧшроузеи?

Қ ь а л а м а ҭ

Мҩахәасҭоуп инагоу, даара икнаҳароуп.
Шәсырманшәалап уахь анеиразы.

М а с о в с к и

Иагьа сҳәаргьы уажәшьҭа дсымҧыхьашәеит,
Дыктәуп уи ала, уаҳа сзычҳауам.

Қ ь а л а м а ҭ

Иҩызцәа ҳазшьыр, ихала акгьы илшауам.
Уаҵәы инагӡахоит угәы иҭыхо, ухаҵкы аҩыза
Уара уеиҧш иҭынчхо рацәаҩуп уи икрала.

М а с о в с к и

Аҟарул!

Аҟарул дааиуеит.

Сааҭк сыцәоит, нас сырҿыха.
Аҷаҧшьаҩцәа рҭыҧаҿ иҟоума?

А ҟ а р у л

Зегьы еиқәшәшәа иҟоуп, ухаҵкы.

М а с о в с к и

Сара сцоит, Қьаламаҭ, уара?

Қ ь а л а м а ҭ

Ара сыҟазаауеит, цәашьа сымоума.

М а с о в с к и дцоит.

А ҟ а р у л

Закәытә ҵхузеи, аиаҵәақәа каххаа,
Еех, Қьаламаҭ, сгәы сыхьуеит,
Уажәы-уажәы сқыҭа сгәалашәоит –
Схәыҷра ахьысхызгаз,
Ҟәбина аҧшаҳәа.
Кристина лыблақәа еҵәаҵас еихаччоит..

Сыҧсы лылан, уаха шаанӡа амырзаӄан асырҳәон.
Лара дыҟәҧраа дгәырҕьаҵәа дкәашон…
Уара бзиа аӡәыр дубахьоума, Ҟьаламаҭ?

Ҟ ь а л а м а ҭ

Абзиабаха ҳазҭада, ҳазҿу умбаӡои,
Аӡәы ҳишьҭоуп полкк ҳаицрыҧсса.

А ӄ а р у л

Дысзалхуам иахьагьы Кристина сыҧсы,
Хаҵа дышцахьоугьы, бзиа дызбоит.

Ҟ ь а л а м а ҭ

Нас узыҧсахыз лоума бзиа иубо?

А ӄ а р у л

Дызбоит, аха дышҧазбо, сыбла дыхгылоуп,
Уара уакәзар ишҧаӄоуҵарыз?

Ҟ ь а л а м а ҭ

Илалгәыдҵан дысшьуан.

А ӄ а р у л

Узакәытә уаҩузеи абри уара?
Хысымҭак аӄынӡоуп уахьхәыцуа.
Бзиа иубо хаҵа дцазаргьы абаҧырхагоу.

Ҟ ь а л а м а ҭ

Ҧу, зегьы ззеиҧшу шәара… *(Днавалоит.)*

А ӄ а р у л

Абзиабара закәу иалудыраауазеи.
Еех, Кристина, Кристина…

Ҭ а к ә и

(иҩызцәа ицны даауеит)
Амца умоума?

А ҟ а р у л

Исымоуп.

Ҭ а к ә и

(иҟама ихәцәа иныҧакны)
Уҽумырҵысын!..

А ҟ а р у л

Иахьуҭаху азы сыхиоуп…

Ҭ а к ә и

Қьаламаҭ?..

А ҟ а р у л

Ара дыҟоуп. Уздырит.

Ҭ а к ә и

Судырзар, иаҕьсам абжьаргара.

А ҟ а р у л

Ҳәара аҭахума.

Ҭ а к ә и

Уҿы еихаҿасҳәарым?

А ҟ а р у л

Мап, мап, сыбжьы сыргаӡом, изаҭахузеи.

Ҭ а к ә и

Гыцә, Бага шәаасывагыл.

Б а г а

Аҟама дәықәысцома?

Ҭ а к ә и

Мап, иԥсы шҭоу

Г ы ц ь

Дзырххода.

Ҭ а к ә и

Иԥсы шҭоу, сҳәеит.

А ҟ а р у л

Иԥсы шҭоу дыжәга, иԥсы шҭоу...

Б а г а

Убжьы!

А ҟ а р у л

Саҭамыз.

Ҭ а к ә и

Арахь даауеит, шәычешәырхиа!

Даауеит Қ ь а л а м а ҭ. Иаразнак дааилыршьуеит.

Акыр снаскьаанӡа аказак ургылар,
Сгьежьуеит, аха уара узоуп сзыгьежьуа...

А ҟ а р у л

Ицәазааит, мшәан, изҭахыда,
Ԥхыӡ бзиа рбааит, цәамҭхаа роуааит.

Ҭ а к ә и

Ҳдәықәышәҵа!

Қьаламаҭ дрыман ицоит.

А ҟ а р у л

Абри хаҵароуп, абри ҟазароуп,
Ҧыҭк инаскьапишь,
Иҵегьы инеихапишь.
Ҳаи, Ҵәыџь Ҭакәи сукәыхшоуп…
Арота шәгыл!

Алашара ыцәоит.

А ҩ б а т ә и а қ ә г ы л а р а

А ж ә а б а т ә и а с а х ь а

Уахынлоуп. Алашара ҭааны иахьарку ауадаҿы дыцәоуп М а с о в с к и. Ҭынчроуп. Зны-зынла игоит еиқәҿызҭуа аҟарулцәа ртрышә-бжьы. Аҧенџьыр дкылҧан дааҩналоит Ҭ а к ә и. Иабџьар рхианы икуп.

Ҭ а к ә и

Саҭоумҵан, ухаҵкы, аха уааҧшыроуп!

Масовски ашырҳәа дҩыҵҟьан иабџьар дахоит.

Иаҭахым, аполковник, абџьар ахара,
Цәгьа сгәы иҭам, уаргьы саргьы ҳааицәажәароуп.
Исызуамҳәозаргьы угәы иахәара,
Сгәы ашьаҟәаҟәа иҭоу уаазыӡырҩыроуп.

М а с о в с к и

Аӡәгьы уимбакәа уааишьа џьасшьоит.

Ҭ а к ә и

Ааишьа шыздыруеиҧш ацашьагьы сақәшәоит.
Уаасзыӡырҩ, ахылаҧшҩы, иҟалозар, суҳәоит!

М а с о в с к и

Уара имбжьо уаҩуп акәымзар,
Ишҧаугәаҕьи сара сышҟа ааира?

Ҭ а к ә и

Дарбан хаҵоу зхы иадзымкыло
Ахаҵаиҿ еснагь хаҵала аиааира?

М а с о в с к и

Абра ушыҟоу аказақ уаарылашәар,
Маха-маха уеиҿырхуеит, сымчгьы рықәхарым.

Ҭ а к ә и

Хьаас иҟоумҵан, схы сахәап,
Сахьааз здыруеит, шәусқәа сырмыцхәрым.
Ҳаицәажәап иаахтны.
Аӡәгьы ишәџьишьом иазыжәуз Аҧсны.
Ҳхырҵәара шәаҿуп, ҳуаами ҳаргьы,
Ҧҳәыск ҳалхылмҵи уаргьы-саргьы.
Усышьҭыҵ, уаҕрамгылан игәаҟхьоу сыҧсы,
Иамаҿуп сзыхшаз саб рыцҳа иҧсы,
Сшаанымгыло снацәа аус ауанаҵы!
Иҳахьхьоу ҳазхоит, гәрҩала ҳҭәуп,
Абри адгьыл аҧсуаа иаҳҭәуп,
Милаҭ хәыҷуп, аизҳара ҳҭахуп,
Уажәа бзиа саҳарц сазыҧшуп.

М а с о в с к и

Иуаҳарц иуҭахузеи нас сара сҟынтә?

Ҭ а к ә и

Абжьуаа урылҵ указақ уман.

М а с о в с к и

Уаасзыӡрҩы нас саргьы, сажәа науасҳәап.
Аҧсны ҭоурыхла аҧсуаа ишәтәуп,
Аха закәанла ҳахылаҧшроуп ҳара.
Уажәшьҭа тәымк иоураны изыҟалом аҳра,
Ишьҭахо атәыла ашьапы иқәҳаргылар ц ҳҭахуп.

Ҭ а к ә и

Шәақь ҧынҵалоу?

М а с о в с к и

Усҧырхагамхан, Ҭакәи,
Ухаҵара аҟәышра шацу збоит,
Аха уи аҟәышра
Аҧсны аҳәаақәа рҿы инхоит.
Инахаран ихәыцтәуп, иалымсын угәы.
Аҧсны шәымч ақәхом, ҳаҟамзар ҳара.
Адоуҳа мацара ара иазуам аҳра,
Амчгьы аҭахуп, уи шәара ишәызхом,
Арахь ҳара ҳамчра шәара ишәгәаҧхом.
Аҧсуаа зегьы анаалеит аҳәынҭқар изакәан
Урҭ ргәы рҭынчны анхара иаҿуп.
Аха арахь шәара шьоукы ижәуам,
Хыда шәаҳҿагылан ақәҧара шәаҿуп.
Улҵ абна, сҳәатәы хаҵа,
Ма аамҭала Аҧсны уалҵны уца,
Уаҳҧырхагамхан, цәгьара ҳҭахым.
Шәыхьӡгьы-шәыхьмыӡҕгьы ҳара ҳауп изду.

Ҭ а к ә и

Аҧсны ахьӡгьы ахьымӡҕгьы
Аҧсуа ида аӡәгьы изышьҭыхраны иҟам.
Аҧсны захьӡхалом аҧсуа даныҟам.

М а с о в с к и

Аҧсуаа ыҟамзааит ҳәа аӡәыр акыр иҳәома?

Ҭ а к ә и

Амчра имамкәа иҟазаара аҧсоума,
Ҳара ҳгәырҩа шәара ишәгәырҩоума?
Ҳзеилибамкааит, аполковник, ҳамҩақәа хазуп,
Уаргьы саргьы хыкәалаак ҳҷапан иазыҧшуп.

М а с о в с к и

Ахаҵа ззырҳәо уоуп, аха сгәы уалоуп, Ҭакәи,
Иихәо еиҧш зымч еиҳау иусқәа иааироуп,
Иахьа ма уаҵәы, уеиқәҧах, Петербург узгароуп.

Ҭ а к ә и

Угәаҳәара намӡар ҳәа даара сшәоит,
Макьана сҿаҳәам, ухаҭа иубоит.
Зхы иамыхәаз абрагьҩы илахьынҵа цәгьоуп,
Аха ишьапы дықәгыланаҵы имаршәагьы хиоуп.
(Игәы иҽанҵо.)
Арахь иааиуеит.

М а с о в с к и

Укра иашьҭоу думыцхраар ада
Ҧсыхәа имамкәа дааҭаургылт уара.
Ихаҵарам уцәырызгар, уажәы уоусыжьуеит.
Нас уабацари, ма уара, ма сара.
Абнахь уҽынаҧхьак.
(Ҭакәи иҽынҧхьеикуеит.)

Қ ь а л а м а ҭ

(даауиуеит)
Саҭоумҵан, аполковник, уахьсырҿыхаз.
Адырра ҳауит Ҭакәи…

М а с о в с к и

Иҳәа ирласны иҟалаз.

Қ ь а л а м а ҭ

Уаха Ҭакәи Бақьҟан аҳаблаҿ
Харзаман ҳәа аӡәы иҟны дыцәоуп.

М а с о в с к и

Аиаша уҳәома?

Қ ь а л а м а ҭ

Уара умсит, убас шакә!

М а с о в с к и

Ҭакәи дыцәаӡам, Ҭакәи дҿыхоуп,
Ҳара ҳауп ицәоу, иуаҳама исҳәаз?!
Зны ашьха дыҟоуп, зны ага дыҟоуп,
Зны-зынлагьы абра дҳалагылоуп.
Абрахь даага убри амц уазҳәаз.

Қ ь а л а м а ҭ

Аполковник, ухаҵкы!..

М а с о в с к и

Уца сҳәеит!

Қьаламаҭ дцоит, Ҭакәи даацәырҵуеит.

Аҵьныш тәыла аҵьнышқәа ахылҵуеит.

Ҭакәи дцоит.

Алашара ыцәоит.

Ажәеизатәи асахьа

Уахынлоуп. Уада ҭшәа хәыҷык аҟны алашара ҭааны иахьарку иадтәалоуп
Нестор Лакобеи, Хьудар Какалиеи, Бигәаа Нестори.
Адәахьы игоит алашбжь.
Хьудар дындәылҭны дааҩналоит.

Хьудар

Ҭынчроуп, аӡәгьы дыҟам макьана,
Иҵьасшьоит Ҭакәи абас дахьагхаз!

Лакоба

Ҳааизыҕшып...
Анаҩсан, зегь реиҳа ихадараны иҟоу,
Ауаа аиҕара рыбжьыхтәуп.
Ирацәаажәатәуп, иазырхәыцтәуп.

Хьудар

Убригь ҳҿазаҳкхьеит, аҩыза Нестор,
Аха ауаа еичзырчо рацәаҩуп.

Лакоба

Ирацәаҩуп азоуп ҳамчгьы зымхо,
Ишәымбои шаҟаҩы анхацәа ирыцрыхо.
Шәмыцәароуп, шәымтәароуп уахгьы-ҽынгьы,
Ауаа рылшара агәра дыргатәуп,
Ешьарала рымч еизгатәуп.
Шәаҟара издыруада аҕсуаа ишрызнеитәу,
Рмаршә шыктәу, рыгәшәы-мышә шҳәатәу.
Шәара шәоуп сзыҳәгәыҕуа, Нестор, Хьудар,
Ҟалашьа амам шәгәы рҭынчны шәтәар.

Нестор Бигәаа

Тәашьа ҳамоума, аҩыза Нестор,
Иахьынӡаҳалшо рмаршә куа рызнеира ҳаҿуп.
Аха абжаҩык хаз-хазы иахоит,
Насгьы жәлала аӡәырҩы еиҕацәоуп,

Абна илоу, ацәгьа зуа рацәоуп.
Аҩыза Нестор, ҳагәра ргом
Ҭакәи игәра шыргo еиҧш.

Л а к о б а

Избан Ҭакәи еиҳа игәра зырго?

Н е с т о р Б и г ә а а

Дахьрыдгыло азы акәхап, аҩыза

Н е с т о р Б и г ә а а

Нас ҳара ҳрыдымгылаӡои ажәлар?

Х ь у д а р

Ҳара ҳҟынтә макьана ирдыруазеи бзиарас.

Л а к о б а

Ҭакәи иҟынтә?

Х ь у д а р

Ҭакәи дыҟамзар уажәшьҭа ихҵәахьазаарын,
Дара-дара еилалан иқәибаххьазаарын.
Амалуаа ирымхны анхацәа ириҭозар,
Изшәым-изхам ахәыҷқәа аҭуӡьар еилаиҳәозар,
Хьара змам аҧҳәыс еиба
Ажәхьа наган илзҿеиҳәозар,
Анхацәа ишакәым ирызныҟәоз дахьирхәуазар,
Аҕар ицәҕьычыз аҟамчҧҵаҵа даиргозар,
Дахьнеилак ихьӡ ада хьыӡ рымҳәозар,
Убри иами нас ҳхы иаҳархәаша, аҩыза Нестор.

Л а к о б а

Ҳаиликаауазар убыс ауп сгәы иҭоу саргьы.
Уаха сиацәажәоит, нас хазы шәиацәажәа шәаргьы.

Ҳамчқәа еибаҳҭароуп, ҵәӷанк ахала абыца узахашшуам,
Ҳхы еиҭаҳамҳәар, ҳгәаҟрақәа нҵәом.
Анхацәеи аусуцәеи рхы хьчо иқәгылеит Урыстәыла,
Азауадқәа рышә аркны адемонстрациахь ицауеит,
Аҳәынҭқар ири дареи џьәџьаала еидыслауеит.
Ашьа каҭәоит, аха ауаа рыжәпара иацлауеит.

Н е с т о р Б и г ә а а

Азауади афабрикеи ҳара иҳамаӡам,
Нас зышә аҳаркуада, аӷыза Нестор?

Л а к о б а

Инеиааит амал уаа рӷнаҟны маҵура,
Иаарыхны рыҭара мап ацәыркааит,
Дара рхатәы Кьараз еиҿыркааит,
Аԥҳәыс еиба илыцхрааит, агәаҟ дышьҭырхааит,
Аӡәы изыҳәан рызегьы рхы иамеигӡааит,
Рызегьы рзыҳәан, иара аӡәгьы дхьамҵааит,
Убри оуп изахьӡу ажәлар реидгылара.
(Исааҭ днахәаԥшны.)
Аамҭа акыр инаскьеит, иаамҭоуп сдәықәлара,
Дмаит Ҭакәи, иҭахымзар акәхап ҳԥылара.

Н е с т о р Б и г ә а а

Мықә ацҳаҿы ахысбжьқәа гон хәылбыеха,
Уаангыл, амӷа уқәлара аԥсам уаха.

Л а к о б а

Мап, сымцар ҟалом, исзыԥшуп,
Ҳусқәа рацәоуп, ҳамӷа ркыцԥхьаӡа ҳҭәар,
Акгьы ҳахьӡом ҳшәар, ҳаашьар.

Атрышәбжьы гоит.

Х ь у д а р

Абар, Ҭакәи итрышәбжьы геит!

Л а к о б а

Аӡәы шәнеиҧыл.

Х ь у д а р

Аҧылара уиаҟара иҭахым,
Ихала дыҩналоит абра ҳааизыҧшып.

Аҧхьа дааҩналоит Гы ҵ ь, уи аҭагылазаашьа гәеиҭоит.
Нас ауп Ҭ а к ә и данааиуа, ашә аҿы даангылоит Бага.

Ҭ а к ә и

Хәлыбзиақәа!
Ҳаҭашәымҵан, ианеибаҳҳәаз ҳзымааит.
Хыҵьара ҳамҩақәа кын,
Ҳаҕацәа рацәахеит, ишыжәбо.

Л а к о б а

Аиаша уҳәеит, Ҭакәи, ҳаҕацәа рацәахеит,
Анхаҩы жәлар ҳхы ҳамыхәар ада ҧсыхәа ҟамлеит.
Ҭакәи уӡбахә саҳауеижьҭеи акыр ҵуеит,
Ирҳәоит, уарҕьажәҩан урывагылоуп ҳәа анхацәа.
Саргьы сабрагьҩуп, иашан, абна сылам умҳәозар,
Гәаартыла суацәажәарц сҭахуп, сыгәра угозар.
Уара уаҟара издыруада анхацәа рҵьабаа,
Ирхыргахьоу агәаҟра, ирхыргарангьы иҟоу.
Ҳҿеидҳамкылар ҳусқәа шәарҭоуп даара,
Ҳҿеидаҳкылар иудыруаз, ишааго аиааира.

Ҭ а к ә и

Аҿеидкылара бзиоуп, аха зҿеидызкылода
Ҧшьҩык неицылар – аӡәы дыгәрагамзар?
Алакоба ухаҵкы сцеит,
Аҿеидкылара ус имариам...

Л а к о б а

Издыруеит ишымариам, аха уаҳа ҧсыхәа ыҟам.

Анхаҩы жәлар ахақәитҭра ҳҭахуп,
Урыстәыла ареволиуциа еилашуеит,
Бзыԥ аԥсуаа рҽеидкылара иаҿуп,
Ҭакәи, ауаа удыруеит, улша рацәоуп,
Уара уеиԥш иҟоу жәлар рзы дхәарҭоуп.

Ҭ а к ә и

Иуҳәо саҳауеит, Нестор, ухаҵкы сцеит,
Уӡбахә бзиан исаҳауеижьҭеи акрааҵуеит.
Сара сабрагьҩуп, абна сылоуп, саӡәуп,
Абарҭ ахҩык ҳажәҩа еибыҭан ҳаицуп.
Ажәлар ҳаршьауҩуп, ак рыхьыр ааурам,
Ҳабџьар иахьылнадо урҭ ршьа ҭаҳархауам.
Суԥырхагам сумыхәозар, аха ауаа еизганы,
Сызрылалом урҭ зегьы рыгәра ганы.
Масовски дсыцрыҵуам, сигаанӡа сеиқәԥах сҿаҳәаны,
Иҭахуп сышьҭеиҵарц сеиқәԥах аҳәынҭқар иаԥхьа
сыҭҟәаны.
Ҳуардынқәа еивҵахеит – ма дара, ма сара!..
Угәы иалымсын, Нестор, сызуцныҟәом уажәазы,
Иаҳнарбап аамҭа, ҳаиԥылап аҽазны.

Л а к о б а

Уеилыскааит, Ҭакәи, еиҭа ҳаибабахп,
Саауеит ирласны, ҳаиқәшәар сҭахуп.

Ҭ а к ә и

Бзиала уаабеит саргьы сузыԥшуп!
Схы сеигӡом ҳаԥсадгьыл иаҭаху аказы.

Л а к о б а

Акымзарак сашьҭам саргьы схазы,
Шәыцх аабзиахааит, иаарласны сышәзааует.

Х ь у д а р

Аҩыза Нестор, ишәарҭоуп, амҩа уқәымлан уаха…

Л а к о б а

Мап, мап сымцар ҟалом, сҩызцәа сзыԥшуп.

Ҭ а к ә и

Ҳара днаскьаагоит, хьаас иҟашәымҵан
Ар ҳрылашәаргьы хәыц алшәарым ихы,
Уи агәра усыргоит, Нестор, ухаҵкы.
(Ицоит.)

Алашара ыцәоит.

А ж ә а ҩ а т ә и а с а х ь а

Х а б ы г ә иаҳҭынра, ииабац аҭыԥ.
Х а б ы г ә акырӡа иҽиԥсаххьеит.
Дааиуеит А м а ҵ у ҩ ы.

Х а б ы г ә

Ҭакәи избахә ҳәа акыр уаҳахьоума?

А м а ҵ у ҩ ы

Мап, ухаҵкы.

Х а б ы г ә

Даацәырҟьоит ашәалҟьамреиԥш, нас дныбжьаӡуеит,
Икыдҟьо ирымоуп, ҷкәынцәа ҟадыҵьқәа.
Ара иҟоуп шуҳәо, аҽаҵьара еиҭаҵуеит.
Иқьамҭажәха игылоуп урҭ рҩнқәа,
Еҳ, аҽны шьыбжьон ҳашԥарфеи алақәа!..
Акыр уҭахызма?

А м а ҵ у ҩ ы

Аусҳәарҭаҿ аизара уахьӡароуп, ухаҵкы,
Уагхар ҟалоит, маҷк уааццакы.
Укәымжәқәа руа иаазгара арбану?

Х а б ы г ә

Ачын зқәу скәымжәаҧшь.

А м а ҵ у ҩ ы дцоит.

К а м а

(дааиуеит)
Ушҧаҟоу, саб, иахьа?

Х а б ы г ә

Сыҟоуп аҧсра сҿасҭауам,
Мап, мап уи са саҧхьа агьалшауам.
Бара бгәы бзиаз, сыҧсҭазаара убри ауп,
Абри адунеи сыззықәу бара бзыҳәан ауп.

К а м а

Аҧсра аӡбахә уаламцәажәан, саб.
Сцәа сҭаӡыӡоит, аҧхыз бааҧсқәа збоит,
Ҳгәарҧаҿ аӡыхәашь цәқәырҧоит.
Сныхнаҵахуеит, сҿыхоит сцәырҳаны,
Уи нахыс сшыгәаҭеиуа иҟьаҟьаӡа ишоит.

Х а б ы г ә

Усоуп, дад, ус, аӡыхәашь ихшәалеит
Ҳаҧсадгьыл, ҳаргьы агәҭасра ҳаҿуп.
Бнарахеит зехьынџьара, ҳадәқәа еималеит,
Ҳҵеицәа бзиақәа рымҩа куп…

Ҳ а н и ф а

(дааиуеит)
Иахьа ушҧаҟоу умҳәои, сашьа?
(Хабыгә ҿиҭуам.)
Аҭак луҭаргьы уҭахым,
Зхаҵкьыс бзиа узбо уаҳәшьа?!

Х а б ы г ә

Шаӄа исҭахузеи сыҧсымҭаз,
Бара бӄынтә исаҳар сгәы иахәаша ажәак.

Ҳ а н и ф а

Анцәа ҳазшаз имаҿоуп, уара уеилагеит!

К а м а

Исзеилкаауам иӄалаз, иухьзеи, саб,
Еицырдыруа аҭауад, исымоу гәыҕырҭас?

Х а б ы г ә

Аамҭа сафеит сыҧҳа, аамҭа ацәқәырҧа сагеит.

Ҳ а н и ф а

Аамҭа акәым, аха анхацәа ччиақәа урфеит.

Х а б ы г ә

Баӄәыҵ, саҳәшьа, убарҭ рызбахә ҿеимкәан аҳәара!

Ҳ а н и ф а

Саӄәыҵзом…
Сашьа, Хабыгә ма уара, ма сара –
Урҭ рҵыхәаала ухы шьҭоуҵеит асаара.

А м а ҵ у ҩ ы

(дааиуеит)
Анхаҩы Кәана уибар иҭахуп.

Х а б ы г ә

Уиҧхьа!

К а м е и, Ҳ а н и ф е и, амаҵуцәеи цоит.

К ә а н а

(даауиуеит)
Мшыбзиақәа, Хабыгә лаша, ухаҵкы!

Х а б ы г ә

Бзиа збаша, бзиала уаабеит! Уаатәа.

К ә а н а

Стәом, сыццакуеит, Хабыгә, ухаҵкы сцеит,
Умчала сыҷкәын ишьапы дықәдыргылеит.
Аҵара иурҵеит, анцәа дузылҧхааит,
Уаҵә ухьӡала акы ахәда хысҵәоит,
Аԝынӡа усызнеир – сара сзы гәырҕьаран.

Х а б ы г ә

Снеиуеит, сгәы шсыхьуагьы, снеиуеит.
Ҳааӡаԝцәа шәара абзиа шәаниондаз,
Саҟара еигәырҕьо даҽаӡәы дҟалома.
Уаҳа исоуҳәозеи, Ҭакәираа рхабар?
Сымҧынҟа иқәымлеижьҭеи акрааҵуеит.
Исылшоз дара рзын акы ҟасымҵазшәа рбама.
Ԝ-мцакы ирыбжьоу аҭауад иҵыхәтәа цәгьоуп,
Кәана, утәа узгылоузеи, утәа,

К ә а н а

Иҟан аакьыскьа сара сҟны.
Қьаламаҭ дыҧсахԝны дрылазаарын,
Лхылаҧшԝы иҿы дшыҟаз дымҵарсны дыргеит,
Иабхәа иԝны агәаашьа днадҿаҳәалан,
Абна инылашәкәа ицеит.

Х а б ы г ә

Ҳаи, афырхацәа, дыршьыр аҵкьыс,
Еиҕьуп убыс ахьизыруз.
Қьаламаҭраа рацәахеит ауп рыцҳарас иҟалаз,
Исзеилкаауам абри ҳмилаҭ ирыҵалаз!

К ә а н а

Анхәеи-абхәеи, ашьыжь иангыла,
Ирбеит рымаҳә агәашьа дшадҿаҳәалаз.
Иан дшаалыхшаз. Анхәа дыҳәҳәазаап,
Иҟалазеи ҳәа агәылацәа еизазаап.
Дыԥсит ауаа рҿы, ибла изцәырымго…

Х а б ы г ә

Иҟоузеи уи ала иқәнамго.
Абза-ԥсцәа роуп иаҳагьы иԥхамшьо.
Дасу изҩа иара имазааит,
Иагьа ҟаларгьы ҳажәлар аламӡааит.

К ә а н а

Амин, анцәа иуциҳәааит!
Сыццакуеит, ухаҵкы сцеит, умш аабзиахааит.

Х а б ы г ә

(днаскьаго)
Мҩа бзиа еснагь уқәлалааит,
Сажәа сеижьом, снеиуеит уаҵәы.
(Кәана дцоит.)
Игәыгәҭажьны ирымоу закәытә уаа ссирқәоузеи!
Еҳ, адунеиажә шаҟа уҷьбароузеи.
(Амаԥуҩы акәымжәы ааигоит. Хабыгә ишәиԥоит.)
Аҳәынҭқар, Петербургнӡа сганы,
Счын уқәнагоит, ужәҩа иқәҵа аниҳәа,
Мап сзымкит акәымзар, иабасҭахыз…
Аха иахьатәи аизараҿы уи аҭыԥ иқәысҵап.

А м а ҵ у ҩ ы

Ухаҵкы, аказақ аҳҭынра иакәшеит.

Х а б ы г ә

Ҳаи, ҳаи иакәымшакәа, срыбжьҟьаны срыцәцап!..

Абра сыҟоуп, иааиааит рҭахызар!

Иааиуеит М а с о в с к и и Қ ь а л а м а ҭ и ҩыџьа аказақ рыцны.

М а с о в с к и

Иҽеим ажәабжь узаазгеит,
Ачба Хабыгә.

Х а б ы г ә

Иҽеиу ажәабжь абаноугахьоу уара?

М а с о в с к и

Аҳәынҭқар угәра изгом ухаҵкы,
Абрагьцәа ацхыраара руҭоит,
Иумоуп ҳәа ҳаҳаит иҵәахны.

Х а б ы г ә

Иуазҳәада абрагьцәа ҵәахны исымоуп ҳәа?

Қ ь а л а м а ҭ

Сара.
Иугәаласыршәап
Ҭакәии сареи иҳабжьугақәоз,
Абарҭ ҳарҿагылан ҳрабашьларц азы.

Х а б ы г ә

Аа, Қьаламаҭ уоума?
Акыр ҵуама уабхәа игәашьа аҟынтәи уҳдыртлеижьҭеи?..

Қ ь а л а м а ҭ

Сеибгазар урҭ ршьа касҭәап.
Уара анхаҩра сахумгеит, аха
Саамысҭахарц егьсыгым, убоит.

Х а б ы г ә

Уара аамысҭара акәым, унцәахаргьы –
Қьаламаҭ аӷьсахәы шуакәу унхоит.

К а м а

(дааиуеит)
Иҟалазеи, саб?

Х а б ы г ә

Акгьы, сыӷьҳа.
Аҳәынҭқар бзиа сибацәозаап,
Сихьчоит аказак сыкәыршаны.

М а с о в с к и

(даӷьхьоит)
Иара иаҳаракыра аҳәынҭқар
Николаи иҟынтә адҵа:

«Аҭауад лаша Ачба Хабыгә аҳәынҭқари уи иимпериеи пату ахьақәимҵази аҳәынҭқарра иаҿагыло ауаа ахьихьчои рҟынтә ишьҭеиҵароуп ижәҩа иқәу ачын. Насгьы ихыхзароуп аҭауад лаша ҳәа иху атитул».

Хабыгә, ухаҵкы, Саҭоумҵан,
Аҳәынҭқар идҵа насыгӡоит…
Қьаламаҭ, ижәҩа иқәжәа ачын!

Х а б ы г ә

Қьаламаҭ, унапыҟьашьқәа наҟ унарыха!..
Сара инасыгӡоит аҳәынҭқар игәҭыха,
(Ичынқәа инапала иқәыжәжәааны икеиӷьсоит.)
Ашьапқәа умӷыҵроуп ҳәа Николаи исызиаҳәа!..
Рызынтәык нықәгьыжьаан ицоит. Хабыгә игәы ааикуеит.

К а м а

Изакәызеи, саб?

Х а б ы г ә

Сгәы... Бҽырҕәҕәа, сыҧҳа,
Бнапы иануп аҳҭынра...

К а м а

Изысҭахузеи аҳҭынра, уара уахьыҟам?..

Х а б ы г ә

Сыцқьоуп сыҧҳа, иахьарнахыс сыцқьоуп,
Абри адгьыл ҭеик иеиҧш амадара саҧсоуп.
Ажәлар еизама, сыҧҳа?
Баарыҧхьа, сааигәа иаасыкәшаны иаагылааит,
Дцәажәоит Ачба Хабыгә, иааӡырҩааит:
Шәхьамҭын, ишәмырӡын шәыламыс, шәуаара,
Ҭеида инымхароуп, дадраа, Аҧсынра.
Схы сеигӡомызт иара азы, аха акгьы сылымшеит, афаст.
Анкьа акыр зылшоз аҭауад лаша иахьа деиҭцаст.
Ианакәзаалакгьы ицқьан абарҭ анапқәа,
Шәааи нас шәызегьы,
Иаашәыкәршаны шәаасгәдсыҳәҳәалар сҭахуп.
Хабыгә дыҧсуеит. Игоит ахәрашәа.

Ҳ а н и ф а

(даауеит амыткәма ҳәо)
Абри акәымзи иуасҳәоз, сашьа хазына,
Ухы рықәуҭеит анхацәа, дара урхәыртәит.
Ҭауади-аамысҭеи ҳашҭа аҭалара иаҟәыҭцит.
Ӡаҧшьааи Маршьанааи ҳахьырбо ҳаҧхаршьоит
Зхы зтәу ауаа зегьы ҳара ҳџьаршьоит.
Нхаҩ ҷкәынак изыҳәан Аимхаа ургәааит...
Нхаҩыда аӡә думбо узҟаҭәаада абас?!
Нхацәоума ишьҭухыз уара гәыҕырҭас,
Алым иаҩызаз, униаӡаа уцеит,
Уҧҳа заҭцәи сареи ақьаҧҭа ҳазынхеит.
Анышә уахәхама, сашьа хазына,
Аҧсни аҧсуааи ирылаӡыз зегь рыла?..
Мап, еиламҳароуп ҳара ҳаҳҭынра.

Алашара ыцәоит.

А ж ә а х а т ә и а с а х ьа

Шьхароуп. Ҭ а к ә и и, Х ь у д а р и, Н е с т о р Б и г ә а а и, К ә а н е и еидшылан еицәажәоит.

К ә а н а

Уазхәыц, дад, Ҭакәи,
Арҭ арҕарцәа цәгьара зҭахым ракәны избоит,
Зегьы ҳгәы ҳахьуеит, ухаҭа угәырҩоит.
Уҩызцәа ҕьеҩқәа увыршьаайт, сҳәатәы хаҵа,
Абарҭ урыцны Алакоба иахь уца.

Ҭ а к ә и

Шәҳәатәы хасҵар шысҭахугьы, мап аҳәоит сгәы.
Дшәарҭоуп абрагьҩы, рҕьажәҩада иқәхаз агәы.
Аха убри, лахьынҵас убас изшазар,
Данаалароуп иразҟы, анцәа игәаҕхазар.

Х ь у д а р

Угәы иалымсын, аха уиашам,
Ҭакәи, Анцәа иаҳзишаз мацара ҳазыҕшны ҳтәар,
Иалшоит наӡаӡа ҳтәны ҳаанхар.

Ҭ а к ә и

Арҕыс бзиак уоуп,
Хьудар, аха уцәажәашьа сгәаҕхом,
Сара макьаназ стәуп ҳәа схы сыҕхьаӡом.
Н е с т о р Б и г ә а а

Ҳтәуп, Ҭакәи, анхаҩы жәлар зегьы ҳтәуп,
Убри атәра иахҟьаны
Иҕеиҕеиуа гәаӷла ҩныҵҟала ҳҭәуп.

Ҭ а к ә и

Нас сара гәаӷла сҭәымшәа жәбоума?
Сҿи снапи еиқәҵаны баша стәоума?

Анцәа ибоит, уи азы ҽеӡныҳәа сымаӡам,
Ауаа срылҵны схазы ҳәа сыҟаӡам.

Хьудар

Иаадырууеит, Ҭакәи, уара узыӡсоугьы,
Акыр шыҟәса бнала иухугахьоугьы.
Аха ҵәӷанк ахала абыца узахаҵом,
Жәӷахырк мацара жәлар рхы азыҭгом.

Нестор Бигәаа

Игәра згоит, сыгәра игааит ҳәа
Алакәаба иузааицҳаит.
Уазхәыц иуабжьаагаз, ҳхала ҳхы иҭаҳамҳәааит.
Ухала абна уахьылоу машәыр ухьыр ҟалоит.

Ҭакәи

Убри ауп иҟалаз уи саргьы избоит,
Аха ишыжәбо, сабџьар агәра згоит.
Сазхәыцып исашәаҳәаз, аамҭа ҳамоуп.

Нестор Бигәаа

Аамҭа абаҟоу, ҵхгьы-мшгьы азхом,
Ақыҭақәа ҳрылоуп, амӷа ҳақәлароуп еиҭа.

Хьудар

Абзиараз, Ҭакәи, Бақьҟан иаҳзыӡшуп уаха.

Ҭакәи

Мӷа бзиа шәыкәлааит, ҳаибабап,
Сабацои,сышәзыӡшуп.

Хьудари Нестори цоит.

Рӡарцәа еилҟьақәак роуп,
Усшәа сгәы исанаҳәоит, сымӷашьозар.

К ә а н а

Ааи, дад, ус ауп, уаа бзиақәак ирҧацәоуп,
Жәлар рус иашьҭазар, ҳәарада игәрагацәоуп.
Дад, абри ахьаҭра иҭоуп ацха мгьали ажьҵааи.

Ҭ а к ә и

Угәы ҧысҵәеит, Кәана, даараӡа усырааҧсеит,
Есымчабжьы схәы ушаҵаз, ас уабанӡахәагәышьо.

К ә а н а

Ишҧыкәу Ҭакәи, ухы шыҟәнушьо!
Уара уҟамзар ҳақәрхуан,
Ӡынӡаск ҳаимырҵәон, ҳандырҵәон.

Ҭ а к ә и

Иабаҟоу арахь шәдыргәаҟуеит сыркаанӡа…
Уигьы мариахарым… Нас уаанӡа,
Сгәы исанаҳәоит зны-зынла,
Нхыҵҟа ма Даҕьысҭанҟа сцап ҳәа.

К ә а н а

Баак еиҧш суқәгәыҕуеит, уи уҵьысшьом,
Уҧсадгьыл ушахьчо еиҧш даҽаҵьара уазыхьчом.

Ҭ а к ә и

Сааҧсеит, Кәана, уаҳа сылшом,
Акыр шықәса абџьар харшалан акра.
Ꚉныда-гәарада абнаҿы аҧхьара.
Маҟа мыртлаӡакәа, ахызаҵәы азыҧшра.
Аиха салхым, саргьы суаꚉуп,
Аиашазы, абри еиҧш аҧсҭазаара митәуп.
Шьоукы рызҕаб дсыдӡылеит, иубоит,
Схаҵкьыс уи лыҧсҭазаара сгәырꚉоит.

М а х ь а л

(дааиуеит)
Ҭакәи, ҳаимырҭәеит!
Адан-Али иашьцәеи иареи ҳқыҭа иҩақәлан,
Иқәырхит, арахә ахцаны иргеит.
Апап аӡы дналаҿаҳәаны,
Ауахәама дырҳәит, амцагьы адыркит.

Ҭ а к ә и

(иабџьар аашьҭкәыцәаан)
Сыргәаӷьит убама, алахшақәа! *(Дцоит.)*

Алашара ыцәоит.

А ж ә и ҧ ш ь т ә и а с а х ь а

Ашьха акаҭәараҿы. Ҭ а к ә и ишәақь кны амҩа ҭшәараҿы ахаҟә дадгылоуп. Ҵаҟа лбаа рҽеыҧхьакны итәоуп А д а н - А л и иашьцәеи иареи.

А д а н-А л и

(дааԥәырҧны)
Ҭакәи, иахьа хымшуп ҳаанкылан ҳумоуижьҭеи,
Уажәшьҭа иазхоит, ҳамҩа уаҧырҵ.

Ҭ а к ә и

Иаачҳа, Адан-Али, ҳзыҧхьаз ааип:
Уара утәқәагьы, сара стәқәагьы.
Сара исҳәо уақәшаҳаҭымхар,
Усҟан абџьар еибагап.
А д а н-А л и

Уаргьы уабрагьҩуп, саргьы сабрагьҩуп,
Ҳаиҧырхагахарым, ҳамҩақәа рахь ҳцап.

Ҭ а к ә и

Шәара шәӷьыч-абрагьҩцәоуп,
Ижәбалакь ҟашәҵоит,

Саргьы сыбрагьӷуп, аха жәлар рзы сықәӷьоит.

А д а н-А л и

Сларӷәны умцәажәан, Ҭакәи,
Иудыруаз, суҭахап ҳәа сгәы иҭаӡам.

Ҭ а к ә и

Сара исыцназымго аӷагьы дысҭахӡам.
Абар, ууаажәлар ахәы иаахыҭцит.

А д а н-А л и

Арахәи амали аансыжьуеит,
Сцәырумган, соужь, суаажәлар ираҳар сҭахым.

Ҭ а к ә и

Мап, хымшуп иуасҳәоижьҭеи
«Мап!»

Иааиуеит К ә а н е и   М а х ь а л и .

К ә а н а

Ҭакәи, дад, машәыр ӷалоит, анцәа иныс,
Ирзууазеи, ицааит арҭ измам ламыс.
Иумдыруеи рӷазшьа, иқәылаӷцәоуп, иуаӷшьцәоуп,
Уара аӡәы, дара рацәоуп.

Ҭ а к ә и

Усцәымшәан, Кәана.
Ижәбарц сҭахуп еилгашьас иҳауа.

К ә а н а

Ҳаи, сабиц, еҳ, иаҳауеи,
Сыӷьсыр еиӷьымзи абри сымбакәа,
Уҿаанкыл, уара разӷы шкәакәа!

Ҭ а к ә и

Адан-Али уҽырхиа,
Хаҵаҵас ҳҧибашәап абарҭ ишырбо.

А д а н-А л и

Сара сыхиоуп, шә-шьаҿак.

Ҭ а к ә и

Мап!

А д а н-А л и

Ҩажәа шьаҿа!

Ҭ а к ә и

Мап, Адан-Али, мап!

А д а н-А л и

Нас ишҧа?

Ҭ а к ә и

Аупа ахи аҵыхәеи, ҟамала…
Кәана, абна адәагәҭа соупа каршә.

К ә а н а

Дад, снапала амитә сумырҟаҵан.

Ҭ а к ә и

Умшәан, Кәана,
Ҭакәи ихы агәра игоит,
Адан-Али сҟама аҧынҵа исырбоит.
Махьал, ушәақь нхаршалан ахаҳә унавагыл,
Иашьцәа ахьтәақәоу умбои?
Ухианы уҟаз, зеиҧш ҟамло егьыҟам.

М а х ь а л

Сыхиоуп, Ҭакәи.

Ҭ а к ә и

Ҳаи, ҳаи,
Гыџьи Багеи, шәсывагылоушәа збоит,
Шәыԥсы ахьсыцу сыжәҩахыр арҕәҕәоит!
(Ҭакәи икаиршәыз аупа аҿацә дныҟәгылоит.)
Адан-Али сузыԥшуп.
Аамҭа цоит, еилаагарым аиҿахысра аҵас.
(Адан-Али аупа аԥыхәааҿы дааины днышьамхнышлан даагылоит.)
Угыл, уласырҟәыр сҭахым,
Иагьа ус акәзаргьы, ухаҵоуп.

А д а н-А л и

Ахара сыдуп уҿаԥхьа, Ҭакәи.

Ҭ а к ә и

Уца, уаҳа сыдгьыл иқәумыргылан ушьапы,
Ацәгьара угәы иҭанаҵы.
Абзиараз уаауазар, бзиала уаабеит,
Асасдкылара уажәы иҳамбеит.
Махьал, арахә шәыман ақыҭахь шәылбаа,
Арҭ наскьаганы саахынҳәуеит.

Алашара ыцәоит.

А ж ә о х ә т ә и а с а х ь а

К ә а н а иҩны аԥсуа кәаскьа азал. Армарахь ала амшә цәа зқәыршәу ацәарҭаҕәы кҿоуп. Аҭӡамцаҿы аҳәа, ашәақь, акьарахә уҳәа кнаҳауп.

К ә а н а

Уааԥсоуп, дад, ублақәа ирхызбаалоит,
Уԥсы шьа уныҟәианы абни ацәарҭаҕәы.
Уааԥшаанӡа сара исырхиап ухәы.

Ҭ а к ә и

Схала абна сылахеит, Кәана,
Схы здыскылара ҳәа аӡәгьы дызбом.
Изызӡарызеи, ауаа маҷк рыгәра сызгом,
Гыцьи Багеи рыда, урҭ ирыхьыз убоит.
Абас абрагь заҵәы абна илахаз,
Иразҟы усоуп, аӡыхәашьы дагоит.

К ә а н а

Угәы коумыжьын ,дад, ус аамҭа царым,
Алакәабеи уареи шәеибамбаӡаци уаҳа?

Ҭ а к ә и

Ҳаибабахьеит, аха ҳамҩақәа хазуп,
Иара иқәаҧашьа ӡынӡаск аҿакуп.
Кьаразаа срылеиҵарц иҭаххеит,
Аха Кьаразаа рҿгьы иаҧсақәамыз ауаа збеит.

К ә а н а

Уи уидҳәалазар сҭахын, Ҭакәи.

Ҭ а к ә и

Саргьы исҭахын, аха иауам.
Иаргьы ауаа рзы, саргьы ауаа рзы,
Ҳҩыцьегьы акы ҳашьҭам ҳхазы.
Иаӡәу абрагьҩы ихьаҵра цәгьоуп уажәшьҭа
Уара, ишкәакәахаша зыхҭырҧа,
Уҷкәын аҵара ду иалгара
Сеигәырҕьеит цәгьаӡа.
Хабыгә Ачба, инаҧшуаз хараӡа,
Анхацәа рҵеицәа аҵара дирҵеит.
Уи аӡәк иакәын ҳрыцҳазшьоз, иҳадгылоз,
Ихы наҳақәҵаны, дниаӡаа дцеит.
Хабыгә ду иаҳҭынра иахьа иқьаҧҭоуп,
Еҳ, абри адунеиажә, ҳаҕоу дуҭоуп.

К ә а н а

Ҳаҵкьыс амч амоуп, афаст,
Иҟоуҵарызеи, аԥсҭазаара хьамҭоуп…
Уныҟәиа, дад, даара уааԥсоуп.
(Ҭакәи дныҟәоит.)

Кәана дындәылмҵыцкәа дааҩналоит,
ашә нкыджьылан.

Ҭ а к ә и

(ишәақь аакыдԥаан дҩаԥҟьоит)
Иҟалазеи Кәана?

К ә а н а

Аказак ашҭа иҭалеит, Ҭакәи,
Ухы уахәа, иҩналаанӡа.

Ҭ а к ә и

Уҿырҭынч, Кәана, иаасараӡа.
Шьыбжьхьафара иааизар акәхап,
Мамзар аҩны иакәымшози…

К ә а н а

Реиҳабы дааиуеит, абнахь уҿынаԥхьак,
Анцәа ҳаиқәырха иахьа.
Ҭакәи дцоит, дааиуеит Масовски.

М а с о в с к и

Иухьзеи аԥшәма, узаҳԥымлозеи,
Иумбаӡои асасцәа уашҭа ҳахьҭалаз?
Иаарласны ҳхәы урхиароуп.

К ә а н а

Уажәыҵәҟьа агәылацәа саарыԥхьап,
Шәаатәа, шәымццакын, акы ахәда аахысҵәап.

М а с о в с к и

Агәылацәа аҭахым, сара стәқәа ааурхраап.

К ә а н а

Ибзиоуп нас, сындәылӷьан шьтәак ааҧхьасцап.

М а с о в с к и

Уаангыли!..
Исаҳаит Аҵәыҵьба абра дуҭаалоит ҳәа,
Игәы рҭынчны иҧсы ишьалоит ҳәа,
Афатә мызкы изхаша иуҭалоит ҳәа,
Ҳамҩақәа ахьҧиҵәаша уара иурбалоит ҳәа?

К ә а н а

Дааилоит уҳәеит, аха дызбада ихаҭа,
Иҵӡозеи сынҭамҧшижьҭеи Ҭакәи илакҭа.
Иуазҳәаз дцәырга, саҿаҧҽыр –
Азин умоуп иласгәыдҵаны сушьыр.

М а с о в с к и

Зиндагьы азинқәа исымоу рацәоуп.
Амч змоу иоуп аамҭагьы зтәу,
Исзеилкаауам угылан уззыҧшу!
Ҳхәы ӷаҵа, ибзиан краҳҿаҵа,
Аҽқәа рхәы аҭәа ҭаҵа,
Сцаӡом, сынхоит уаха абра.
(Дындәылҧуеит.)

К ә а н а

Ҳаи, сышҧаҭахеи, ҳаи, сышҧақәӡааи,
Машәыр изыруеит, Ҭакәи иӷадыҵьхаз.
Сара сыргааит, сара сыкнарҳааит,
Иара деибганы абарҭ дрылҵаавит.

Ҭ а к ә и

(даацәырҧуеит)
Сара усцәымшәан, Кәана.

К ә а н а

Уца, Ҭакәи, ухы уахәа.

Ҭ а к ә и

Масовски данааилакь исызиаҳәа,
Аҵьаҧҳаны сыгхеит, исиҭааит дамеигӡакәа,
Ашьшьыҳәа ибжьы мыргацәакәа,
Дмыҵќьакәа, дмыҧакәа.

К ә а н а

Иуҳәо закәызеи, уеилагама Ҭакәихеит!
Аказақ маха-маха ҳаиҿырхуеит.

Ҭ а к ә и

Баша иќәнуп уи ишьклаҳауа аҳәа,
Арахь даауеит, уицәымшәакәа иаҳәа.
(Иҿыҧхьеикуеит.)

М а с о в с к и

(дааиуеит)
Узгылоузеи уадырсызшәа, атаҳмада,
Уара избо амла ҳаургоит!

К ә а н а

Амла ҧсыхәак азаауп, ухаҵкы сцеит,
Аха ҧсыхәа змамыз ус митәык саниеит.

М а с о в с к и

Узыниазеи умҳәои нас?

К ә а н а

Ҭакәи иузааицҳаит…

М а с о в с к и

Дарбан, дарбан?..

К ә а н а

Ҭакәи иузааицҳаит, аџьаӡҳаны сиҭааит ҳәа.

М а с о в с к и

Дабаќоу иара?

К ә а н а

Абра давҵагылоуп.

М а с о в с к и

Ишӡа, ишӡа?!
Ари хамхаӡагьароуп!..

Ҭ а к ә и

Мап, ари хаҵароуп, аполковник.
Уҽумырҵысын, аказақ умыргылан, иаӡсам,
Сыӡсы ҭаны сыҽшәысҭом.
Усыцрыҵ, сызлаќоу сара исызхоит, –
Апатронақәа! – аамҭа умган, сыццакуеит.

М а с о в с к и

Аи, аи ахаҵа дызқәымшәо акгьы ыќам,
Ушхаҵоу здыруеит, ауаа срылоумҵан,
Даара сшәаҵәќьангьы иќасҵаз џьумшьан.
Апаручик, аҭаҳмада ихҭырӡа азна апатрона иҭ.
(Кәана дцоит).

Ҭ а к ә и

Уаргьы ушхаҵоу здыруеит акәымзар,
Иагьараан схымҭа уагахьазаарын.
(Кәана иааигаз арҭмаќ, ааимхуа.)
Усышьҭыҵ, сызлаќоу сара исызхоит.
(Дцоит.)

К ә а н а

Ашьтәа ахы хысҵәарыма, ахылаӡшѡы ухаҵкы?

М а с о в с к и

Ушьтәагьы уаргьы…
Аҵьныш тәыла аҵьнышқәа ахылҵуеит
(Дцоит.)

Алашара ыцәоит.

А ж ә а ф т ә и а с а х ь а

Аибашьра иаҿуп. Игоит ахысбжьқәа. М а с о в с к и иҽыпҕхьакны гәаԥарак аҿы дгылоуп.

М а с о в с к и

Агаӡа сара, зхәатәы хасҵада?
Ауаа пҕаршеиқәа… зыгәра згада!
Слахьынҵа сазныжьны исҧырҵны ицеит,
Ҳамҭадеи чындеи схала сынхеит.

Қ ь а л а м а ҭ

(дааԥнаххуеит)
Аҟапҕшьқәа ҳакәшара иаҿуп, ухаҵкы!..
Амацәаз хы ҳҭарцалоит Лакоба ир…
Ухы уахәа, даараӡа уааццакы,
Мамзар иалшоит абраҟа уркыр.
Ҭакәи хәдаҟала амԥа икит,
Дкылатәан дхысуеит, аӡәырԥгьы ишьит.

М а с о в с к и

(дԥыҵҟьаны)
Ҭакәи алахша, ицәаара жәбозар,
Даҳзымкит, аха игәыдҵаны дышьтәуп.
Ҳазиеигӡеи, ҳара ҳҭаирхозар,
Уласы, қәҿиарала уаара сазыпҕшуп.

Қ ь а л а м а ҭ

Ааи, аха…

М а с о в с к и

Шьҭахьӄа, мап, ара ҳанҵәароуп зегьы,
Агъсра ма абзара. Уца,
Лыҵшәада, ухнымҳәын, инагӡа адҵа!

Қьаламаҭ дцоит.

Аӄарул, сара сахь!

А ӄ а р у л

Ара сыӄоуп!

М а с о в с к и

Ихиоума аканџьа, ҳазлахылаша амшын?
Инҳажьыр акәхеит
Урыстәыла аамҭала…

А ӄ а р у л

Ихиоуп, аха ахәлара ҳазыгъшыроуп.

М а с о в с к и

Ахәлаха ҳарҭом, иамкит ҳара ҳтәы,
Иахьазы даҳиааит Ҭакәи атәы.

А ӄ а р у л

Ҭакәи имацара иакәындаз, ухаҵкы,
Ашышкамса хыҵны иқәлеит адәы.

М а с о в с к и

Ҳара ҳтәқәа ахьаҵра иаҿуп, унагъшы,
Сымаҭәақәа шьҭыхны аканџьахь уласы.

А ҟ а р у л

Уааццакы, аполковник, ухаҵкы.
(Дцоит.)

Қ ь а л а м а ҭ

(даауеит, ижәҩахыраҿы дхәуп)
Ҳаҵахеит, аполковник, мҩазаҵәык ауп инхаз.
Ҳабналароуп, ара ҭыҧ ҳамам уажәшьҭа.

М а с о в с к и

Аҧсахҩы, арахь уҭаҧшы слакҭа,
Уара иухәҭоуп снапала аҧсра!..
(Диеихсуеит.)

Қ ь а л а м а ҭ

Ахысра сылшоит, аха иулалом снапы,
Ухы уахәа, еиҭа Урыстәыла уаҭаххоит.

М а с о в с к и

Иазхоит.
(Дхысуеит. Қьаламаҭ дкаҳауеит.)
Абар Лакоба дышьҭхысаа дахьнеиуа,
Сықәҵымҭаз ма уи сыҧсы дасҭап.

Ахысыбжь гоит, Масовски итапанча импыҵҟьоит, иаргьы дкаҳауеит.

Ҭ а к ә и

(даацәырҵуеит, Масовски итапанча аашьҭхуа)
Сҳәатәы хоумҵеит, уқәҵны уцазҭгьы,
Сыҧсы шҭоу сшузымкуаз агәра угазҭгьы,
Абри аҩыза уаниомызт, сара акгьы схарам,
Уажәшьҭа уҭахаргьы, ӡынӡак сгәы иалам.

М а с о в с к и

Акыр шықәса иагьараан умариа збахьан,
Аха усшьуамызт, сашьҭан укра,
Аха ишубо сахьымӡеит сгәыхәҭәы.

Ҭ а к ә и

(Масовски итапанча патронак ада егьырҭ аатҕаны)
Сара уахьысгӡоит угәыхәҭәы,
Умыццакыкәа ухыс.

Атапанча ииҭоит. Ҭакәи днаскьаны даагылоит. Масовски ихәу иарҕьа напала дхысуеит.

М а с о в с к и

Гәыкалаҵәҟьа исҭахын абыржәы усшьырц,
Аха ибрит, ишубо афицар ихы.
Уажәшьҭа ахысра азин умоуп уара.

Ҭ а к ә и

(итапанча аҭра иҭаҵо)
Сара схымҭа уара уаҧсам,
Ацәгьара ззыжәухьоу ажәлар абан,
Иааууеит, шәаҵадырҟьацырц ршьапы.

М а с о в с к и

Суҳәоит хаҵала абраҟа сушьырц.

Ҭ а к ә и

Уи рзаансыжьуеит ажәлар инарыгӡарц.
(Дцоит.)

М а с о в с к и

Ҭакәи, унапала сшьы!

Аах, шәара атәқәа, алақәа!..

Ажәлар ршыкьыбжьы иахҳа иахҳа иааигәахоит.

Алашара ыцәоит.

А ж ә и б ж ь т ә и а с а х ь а

Абжьуаа реизарҭа Мықә ақыҭан. Ажәлар гәыҧ-гәыҧла аизара иаҿуп. Агәырӷьара ҭагылазаашьа амоуп. Аҿар шәаҳәоит, икәашоит. Иааиуеит Н е с т о р Л а к о б е и, Х ь у д а р К а к а л и е и, Н е с т о р Б и г ә а а и.

Л а к о б а

Ажәлар ргәалаҟара шҧажәбо, аҩызцәа?

Х ь у д а р

Ргәырӷьара ҳәаа амам, аҩыза
Нестор, иахҳа-иахҳа аизара иаҿуп.

Л а к о б а

Уи бзиоуп, ҳҵьабаа мыӡит,
Аха, шәгәышәҽаныз, ҳаӷацәа рацәаҩуп.

Н е с т о р Б и г ә а а

Иаадырууеит, аҩыза Нестор, убри азы,
Шәҩык аиҿамсцәа ргәырҽанҵаны,
Рыҽшан ажәлар ирылаҵаны иҳамоуп:

Л а к о б а

Иарбанзаалакь машәыр ҟамлакәа ҳаилгароуп.
Шәгәы ишҧаанагои Абжьуаа зегьы еизарушь?

Х ь у д а р

Ҩба-хҧа қыҭа рыда егьырҭ зегьы абра иҟоуп.

Л а к о б а

Урҭ ԝба-хԥа қыҭа ирыхьзеи,
Хьудар?

Х ь у д а р

Урҭ макьана изырбыруа ыҟоуп,
Аамҭа ҿыц ианаалар зҭахым рацәаԝуп.

Н е с т о р Б и г ә а а

Ацхыраара ҳҭахуп, аԝыза Нестор,
Ацәгьа ҟазҵо рхыԥхьаӡара иазҳауеит.

Л а к о б а

Ацхыраара шәоуеит, аха шәаргьы шәымтәароуп,
Дабаҟоу Аҵәыцьба, аҳратәра иаҿагылан иқәԥоз?
Хаҵарылеи шьамхылеи аӡәырԝы ираԥызгоз?
Иарҭа ԥха дыламиеижьҭеи шаҟа шықәса ҵызеи,
Шаҟа гәырԝа, хьаа, мыҟәмабара дрыниазеи.

Х ь у д а р

Аиааира ҟалеижьҭеи ӡынӡак иҽыԥхьеикит.
Иӡбахә ҳмаҳаижьҭеи шьарда акраатцуеит.

Л а к о б а

Дырӡтәым, дыԥшааны абна дылгатәуп,
Уажәоуп данаҳҭаху, ажәлар дрырхәатәуп.

Н е с т о р   Б и г ә а а

Ҳалагап жәлар реизара.

Рыхԝыкгьы атрибунахь ихалоит. Лакоба данырба, ажәлар анапеинҟьара иалагоит. Убри аамҭазы аинҟьара иааҟәыҵны рышьҭахьҟа ихьаԥшуеит.

Даацәырҵуеит Ҭ а к ә и, иабџьар рхианы икны. Ишьҭахь игылоуп, Махьал дназлоу, абџьар зку рацәаҩны. Урҭ дрылоуп Хьымагьы.

Ҭ а к ә и

Нестор, ухаҵкы сцеит, исаҳә исцәымӡакәа,
Абри азакәан ҿыц иҟалаз шҧасызныҟәо сара?

Л а к о б а

Ҭакәи, афырхаҵа!
Уара акыр шыҟәса аҳәынҭҟар уиҿагылан уҟәҧон.
Уи жәлары дахырҳәеит, ухы уаҟәиҭуп уара.

Ҭ а к ә и иабџьар ааиҟәныхны Л а к о б а ишьапаҿы инышьҭаиҵоит. Уи ишьҭалан аӡәаӡәала рабџьарҟәа аарыҟәныхны инышьҭаҵаны ажәлар рахь иниасуеит.

А ҧ а р д а

А Ҕ Б А Ш К Ә А К Ә А А Ҧ Ы Р С А Л

(Ꙩ-ҟәгыларак змоу алирикатә драма)

И а л о у а у а а:

Б а ҭ а л
М а р ҭ а
Б у ц а
Ц и ц а
Д е н у а р

Ахҭыс мꙩаҧысуеит иахьатәи аамҭазы Аҧсны.

А к т ә и а ҟ ә г ы л а р а

Ꙩбаны еихагылоу ꙩныкаҿы. Асас дкыларҭа азал. Ирхиоуп дааразә ибе-ианы. Амꙩаду аганахьала ҧенџьыр ҭбаа дук аҿоуп. Аҭӡамц аҿы икыдуп Џьорџьоне иҭыхымҭа «Едиф». Аҧенџьыр дадгылан адәахьы дыҧшуеит ҧҳәызба еинаалак, уи М а р ҭ а лоуп.

А д ә а х ь ы н т ә и а б ж ь ы. Аҧҳәызба, былбаа абрахь! Зны заҵәык ааигәа снабҿаҧшыр сҭахуп.

М а р ҭ а *(лыбжьы ныҵакны)*. Шаҟантә иуасҳәахьоузеи, арҧыс, уи ҟалашьа амаӡам ҳәа.

А д ә а х ь ы н т ә и а б ж ь ы . Избан адәахьы адәылҵра бзаҟәиҭым?! Уа бахҭоума?

М а р ҭ а. Ишҧауасҳәари… уца, абра ушгылоу урбар…

А д ә а х ь ы н т ә и а б ж ь ы. Измааноузеи ибҳәо, аҧҳәызба? Мшәан, бара зхы иаҟәиҭу уаꙩӡами?

М а р ҭ а. Уи аҳәара уадаꙩуп… Суҳәоит, Анцәа думазар, уаҳа абра уааины убжьы сыҟәумырган! Сҭоумырхан, схы агарҭа сымамкәа адәы сыҟәумырхан. Сара сзаҵәуп.

А д ә а х ь ы н т ә и а б ж ь ы . Ус анакәха, ибыхьыз еилыскаанӡа џьаргьы сцаӡом, абра сгылазаауеит.

М а р ҭ а *(адиван дныҟәатәаны аҵәуара далагоит)*. Анцәа

срыцҳашьа, сзыниазеи уҳәарауазеи! Дабацәырҭи абри арҕыс, аҷандар еиҕш, деихатыруа! Харантә избоит иблақәа шыразу. Згәы ҳалалу аӡәы шиакәу. Аха издырам сара бзиа сбара шыҟамло. Ишырҳәахьоу сара сашәа.

Ашә ацаҕха абжьы гоит. М а р ҭа дшәаны дҩаҵҟьоит. Дааҩналоит Б у ц а. Уи шықәсыла 45 дреиҳам. Лыхцәы шлоуп иҟәашӡа. Лылахь еиқәуп. Даныччогьы илныҕшуеит гәырҩа хьанҭак дшаҵоу.

Б у ц а. Ибыхьзеи, сыҕшқа Марҭа, бзырҵәуозеи?

М а р ҭ а. Иҟами аамҭақәак зны-зынла алаҕырӡ ааигәаны иаиыкнаҳау. Сҵәуар гәыбҕан сызҭода.

Б у ц а. Уа биашоуп, аха алаҕырӡ агәы аҟычоит, уаҳа акы иаҕсаныҳәа иҟаӡам.

М а р ҭ а. Буца, нас иахьагьы исабымҳәаӡои?

Б у ц а. Мап… Сбыҳәоит уаҳа бсазымҵаан. *(Афатәқәа иаалгаз аашьҭыхны, ахәыҟаҵартахь дыҩналоит.)*

М а р ҭ а. Изакәызеи абри аҕҳәыс лыҩныҵҟа иҵәахны илымоу? Избан сыблақәа дзырхыҕшыло агәынамӡара ацны? Исхарагәышьоузеи лҿаҕхьа сара? *(Буца ахәыҟаҵарҭа даадәылҵны ашьҭалартахь лҿыналхоит.)* Аиарҭақәа шьҭысххьеит, Буца.

Б у ц а. Избан, сыҕшқа Марҭа, уи азы сара ауалафахәы соуеит. Исуалуп бымаҵ аура. Ишыббо, аҽаҵьара аус сызуам, сычмазаҩуп.

М а р ҭ а. Ус бымҳәан, Буца. Бҕарақәа шбоулац ибоулоит. Уи акәым, иҵегьы бзациҵартә иасҳәоит. Амала, иахьарнахыс, сызлыҵыз аиарҭа снапала иҟасҵалар сҭахуп.

Б у ц а. Иҭабуп, сыҕшқа Марҭа. Зны бара санбықәлаз, сгаӡара иахҟьаны, иааигәаӡаны икнаҳахахьеит сылаҕырӡқәа.

М а р ҭ а. Избан изсабымҳәо бара бызусҭоу, Буца?

Б у ц а. Иаҕсам, Марҭа, уи баҳәара… Сыхлахаҵ гьежьуеит. Иаха сызҕаб сышлыдтәалаз иаасыршеит.

М а р ҭ а. Илыхьзеи быӡҕаб?

Б у ц а. Дычмазаҩуп, убри акәын исыгыз абыржәы.

М а р ҭ а. Бца аҩныҟа. Аӡҕаб баалхылаҕш.

Б у ц а. Ахәыҟаҵарҭа аалсыргап, уажәыҵәҟьа!

М а р ҭ а. Сара еилсыргоит.

Б у ц а. Ибзиоуп, сыҕшқа, бара ишыбҭаху. Иаха дыҟазма?

М а р ҭ а. Мап.

Б у ц а. Сара ибасҳәараны ҳәа иҟоузеи… *(Дцоит)* Марҭа уа дгылоуп хәыцра хьанҭак налықәҳаны. Аҧенцьыр ҳналаҧшны иаабоит ақалақь аҿы алашарақәа шадыркхьоу. Марҭа аҧенцьыр днадгылоит.

М а р ҭ а. Еи, уара, уажәыгь уа угылоума?

А д ә а х ь ы н т ә и а б ж ь ы. Скаҳаанӡа абра сгылазааует.

Игьежьуеит асцена. Амҩаду. Зыбжьы гоз Баҭал дгылоуп ҵаҟа. Хыхь аҧенцьыр аҟынтәи дааҧшуеит Марҭа.

М а р ҭ а. Уара ууаҩӡами, ҧхәыс улхымшаӡеи? Уца, изуасҳәазаалакь, абрахьынтәи!

Б а ҭ а л. Сцом! Абомба сықәбыжьыргьы сцом, бызусҭоу сабымҳәакәа, абра сгылазааует!..

М а р ҭ а. Ухы еилагазар ҟалап уара избо.

Б а ҭ а л. Уи иақәбыршәеит. Банызба нахыс ауп санеилага. Иҟалома убрахь снеир?

М а р ҭ а. Абра аҩналара аӡәы заҵәык иоуп иақәиҭу.

Б а ҭ а л. Нас абрахь бдәылҵ!

М а р ҭ а. Убрахьгьы аӡәы заҵәык иоуп сзыздәылҵраны иҟоу.

Б а ҭ а л. Нас уи сара сакәзааит.

М а р ҭ а. Мап.

Б а ҭ а л. Бара сеилабгоит, излазбо ала.

М а р ҭ а. Абри сҧенцьыр уаҵыҵны умцар, саргьы сшеилаго удыруазааит.

Б а ҭ а л . Уа бызгылозеи, быҩнамлои наҟ аҩныҵҟа.

М а р ҭ а. Сара сыҩны сыҟоуп, иахьысҭаху сгылап, уара уус алам.

Б а ҭ а л. Абри ақалақь зегьы иаҳзеиҧшуп. Саргьы иахьысҭаху сгылап, стәап, уи бара бус алам.

М а р ҭ а. Уаҩхжәак шуакәу агәра згеит. Уацәажәарагьы иаҧсам ҳәа сыҟоуп.

Б а ҭ а л *(игәы иҩыҵаххны)*. Иҟоу басҳәап, аҧҳәызба. Иаҳҳәеит ҳәа зынӡаск бҧынҵа хабмыршәашәалаӡан. Бара беиҧш аӡҕаб ҧшӡақәа шаҟаҩ ыҟоу бдыруоу…

М а р ҭ а. Издырырцгьы сҭахым. *(Аҧенцьыр днадҵуеит.)*

Б а ҭ а л. Дсыргәааит ҳәа сыҟоуп. Сдәықәлоит, сгәы сазгом,

сгьежьуеит... Мап, деилымкаакәа сызцом. *(Бацәал аҧенцьыр ахь дыҧшуа даагылоит ҧытрааамҭак. Нас асаркьа иагәдиԥаша акы аҧшаара далагоит.)*

М а р ҭ а *(аҧенцьыр даадгылан)*. Иуҧшаауазеи, уара, уа?

Б а ҭ а л. Бҧенцьыр иагәдысҵаша ахаҳә сашьҭоуп.

М а р ҭ а. Сҧенцьыр ҧәетәыс уара иурымҭеит. Иҧәетәхар, иҧызәеша дыҟоуп.

Б а ҭ а л . Дабаҟоу, бара, убри б-Нарҭ Сасрыҟәа?

Аҧенцьыр ихы аакылирҳәаҳәааит, снеиҿаҧшыр сҭахуп.

М а р ҭ а. Уи ара дыҟазар, уареи сареи абас ҳаицәажәап ҳәа уҟазма.

Б а ҭ а л. Иҳахьуааз?

М а р ҭ а. Ҳахқәа хиҵәҵәон.

Б а ҭ а л. Сыбмыршәан.

М а р ҭ а. Уара ашәареи аҧхашьареи злоу аӡәы шуакәым усгьы еилкаауп. Занааҭс иумоузеи?

Б а ҭ а л. Сыстудентуп.

М а р ҭ а. Амла уакуама?

Б а ҭ а л. Снымҵәои... Мазеи бымазар, снеиуеит.

М а р ҭ а. Исымоуп, аха абрахь уҩназҵода.

Б а ҭ а л. Уи ауптәа, сзыҩналом акәымзар...

М а р ҭ а. Акәты ӡны исымоуп, иршәны иузынасҭиип.

Б а ҭ а л. Макьаназ слам ҳәа сгәы иаанагоит.

М а р ҭ а. Ахышьҭыхрагьы улазаап!

Б а ҭ а л. Быхьӡ сабҳәаар ҟамлари?

М а р ҭ а. Марҭа сыхьӡуп. Амала абри аҩны уаҵагылан сыхьӡ ҳәаны анҿуҭ, сышҭоурхо удыруазааит. Уара иухьӡузеи?

Б а ҭ а л. Баҭал Аџанба, сынхоит азеиҧш нхарҭаҿы.

Убри аамҭазы машьынак ықәчаразаан ишаангылаз абжьы гоит. Марҭа лҽеыныҧхьалкуеит. Дааиуеит уаҩоук, иааигны, қәрала 60-ҟа шықәса зхыҵуа, аха ихкышьа зеиҧшроу ала, уиаҟара узиҭом. Уи Денуар иоуп. Баҭал даниба, дахьгылаз дадырсызшәа даанхоит.

Д е н у а р. Уахь уабаҧшуеи, арҧыс?!

Б а ҭ а л. Ажәҩан саҵаҧшуеит, излазбо ала амш цәгьахар ҟалап.

Д е н у а р. Саргьы убас сгәы иаанагоит. Игьежьуеит асцена. Азал. Марҭа ашә ахь дыҧшуа дгылоуп. Дааҩналоит Денуар.

М а р ҭ а *(ихәда лҽынахылшьуеит)*. Сылашара, сыхаара, сыԥсҭазаара, уабаҟаз ари абжьарак?!

Д е н у а р. Бымҵәуан сыԥшка хәыцҩы, сыхаара Марҭа. Бас бҭаҷкәым раҵәан ишлахьоу схы. Урҭ амшқәа рзы убас сеилахан, саартә сҟамлеит. Саҭабымҵан!

М а р ҭ а . Сара сыбла ҭраа сузыԥшуп, уажәымзар-уажәы ашә аартны уанбаашнало ҳәа, арахь уара…

Д е н у а р. Исанажь, Марҭа, абар баԥхьа сшьамхнышгылоит. Баҟара издыруада сусқәа шаҟа ирацәоу.

М а р ҭ а. Сара сшәон зынӡа умаар ҳәа…

Д е н у а р. Ишԥыкәу сшымаауа? Бара быда сара ԥсҭазаара сымаӡам. Сҳәыҳә ԥшқа Марҭа. Адунеи исзықәу зегь раҵкыс еиҕьу Марҭа. Аа, бымбои, бара бҿы сахьыҟоу. Сара еснагьгьы абас бысгәыҵаҳәҳәаны сҭәазаауеит.

М а р ҭ а. Саргьы уара уда ԥсҭазаара сыман зыҟалом. Игьежьуеит асцена. Амҩаду. Аҵх ашарахь инаскьоит. Дааиуеит Баҭал. Ус иаалашаз аԥенџьыр даадгылоит Марҭа.

Б а ҭ а л. Шьыжьбзиа, Марҭа!

М а р ҭ а. Шьыжьы абаҟоу макьана!

Б а ҭ а л. Ишаз џьысымшьази.

М а р ҭ а. Уажәшьҭа агәра згеит ушеилагаз.

Б а ҭ а л. Зхы зтәу ауаҩы, абыржәааны, аԥенџьыр даҵагыло ббахьоума.

М а р ҭ а. Абыржәеиԥш аиаша умҳәац. Сумыҳәази уаҳа умаан ҳәа. Избан сызурҿыхаз?

Б а ҭ а л. Анцәа ибоит сара бысмырҿыхеит.

М а р ҭ а. Сыхьӡ ҳәаны ҽуҭызшәа саҳан… Ԥхыӡаап сызжьа.

Б а ҭ а л. Бара быда аҩны иҟада, Марҭа?

М а р ҭ а. Иуасымҳәахьеи азҵаарақәа сумҭалан ҳәа. Амла уакуама?

Б а ҭ а л. Сыдам здам абыржәааны акрызфода, аха ицәгьамызт акы снацҳаргьы.

М а р ҭ а. Уажәыҵәҟьа! *(Дцоит.)*

Б а ҭ а л. Сыччархәханы лԥенџьыр саҵамхеи. Ачҳара умаз, Баҭал Аҵанба: Иудыруазеи мышкызны абаа агәашәқәа узаатыргьы.

М а р ҭ а *(афатәқәа зҭоу ашәыра ашаха иацраҳәаны илалышьҭуеит)*. Ирласны иҭганы ушәыра иҭаҵа.

Б а ҭ а л. Саб ажьҭаара ақәаҵахь санигоз аасгәалашәеит.

М а р ҭ а. Алаф ҳәара уаҟәыҵны ирласны иҭга акәымзар, арахь ихазгалоит.

Б а ҭ а л. Сыхәда ҧыбымҟан. (*Акакала иҭганы ишәыра иҭеиҧоит.)* Бара зегьы абрахь илбаабышьҭит, шәара ишәфозеи уаҵәы?

М а р ҭ а. Уи уара уус алам. Иурҭозар ига.

Б а ҭ а л. Иусуазар – уҩ, иурҭозар – ига… Аамҭа иара атәы ҟанаҵоит, ҳеақәҳмыршәар ҧсыхәа аныҟамгьы ыҟоуп.

М а р ҭ а. Уеумыркьаҳәын, саргьы зны сыстудентын исзынамыгӡеит акәымзар.

Б а ҭ а л. Избан изынабмыгӡаз?

М а р ҭ а. Усазымҵаалан ҳәа уасымҳәахьеи.

Б а ҭ а л. Сымҵаакәа сызлабацәажәарызеи! Марҭа, ишсабҳәара… *(Марҭа уи дизыӡырҩуам, наҟ хара дыҧшуеит.)* Марҭа, иббозеи уахь бахьынаҧшуа? *(Игоит аӡба абжьы.)* Марҭа иҳәа иҟалаз, Марҭа…

М а р ҭ а. Абар сыӡба шкәакәа аҧырсал шьҭыхны амшын агәы ихылеит, Баҭал… Сара уи саман ицошәа збоит, амшын ҭбаа агәахьы… Ахақәиҭра змоу аӡба шкәакәа ду…Ееи, сыҧсҭазаара, уара уабацои сныжьны? Сга уахьцо, схала снумыжьын, срыцҳауп! *(Аҧәуара далагоит.)*

Б а ҭ а л. Марҭа, ибыхьзеи, Марҭа?

М а р ҭ а. Сара агәыӡра сымоуп еиҭахынҳәып ҳәа сыӡба шкәакәа… Исҳәо уаҳауама, Баҭал. Бзиа избоит, аӡба шкәакәа асқьала ианадгылоу. Усҟан гәыӡрыла сҭәуп, ианцо – саго џьысшьоит. Аха саӡәхоит сныжьны иандәықәло… Баҭал, сеилкаа, саӡәуп сара иахьа…

Б а ҭ а л. Иҳәа бызусҭоу, Марҭа, Анцәа бишазар. *(Марҭа мап ацымхәрас лхы лҟьоит. Иқәчаразаан иаангылаз амашьына абжьы гоит. Марҭа аҧенцьыр днадҟьоит. Дааиуеит Денуар.)*

Д е н у а р. Уахь уабаҧшуеи, арҧыс?

Б а ҭ а л. Ажәҩан ашәшьы хыҵит, амш еилгар ҟалап.

Д е н у а р. Елымгаргьы уи азы акы ҳахьуа ҳаҟаӡам. *(Игьежьуеит асцена. Иаабац ауада. Шьыжьуп. Иҿеилаҳәара даҿуп. Денуар. Игәалаҟара бзиоуп, ашәакгьы иҳәоит. Ишәыра дынҭаҧшны иааҭигоит хәдахаҧак.)*

М а р ҭ а *(ашә даалагылан)*. Уанбаауеи, Денуар?

Д е н у а р. Быблақәа хымҭакәа бҿаахеи сара сахь. Уажәшьҭа бышиашоу бааила сара сахь.

М а р ҭ а. Иашан снеиуама, Денуар?

Д е н у а р. Бара еснагьгьы бсызиашан бааиуеит, Марҭа.

М а р ҭ а. Сгәы сыхоит ушҟа… Уи сгәы хәыцҩы, сымч зқәымхаз.

Д е н у а р *(дааигәдыхәҳәалан)*. Уи бгәы хәыцҩы сара истәыми, акыр исзаҧсоу Марҭа?

М а р ҭ а. Соура зоуроу уара сутәуп, Денуар. Уара уда сара ҧсҭазаара сымаӡам.

Д е н у а р *(ахәдахаҵа налхеиҵоит.)* Уажәшьҭа быблақәа аахтны бнаҳәи асаркьахь.

М а р ҭ а *(ихәда лҽынахылшьуеит)*. Исыҧсыхәааз абри уара усхагыламзар?..

Д е н у а р. Саргьы бара быда исымам ҧсҭазаара, Марҭа.

М а р ҭ а *(аҧенҵьыр аҟны днеины адәахьы днаҧшуеит, нас Денуар ишҟа)*. Аха абас ҳабанӡахәо?

Д е н у а р. Сыҧсы ҭанаҵы.

М а р ҭ а. Уҧҳәыс, ухшара?

Д е н у а р. Беиҭалагахт. Ибасымҳәахьеи урҭ ирфаша, иршәырҵаша рымоуп ҳәа.

М а р ҭ а. Сгәы ҩнаҿыҕьит, зны-зынлагьы азин сыҭ адәы ныққәлара. Мшәан, уара…

Д е н у а р *(иаахжәаны)*. Мап. Бареи сареи ҳаицәажәахьеит уи аҵыхәала *(Марҭа аҵәуара далагоит.)* Бымҵәуан, Марҭа. Саҭабымҵан, сыбжьы самхаргацәеит. Аха убри бара быбзиабара ауп исзырҟаҵо, са исҭахым бара быблақәа даҽаӡәы дырхыҧшыларц. Иаарласны аҧсшьара мшқәа згоит. Убысҟан ҳцап Москваҟа, ма Ленинградҟа. Уа ишыбҭаху быҧсы бшьап. Уахгьы-ҽынгьы бара бҿы сыҟазаауеит. Уажәы баасҿаҧши абрахь. Даба бааҧышәырччеи. Убас, убас! Сара уахагьы саауеит. Уажәшьҭа бхала баансыжьраны сыҟаӡам. Даба, быблақәа снархырҧшылеи? Иҳәа аиаша, бзиа сыббома?

М а р ҭ а. Бзиа усымбондаз…

Д е н у а р. Бхәы бзиан иҟалҵома амаҵуҩ ҧҳәыс?

М а р ҭ а. Суҳәоит уи амаҵуҩ ҧҳәыс ҳәа лзумҳәаларц. Насгьы ауалафахәы ҩынҩажәижәаба мааҭ лзацуҵароуп.

Д е н у а р. Имыцхәцәоуп.

М а р ҭ а. Саҳаҭыр аҟынтә.

Д е н у а р. Ибзиоуп нас, баҳаҭыр аҟынтә. Уаханӡа, сара сцеит!.. *(Дцоит.)*

М а р ҭ а *(аҧенџьыр ашҟа днеиуеит)*. Дыҟам уи, о, Анцәа, ишҧахьанҭоу аҧсҭазаара! Ас сабанӡахәо схала…

Б у ц а *(дааиуеит)*. Шьыжьбзиа, Марҭа.

М а р ҭ а. Бзиа збаша, Буца. Быӡҕаб дышҧаҟоу?

Б у ц а. Иахьа хар лымам.

М а р ҭ а. Даҿа ҩынҩажәижәаба бзациҵартә иҟасҵеит буалафахәы.

Б у ц а. Иҭабуп, Марҭа, уажәшьҭа палтакгьы лзаасхәар сылшоит.

М а р ҭ а. Апалта ахә сара ибысҭоит. Аа, абра ҩышә мааҭ ыҟоуп! Хьаас иҟабымҵан, уи ара иаанижьуа аҧара иҧхьаӡаӡом.

Б у ц а. Иаасхашәало еидкылан ибызсыргьыжьуеит…

М а р ҭ а. Мап, иаҭахым аргьыжьра.

Б у ц а. Абзиаракәа исзыбуа зласшәарызеи, Марҭа.

М а р ҭ а. Схәы баҵалан бахьаауа мацарагьы азымхои.

Б у ц а. Иахьа зегьы реиҳа ибҭахыз афатәқәа бзаазгеит.

М а р ҭ а. Иҭабуп, Буца. Уаха акәытқәа хҧаҟа ӡны исзаага.

Б у ц а. Ишҧа, Денуар ара акрыфара далагама?

М а р ҭ а. Ааи, зны-зынлагьы акрифалоит.

Б у ц а. Абри быхәда иахоу бзааигама? Бара санбықәлаз ҳамҭас аӡәы сыхәда иахаиҵахьан, аха ашьҭахь иахыхны иаансмыжьыр ҟамлеит акәымзар.

М а р ҭ а. Аҳамҭа ухәда иахыхны икаужьыр ҟалома?!

Б у ц а. Икаужьыртә еиҧш уҭагылар… Бхәы хьшәашәааанӡа акы бнацҳа. Ауадақәа сара еилсыргоит.

М а р ҭ а. Урҭ уажәшьҭан еилҳаргап. Уажәы бааи ҳнеидтәалан акы ҳнацҳап.

Б у ц а. Бара ишыбҭаху, сыҧшқа.

Буца афатәқәа иаалгаз ҭганы иқәлыргылоит. Марҭа аҧенџьыр днадгылан ҵаҟа дыҧшуеит. Игьежьуеит асцена. Амҩаду. Марҭа хыхь дгылоуп лхала.

М а р ҭ а. Ҕба шкәакәакгьы ыҟам, Баҭалгьы дыҟам… Иаасыкәыршан захьынџьара иҭацәуп, иҭацәуп, иҭацәуп… Сара сгылоуп схала аҵыс гәыҭҟьа-ҧсыҭҟьа аихац иҭаку еиҧш. Хыхь – ажәҩан, ҵаҟа – адгьыл хьшәашәа, наҟ хара – амшын еиқәаҵәа ҕба шкәакәа зхым.

Марҭа лхы аҧенџьыр инадҵаны днатәоит. Иҟалап лылацәа нҭаазаргьы. Дааиуеит Б а ҭ а л. Ҧыҭрак даалеиҩеиуеит сышҧалымбари ҳәа игәы иаанаго.

Б а ҭ а л *(ибжьы ныԥакны)*. Марҭа…

М а р ҭ а *(дҩыԥҟьоит)*. Сыхьӡ ҳәаны ҿумҭлан ҳәа уасымҳәаахьеи! Уабакылаӡи абри абжьарак?

Б а ҭ а л. Аҧышәара сҭиуан.

М а р ҭ а. Иуоузеи?

Б а ҭ а л. Исоуц, хҧа.

М а р ҭ а. Уара избо убригь уцәымцхәуп. Амла уакуама?

Б а ҭ а л. Бгәы ишҧаанаго… Анцәа убас сишеит, сшымлаго сыҧсырцазы.

М а р ҭ а. Уажәыҵәҟьа. *(Ашәыра ашаха иаркны илалышьҭуеит.)* Ихьшәашәазар ҟалап, заанаҵ уаар акәын.

Б а ҭ а л. Арҭ зегьы абазго, иаанхаз уахь ихагал.

М а р ҭ а. Аҩызцәа умаӡами?

Б а ҭ а л . Ишҧа сымам, снеира иазыҧшыми. О, Марҭа!..

М а р ҭ а. Иууазеи?

Б а ҭ а л. Бзиа бызбеит, Марҭа.

М а р ҭ а. Иасуаха ушәыра ахьсырҭәуа акәхап иузырҳәо.

Б а ҭ а л. Мап, Марҭа. Иашаҵәҟьан бзиа бызбоит. Сгәы исанаҳәеит убас…

М а р ҭ а. Сара бзиа сбара ҟалаӡом, Баҭал. Сҭацаагарашәа рҳәаахьеит.

Б а ҭ а л. Ибҳәо закәызеи! Ҳәызба цагәыла сыхәда ҧыбҟома?

М а р ҭ а. Уара аиаша уаҳаанӡа усҧырҵраны уҟаӡам. Сара ахаҵа дсымоуп.

Б а ҭ а л. Уи дысшьуеит сара.

М а р ҭ а. Уара уламысдоуп, Баҭал. *(Аҧенџьыр днадҟьан дцоит. Баҭал ахьҭа дакны икостиум ахәда дҩаханы длеиҩеиуеит. Аҧенџьыр даадгылоит Марҭа.)* Ахьҭа уакыма, Баҭал?

Б а ҭ а л. Мап, сыҧхаҵәы-ҧхаҵәо сгылоуп.

М а р ҭ а. Уҽумыркьаҳәын. Исымбо џьушьоума аҟәараҳәа уеиҵасуа ушгылоу. Аплашь умаӡами?

Б а ҭ а л. Исымоуп, ишҧа сымам…

М а р ҭ а. Иумандаз иушәумҵози. *(Аҧенџьыр днаҧырҟьан дцоит.)*

Б а ҭ а л. Аплашь сымандааз…

М а р ҭ а *(дааиуеит аплашь лыманы)*. Усҭ, абри сара сҟынтә иушәҵала.

Б а ҭ а л. Дызусҭада, бара, ихбырҵәо?

М а р ҭ а. Уи уара уус алам. Уажәшьҭа ахьҭа уакуам ҳәа сыҟоуп, уцар ҟалоит аҩныҟа.

Б а ҭ а л. Уажәшьҭа сызцахуеи, ахьҭа сакуам, амла сакуам, абра быҵаҟа сгылазаауеит.

М а р ҭ а. Сыцәар сҭахуп умбои. Уара уҵыхәала иасуаха смыцәаӡакәа иаасыршоит.

Б а ҭ а л. Уи еиҳагьы еиԥьуп сара сзы. Ишсабҳәара, дабаҟоу ани иҵәахны ибымоу бхаҵа?

М а р ҭ а. Даауеит иаарласны. Уа ааҵра ушавҵагылоу уибар…

Б а ҭ а л. Сицәынхап… Абри аплашь ибар, иара ишитәу идырруашь?

М а р ҭ а. Уи иара итәӡам. Ҿыц иузаасхәеит.

Б а ҭ а л. Адәахьы сдәылҵыр ҟалаӡом бымҳәази?

М а р ҭ а. Сара исҭаху сзаазго ауаҩы дсымоуп.

Б а ҭ а л. Ус анакәха, бымаҵ руеит ауп!

М а р ҭ а. Нас ишԥа! Сызусҭадаз ҳәа угәы иаанагоз уара?

Б а ҭ а л. Ани бхаҵа аҭаҭын дахома?

М а р ҭ а. Хкыс иуҭаху арбану?

Б а ҭ а л. Слаԥшӡом.

М а р ҭ а. Уажәыҵәҟьа! *(Аҭаҭын хкқәа изылалышьҭуеит.)*

Б а ҭ а л. Схы сацәыԥхашьоит, Баҭал. Дыцәҳархәит бхаҵа баргьы саргьы ҳаилалан.

М а р ҭ а. Хьаас иумкын. Уи имал уареи сареи ҳаиԥш аӡәырҩы ирызхап.

Б а ҭ а л. Нас уи имал аума бҿаҳәаны бызмоу?

М а р ҭ а. Усцәымӷуп. *(Дцоит.)*

Б а ҭ а л. Дсыргәааит ҳәа сыҟоуп. Сҩызцәеи сареи ҳныҟәгара даҿуп арахь лацәажәашьагьы сақәшәом.

М а р ҭ а *(дааиуеит саанк азна акәтаӷь лыманы)*. Баҭал, абарҭ акәтаӷьқәа убоума?

Б а ҭ а л. Исымбакәа! Сан шьыжьы исҿалҵалон, убжьы аанагоит ҳәа, акәтаӷьаӡақәа. Сара исыбҭома?

М а р ҭ а. Уҭара акәым, даҽазнык санургәаа, абарҭ зегьы ухы иақәԥысххаауеит.

Б а ҭ а л. Марҭа, бхаҵа билҵып ҳәа бгәы иҭаӡами?

М а р ҭ а. Избан сызилҵра… Бзиа сибоит. Аҳкәажәҵас сныҟәигоит. Саргьы бзиа дызбоит.

Б а ҭ а л. Амц бҳәоит. Бзиа дыббаӡом уи бара. Марҭа, былбаа абрахь, сбацәажәар сҭахуп.

М а р ҭ а. Саргьы шаҟа исҭаху удыруандаз, аха иҟоуп амчрақәа сара сгәаҳәара аҵкьыс еиҳау. (Аҕба абжьы гоит.) Абар иааит сыҕба шкәакәа ду. Аҧырсал аужьны асқьала адгылара иаҿуп. Ианаамҭаз ааит, сыҕба шкәакәа… Сыҧсы зхоу, гәыҕырҭас исымо, уанцо снумыжьын, сыҕба шкәакәа! Сга, уара ухақәиҭра сацзар сҭахуп.

Иқәчаразаан иаангылаз амашьына абжьы гоит. Марҭа аҧенџьыр днаҧырҟьоит. Даауеит Д е н у а р.

Д е н у а р. Ара узгылоузеи, арҧыс?

Б а ҭ а л. Цгәеиқәаҵәак сымҩа ааихҵәаны абрахь инхәыҵапҟа ицеит.

Д е н у а р. Нас уи уацәшәаны уаангылама?

Б а ҭ а л. Мап, цгәык сымҩа хнаҵәеит ҳәа сзаангылом, .сцалароуп ҧхьаҟа.

Д е н у а р. Нас ишҧа! Сымҩа хнаҵәо уаҟәыҵ, ахы иҵҟьашәҟьа иқәысҵап. Уҵх аабзиахааит.

А ҩ ы џ ь а г ь ы ц о и т. Игьежьуеит асцена. Марҭа аҧенџьыр дадгылан адәахьы дыҧшуеит. Буца астол дадтәалан лажәа анагӡара даҿуп.

Б у ц а. Бара сбықәлан усҟан. Бзиа дызбеит уи ауаҩы, аҵыхәтәаны сыҧсҭазаара зырхәашьыз. Бзиа дызбартәгьы дыҟан усҟан. Иҽеилаҳәашьа, итәашьа-игылашьа, ицәажәашьа. Иара иҿы маӡаныҟәгаҩыс амаҵ зуан. Игәеиҭеит бзиа дшызбаз. Уи ихы иаирхәеит. Издыруан ҧҳәыс дышимаз, аха слашәхеит, сдагәахеит. Дысмоуит саанызкылоз аҭынха. Дсоуӡаргьы сизымӡырҩыр ҟаларын. Сиццеит ныҟәара. Схынҳәит уахьынтәи сыҧҳәысны. Акырaамҭа ауаҭах сыҩнаҵаны симан. Ашьҭахь иҽиҧсахуашәа анызба, сдәылҵны сцеит.

М а р ҭ а. Ишҧа, иҧҳәыс дкаижьырц даламгаӡеи?

Б у ц а. Мап, сматџураҿы исҧырхагахоит иҳәан, инахгааахго ишакәхалакгьы сихаирштҭит. Ашьҭахь ауп ианеилыскаа агха ду шыҟасҵаз, аха ихьшәахахьан.

М а р ҭ а. Саргьы сгәы сыхьуеижьҭеи акрааҵуеит, Буца. Уи иҧҳәыс дыҟоуп, ихшара ыҟоуп. Амшқәа шаны имоуп. Хымш уахь дцоит, ҧшьымш сара сахь.

Б у ц а. Сара стәгьы убас акәын амшқәа шаны ишимаз. О, Анцәа, срыцҳашьа, закәытә хлымӡаахузеи!.. Ех, Марҭа, Марҭа... Уажәыҵәҟьа ибасҳәара ҳәаны акгьы сыздырам... Уажәшьҭа сцара иаамҭоуп. Быцх аабзиахааит. *(Дцоит.)*

М а р ҭ а. Анцәа срыцҳашьа, измааноузеи абарҭ зегьы? Иҟасҵарызеи, схы абазгари?! *(Ашә ааимҧааны дааҩнаххуеит Денуар. Марҭа ихәда лҽеынахылшьуеит.)* Умаар ҳәа сшәон уаха. Уара иуздырам схала саныҟоу шаҟа исцәыхьанҭоу.

Д е н у а р. Сааит, аха сцароуп иаарласны. Аус ыҟоуп, аус дуӡӡа. Былахь еиқәыбымҵан схәыхә ҧшқа. Быччеи акыр-кырҳәаны. Убас, убас... Абри ачамадан иҭоу аҧарақәа зегь бара ибтәуп. Бхәы бзиан иаалгома амаҵуҩ ҧҳәыс?

М а р ҭ а. Денуар суҳәоит...

Д е н у а р. Аа, исхашҭит, саҭабымҵан.

М а р ҭ а. Уи луалафахәы лыҭара аамҭа ааит.

Д е н у а р. Уи азы сара бсазымҵааргьы ҟалоит. Аҧара ахьыҟоу бара ибдыруеит. Абри аҩнаҿы бара баҧшәымоуп. Аҳа, абзиаразы, сара сцеит! Иҟалап ишааӡа сааргьы...

Д ц о и т. Игьежьуеит асцена. Баҭали Марҭеи еибаргәааны иҟоуп.

Б а ҭ а л. Уаҳа схабар ббараны быҟаӡам... Бымш аабзиа-хааит!..

М а р ҭ а. Уца, узгылоузеи! Даба ушцо збап... Узгылоузеи, умцои уара! *(Баҭал иҿынеихоит. Марҭа хылҧа ҧхак аал-гоит.)* Баҭал, ахылҧа ҧха узаасхәеит.

Б а ҭ а л. Иҭабуп, аха ара иҟоу ҳәа акгьы сзеилкаауам...

М а р ҭ а. Еилукаахра уҟоуп, ачҳара умазар.

Б а ҭ а л. Иаҳҳәеит ҳәа, абри аҩыза ачҳара ббахьоума! Аиха салху џьыбшьоума, бара абзиара ианиаша.

М а р ҭ а. Саргьы суаҩуп, Баҭал. Ашьа сылоуп, агәы сызҭоуп, аха исычҳауеит сзыниаз.

Б а ҭ а л. Марҭа, иҳәа Анцәа дбымазар, изакәызеи ибычҳауа? Избан аҩны быздәылымҵуа? Изыҟамлозеи бара бахь анеи-ра? Ашә ҿаӡами?

М а р ҭ а. Мап, иҿаӡам, убри ауп иҟалаз.

Б а ҭ а л. Аҭӡамц ҧҽены акәзаргьы сыҩналоит. *(Иҿынеи-хоит.)*

М а р ҭ а. Баҭал, уҭыҧ уахымҵысын! Мамзар уаҳа субараны ушыҟам удыруазааит.

Б а ҭ а л. Азамана, бара ишыбҭаху. Бымш аабзиахааит.

М а р ҭ а. Умцан, Баҭал. Анцәа дсыман суҳәоит.

Б а ҭ а л. Иаанагозеи бара иҟабҵо?! Ахацәа ргәыфара заанаҭс ибымоума? Мамзар… *(Дцоит.)*

М а р ҭ а. Инеиуеит сыҕба шкәакәа ду асқьала иаҧырҵны. Инеиуеит амшын ду еимгәаҳәо, ашьҭахь сеиҩрыхан, гәыҕрак ҳәа акы сзынмыжьӡакәан. *(Лыбжьы неиҵыхны.)* Сга аҕба ду ухақәиҭра шкәакәа схархәаны. Мамзар ара саӡәуп. Мап уи хьаҧшӡом сара сахь… Уахагьы схала сынхеит… Схала сынхаӡеит…

Игьежьуеит асцена. Буца ауада еиллыргоит. Ашьҭаларҭа ауада аҟынтәи дааиуеит Д е н у а р. Буца дшәаны дааҭрысуеит.

Д е н у а р. Бзыршәазеи?

Б у ц а. Сара сшәаны сыҟоуижьҭеи акрааҵуеит.

Д е н у а р. Иазхоит. Сара ибасҳәахьеит ибхаршҭ ҳәа убырҭ амшқәа. Иабаамҭоу урҭ ргәаларшәара.

Б у ц а. Сара исгәалашәоит быҽшьы ҳәа уансыдгылазгьы. Аха убас шсоуҳәозгьы бзиа узбон.

Д е н у а р. Быбжьы ларҟәны бцәажәала. Уеизгьы-уеизгьы хара дук сыдны ҳәа сыҟаӡам бара бҿаҧхьа. Бысзымгеит, аха бгәыгәҭасмыжьӡеит. Ауаҩы акариера: аныҟаиҵо аҧҳәыс лызҵаара иҧырхагамхозароуп.

Б у ц а. Уажәшьҭа изумҳәозеи… Умаҵураҿы убжьысымхит…

Д е н у а р. Иҟабҵандаз нас усгьы. Сырҭабыркындаз. Ибабжьызгоз дҟамлазар акәхап.

Б у ц а. Иҟан исабжьызгоз. Уара сҩызцәа бзиақәа ҳәа иушьоз рхаҭақәаҵәҟьа. Аха сара, сшуцәымҕызгьы, уаҕацәа рнапы уасымҭеит.

Д е н у а р. Иазхоит, иазха… Сара абра саныҟоу бмааилан ҳәа басымҳәахьеи.

Б у ц а. Иалыздыраауазеи уаныҟоуи уаныҟами. Уажәтәи увартәаагьы лымаҵ утәыми.

Д е н у а р. Убри азыҳәан ауалафахәы боуеит бара.

Б у ц а. Счымазара схьымӡар, изҭахыдаз уара уҧаракәа.

Д е н у а р. Аҵьышьахә! Быҟәгара саҿуп. Ауаҭах аахәан

быҩнасцеит. Арахь еиҭа бгәы наӡом... *(Лыжәҩахырқәа аанкылан.)* Буца, быбла ҧшӡақәа рҽеырмыҧсахӡеит.

Б у ц а. Унапқәа унарых! Шаҟа уламысдоузеи! Уажәазы зыжәҩахыр укыша думоуп... Аха мышкызны убригь сара сеиҧш маҵуҩыс дҟоуҵозар акәхап, увартәа ҿыц лзыҳәан...

Д е н у а р. Мап ацәызкуадаз, сықәра цауеит акәымзар. Сара хымш сҟалаӡом, Марҭа былхылаҧшла. *(Дцоит.)*

Б у ц а *(лшьапқәа дрызнымкыло днатәоит)*. Бышҧарыцҳасшьо, Марҭа. Шаҟа гәырҩа аҧхьаҟа ибзаанагараны быҟоузеи иахьатәи бгәырҕьара.

М а р ҭ а *(дааиуеит)*. Ибыхьзеи, Буца?

Б у ц а. Сгәы.

М а р ҭ а. Уажәыцәҟьа бышьҭалароуп ахәышәтәырҭаҿы. Бара бзыҳәан акы сеигӡом.

Б у ц а. Уи ҟалашьа амаӡам, сыҧшқа Марҭа. Сызҕаб дныҟәгатәыми, сынтәа аинститут далгоит.

М а р ҭ а. Сара слыцхраауеит. Аинститут далсыргоит, лшьапгьы дықәсыргылоит. Бара химҧада бҽеибхәашәтәыроуп.

Б у ц а. Иҭабуп, сыҧшқа Марҭа. *(Дҩагылоит.)* Шьыбжьон ибзаазгарызеи?

М а р ҭ а. Акымзарак аабымган, исҭахӡам.

Б у ц а. Бара ишыбҭаху, аха сара исуалу ҟасцоит. Бымш аабзиахааит. *(Дцоит.)*

Марҭа. Дызусҭада абриаҟара агәырҩа хьанҭа лызҭаз абри аҧҳәыс хазына? *(Игьежьуеит асцена. Амҩаду. Уахынлоуп. Марҭа уа хыхь аҧенџьыр дадгылоуп. Игоит аҕба абжьы.)*

М а р ҭ а. Игеит сыҕба шкәакәа абжьы, аха ахаҭа збаӡом. Иҳабжьоуп иаргьы саргьы лыҧшышьа змам аҧҭа еиқәаҵәақәа. Издыруада уи аау, ицоу? *(Игоит аҧырсал амшын ишалаҳаз абжьы.)* Иааит, иааит сьҧба шкәакәа, сара схақәиҭра. Ирласны уцозар снумыжьын, схақәиҭра шкәакәа... Схәаҽуеит ара схала...

Алашара ыцәоит.

А ҩ б а т ә и а қ ә г ы л а р а

М а р ҭ а лхы кны адиван дықәтәоуп. Д е н у а р дгәаҭеиуа дыҩноуп. Гәалсра дук шимоу иныҧшуеит.

Д е н у а р *(дыҳәаҳәаны)*. Даба сыблақәа бнархыҧшыли? Сыблақәа бырхыҧшыл, сҳәеит. *(Марҭа Денуар иблақәа дырхыҧшылоит, нас аҭәуара далагоит.)* Иҟалазеи сыхаара,

Марҭа? Исыгхазеи бара бҿаӷхьа. Адунеи иқәу зегьы бара бреиӷьасшьоит. Исаҳәа ибҭаху. Аӡба шкәакәа бара бзеилаҳауа акәзаргьы ибзаазгоит уажәыҵәҟьа. Бара бзыҳәаны акы сеигӡараны сыҟам…

М а р ҭ а. Уи аӡба шкәакәа уажәы ианцозгьы самгаӡеит, Денуар. Сынхеит уара уҿы. Убри азоуп сыӷсы улаҵәаны бзиа узызбогьы.

Д е н у а р *(Марҭа лаӷхьа шьамхыла днагыланы).* Сыхаара, Марҭа сыӷсы ҟәымшәышә, Марҭа. Сышьха каӷкаӷ, Марҭа. Сыбла ҭыӷха, Марҭа. Аӷсҭазаара сҭахым бара быда. Бара сааигәара еснагь быҟазароуп. Ӷсыс, блас, гәыс исымоу бара боуп, Марҭа…

М а р ҭ а. Ишсоуҳәара, Денуар. Абри еиӷш иҟоу ажәақәа сара сыда уаҳа даҽаӡәы илоуҳәаахьазу?

Д е н у а р *(деилашәаны).* Мап, мап, шаҟантә ибасҳәаахьоузеи мап ҳәаны. Даҽа ӷыҭрак иаачҳа. Уажәыҵәҟьа сыӷҳәыс слылҵыр сыӷхасҭартәуеит. Амалагьы икылаӷш-кылаӡырҩуа исышьҭоуп.

М а р ҭ а. Сара изуам уӷҳәыс улылҵыр.

Д е н у а р. Бара бами улылҵ, сара сга ҳәа зҳәалоз.

М а р ҭ а. Уи сангаӡаз акәын.

Д е н у а р. Марҭа, изакәызеи ибҳәо?!

М а р ҭ а. Мап, Денуар, убас аҭахуп. Умаҵура уамрымхырц азыҳәаны уажәазы убас аҭахуп.

Д е н у а р. Бара бҟәыбҷоуп, Марҭа. Бара – сыӷсы еиқәрхаҩы. Даҽа мызкала аӷсшьара мшқәа сырҭоит. Ҳцап баргьы саргьы Балтика ахықәаахьы. Уа иссируп…

М а р ҭ а *(аӷенҵьыр ахь днеины).* Сга абрахьынтәи, изуасҳәазаалакгьы, иҵегьы бзиа узбаларц азыҳәаны.. Еснагьгьы уааигәа сыҟазаарц уҭахызар, сга абрахьынтәи, анцәа думазар… Уажәшьҭа уца уҩныҟа.

Д е н у а р. Уи шӷа?!

М а р ҭ а. Хымш сара сҟны уҟамзи. Егьырҭ амшқәа уӷҳәыс лоуп изтәу.

Д е н у а р. Ибыздырам уахь ацара шаҟа исцәуадаҩу.

М а р ҭ а. Зегь раӷхьаӡагьы ихьчалатәуп ууаҩдура… Аҳа, асааҭ жәааҩа ҟалеит, уҵх аабзиахааит.

Д е н у а р. Уаҵәынӡа, сҳәыҳә ӷшқа! *(Дцоит.)*

Игьежьуеит асцена. Амҩаду. Баҭал ҵаҟа дгылоуп ихы иқәжьны.

М а р ҭ а. Арахь узымааҧшуазеи, уара, угәаан уҟоума?

Б а ҭ а л. Бгәы ишҧаанаго бара?

М а р ҭ а. Устипендиа нҵәахьоума?

Б а ҭ а л. Уи иахыҵыз аҳа ихымҵааит бареи сареи иаҳҧырхагоу.

М а р ҭ а. Аҳәса реиҧш ашәира абоуҵеи? Узымаауааз абри абжьарак?

Б а ҭ а л. Сыҟан, аха аҧенџьыр лашомызт.

М а р ҭ а. Схаҵа дыҟазар акәхарын.

Б а ҭ а л. Сара бысзеилкааауам, Марҭа!

М а р ҭ а. Умаар ҳәа сшәон. Уаргьы уҟамызт, сыҕба шкәакәагьы ыҟамызт. Иаасыкәыршаны иҭацәын. Иуздырам уара азаҵәра закәу, Баҭал.

Б а ҭ а л. Анцәа-ауаа сшеилабго, Марҭа! Имаатӡари знымзарзны бышә сара сзыҳәан?

М а р ҭ а. Иҟалап иаатыргьы, аха ак ухьыр ҳәа сшәоит, Баҭал.

Б а ҭ а л. Ак сыхьыр? Измааноузеи абарҭ зегьы?! Исаҳә иҟоу аиаша ааҭкааны!

М а р ҭ а. Усҟан ҳаицәыӡыр ҟалоит уаргьы саргьы наӡаӡа.

Б а ҭ а л. Абар уажәшьҭа мызк ҵуеит абри акомедиа ҳахәмаруеижьҭеи. Сеилкаа, Марҭа… Бгәы иалымсын, аха бышә ҧысымҿыр ада ҧсыхәа сымам…

М а р ҭ а. Уеилагама, Баҭал! Сурҧхашьома, сара сыдагьы ауаа ҩноуп абри аҩны.

Б а ҭ а л. Нас иҳәа иҟасҵара, сыҟәҵа мҩакы?

М а р ҭ а. Саргьы исыздырам схы зҟәыскра, мҩас сызнылара. Ара уара узы ашә аатырц азыҳәан сара даҿазнык сироуп.

Б а ҭ а л. Иаанагозеи абарҭқәа зегьы, Марҭа? Сара бысзеилкааауам. Сара уаҳа сылшом. Быҵх аабзиахааит.

М а р ҭ а. Умцан, Баҭал.

Б а ҭ а л. Иа анцәа срыцҳашьа… Иаанагоузеи абарҭқәа зегьы?!

М а р ҭ а. Суҳәоит даҿа ҧыҭраамҭак умцан.

Б а ҭ а л. Лҵшәаада сабанӡабымҵагылари абас?

М а р ҭ а. Исыздырам иҟасҵара, Баҭал! Усыцхраа, ламыс умазар… Абри адунеи Кьакьаҿы сахьхәаҿуа умбаӡои? *(Аҕба абжьы гоит.)* Иааит сыҕба шкәакәа, Баҭал. Абар аҧырсал еиқәаҵәа ду аужьны асқьала адгылара иаҿуп. Уи ааиеит

сара сышҟа, аҧсҭазаара шкәакәа ду аманы... Аҕба, сыбжьы уаҳауама? Ужәҩа шкәакәақәа рыла сышьҭыхны угәы шкәакәа сықәыргыл. Сыҧсҭазаара унапы ианысҵар сҭахуп.

Игьежьуеит асцена. Иаабац ауада. Илахҿыху амузыка. Уи зҳәо адиван ахаҿы игылоу амагнитофон ауп.

Ц и ц а *(дааиуеит)*. Мшыбзиақәа, Марҭа.

М а р ҭ а. Бзиа збаша, ааишьас иҟабҵазеи, бызусҭада?

Ц и ц а. Сара Цица соуп, Буца лыҧҳа. Сан дычмазыҩхеит...

М а р ҭ а. Сара исҳәаз халҵар ус лыхьӡомызт... Уаҵәы нахыс ахәшәтәҩы бзиа дылхылаҧшыртә сара иҟасҵоит.

Ц и ц а. Ахәышәтәҩы аҩныҟа дноугар аҧара иҭахуп. Аха астипендиа соуеит иаарласны. Уи рызхо сыздырам акәымзар.

М а р ҭ а. Аҧаразы сара шәеиҵасырхом. Бан анык леиҧш дызбоит.

Ц и ц а. Иҭабуп, Марҭа. Сан быӡбахә есымша исалҳәоит. Лгәы цқьоуп, дыҧшӡоуп, аха лылахь еиқәуп ҳәа.

М а р ҭ а. Бан уа дҩашьеит... Сара еснагьгьы слахҿыхуп. Ибымбаӡои Анцәа ишиҳәара сшыҟоу? Иаасҭаху зегьы сымоуп. Ахьымаҭәа, аҧара, ашәҵатәы... Сара саҟара аҧсҭазаара аӡәгьы имаӡам... Амала, бсыҵамшьыцын, Цица... Беиламҳан сыҧсҭазаара... *(Адиван лҽенықәжьны аҵәуара далагоит.)*

Ц и ц а. Марҭа, ибыхьзеи? Иакәым акыр басҳәама?

М а р ҭ а. Зегьы зхароу аҧсҭазаароуп, Цица, аҧсҭазаара...

Ц и ц а. Сара уи аҧсҭазаара ишиашоу сахәаҧшуеит. Аҧсабараҿы иаасыкәыршаны абзиарақәа роуп избо. Ашьац анаауа, аҵарақәа ашәа анырҳәо, ауаҩытәҩса даныччо...

М а р ҭ а. Саргьы убысҵәҟьа акәын сшыҟаз, аха ашьҭахь аҽеаҧсахит сыҧсҭазаара акәымзар... Бааи, еинҟьаны иаажәып! *(Акониак паҭликак хлыртлоит.)*

Ц и ц а. Арыжәтә сҿахьы иназгаӡом.

М а р ҭ а. Саргьы сҿахьы иаазгом, аха абыржәы изжәыр сҭаххеит. Сбыҵашьыцуеит: быҧшӡоуп, быблақәа цқьоуп, маалыҟь цәоуп ибхоу. Ус анакәха, бааи ицқьоу аҧсҭазаразы иаажәып. *(Иржәуеит.)*

Ц и ц а. Схы ҭууа иааҟалеит, сашьит ҳәа сыҟоуп. Ажәҩан салоушәа збоит. Шаҟа иџьбароузеи уҳәарауазеи. Даҽа акакагьы аажәыпи.

М а р ҭ а. Уаҳа бжәыр ҟалом Цица.

Ц и ц а. Мап, изжәыр сҭахуп…

М а р ҭ а. Мап ҳәа басҳәеит. *(Аҧәца лымылхуеит.)* Сара исҭахым бара арыжәтә башьцылар.

Игьежьуеит асцена. Амҩаду. Баҭал ӷаҟа дгылоуп, дааиуеит Денуар.

Д е н у а р. Ӷаара ԥхашьарам, абри уара узусҭада?

Б а ҭ а л. Сара сызусҭоу аҳәара уадаҩуп. Сшубо сыҟоуп. Хыхь маҭәақәак сшәуп, хылԥа ԥхакгьы схоуп… Аҵьма имԥсыша амаӷә азылаҟәуеит ҳәа, ус хашәалахәқәакгьы ансоуа ыҟоуп.

Д е н у а р. Уабанхо?

Б а ҭ а л. Абна хыхь аҭуан аҿы.

Д е н у а р. Ишԥа, аҭуан аҿу?!

Б а ҭ а л. Нас ишԥа! Иасуаха абра сызгылои зугәахәуа? Шәара шәаныцәалакь сара ашьшьыҳәа сшьапӷаркьакьо сыҩхалан, сиарҭа ԥха снылаианы…

Д е н у а р. Мцуп иуҳәо. Уара уеиԥш иҟоу деилаҳәа-деилаца, иԥшра ыҟа, исахьа ыҟа абна аҭуан дықәианы дыцәоит ҳәа, аиаша уасҳәап, агәра сызгом…

Б а ҭ а л. Уара уҭәы-уԥха унхозар акәхап, убри азоуп сыгәра зумго.

Д е н у а р. Саргьы абра сынхаӡом, сҩызак иҟны сааилоит ауп, акәымзар аҩныҟа унасымԥхьози.

Б а ҭ а л. Иуаҭәашьан уахьназго сымам акәымзар, аҩныҟа унасыԥхьон, ҳәарада.

Д е н у а р. Сыццакуеит, акәымзар гәык-ԥсык ала суцхалон. Ишсоуҳәара, амилициа уаанырмкылаӡои ара уахьҭаҩым аӷыхәала?

Б а ҭ а л. Иаҳагьы ирзеиԥьми ауада сышәҭ ҳәа рышә сахьылагылам. Сара сеиԥш ԥыҭҩык убас иҟазар, усҟак ауада зӷаара уадаҩхомызт ҳара ҳҿы.

Д е н у а р. Уара абри иуҳәо сара агәра згоит ҳәа угәы иаанагоума?

Б а ҭ а л. Сыгәра умгар ҟалом ҳәагьы судгылаӡам. Абри у-«Волга» абра изынужьуазеи, иӡыр ҳәа умшәаӡои?

Д е н у а р. Иабанӡа рызго. Абар ацаԥха. Арныҟәашьа удыруазар, ԥшак аауxьырс. Сара с-«Волга» зегьы ирдыруеит, аӡәгьы уааникылаӡом.

Б а ҭ а л. Иҭабуп. Арныҟәашьа здыруеит, аха уаха саагӡоуп.

Д е н у а р. Абри аҩны иҩноу аҵх наскьаган ашьҭалара рдыруеит. Акыр агылара уқәшәар ҳәа сшәоит, уи аҵкьыс ухал усасааирҭахьы.

Б а ҭ а л. Агӡшәма ӷхәыс аиарҭа еиҵылымхыц макьана.

Д е н у а р. Уҵх аабзиахааит.

Б а ҭ а л. Абар ацгәы еиқәаҵәа ахьиаҟьаз.

Д е н у а р. Иабацеи?

Б а ҭ а л. Аҩнаҵаҟа иҵалеит.

Д е н у а р. Аҩнаҵаҟа акгьоурым, хыхь ихамлааит.

Б а ҭ а л. Уи ами исҳәаз саргьы.

Д е н у а р. Ишӡоуҳәеи?

Б а ҭ а л. Ацгәы еиқәаҵәа ахы рҷаҷатәуп, сҳәеит.

Д е н у а р. Уахьынӡагылоу смашьына унахылагӡшла, зеигӡш ҟамло акгьы ыҟам агьежькқәа аҵырхыр ҟалоит.

Б а ҭ а л. Гьежьыда амашьына зхәарҭагәышьоузеи.

Д е н у а р. Ишӡоуҳәеи?

Б а ҭ а л. Аӡәы дахьысуа даҟәыҵ, ихы ихысыцҟьаап, сҳәеит.

Д е н у а р. Усгәаагӡхо салагеит, аргӡыс…

Б а ҭ а л. Ҳа, ҳа, ҳаа…

Д е н у а р *(даахьаҳәны)* Акруҳәазма?

Б а ҭ а л. Суаҩы цәгьамзар ҟаларын, зны-зынла ацгәы еиқәаҵәа сымҩа хнаҵәалоит акәымзар…

Д е н у а р дцоит. Марҭа агӡенҵьыр даадыххылоит.

М а р ҭ а. Иҟоузеи, Баҭал, ушгӡаҟоу?

Б а ҭ а л. Аа, абас сыҟоуп.

М а р ҭ а. Усҭ, ҩажәеихәба мааҭ ыҟоуп абра.

Б а ҭ а л. Иаҭахым, џьушьҭ…

М а р ҭ а. Ишьҭых, сҳәеит! Уиаҟарақәа кагӡсаны амҩаҿы иубалозаап, сара мыжда.

Б а ҭ а л. Бхала быҟоума, Марҭа?

М а р ҭ а. Мап, уца ирласны!

Б а ҭ а л. Уца ҳәаны ауп, акәымзар уааи ҳәа џьеи ибҳәап.

М а р ҭ а. Уаҳа гӡсыхәа ыҟам. Уҵх аабзиахааит, Баҭал.

Ц и ц а *(дааиуеит)*. Хәлыбзиа Баҭал!

Б а ҭ а л. Бзи збаша, Цица. Абра бынхома?

Ц и ц а. Мап, сꚋызак лҟны сыҟан. Уара абра иҟоуҵозеи?

Б а ҭ а л. Абри аꚋны иꚋноу ӡӡабк бзиа дызбоит.

Ц и ц а. Нас ара ҵаҟа узгылоузеи?

Б а ҭ а л. Ддәылҵуам.

Ц и ц а. Уиакәхап иахьагьы алекциақәа узрыгхаз.

Б а ҭ а л. Сшыҟамыз азгәарҭама?

Ц и ц а. Мап, џьушьҭ, уи шәиламкьысын, деилахазар акәхап рҳәеит. Бзиа иубо лыхьӡи лыжәлеи соуҳәар ҟамлари?

Б а ҭ а л. Марҭа лыхьӡуп, лыжәла сыздыруам. Абри аӷенџьыр аҿы дынхоит.

Ц и ц а. Ꚋызак иаҳасабала суҳәоит уца абрахьынтәи. Уаламцәажәан Марҭа лызбахә уаҳа. *(Днеиӷырҟьаны дцоит.)*

Д е н у а р *(дааиуеит, игәалаҟара бзиоуп)*. Уажәыгь абра угылоума?! Сара иуасымҳәази абра заанаҵ ишьҭалаӡом ҳәа. Иухьзеи уеиҵаӡәӡәа, аӡәыр угәы нирхама?

Б а ҭ а л. Усӷырҵ наҟ ирласны, акәымзар...

Д е н у а р. Суӷырмҵкәа нас схы удсшьылап ҳәа уҟоума? *(Дцоит.)*

М а р ҭ а *(аӷенџьыр даадгылан)*. Иухьзеи, Баҭал?

Б а ҭ а л Марҭа лахь дымӷшӡакәа дцоит. Игоит аӡба абжьы.

Мап, мап исзычҳауам уаҳа азаҵәра... Аӡәгьы шәыҟаӡами исыцхрааша, аӡәгьы шәыҟаӡами?

Игьежьуеит асцена. Иаабац ауада. Марҭа дгәаҭеиуа дыꚋноуп. Даауеит Цица.

М а р ҭ а. Цица, иҟоузеи дыббама?

Ц и ц а. Мап, дсымбаӡеит.

М а р ҭ а. Дахьынхоз бымцаӡеи?

Ц и ц а. Сцеит, аха уаҟагьы дыҟаӡамызт.

М а р ҭ а. Аинститутахьгьы дымнеиӡеи?

Ц и ц а. Иахьа хымшуп дымнеижьҭеи.

М а р ҭ а. Акгьы зқәым сара... Санеиликаа игәы сыхшәеит. Иасымҳәаахьази сара бзиа сбара ҟалаӡом ҳәа.

Ц и ц а. Избан, бара, бзиа ббара зыҟамло?! Бара бқәыӷшуп, быӷшӡоуп, беинаалоуп. Бхаҵа иқәрахьы днеихьеит. Дыбҭахымзар – билҵ.

М а р ҭ а. Уи схаҵа иакәӡам, Цица.

Ц и ц а. Ишӷа, схаҵа иакәӡам?!

М а р ҭ а. Свартәоуп сара. Хы-шықәса ҵуеит абри ауаҩы инапы сыҵахҩаны симоуижьҭеи. Саргьы сишьцылт. Ида ҧсыхәа сымамшәа збо сҟалеит. Иара идагьы сышьҭызхуа ҳәа ҭынха дсымаӡам.

Ц и ц а. Абри зҿы быҟоу аҭаацәара имоума?

М а р ҭ а. Имоуп.

Ц и ц а. Ахәымга.

М а р ҭ а. Сбыҳәоит инбмырхан сгәы. Уи изыҳәан ацәгьа саҳар сҭахым. Бзиа дызбоит сара Денуар. Баҭал дыббозар исызиаҳәа: уаҳа абрахь дмааиааит. Сара аӡәы ситәуп. Ишәаҳама, аӡәы ситәуп!..

Ц и ц а. Быҵх аабзиахааит.

М а р ҭ а. Бымцан, Цица. Схы еилагеит, иҟасҵо изуа ҳәа акы сақәшәом. Баҭал акгьы иабымҳәан. Аҧенцьыр аарты, схәаҿуеит абри ауадаҿы.

Ц и ц а. Шаҟа брыцҳасшьозеи, Марҭа, акгьы сымчым акәымзар... *(Дцоит)*

М а р ҭ а. Срыцҳаршьо иалагазар, сыҟам ауп иаанаго. Ишҧазури, сабацари... *(Дныҩныҧәаан.)* Аӡәыр шәыҟоума, ацхыраара сызҭаша? *(Аҭӡамц икыду асааҭ абжьы дуны агара иалагоит.)* Аамҭа ыкәҳа ицоит, сара сгылоуп ҭыҧкаҿы, еиҭаҵшьа сықәымкәаны, сеиҭазгогь дсымамкәаны. Абар агәы рҭынчны асқьала иадгылоуп сыҕба шкәакәа ду. Сга наҟ унасыхан амшын ду агәахьы. Сара ахақәиҭра сҭахуп. Уара иумоу ахақәиҭра. *(Аихац иҭаку абжьас еипш дшаҧәы-шаҧәуа ауада дныҩналоит. Длашәхазшәа аҟәардәқәа дрыхҟьашоит. Аҭӡамцқәа дыргәыдҳалоит.)*

Ашә аартны дааҩналоит Денуар.

М а р ҭ а *(ихәда лҽынахылшьуеит)*. Сара уара сутәуп, Денуар. Сыҧсы ахьынӡаҭоу уара сузыҧшуп.

Д е н у а р. Иаанагозеи, Марҭа, абри абжьарак лымкаала бзиа сыббо балагеитеи? Сара бастәымкәа нас бызтәыда?!

М а р ҭ а. Сыҧсҭазаара ҭәуеит уааигәа саныҟоу. Суҳәоит снумыжьлан схала. Уаҳагьы умцан. Уаҵәухагьы уаа. Сара сҿы уҟаӡаз... Стәазаап снапы укәыршаны.

Д е н у а р. Марҭа, ашоура бымоуп ҳәа сыҟоуп. Избан абас беицраланы бзыбылуа? Иаабҭаххо акы быгхараны быҟам сыҧсы ҭанаҵы. Саныҧсуа смал сыцкәыни бареи ишәзысшоит. Ус муӡакәа шәтәаазаргьы шәыҧсы ҭанаҵы ишәызхоит.

М а р ҭ а. Сара абыржәы избошәа сыҟоуп раҧхьаӡа ублақәа сназхҧшылаз шреиҧшыз ҳаҩны аагәа иҭаз аӡыжь иаҵәа.

Урҭ иаразнак схырхит сара. Уаргьы игәоуҭеит бзиа ушызбаз. Уаҧхьа сгылан ииҳәарызеишь ҳәа, сыбла ҭырхаха. Ашьҭахь унапы ҟәымшәышәқәа анысхьыс иаразнак схы схадырштҭит. Уда ҧсыхәа сымамкәаны сааҟалеит. Амала суҳәоит схала снумыжьлан… Схала санаанхо, аҟәара иқәршәу аҧсыӡ саҩызахоит. Усҟан схы иҭашәо саргьы исыздырам. Схагахоит, сыблақәа лашьцоит, сгәы еилахынҳәуеит. Абри асааҭ абжьы дуны исаҳауа салагоит. Суҳәоит саанумыжьлан схала.

Д е н у а р. Мап, сымыш, Марҭа. Бынсыжьуам, бааигәа сыҟазаауеит. Еснагь абас бысгәыдыҳәҳәалан стәазаауеит.

М а р ҭ а. Шаҟа ихьанҭоузеи уи агәра агара… Шаҟа ихьанҭоузеи.

Д е н у а р *(адиван дныҟәиоит)*. Агәра га, Марҭа, агәра га. Сара сажәа сеижьаӡом. *(Дыцәоит.)*

М а р ҭ а *(аҧенџьыр днадгылан)*. Абар ассир. Сыҕба шкәакәа неиуеит амшын ихыхәхәала, абжьы мыргаӡакәан… Сара сныжьны. Унеила сыҧсҭазаара аҕба шкәакәа, зегь акоуп мышкызны ухнымҳәыр ҟалаӡом. Ма гәыҕрала сыҧсы ҭазаап.

Ицәоит алашара. Ҧыҭрак ашьҭахь иаалашоит. Шьыжьуп. Буца аҧенџьырқәа аалыртуеит.

М а р ҭ а *(дааиуеит)*. Анцәа иџьшьоуп бшьапы бахьықә-гылаз.

Б у ц а. Бымчалоуп сшыбзиахаз, Марҭа. Ахәышәтәҩцәа шысхагылаз исхагылан. Аҧара иҟанамџо иҟоузеи. Абрахь баасҿаҧши, Марҭа. Цица исалҳәаз иашоума?

М а р ҭ а. Ибалҳәазеи Цица?

Б у ц а. Ииҭахузеи уи арҧыс есуаха абра быџаҟа игылоу?

М а р ҭ а. Уи дмааижьҭеи абар краатцуеит. Уажәшьҭа уаҳагьы дмаауазар акәхап.

Б у ц а. Дмаар еҕьын.

М а р ҭ а. Сара уи иааирала сыҧсы ҭоуп. Уи сыџаҟа дангылоу сыҕба шкәакәа асқьала иадгылоушәоуп ишызбо. Нас избан уи абрахь дааир зыбҭахым?

Б у ц а. Ех, Марҭа, асаркьа санҧшылоушәа схы збоит сахьбыхәаҧшуа. Уи арҧыс бзиа дыббома?

М а р ҭ а. Ишҧа басҳәари… сгәы сыхоит ишҟа.

Б у ц а. Исҳәо баазыӡырҩ, сыҧшқа. Уи ауаҩ бзиа дыббаџәҟьозар, иҧсы ҭазаарц бҭахызар, уаҳа бхы ибмырбан.

М а р ҭ а. Избан?

Б у ц а. Иаҭахым. Иара изгьы еиҳа еиӡьуп, бара бызгьы, сара сызгьы.

М а р ҭ а. Ибҳәо закәызеи, Буца! Бара избо џьара акы сцәыбӡоит.

Б у ц а. Бара бҵыхәала уи ауаҩ машәыр ихьыр ҟалоит.

М а р ҭ а. Избан сара сҵыхәала? Иаахтны исаҳәа бзыцәшәо.

Б у ц а. Ибзиоуп нас. Уи ауаҩ, знапаҿы сыҟаз, зхәыжәла цәгьаз уаҩын. Уахьынеигәдыԥшыло ауаса сахьа иман, аха ҩныҵҟала аҟәыцьма даҩызан. Иааигәамԥхоз рыԥсы ҭамызшәа ибла иаԥырыгон. Иман ауаа, аԥара рыҭан ацәгьа зирҟаҵоз. Урҭ иааиҳәоз нарыгӡон.

М а р ҭ а. Сшәоит, изакәызеи исзеиҭабҳәо!

Б у ц а. Ааи, уи аҩыза далаҟоуп ҳәа сыҟамызт. Ауаа зегьы дреиӡьуп ҳәа снапы икәыршаны стәан. Ибасҳәахьеит усгьы бзиа дшызбо. Зны, схамыждахә, аҟалаҟь сахьналалаз, арԥыск сгәеиҭеит. Сара усгьы аӡәгьы сиҿаԥшӡомызт, аха ишҟа схьаԥшыртә иҟаиҵеит. Ҳаибадырын, сахьынхозгьы иасҳәеит. Днеилон уи уа. Ҳәара аҭахума, суадахь днасышьҭуамызт, аха хыхьынтәи ҳаицәажәалон. Аиаша басҳәап, бзиа дызбеит уи. Уаанӡатәи сицәыхьшәашәахо салагеит. Уи дархагеит иара. Уахык ҳшеицәажәоз ҳаҟәикит…

М а р ҭ а *(дшәаны)*. Нас ибзиузеи?

Б у ц а. Маҟала даасысуа сипҟеит. Мчыбжьык схы самыхәо аиарҭа саман. Нас иаҳа-иаҳа дсыӷрагыло далагеит. Схәы аазгоз аԥҳәыс лыда аӡәгьы сиацәажәар ҟаломызт.

М а р ҭ а. Баргьы бхәы бзаазгоз дбымазма?

Б у ц а. Абас бара беиԥшҵәҟьа.

М а р ҭ а. Ашьҭахь?

Б у ц а. Аԥенџьыр ашҟа зынӡаскгьы снеиуамызт. Иара даа- ны дгылалон, аха сара санимбалакь дцон. О, Марҭа, ашьҭахь иҟалаз ауп акаамеҭ.

М а р ҭ а. Иҟалазеи?!

Б у ц а. Еиҭа уахык дааит иара. Саргьы изгәааӷьит аԥенџьыр адгылара. Аха ажәа заҵәык аҳәаха смоуит. Машьынак ниаҟьеит, игеит ахысбжьы. Сарԥыс деизҟьа амҩаду днанаҳалеит. Саргьы сыԥсы насылышәашәеит. Уи нахыс иҟалаз ҳәа акгьы сгәалашәом.

М а р ҭ а. Дызшьыда?

Б у ц а. Издыруазеи. Аҳәахәдеиԥш дныбжьаӡит.

М а р ҭ а. Нас ихьӡала аӡәгьы дбазымҵааӡеи?

Б у ц а. Мап.

М а р ҭ а. Шәышҧеилгеи зҿы быҟаз ауаҩи береи?

Б у ц а. Сдәылицеит. Ашьҭахь, сшьапы саныққәгыла, аусурҭа сыҧшааит. Уброуп ҳахьеибадырыз Цица лаби сареи.

М а р ҭ а. Ихьзеи уи?

Б у ц а. Аҧсҭа абна ҭызгоз амашьына дақәтәан. Ҳнапы еикәыршаны анхара ҳаҿын. Пату сықәиҵон. Аха дысмаӡеит. Амашьына ахраҿы ибӷалеит… Схәыҷы дсааӡон. Аус зуан. Ашьҭахь агәыхь сызҵысит. Аус сзымуа сҟалеит. Уажәы бхаҵа инапы саныҧшылоит.

М а р ҭ а. Буца, дабаҟоу уи ауаҩ, бара абас блахьынҵадазтәыз?

Б у ц а. Абри ақалақь аҿы дыҟоуп, Анцәа ишиҳәара. Иахьагьы иааигәаҧхаз ҟаиҵоит.

М а р ҭ а *(шәарак лызцәырҧны)*. Сгәы сыхьра иалагеит, Буца. Измаанеоузеи исабҳәаз?

Б у ц а. Абрахь баасыхәаҧши, сыҧшқа. Сара сыбҭахызар, уи арҧыс уаҳа биқәымцәажәан. Дцааит иара имҩала. Шьыбжьон ибзаазгарызеи?

М а р ҭ а. Акымзарак сҭахӡам, Буца. Схала мацара сыҟазаарц сҭахуп. Асҵәҟьа иҿаасҭоуп ҳәа сыҟамызт абри адунеи. Бца, Буца. Уажәазы схала сыҟазаарц сҭахуп.

Б у ц а дцоит. Марҭа дгәаҭеиуа ауада дныҩналоит. Лыбжьы лызнымкыло дҵәуоит. Нас лылаҧш нақәшәоит астол иқәгылаз акониак. Дҩахан илжәуеит. Аҵәуара даҟәыҵны аччара далагоит. Илкыз аҧаҭлика ыршәны аӡы икыдыз Денуар ипатреҭ иагәдылҵоит.

Игьежьуеит асцена. Амҩаду. Марҭа аҧенҵьыр дадгылоуп. Ҵаҟа аӡәгьы дыҟаӡам. Аӷба абжьы гоит.

Ицеит сыӷба сымгаӡакәан. Аҧырсал, анышә уҿаларҧсны сыӷба шкәакәа умышьҭын снеиаанӡа! Сара уи саццар сҭахуп.

Б а ҭ а л *(дааиуеит)*. Хәлыбзиа, Марҭа!

М а р ҭ а. Бзиа збаша, Баҭал!

Б а ҭ а л. Бгәы бсырхьма, Марҭа?

М а р ҭ а. Мап, Баҭал. Уара уахьынӡаҟамыз сыӷба шкәакәа снапы акәыршаны сгылан. Уабаҟаз уажәраанӡа. Схала сааныжьны узцазеи, Баҭал. Уда сышхәарҭам узымдырӡои, Баҭал?

Асценагьежьуеит. Ауада. Ашә ааимжәааны дааҩналоит Баҭал.

М а р ҭ а. Сымш, Баҭал! *(Ихәда лҿынахылшьуеит.)*

Б а ҭ а л. Марҭа, абри ҧхызу лабҿабоу?!

М а р ҭ а. Аҧхыз еиҧшушәоуп ишыҟоу, Баҭал.

Б а ҭ а л. Уажәраанӡа сызбыргәаҟуааз, Марҭа?!

М а р ҭ а *(лхы аалгәалашәаны)*. Соужь! Анцәа срыцҳашьа, иҟоуҵозеи ара суадаҿы. Удәылҵ наҟ!

Б а ҭ а л. Иҟабҵо закәызеи, беилагама, Марҭа?

М а р ҭ а. Сара сеилагеит, схы схашҭит, аха уара иухьзеи? Уаргьы саргьы хҭахоит, абыржәыҵәҟьа удәылымҵыр.

Б а ҭ а л. Хҭазырхода?

М а р ҭ а *(Денуар ипатрет ирбо)*. Абни…

Б а ҭ а л. Ишҧа, абни бара дыбхаҵану?

М а р ҭ а. Мап.

Б а ҭ а л. Нас дызусҭада?

М а р ҭ а. Сицәыбзоуп.

Б а ҭ а л. Быбз бацҳа, Марҭа! *(Дылҿасуеит.)*

М а р ҭ а. Иҭабуп, Баҭал. Ианаамҭаз абас сызузҭгьы, иахьа схы ларҟәны уаҧхьа сгыломызт.

Б а ҭ а л *(лышҟа иҿынаихоит)*. Марҭа, саҭабымҵан, исцәыҟалеит.

М а р ҭ а. Сааигәа умааин. Дубома абни аҭӡамц икыду аҭаҳмада. Убри аӡә заҵәык иоуп сара сызтәу. Хаҵак мацара иитәу аҧҳәыс уи дкаҳҧуп ҳәа лзуҳәар ҟалаӡом. Сыҧсы ахьынӡаҭоу снапы икәыршаны стәазаауеит. Уажәшьҭа еилукаама сызусҭаз. Уца, узгылоузеи?!

Б а ҭ а л. Хаҵашьа амам, Марҭа, абри.

М а р ҭ а. Ихаҵа убас шакәу Баҭал.

Б а ҭ а л. Абри иашаҵәҟьазар, бара блашәуп, Марҭа. Быблақәа хҩоуп, аҧсҭазаараҿы иҟоу ҳәа акгьы ббом. Иагьа сҳәаргьы, бара быҧсы ҭаны абри аҩны быҩнагылаз џьысшьон. Ибдыруама бара аҧсҭазаараҿы ибцәыӡыз закәу. Бара дыбҭахуп абыржәы ауаҩы.

М а р ҭ а. Сара ауаҩы данысҭахыз усҟан сааигәа аӡәгьы дмааиӡеит. Уажәы уабаакылнагеи укылыгәгәа, уаргьы.

Б а ҭ а л. Сара сааит абри аҩны лашьца бдәылызгарц. Зхы иақәиҭу аҧсҭазаарахь…

М а р ҭ а. Уа уҩашьеит. Иабаҟоу абри еиҕьу аҧсҭазаара даҽаџьара. Иумбозар, цқьа иусырбап. *(Дааиуеит Цица.)* Урыҩнаҧшы абарҭ ауадақәа. Урҭаҧшы абарҭ ашьқаҧқәа. Абарҭ ашәандыҟәрақәа. Абар ахьы мацәазқәа, ахәдахаҵақәа, ахә змоу ахаҳәқәа. Абарҭ зегьы сара истәуп… Снапаҵаҟа иҟоуп. *(Ачамадан иҭаз аҧарақәа аатҕаны иршәны ауаҭах*

иҩналыҧсоит.) Абар шәкы-шәкы ицақәо. Уара абарҭ рҩыза, унапы акра акәым, наҧшыхақәгьы иумбац. Уҧсҭазаараҿы иубарангьы уҟаӡам. Исҭаххар абри уаргьы уаасхәоит. Иаасхәоит убас иаасгәаҧхо зегьы. Иҳәа уамеигӡакәа шаҟа уаҧсоу. Жәантә хәы ухҭынҵаны уаасхәоит, сымаҵ ууларц азыҳәан. Исҭаххар, сшьапгьы усырӡәӡәоит. Уара иудыруама аҧара шаҟа амч амоу?

Б а ҭ а л. Марҭа, бҿы еихакы, ибҳәо иаанаго бдыруама?

М а р ҭ а. Сара исҳәои иҟасҵои бзиаҵәҟьаны издыруеит. Исышәҭ асҧычка. Исыҭ асҧычка сҳәеит, Баҭал.

Баҭал асҧычка лиҭоит. Марҭа аҧаракәа еизганы амца рыцралҵоит.

Ц и ц а *(ибылуа аҧаракәа дрықәҧало илырцәоит)*. Иҟабҵо закәызеи, Марҭа?! Азин бызҭада аҳәынҭқарра аҧара абылра. Абри аҩыза аӡәы иҟаиҵо смаҳац.

М а р ҭ а. Сара исҭаххеит сҩызцәа, сықәлацәа абри аҩны агәҭа амца леиқәҵаны шәсырҧхарц. Иара саргьы сыҽесырҧхарц. Ихьшәашәо сцәа сжьы аҧсы ахасҵарц, аха ишәымуит, сыгәнаҳа шәықәшәааит. Шәара ишәҭахым сара ҧсеивгарак соур. Ишәҭахым ихьшәашәахьоу сцәа-сжьы ҧхарак рылалар. Сара, сара аӡәгьы сиҭахым уажәшьҭа.

Б а ҭ а л. Бара абри аҩыза бҭазыргылаз ауаҩи сареи ҳуаӡәк дыҟамзароуп иахьарнахыс.

М а р ҭ а. Мап, Баҭал. Уи уанилакьыс сара сҽысшьуеит. Ҳус уаламцәажәан уаҳа. Уҧсы ахьынӡаҭоу ухы зланыҟәугаша аҧара аашьҭхны уца. Иахьарнахыс абрахь умаан. Уи ауаҩ уара узииааираны уҟаӡам. Уца узгылоузеи? Ирласны уца!

Ц и ц а . Марҭа, бара бгәы иҭоу акәӡам ибҳәо.

М а р ҭ а. Уца сҳәеит, Баҭал! Уажәы-ушьҭан дааир ҟалоит…

Б а ҭ а л. Зегьакоуп абри аҭыҧ иқәымҵакәа сацрыҵуам. *(Дцоит.)*

М а р ҭ а. Дцама?

Ц и ц а. Дцеит.

М а р ҭ а. Дыргьежь, дыбмышьҭын, анцәа дсыман сбыҳәоит, дыргьежь!

Ц и ц а. Уажәазы дгьежьуам. Уи игәы ибырхьит цәгьаӡа.

М а р ҭ а *(аҧенҵьыр днадгылан)*. Асқьалаҿгьы игылам сыҕба шкәакәа. Амшынгьы ихым сыҕба шкәакәа. Абжьгьы саҳауам сыҕба шкәакәа. Цица, бишьҭал Баҭал, дыргьежь. Саҭеимҵааит, сара сеилаҧсахьеит… Саҭеимҵааит.

Ицәоит алашара. Ианаалашо, еиҭа убри аҭыҧ.

Д е н у а р. Иҟалазеи, Марҭа, ибыхьзеи?

М а р ҭ а. Сга, Денуар, абри ақалақь салганы. Изуасҳәазаалакгьы, абрахьынтәи сықәга. Исҭахым абра сыҟазаарц. Исҭахым, исҭахым, исҭахым…

Д е н у а р. Иаачҳа даҽа ҧыҭраамҭак. Уажәы сызхадыргылаз смаҵура ааныжьны цашьа сымам.

М а р ҭ а. Иуҭахызар сгылоит уаҧхьа шьамхыла. Сыҧсҭазаара зегьы зысҭаз ауаҩы, знызаҵәык иҟаҵа сара исҭаху!

Д е н у а р. Сара сгәы иаанагоит абра ибааҧсны быҟам ҳәа. Ибзиангьы бымаҵ руеит.

М а р ҭ а. Уи мацара азхом ауаҩы иҧсҭазаара. Денуар. Бҟәышцәахо балагеит, Марҭа. Бара иббоит уажәы сҭагылазаашьа зеиҧшроу. Амалагьы икылҧш-кылӡырҩуа исышьҭоуп. Авартәа дышсымоу анеилыркаа – смаҵура самырхуеит.

М а р ҭ а. Егьа схәаргьы Асҵәҟьа уҟоуп ҳәа сыҟаӡамызт. Иҵегьы ахаҵара улаз џьысшьон.

Д е н у а р. Марҭа ибцәажәашьоузеи!.. *(Дылҿасуеит.)*

М а р ҭ а. Раҧхьаӡа сгаӡарала уара уҿы санымҩахҟьоз унапы рҟьаҟьаны усҿасызҭгьы, иахьа саргьы сеиқәхон, уаргьы ууаҩхон. *(Дҵәуо днатәоит.)*

Д е н у а р. Марҭа, сыхаара, саҭабымҵан. Исамхаҟаҵеит. Сшьы сџьыба иҭоу атапанча ааҭганы. Баазқәылаз бҽыбыҧсахит, иҟалазеи, ибыхьзеи, Марҭа?

М а р ҭ а. Сааҧсеит абарҭ аҭӡамцқәа сышрыбжьатәааз. Схы ашла алалеит. Убарҭ зегьы сычҳауеит, аха абыржәы иҟоуҵаз ауп исзымчҳауа.

Д е н у а р. Сшьы исгәыдҵаны, ибасҳәеит абџьар ахьыҟаз.

М а р ҭ а. Ибзиаҵәҟьаны иудыруеит ушысзымшьуа, Денуар. Снапы шышьҭымҵуа уара уҿаҧхьа. Бзиа узбоит, Денуар.

Д е н у а р *(Марҭа даагәдыҳәҳәааланы)*. Мап, сыхаара Марҭа. Сыҧсҭазаара хәыцы, Марҭа… Сбыҳәоит ибхаршҭ иҟалаз. Сара исхароуп зегьы… Исанажь.

М а р ҭ а. Акыр исзаҧсоу уара… Угәы иаанамган усцәымӷуп ҳәа. Бзиа узбоит, убри азоуп абас сзыргәаҭеиуа. Сара усҩызазар, устәыҵәҟьазааит. Мап анакәха, сеилкаа, сара сыҧҳәысуп…

Д е н у а р. Беилыскааует, Марҭа. Даба абрахь баасҿаҧши. Бааҧышәырччеи… О, убас, убас… Сара исҭахуп бара еснагьгьы быблақәа ччаларц.

М а р ҭ а. Иудыруаз саргьы шаҟа сгәы ҭынчу, абас саагәа уаныҟоу.

Д е н у а р *(иплашьи ишәыреи аашьҭыхуа)*. Иаарласны бааигәа зынӡаск сҟалоит, сыхаара, Марҭа… Уаханӡа бымш аабзиахааит. *(Дцоит.)*

М а р ҭ а. Уи уҳәоижьҭеи абар хы-шықәса ҵуеит. *(Аҕба абжьы гоит. Аҧенҵьыр днадыххылоит.)* Абар сыҕба шкәакәа ду аҧырсал аужьны асқьалахьы иахьааиуа. Уааила, уааила сыҕба, ухы сзыриашаны, саргьы сыхиоуп уара уҧыларазы…

Иаалашьцоит. Ианаалашо еиҭа убри аҭыҧ. Денуар деилашәаны ауада дыҩноуп. Марҭа дтәоуп дҵәуо. Цица дгәыҭҟьа-ҧсыҭҟьаха ашхәаҿы дгылоуп.

Д е н у а р. Бара бызгылоузеи, бца ирласны, бан даашьҭы арахь.

Ц и ц а. Сан ирласны снеиуеит ҳәа салҳәеит. Ахәшәтәҩы иҟынӡа дцеит.

Д е н у а р. Илықәшәазеи, аҧсра напы алыркыма? Бдәылҵ аҧҳәызба, абри акаҳҧи сареи ҳхала ҳаизааныжь… Ҳааицәажәақәарц сҭахуп, гәаартыла… Бара бдәылҵ, сҳәеит!..

Ц и ц а *(лҽырҕәҕәаны.)* Мап, сдәылҵуам, Марҭа лхала дысзааныжьуам.

Д е н у а р. Азамана. Дыбзааныжьуам, аа?! Ус акәзар, ибзиоуп.

М а р ҭ а. Бца, Цица, абрахьынтәи. Сара исҭахым, быбла иабарц абра иҟаларана иҟоу.

Ц и ц а. Иҟаларана иҟоузеи, Марҭа?! Сбыцәшәоит, ҷьаргьы сцом, бара бныжьны, Марҭа. *(Лнапы лыкәршаны дылкуеит.)*

Д е н у а р. Наҟ былҧыртҵ! *(Лымахцә данкны аганахь диршәуеит.)* Дыҟазма уи арҧыс абра? (Марҭа ҿылҭуам.) Дышьҭабҵама абна сиарҭаҿ даҽа хаҵак, бара акаҳҧы? *(Марҭа ҿылҭуам.)* Ҿыбҭуам. Абар аусқәа сыҵаҟаҵаны иахьбымаз, бара атәитәых, акаҳҧы. *(Лыпҟара далагоит.)*

М а р ҭ а. Усысла, Денуар, усысла. Сара азин сымам уара иҟоуҵо мап ацәкра. Усысла, унапсыргәыҵа абамба еиҧш ауп ишызбо.

Ц и ц а. Иҟоуҵо закәызеи, уара ала! Амилициа срыҧхьоит абыржәыҵәҟьа!

М а р ҭ а. Иаҭахым амилициа. Абри ауаҩ, диашоуп. Исзиуа сыхәҭоуп. Уи сара азин исҭеит. Бца аҩныҟа.

Ц и ц а. Ибҳәо закәызеи, Марҭа?! Беилагама! Ари аҩыза аӡәыр ибахьоума. Дзыхурҟьозеи акгьы зхарам ауаҩы?!

Д е н у а р *(Марҭа лыхәцәа ҿарӷәины икны)*. Сара

сбазҵаауеит аҵыхәтәаны. Дыҟазма уи арҧыс абра? *(Марҭа ҿылтҵуам.)* Иҳәа мамзар... *(Адиван дныҟәжьны лыхәаҿера далагоит.)*

Цица дҩнаҵәаауеит. Дааҩналоит Б у ц а.

Б у ц а. Марҭа иҟалазеи?! Узҿузеи, уара, ахәымга?! *(Дыҳәҳәаны дигәыдлоит.)*

Д е н у а р *(Марҭа даалҟәаҵны)*. Ах, бара ажәытә каҳҧы. Бара боуп дыбжьызхыз абри, бара дбеиҧшны дҟабҵеит, абри бымаз! *(Дылҿасуеит.)*

Ц и ц а. Сан, ииҳәо закәызеи ари?!

Б у ц а. Баҟәыҵ, сыҧҳа. Бареи сареи абри ауаҩы ҳамч иқәхом. Ари цәгьамзар бзиа ҟазымҵо уаҩуп.

Д е н у а р. Бҿы еихакы, акәымзар быҧҳа лҿаҧхьа зегьы сҳәоит абыржәы.

Ц и ц а. Сан, изакәызеи абри ииҳәараны иҟоу?!

Д е н у а р. Шәца шәдәылҵны!

Б у ц а. О, мап. Уара иуҳәараны иҟоу сара исҳәоит. Сыҧшқа Марҭа, абри ауаҩ, иоуп сара раҧхьа сцәа ҧызҽыз. Свартәаны симан бара беиҧш, ашьҭахь маҵуҩыс сҟаиҵеит. Баргьы ибҧеиҧшуп, Марҭа, сара сҭагылазаашьа, баргьы ибҧеиҧшуп.

Ц и ц а. Ари уажәраанӡа изсабымҳәацыз, сан?

Б у ц а. Сара исҭахымызт бара ибдырырц сыҧсҭазаараҿы исхызгақәаахьо зегьы. Баала сыҧҳа, абри аҩны уаҳа ҳшьапы ҩнаргылара иаҧсам.

М а р ҭ а. Сара ишҧасыҧсыхәо, Буца!

Б у ц а. Сара акгьы сымчым. Еҳ, шаҟа брыцҳасшьо бдыруандаз...

Д е н у а р. Анцәа дсыман сшәыҳәоит шәца шәдәылҵны. Иакәым сышәмырҟаҵан иахьа абра.

Б у ц а. Баала, сыҧҳа.

Ц и ц а. Сан абри ауаҩ иҧаракәа ҳәа акыр бџьыба иҭоума?

Б у ц а *(иаацәыргo)*. Ааи, абар.

Ц и ц а. Икаршә абнахь, ҳара ҳхала ҳхы ныҟәаагартә ҳаҟоуп. *(Ицоит.)*

Д е н у а р. Быблақәа ирхызбаалоит сшыбцәымҕу, аха ҧсыхәа бымаӡам снапаҿы быҟамзар.

М а р ҭ а. Ааи, аиаша уҳәеит. Аха иабаҟоу арахь сзуҧырҵуам акәымзар.

Д е н у а р *(Марҭа дааигәдиҳәҳәалоит, лара илҭахуп димпыҵыҵырц, аха дишьҭуам)*. Сылашара Марҭа, сыхаара Марҭа, саҭабымҵан иакәым бзызузар, уи зегьы абзиабара ауп изыхҟьо. Уажәшьҭарнахыс џьарамзар џьаргьы сцом, абра бара бҿы сыҟазаауеит, абас снапы быкәыршаны стәазаауеит. Марҭа хәыцы, Марҭа ҕшӡа. Бшьапқәа срыгәӡуеит, баҕхьа схырхәоит.

Игоит аҕба абжьы.

М а р ҭ а *(днаимпыҵҟьан аҕенџьыр днадыххылоит)*. Сыҕба шкәакәа, уабаҟаз уажәраанӡа, сыҕба шкәакәа?

Ицәоит алашара, игьежьуеит асцена. Алашара анааивысуа ҵаҟа игылоуп хѡык арҕарцәа. Зны-зынла аҕенџьыр даадгылоит Марҭа, аха лышьҭахьҟа днеиҭаҕаны дцоит. Дааиуеит Б а ҭ а л. Уи аҕенџьыр ашҟа акы иршәуеит. Марҭагьы даадгылоит, аха иаразнак илцәымыҕханы лышьҭахьҟа днеиҭаҕоит, урҭ рыхәѡык арҕарцәа Баҭал икәшаны игылазшәа анылба. Руаӡәк дыкшоит, зшьапы иқәҟьан икарыжьыз Баҭал напыла-шьапыла исра иалагоит. Марҭа аҕенџьыр даадгылан, шәсыцхраа, ҳәа дыҳәҳәоит. Денуар лҿы еихагәа икны длыхан мчыла аҕенџьыр дадигоит. Амилиционер итрышәбжьы. Арҕарцәа рҿыҕхьаркуеит; Баҭал уа дкажьуп, ҽырҵысы имамкәа. Дыѡны дааиуеит Ц и ц а, икажьыз Баҭал шиакәыз лбоит.

Ц и ц а. Сара исхароуп, Баҭал, арахь уаасмышьҭыр акәын. Аҳәызба уларҵама, ухәума?

Б а ҭ а л *(аарла ишьапы дықәгыланы)*. Ииашан иҟабҵеит сахьаабышьҭыз, Цица, абыржәы еиҕьны иҟам аамҭа, ддәылгатәуп Марҭа.

Ц и ц а. Усышьҭуам, Баҭал, уи уишьыр ҟалоит иааугәыдҵан.

Б а ҭ а л. Уи уажәшьҭа сизшьуам сара.

Ицәоит алашара. Игьежьуеит асцена. Алашара анакуа – иаабац ауада. Марҭа ҿыцха адиван дықәжьуп, лышьҭахь лнапқәа ырҵәины дылхагылоуп Денуар.

М а р ҭ а. Уахьсырхәуеит, Денуар, ухы узышьҭымхуа уахьсырхәуеит абыржәы исзууа зегьы.

Д е н у а р. Бҿы еихакы бара, акәымзар бысхәаҽуеит, быхәдацәа ҵкааны.

М а р ҭ а. Сҿы еихаскӡом, дабаҟоу Баҭал, изырузеи, дыршьыма?!

Д е н у а р. Ах, бара еиҭах ихьӡ бҳәома уи. Уи бхы иқәсҵап сара.

М а р ҭ а. Уара уоуп уи дыдзыршьыз, уара душьхьан Буца бзиа илбоз арҧысгьы. Саангылаӡом сыҳәҳәаны ажәлар срылалоит.

Д е н у а р. Ажәлар рҟынӡа анеиха быстҭарым… *(Лҿы еихагәаны егьи ауадахь диман иҿынеихоит.)*

М а р ҭ а. Шәсыцхраа, уаҩ шәыҟаӡами, сишьуеит шәсыцхраа, уаҩ шәыҟаӡами?! *(Убри аамҭаз иаркыз ашә ҿжәаны дааҩнаххуеит Баҭал.)*

Б а ҭ а л. Доужь иуку аҧҳәызба!

М а р ҭ а *(Денуар днаимпыҵҵәраан Баҭал ихәда лҽынахылшьуеит)*. Баҭал, уҧсы ҭоума? Акыр исзаҧсахаз, Баҭал… Сдәылга абрахьынтәи, уаҳа сзычҳауам. Схәаҽуеит абарҭ аҭӡамцқәа рыҩныҵҟа…

Д е н у а р *(итапанча ааҭганы)*. Шәҩыџьагьы сшәылгоит.

Б а ҭ а л. Наҟ улах… Уажәшьҭа ухысртәы амч умам.

Д е н у а р *(итапанча наимпыҵҩрны аӡәра инықәҳауеит)*. Бымцан, Марҭа. Снымбмыжьын схала. Бара быда аҧстҭазаара зыҟалом сара сзы.

М а р ҭ а. Уеилыскаауеит, Денуар, аха уаҳа сылшом. Ҩныҵҟалатәи ахақәиҭра агьама сиркит абри ауаҩ. Уи закәыҵәҟьоу еилымкаакәа уажәшьҭа хьаҵшьа сымаӡам. *(Лнапы иахаз ахьы маҵәазқәа ахәдахаҧеи, алымҳарҩқәеи аалымӡыхны инкаҧсаны Баҭали лареи ндәылҵны ицоит.)*

Игьежьуеит асцена. Амҩаду. Цица дырзыҧшны дгылоуп.

Б а ҭ а л. Шәыҵх аабзиахааит. Сцалап акәымзар азеиҧш нхарҭаҿы ашә адыркыр адәахьы савахоит.

М а р ҭ а. Схала сынужьуама, Баҭал?

Б а ҭ а л. Бара уажәшьҭа бхала быҟаӡам, Марҭа.

Ц и ц а. Ҳаҩныҟа унеиуазар акәхап, Баҭал?

Б а ҭ а л. Ҳәара аҭахума. Амала сгәы иаанагоит шәҧенџьыр аҵаҟа апҟара сықәшәарым ҳәа.

Ц и ц а. Угәы рҭынч, ҳара ҳҧенџьыр аҵаҟа уи аҩызақәа ҟалаӡом, ҭынчроуп.

Аӡба абжьы гоит.

М а р ҭ а. Аӡба аау, ицоу, Баҭал?

Б а ҭ а л. Аҧырсал аунажьит, ус акәзар иааит ауп.

М а р ҭ а. Сыӷба шкәакәа ду, шаҟа исҭахузеи уи ааигәа снеины избарц.

Б а ҭ а л. Уи ббоит, Марҭа. Еснагь ибгәалашәоз. Уаҵкьыс ииааиз иҿагылара уи ҵахарам. Шәыҵх аабзиахааит.

М а р ҭ а. Уҵх аабзиахааит, Баҭал.

М а р ҭ е и Ц и ц е и цоит. Баҭал уа дгылоуп ҧыҭраамҭак. Игоит ҧҳәызбак иналыгӡо абарҭ ажәақәа рыла иҩу ашәа.

Уҟамзар ихызтуадаз сыблақәа,
Сцәа-сжьы иахазҵодаз аҧсы.
Санымхалоз иахьеихдоу амшқәа,
Схы зқәыскуаз сзымдыруа лассы…
Агәыӷра ацуп аҧсҭазаара,
Данумоу ауаҩы дааигәаны.
Агәыӷра, снарҧшы ахара,
Умҩа сануп игәыӷьны…
Аӷба шкәакәа аҧрақәа,
Аҳауаҿ сышәкы иҳаракны.
Аҧсҭазаараз ихызтыз сыблақәа
Сарҧыс унапы насыркы!

А ҧ а р д а

АХҚӘА

Аҵьа иаӡрыжәыз абаҩхатәра. Платон Бебиа............................5
Ажәеиԥшьаа рыԥҳа...10
Абнаҿы ахынҭа-ҩынҭара...99
Ӡызлан-ӡаҳкәаажә..193
Ашәалӗьамра...262
Аҕба шкәакәа аԥырсал..340

РУШЬНИ КӘЫКӘИА-ИԤА ЏЬОПУА

ИҨЫМҬАҚӘА Х-ТОМКНЫ

Актәи атом

Апиесақәа

РУШНИ КУКУЕВИЧ ДЖОПУА

СОЧИНЕНИЯ В ТРЕХ ТОМАХ

Том первый

Пьесы

Аредақтор З. Быҭәба
Асахьаҭыхҩы Б. Џьопуа
Атехредақтор К. Анфимова
Акорреқторцәа: Ф. Быҭәба, Н. Шьамаҭаа,
Г. Арҟәыџь, Е. Адлеиба
Компиутерла иеиқәлыршәеит Д. Гергиа

Аформат 84х108 $^{1}/_{32}$. Атиржь 300.
Иҟацә. акь. бҕь. 17,75. Иныҟә. акь. бҕь 19,74.
Аҿацаҧҟа №

Отпечатано в ООО «Флер-1»
350058, г. Краснодар, ул. Уральская, 98/2